

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

GASTRONOMİ VE MUTFAK SANATLARI ANABİLİM DALI

**SOSYAL EŞİTSİZLİKLERİN BESLENME BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALEYNA SIRTLI ASLAN

Tez Danışmanı

PROF. DR. FERAH ÖZKÖK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GASTRONOMİ VE MUTFAK SANATLARI ANABİLİM DALI

**SOSYAL EŞİTSİZLİKLERİN BESLENME BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALEYNA SIRTLI ASLAN

Tez Danışmanı
PROF. DR. FERAH ÖZKÖK

ÇANAKKALE – 2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

Aleyna SIRTLI ASLAN

26/08/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin konu seçiminde beni sınırlamayan, gerçekleştirilmesinde beni destekleyerek özgüven veren çalışmam süresince samimi ve içten duygular ile desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, özellikle karakterini ve işini özveri ile yapması ile daima örnek aldığım, akademik anlamda bana önemli katkılarda bulunan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK'e tüm samimi duygularım ile teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca ders alma fırsatı bulduğum, akademik kariyerim için çok değerli katkılarda bulunan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Müesser KORKMAZ ve Doç. Dr. Serdar SÜNNETÇİOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Çalışmam süresi boyunca tüm zorlukları benimle birlikte geçiren ve bana olan sabrı ile sonsuz desteğini daima yanımda hissettiğim sevgili eşim Samet Aslan'a teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak hayatımın her anında bir gün olsun desteklerini asla esirgemeyen, tüm zor zamanlarımda benimle birlikte olan ve yüksek lisans eğitimimi tamamlamam için bana sonsuz destek veren aile bireylerim, annem Reyhan SIRTLLI, babam Ali SIRTLLI, rahmetli babaannem Nejla SIRTLLI ve kardeşim Almina Leyla SIRTLLI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek veren dostlarıma ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Aleyna SIRTLLI ASLAN
Çanakkale, Ağustos 2022

ÖZET

SOSYAL EŞİTSİZLİKLERİN BESLENME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Aleyna SIRTLI ASLAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK

26/08/2022, 195

Küreselleşme süreci az gelişmiş ülkelerde veya gelişmekte olan ülkelerde eşitsizlikleri artırmakta dolayısıyla da yetersiz beslenme, açlık, yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik gibi problemlere sebebiyet vermektedir. Küresel eşitsizlikler, zengin ve yoksul kesimin arasındaki gelir farkını son yıllarda özellikle katlanarak artırması nedeniyle insani ve ahlaki olarak da kabul edilemez boyutlara ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok kişi gıda güvensizliği, açlık, yetersiz beslenme ve sağlık problemleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Açlık, her yıl milyonlarca insanın ölümüne sebebiyet vermektedir ki tüm bunların temel sebebi insanların maruz kaldıkları eşitsizlikler olarak görülmektedir. Ne var ki insanların en temel gereksinimi olan gıdaya ulaşım cinsiyetine, ırkına, statüsüne, gelir durumuna veya dinine göre değişmemelidir. Yeterli ve kaliteli gıdaya ulaşmak tüm insanların en temel hakkıdır. Bu çalışmada, bir olgu olan sosyal eşitsizliklerin, bireylerin veya grupların beslenmelerinde ve gıda alım tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkide bulunduğu bireylerin yaşadıkları deneyimler doğrultusunda belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, 41 kişi ile görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Çalışmada kişiler ile yapılan görüşmeler itibariyle ulaşılan verilere, betimsel analiz, içerik analizi ve kelime sıklık analizi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, sosyal eşitsizliklerin bireylerin sağlıklı beslenmeleri üzerinde olumsuz etkilere sebebiyet verdiği bunun yanında sosyal eşitsizliklerin bireylerin beslenmeleri üzerinde ekonomik ve psikolojik etkiler yarattığı sonucuna varılmıştır. Bireylerin gıda alımı yaparken özellikle ekonomik göstergelere dikkat etmiş olduğu da çalışmada ulaşılan diğer bir sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyal Eşitsizlik, Sosyal Tabakalaşma, Yoksulluk, Yetersiz Beslenme, Açlık

ABSTRACT

INVESTIGATION OF SOCIAL INEQUALITIES IN THE CONTEXT OF NUTRITION

Aleyna SIRTLI ASLAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Gastronomy And Culinary Art

Advisor: Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK

26/08/2022, 195

The globalization process increases inequalities in underdeveloped or developing countries, thus causing problems such as malnutrition, hunger, poverty, inequality and unemployment. Global inequalities have reached unacceptable levels, both humanly and morally, as the income gap between the rich and the poor has increased exponentially in recent years. Many people in developing countries has exposed to food insecurity, hunger, malnutrition and health problems. Famine causes the death of millions of people every year, and the main reason for all this is seen as the inequalities that people are exposed to. However, access to food, which is the most basic need of people, should not change according to their gender, race, status, income or religion. Access to sufficient and quality food is the most basic right of all people. In this study, it is aimed to determine in what direction and how social inequalities, which are a phenomenon, affect the nutrition and food intake of individuals or groups, in line with the experiences of the individuals. In the study, data were collected through interviews with 41 people. In the study, descriptive analysis, content analysis and word frequency analysis were applied to the data obtained through interviews with people. As a result of the study, it was concluded that social inequalities cause negative effects on the healthy nutrition of individuals, as well as social inequalities create economic and psychological effects on the nutrition of individuals. Another result of the study is that individuals pay attention to economic indicators while purchasing food.

Keywords: Globalization, Social Inequality, Social Stratification, Poverty, Malnutrition, Famine

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ETİK BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

1.1. Problem.....	3
1.2. Amaç.....	4
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar.....	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

6

2.1. Küreselleşme Kavramı.....	6
2.1.1. Küreselleşmeye Tarihsel Bakış.....	9
2.1.2. Küreselleşme Yaklaşımları.....	13
Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım (Hyperglobalist).....	14
Kuşkucu Yaklaşımlar (Sceptic).....	14
Dönüşümcü Yaklaşım (Transformationalist).....	14
2.1.3. Küreselleşmeye Boyutsal Açıdan Bakmak.....	14
Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu (Ekonomik Küreselleşme).....	15
Küreselleşmenin Siyasi Boyutu (Siyasal Küreselleşme).....	19
Küreselleşmenin Kültürel Boyutu (Kültürel Küreselleşme).....	21
Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu (Teknolojik Küreselleşme).....	24

2.1.4	Küreselleşme Çerçevesinde Eşitsizlik.....	25
2.2.	Eşitsizlik.....	31
2.2.1.	Eşitsizlik Kavramı.....	31
2.2.2.	Eşitsizlik Kavramına Genel Bakış.....	32
2.2.3.	Gelir ve Servet Eşitsizlikleri.....	40
2.2.4.	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	46
2.2.5.	Eğitim ve Eşitsizlik.....	52
2.2.6.	Sağlık ve Eşitsizlik.....	57
2.3.	Sosyal Tabakalaşma.....	62
2.3.1.	Sosyal Tabakalaşma Kavramı.....	62
2.3.2.	Sosyal Tabakalaşma Kuramları.....	66
	Yapısal İşlevselci Teori.....	66
	Marksist Teori.....	68
	Weberyenler.....	69
2.4.	Yoksulluk Kavramı.....	72
2.4.1	Yoksulluk Kavramı.....	72
2.4.2	Yoksulluk Türleri.....	73
	Mutlak Yoksulluk.....	74
	Görel Yoksulluk.....	75
	Gelir Yoksulluğu.....	76
	İnsani Yoksulluk.....	76
	Kadın Yoksulluğu.....	80
	Subjektif Yoksulluk ve Objektif (Nesnel) Yoksulluk.....	81
	Kırsal Yoksulluk ve Kentsel Yoksulluk.....	82
	Kronik ve Geçici Yoksulluk.....	84
	Diğer Yoksulluk Türleri.....	85
2.4.3.	Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk.....	86
2.5.	Beslenme Kavramı Ve Beslenme Yetersizlikleri.....	94
2.5.1	Beslenme Kavramı.....	94
2.5.2.	Beslenme Yetersizlikleri, Açlık.....	95
2.5.3.	Dünyada ve Türkiye’de Beslenme Yetersizlikleri, Açlık.....	98
2.6.	Gıda Güvencesi.....	106
2.6.1.	Gıda Güvencesi Kavramı.....	106
2.6.2.	Küresel Açıdan Gıda Güvencesi.....	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM 118

3.1. Araştırma Deseni	118
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	120
3.3. Veri Toplama ve Araçları.....	121
3.4. Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	122
3.5. Araştırma Verilerinin Analizi.....	123

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI 125

4.1. Demografik Bilgiler.....	125
4.2. Tema 1. Katılımcıların Sosyal Eşitsizlikler ve Dünyadaki Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular	128
4.2.1. Kategori 1. Bireylerin Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşünceleri.....	128
4.2.2. Kategori 2. Bireylerin Dünyadaki Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşünceleri.....	133
4.3. Tema 2. Genel Olarak En Fazla Maruz Kalınan Eşitsizliklere, Nedenlerine ve Yaşanılan Eşitsizliklerin Sebeplerine İlişkin Bulgular.....	137
4.3.1. Kategori 1. Katılımcıların Maruz Kaldıkları Sosyal Eşitsizlikler.....	137
4.3.2. Kategori 2. Katılımcıların En Fazla Etkilendikleri Eşitsizlikler.....	140
4.4. Tema 3. Katılımcıların Beslenme Durumlarına Yönelik Bulgular.....	147
4.4.1. Kategori 1. Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Beslenme Biçimleri Üzerindeki Etkileri.....	148
4.4.2. Kategori 2. Katılımcıların Kendi Beslenme Biçimlerinin Ne Kadar Yeterli ve Dengeli Olduğu.....	152
4.4.3. Kategori 3. Katılımcıların Genellikle Öğünlerinde Tüketmiş Oldukları Yiyecekler/İçecekler.....	154
4.4.4. Kategori 4. Katılımcıların Kendi Beslenme Durumlarını Diğer Kişilerle Kıyaslandığında Nasıl Olduğu.....	156
4.5. Tema 4. Katılımcıların Gıda Alım Tüketimlerine Yönelik Bulgular.....	158
4.5.1. Kategori 1. Katılımcıların Gıda Alımlarını Nereden Yaptıkları ve Nedenleri.....	159
4.5.2. Kategori 2. Katılımcıların Gıda Alımlarını Yaparken Özellikle Dikkat Ettikleri Unsurlar.....	160

4.6	Tema 5. Katılımcıların Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler ve Bir Yiyeceği İsteyip de Satın Alamadığındaki Hislerine Yönelik Duygular.....	162
4.6.1.	Kategori 1. Katılımcıların Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler.....	163
4.6.2.	Kategori 2. Katılımcıların Bir Yiyeceği Almak İsteyip Alamadıklarındaki Hisleri.....	164
4.7.	Tema 6. Katılımcıların Beslenme Eşitsizliğinin Nasıl Çözümüne Yönelik Önerileri.....	165
4.7.1.	Ekonomik Çözümler.....	165
4.7.2.	Gıda İsrafını Önlemeye Yönelik Çözümler.....	166
4.7.3.	Eşitlik Sağlanmasına Yönelik Çözüm.....	167
4.7.4.	Beslenme Eşitsizlikleri Çözülmez, Bunun Nedenleri.....	168
	BEŞİNCİ BÖLÜM	169
	SONUÇ ve ÖNERİLER	
	KAYNAKÇA	177
	EKLER	I
	EK 1. Görüşme Formu	I
	ÖZGEÇMİŞ	II

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
KEİ	Karadeniz Ekonomik İş Birliği
İMF	Uluslararası Para Fonu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
AR-GE	Araştırma Geliştirme
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
MENA	Orta Doğu ve Kuzey Afrika
OXFAM	Oxford Committee for Famine Relief
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
AAFP	Amerikan Aile Hekimleri Akademisi
HDI	İnsani Gelişme Endeksi
GSMH	Gayrisafi Millî Hasıla
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İYE	İnsani Yoksulluk Endeksi
ÇBYE	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
OPHI	Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi
GRDI	Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi

SAGP	Ulusal Yoksulluk Sınırları, Satın Alma Gücü Paritesi
FSIN	Uluslararası Gıda Güvenliği Bilgi Ağı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
WFP	Dünya Gıda Programı
GHI	Küresel Açlık Endeksi
IFRI	Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü
DRC	Demokratik Kongo Cumhuriyeti
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GFSI	Küresel Gıda Güvenliği Endeksi

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Küreselleşmenin Tanımlamaları	8
Tablo 2	Sosyal Bilimler Disiplinlerine Göre Küreselleşme	11
Tablo 3	OECD ve Diğer Ülkelerin Gini Katsayıları, 2019	43
Tablo 4	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri	49
Tablo 5	Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'deki yoksulluk, Kişi Başına Düşen Gelir	91
Tablo 6	Ülkeler Açısından GHI 2021 Değerleri	104
Tablo 7	Entegre Gıda Güvenliği Aşaması Sınıflandırmasını (IPC)	111
Tablo 8	Küresel Gıda Güvencesi Endeksi	115
Tablo 9	Katılımcıların Demografik Özellikleri	127
Tablo 10	Katılımcıların Yaşamış Oldukları Eşitsizliklerin Sebeplerini Ne Olarak Gördükleri	148
Tablo 11	Katılımcıların Genellikle Öğünlerinde Tükettikleri Yiyecekler/içecekler	156
Tablo 12	Bireylerin Et Tüketim Sıklığı	157
Tablo 13	Katılımcıların Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler	164
Tablo 14	Katılımcıların Bir Gıdayı İsteyip Alamadığında Hissettikleri	165

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	2021’de Dünya Genelinde En Alt %50, Orta %40 Ve En Yüksek %10’luk Gelir Gruplarının Payları	43
Şekil 2	Erkekler İçin Doğuştta Beklenen Yaşam Süresi	61
Şekil 3	Kadınlar İçin Doğuştta Beklenen Yaşam Süresi	62
Şekil 4	Açlık Şiddet Ölçeği	102
Şekil 5	Katılımcıların Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşünceleri	133
Şekil 6	Katılımcıların En Fazla Maruz Kaldıkları Eşitsizlikler	141
Şekil 7	Katılımcıların Etkilendikleri Eşitsizlikler, Nedenler ve Sonuçları	142
Şekil 8	Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Beslenmeleri Üzerindeki Ekonomik Etkileri	149
Şekil 9	Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Beslenmeleri Üzerindeki Psikolojik Etkileri	151
Şekil 10	Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Sağlıklı Beslenmeleri Üzerindeki Etkileri	152
Şekil 11	Katılımcıların Gıda Alımı Yaptıkları Yerler ve Nedenleri	160
Şekil 12	Beslenme Eşitsizliklerinin Çözömlenememesinin Nedenleri	169

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ekonomik ve toplumsal yazında oldukça fazla rastlanan neredeyse her konu ile ilişkilendirilen küreselleşme kavramı, kaotik bir süreç olup çelişkili birçok ögeyi de bünyesinde barındırmaktadır. Küreselleşme kavramı çok boyutludan tek boyutluya, basitten karmaşığa ve çok yönlü nitelikler taşımasından dolayı her kişi veya taraf genellikle konuyu kendi bakış açısı çerçevesinde görebilmektedir ve yine bu kavrama kişi veya taraflar kendi bakış açısı çerçevesinde farklı anlamlar yüklemektedir. Bu bakımdan küreselleşme kavramı, ekonomik ve toplumsal sorunların sebebi, sonucu ve çözümü konumunda olarak benimsenen birçok yaklaşımı da kapsayarak beraberinde getirmiştir (Aydemir ve Kaya, 2007: 263-264, Demir, 2001: 74, Başkaya, 2005: 325). Literatürde çok fazla tanımı olmasına rağmen net bir tanımı olmayan bu kavram, uluslararası üretimin büyümesi, mal, hizmet ve sermaye piyasalarının uluslararası bütünleşmesi, uzak yerleşim yerlerinde meydana gelen yerel olayların kilometrelerce uzakta meydana gelen olaylar tarafından biçimlendirildiği, dünya bilincinin bir bütün şeklinde yoğunlaşma süreci ile sıkışması, bilgilerin hızlı küresel yayılımı, kültürlerin sınırları aşması ile sonuçlanan ve küresel bir kitle toplumuna katkılarda bulunan çok fazla sayıda bilgi sisteminin varlığı, dilin küreselleşmesi, birbirlerinin alternatifi konumunda olan kültürel veya ekonomik anlamları örten veya aktaran iletişimsel kavram, ekonomik faaliyetlerin coğrafi alanlarının genişlemesi, uluslararası olarak dağılmış bu faaliyetlerin işlevsel açıdan bütünleşmesi, yeni bir küresel kültürün oluşması, özellikle dünyanın tek bir pazar haline gelmesi başka bir anlamda dünyanın tek bir küre olarak kristalleşmesi, homojenliğe ve bağlılığa sebebiyet veren gibi bir çok anlam ve tanımı kapsamaktadır (Clark ve Knowles, 2003: 368).

Küreselleşme sürecinin yarattığı serbest rekabet anlayışı, rekabet gücüne sahip olanlarla rekabet gücüne sahip olamayanların arasındaki mesafenin daha fazla açılmasına neden olmuş ve bu da eşitsizliklere yol açmıştır ki, 21. yüzyıl çağında küreselleşme sürecinin toplumsal sonuçlarını tanımlamada en fazla kullanılan kavramlar arasında eşitsizlik gelmektedir (Bozkurt, 2000: 93). Bu bağlamda küreselleşme eşitsizlikleri derinleştiren bir süreç olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Eşitsizlikler tüm insan toplumlarında varlıklarını sürdürmüştür. Toplum tarihi daima eşitsizliğin ortadan kalkmasının mümkün olmadığı gibi, eşitliği bulma umudunun neden olduğu sosyal değişimleri de sadece takipçisi olarak izlemeye mecbur bırakılmıştır (Sayın, 2004: 160). İnsanlığın ilk dönemlerinden beri

süregelen bu olgu günümüz döneminde de modern toplumların bir özelliği konumundadır. Sosyologlar eşitsizlikleri bireylerin bir özelliği, eşitsizlikleri toplumun yapısının temel özelliği olarak görmektedir ve bu özelliği bakımından eşitsizlikleri çözümlemektedirler. Toplumsal alanda görülen eşitsizlik biçimleri, toplumlar içerisinde en fazla servet, mülkiyet ve gelir dağılımı üzerinde görülmüş olmakla birlikte insanların kendileri ve toplumları hakkında bir fikir üretmeye başlamasıyla veya bu düşüncelerini yazıya dökmesiyle birlikte kayda geçirilmiş ve özellikle dikkat çekmiştir (Turner, 1997: 26-58, Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2009: 2-3).

Eşitsizliklerin üretim ve yeniden üretim süreci biçiminde ifade edilebilecek olan toplumsal tabakalaşmaysa özü itibari ile bireylerin veya grupların birbirinden farklı derecelerde haklara sahip olmasına sebebiyet vermektedir (İnce, 2017: 295). Bu iki kavram, gelir adaletsizliğini, servetin eşit şekilde dağıtılamaması itibariyle eğitim ve sağlık, beslenme gibi toplumsal hizmetlere erişmedeki farklılıkları ve din, dil, ırk, cinsiyet, statü, itibar, konum gibi unsurlara yönelik ayrımcı tutumları ifade ettiği belirtilmektedir (Coşkun, 2019: 4-10). Bu eşitsizlik tutumları veya durumları son derece ciddi ve bireylerin, toplumların yaşayış biçimleri üzerinde önemli etkilere sahip olan bir problem olarak görülmektedir. 21. yüzyıl modern dünyası açısından da yerel veya küresel boyutta meydana gelen toplumsal eşitsizliklerin sebepleri de temel olarak gelir yani ekonomik anlamda varlığı ifaden eden yoksulluk ve zenginlik olarak kendini göstermektedir (Okumuş, 2011: 4).

Bilhassa, 21. yüzyıl küresel dünyasında, yoksulluk az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin mücadele etmiş olduğu en temel sorunlardan biri olarak belirlemektedir ve ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye çeşitlilik göstermektedir (Güneş, Demir ve Özer, 2012: 803). Gelişmekte olan ülkelerde yaşamını sürdüren birçok insan son yıllarda sağlıkta iyi ilerlemeler kaydedilse de gıda güvensizliği, yetersiz beslenme ve bazı sağlık problemlerine karşı savunmasız halde kalmaktadır (Hong ve Mishra, 2006: 89-90). Gıda yoksulluğu olarak ifade edilen açlık ise insanların en temel gereksinimlerini bile karşılayamama durumu şeklinde baş göstermektedir (Güneş, Demir ve Özer, 2012: 803). Fakat bir insanın en temel gereksinimi olan beslenmenin, insanların statüsüne, mülkiyetine, gelir durumuna göre değişmemesi gerekmektedir. Yeterli miktarda gıdaya erişim tüm insanların en temel haklarından biri konumundadır. Ne yazık ki Dünyada ve Türkiye’de çok önemi beslenme problemleri yaşanmaktadır. Bunun temel nedeni olarak sosyoekonomik eşitsizlikler

gösterilebilir. Bir grup açlığını bile giderebilecek düzeyde gıdaya erişemezken, bir grup ise gereğinin çok fazla üstünde ve kaliteli gıdaya erişim sağlayabilmektedir (Baysal, 2003: 66).

Bu kapsamda bu çalışmada bireylerin veya grupların deneyimlemiş olduğu sosyal eşitsizliklerin, beslenmelerinde, gıda alımı ve tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkiye bulunduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü, giriş ana başlığı ana başlığı altında çalışma ile ilgili problem açıklamaları ve çalışmanın amacı ile ilgili bilgiler, çalışmanın önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilerden meydana gelmektedir. Çalışmanın ikinci bölümü ise ana başlığı altında kuramsal çerçeve ve ilgili literatürde yer alan çalışmaların incelenmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçeve kısmında, küreselleşme ana boyutları ve türleri ile açıklanmış olup küreselleşmenin eşitsizlikler üzerindeki etkisi belirtilmiştir, ayrıca eşitsizlik konusu da ana hatları ile açıklanmış akabinde toplumsal tabakalaşma kuramlarına da ek olarak yer verilmiştir. Son olarak ise yoksulluk, beslenme kavramı, beslenme eşitsizlikleri, beslenme yetersizlikleri, açlık, gıda güvencesi ve gıda sürdürülebilirliği konular üzerinde durulmuştur. İlgili literatür incelemesi kısmındaysa, daha önceki yıllarda yapılmış olan sosyal eşitsizlik ve beslenme ile ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar araştırılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, araştırmanın deseni, araştırma kapsamında hangi sorulara cevaplar aranacağı, araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları ve veri toplama süreci, görüşmeler ve görüşme soruları, verilerin nasıl analiz edileceği ve geçerlilik-güvenirlilik analizleri açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünü katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizlere tabi tutulması ile ulaşılan bulgular verilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan beşinci bölümde ise, araştırmanın sonuçlarına ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem

Küreselleşme eşitsizliği meydana getiren bir olgu olarak görülmemektedir, fakat yarattığı olumsuz etkiler ile eşitsizlikleri derinleştiren bir süreç olarak değerlendirilebilir ki, içerisinde bulunulan bu çağda küreselleşme sürecinin toplumsal sonuçlarını tanımlamada en fazla kullanılan kavramlar arasında eşitsizlik gelmektedir. Tüm insan toplumlarında var olan eşitsizliklerin üretim ve yeniden üretim süreci biçiminde ifade edilebilecek olan toplumsal tabakalaşmaysa bireylerin veya grupların birbirinden farklı derecelerde haklara sahip

olmasına neden olmaktadır. Bu iki önemli kavram; gelir adaletsizliğini, servetin eşit şekilde dağıtılamaması nedeniyle eğitim ve sağlık, beslenme gibi toplumsal hizmetlere erişmedeki farklılıkları ve din, dil, ırk, cinsiyet gibi unsurlara yönelik ayrımcı tutumları ifade etmektedir. Ancak bireylerin temel gereksinimi konumunda olan beslenme, bireylerin statüsüne, mülkiyetine veya cinsiyetine, ırkına vb. unsurlara göre değişmemektedir. Tüm bireylerin yeterli miktarda gıdaya ulaşmak en temel haklarından biridir. Fakat Dünyada ve Türkiye’de nedeni, sosyo-ekonomik eşitsizlikler olarak gösterilebilecek önemli beslenme problemleri yaşanmaktadır. Bir grup açlığını bir giderebilecek düzeyde gıda bulamazken, bir diğer grup sadece ihtiyacı kadar olan gıdaya erişebilmektedir, diğer bir grupsa gereğinin çok fazla üstünde gıdaya erişebilmektedir ki bu da tezin temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu tez çalışmasının amacı, bireylerin veya grupların deneyimlemiş olduğu sosyal eşitsizliklerin, beslenmelerinde ve gıda alımı ve tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkiye bulunduğuna yönelik sorulara cevaplar aramaktır.

Bu amaç doğrultusunda; ulaşılabilecek olan örneklerin, deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler ve beslenme durumu, gıda alım tüketimleri incelenerek aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır;

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler beslenmeleri üzerinde etkiye sahip midir?

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler beslenmeleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler beslenmeleri üzerindeki etkilerinin boyutları nelerdir?

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş olduğu sosyal eşitsizlikler gıda alım tüketimleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

1.3. Önem

Bu tez çalışması, küreselleşmenin toplumsal sonucu olan eşitsizlik ve tabakalaşma konularını beslenme açısından incelemeye yöneliktir. Bu bağlamda bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizliklerin beslenmelerinde ve yiyecek-içecek alım tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkide bulunduğu konuları aydınlatılacaktır.

Özellikle ulusal literatüre bakıldığında, sosyal eşitsizlik kavramını beslenme açısından bu biçimde nitel bir araştırma olarak ele alan çalışmaların yok denecek kadar az olması dolayısıyla bu çalışmanın alan yazınındaki önemli eksiklikleri giderilmesine katkıda bulunacağı umulmaktadır. Bugün her bireyin gıdaya eşit olarak erişebilmesinin sağlanması ve bu bakımdan sosyal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların belirlenebilmesinde bu çalışma ve bu çalışmaya benzer çalışmaların bulgularının yararlı olacağı düşünüldüğünde çalışma önemlilik arz etmektedir.

1.4. Varsayımlar

Nitel araştırmalar hakikatinde büyük ölçüde araştırmacının elde ettiği verileri yorumlamasına bağlı olarak gelişmektedir. Bundan dolayıdır ki nitel araştırma türlerinde sonuç itibarıyla elde edilen sonuçların genellenebilirliği, nesnelliği ve istatistiksel geçerliğinden söz etmek olası değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 93). Bu kapsamda çalışmanın amacına uygun olarak hazırlanmış olan görüşme sorularına katılımcıların doğru ve gerçeği yansıtır nitelikte cevaplar verdiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma gereği; sosyal, ekonomik ve statü açısından kısıtlı imkanlara sahip olan birey veya grupların, özellikle gelir açısından asgari ücret geliri veya asgari ücretin altında bir gelir ile yaşamını sürdüren bireylerin ve Çanakkale’de yaşayan bireylerin görüşmeye dahil edilmiş olması ile örnekleme ulaşım konusunda önemli sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu açıdan katılımcılara ulaşmak zaman almış ve önemli çaba gerektirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1. Küreselleşme Kavramı

“Glob” küre, “Globus” yer küre anlamına gelen, İngilizce “Globalization” Latince “Globus” kelimelerinden türeyerek Türkçeye geçen ve son yıllarda sıkça ekonomik ve toplumsal yazında neredeyse her konu ile bir şekilde ilişkilendirilen küreselleşme kavramı bulunulan mevcut durumu açıklayabilen bir olgu ve aynı zamanda eğilim biçimlerini aktaran bir süreç veya ulaşılmak istenen bir hedef olarak ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda kaotik bir süreç olan ve çelişkili öğeleri de kapsayan küreselleşme kavramı basitten karmaşığa, çok boyutludan tek boyutluya, kesinden belirsiz birçok tanımı içerisinde barındırması ve boyutu çok yönlü olması sebebiyle her kişi ve tarafın genellikle konuyu kendi bakış açısında görebildiği ve farklı anlamlar yüklediği kavram haline gelmiştir. Böylelikle küreselleşme kavramı, ekonomik ve toplumsal problemlerin nedeni, sonucu veya çözümü olarak görülen birçok yaklaşımı kapsayarak beraberinde geliştirmiştir (Aydemir ve Kaya, 2007: 263-264, Demir, 2001: 74, Başkaya, 2005: 325). Bauman (2000: 7)’ in da ifade ettiği gibi küreselleşme bazılarında göre “*Onsuz mutlu olunamayacak şey, bazılarında göreysen mutsuzluğun nedeni olarak*” görülmektedir.

Shawn (2000: 9-10)’da küreselleşme kavramının literatürdeki belirsizliğini vurgulayarak bu kavramı anlamlandırmak için öncelikle “global” kavramını anlamlandırmak gerektiğini belirtmiştir. Shawn “global” kavramının üç ana fikirden oluştuğunu ifade etmiştir. Birincisi “*ulusal düzeyin ötesinde sosyal yaşam alanları*” bu bakımdan günlük kullanımın yanı sıra sosyal bilimlerin çoğunda “global” kavramı dünya ve uluslararası ile birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu düşünceye göre; küresel ve uluslararası arasında bir fark gösterilemez ve “küresel dünya” bir gereksiz tekrardır. İkincisi, “*insanlığın, doğal yaşam alanı ile ilişkisi*” burada insanların doğal yaşamının küresel çapta dünya ile birbirine bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Bu düşünceye göreysen; küresel olarak gerçekleşen her şeyin global olarak birbirini etkilediği söylenebilir. Üçüncüsüyse, “*toplumsal ilişkilerin dünya çapında yayılması*” bu düşüncede küresel olan toplumsal ilişkilerin ulusak sınırları aşarak dünya çapında kolaylıkla yayıldığını vurgulanmaktadır.

Held ve McGrew (2008: 10-11)'de küreselleşme ve küreselleşme kavramını birbirinden ayırarak tanımlamıştır. Held ve McGrew'e göre küreselleşme, mutlak gelişigüzel karşılaşmalardan ziyade, durağan bir biçimde oluşturulmuş olan, devamlılık arz eden, dünya genelindeki karşılıklı bağıllık örüntülerine gönderme yapmaktadır. Ancak küreselleşme kavramıysa, bölgeleri ve tüm sınırları aşarak genişleyen, toplumsal ilişkilerin ve faaliyetlerin çok daha fazlasını ifade etmektedir. Devletler ve toplumlar giderek artan bir biçimde dünya çapındaki sistemler ve etkileşim ağları içerisinde olumsuz etkilenmektedir. Böylelikle sonuç olarak, uzakta meydana gelen şeyler ve aynı zamanda gelişmeler de çok önemli yurtiçi etkilere neden olabilmekte ve yerel olarak meydana gelen olaylarsa önemli küresel ekolar oluşturabilmektedir. Başka bir deyişle, küreselleşme önemli toplumsal etkileşimlerin ve aynı zamanda örgütlenmelerin bölgeler arası veya kıtalar arası ölçekteki mekânsal ulaşımını temsil eder nitelik taşımaktadır. Fakat bu küresel olanın zorunlu bir hal alarak mevcut olan toplumsal hayatın, yerel, ulusal veya bölgesel sistemlerinin yerini alması veya öncelikli bir yer sağladığı anlamını taşımamaktadır. Burada asıl önemli olan, yerelliğin daha fazla büyüyen bölgeler arası etkileşimler ve güç ağları gruplarının içerisinde gömülü bir biçime bürünmesi olarak açıklanmaktadır (Held ve McGrew, 2008: 10-11).

Küreselleşme çok geniş bir literatüre sahip olmasına rağmen kavramın kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Böylelikle kavram ile ilgili birçok tanımlama olduğu görülmektedir. Temel olarak dünyada ulusal nitelik taşıyan çoğu kavramın manasını kaybettiği söylenebilir ki, bu bakımdan ulusal aidiyetlerin, kimliklerin, fikirlerin ve olayların yerini bütünüyle küresel olana bırakması bunun sonucu itibariyle de dünyanın küçülerek ulusallığın anlamını kaybetmesi olarak ifade edilebilmektedir. Bu bilincin meydana gelerek dünya algısının değişim sürecini vurgulayan kavramsa küreselleşme olarak tanımlanmaktadır (Tutar, 2000'den Akt. Ekinci, 2019: 4). Ateş (2006: 28) küreselleşmenin *'İnsanlığın gelişiminde, dünya çapında bir bilincin ortaya çıkmasına neden olan ekonomi, toplum, siyaset ve kültür ve kimlik alanlarındaki alt süreçlerin çelişkili dayatmalarıyla yönlendirilen ve desteklenen belirli tarihsel bir aşama'* olduğunu belirtmiştir.

Belirtildiği gibi literatürde küreselleşme ile ilgili yapılmış farklı disiplinler tarafından farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Clark ve Knowles (2003: 368) yapmış oldukları bir çalışmada, farklı disiplinlerden olan farklı yazarlar tarafından yapılan küreselleşme tanımlamalarını derleyerek bir tablo haline getirmiştir. Clark ve Knowles tarafından oluşturulan küreselleşme tanımlamalarına ilişkin tablo, Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1

doğrultusunda, küreselleşmenin dünyanın bir yerinde meydana gelen olayların dünyanın diğer bir bütününe etkileyen ve uluslararası bütünleşmeyi ifade eden bir bakıma toplumların yapılarını birbirine benzeten homojenleşmeye yol açan bir süreç olduğu söylenebilir. Aynı zamanda küreselleşmenin, bilginin küreselleşmesi ve küresel kültürün yayılması süreci olduğu da görülmektedir.

Tablo 1

Küreselleşmenin tanımlamaları

Yazar	Disiplin	Tanım
Rodrik (1997)	Ekonomi	“Mal, hizmet, sermaye piyasalarının uluslararası bütünleşmesini içeren ve toplumu geleneksel uygulamaları değiştirmeye zorlayan bir süreç”.
Dunning (1993)	Ekonomi/İşletme	“Uluslararası üretimin büyümesini ifade eden ve dünya kaynaklarının yeteneklerinin yapısında ve organizasyonundaki değişikliklerin şirketlerin sınır ötesi üretim ve işlem stratejilerini etkileme şekli”
Giddens (1990)	Sosyoloji	“Uzak yerleşim yerlerindeki yerel olayların kilometrelerce uzakta meydana gelen olaylar tarafından şekillendirilebileceği biçimde sosyal ilişkilerin yoğunlaşması”
Robertson (1992)	Sosyoloji	“Bir bütün olarak dünya bilincinin hem yoğunlaşması hem sıkışması”
Cairncross (1997)	Sosyal Araştırma	“Bilginin küresel yayılımı”
Worsley (1999)	Antropoloji	“Kültürlerin sınırların ötesine geçmesiyle sonuçlanan ve küresel bir kitle toplumuna katkıda bulunan, çok sayıda bilgi sisteminin varlığı”
Crystal (1998)	Dil Bilimi	“Dili kullanan insanların sayısından kaynaklanmayan fakat dili kullanan insanların kim olduğundan kaynaklanan, dilin küreselleşmesi”
Jameson ve Miyoshi (1998)	Edebiyat	“Birbirlerinin alternatifi olan kültürel veya ekonomik anlamları örten veya aktaran iletişimsel kavram”
Dicken (1998)	Ekonomi/Coğrafya	“Ulusal sınırlar boyunca ekonomik faaliyetlerin coğrafik olarak genişlemesi ve uluslararası olarak dağılmış faaliyetlerin işlevsel bütünleşmesi”
Waters (2001)	Sosyoloji	“Coğrafyanın sosyal ve kültürel düzenlemeler üzerinde oluşturduğu kısıtlamalarının geri çekilmesi ve insanların da geri çekildiğini giderek daha fazla fark ettikleri sosyal bir süreç”
Beyer (1994)	İnanç	“Sosyal yapılarıyla birlikte yeni bir küresel kültürün yaratılması”

Kaynak: Clark ve Knowles (2003: 368).

Yine Ritzer (2007: 1) ‘de küreselleşme kavramı, hakkında oluşturulan tanımlamalarda tam bir fikir birliği sağlanmadığını vurgulayarak bu kavramı açıklamada,

hız ve zaman (hızlanan, hızla gelişen vb.), süreçler, akışlar (her zamankinden daha büyük miktarları kapsayan) ve artan bütünleşme, birbirine bağıllık gibi terimlerin sıkça birlikte kullanılmakta olduğunu bu tanımlamaların çoğunlukla birbirine benzer nitelikte olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Ritzer küreselleşme kavramını *“dünyanın giderek daha fazla alanını kapsayan ve bu alanlar arasında daha fazla entegrasyon ve birbirine bağıllığa yol açan akışları kapsayan hızlandırılmış bir dizi süreçler kümesi”* olarak tanımlamıştır. Avrupa Komisyonu (1997) tarafından yapılan klasik bir tanıma göre küreselleşme; *“mal ve hizmet ticaretinin dinamikleri ve sermaye ve teknoloji akışları nedeniyle farklı ülkelerdeki pazarların ve üretimin giderek daha fazla birbirine bağımlı hale geldiği bir süreç olarak”* tanımlanmaktadır (Thompson, 1999: 139). Eşkinat (1998)’ de benzer biçimde küreselleşmenin *“ulaşım, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmelerin, toplumsal (ve kültürel) düzenlemeler üzerinde mekansal uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırdığı (toplumsal) bir süreci”* ifade etmek amacıyla kullanıldığını belirtmiştir (Demir, 2001: 75). Benzer bir tanımda da küreselleşmenin; *“Kumanda ekonomisinin küçülmesi, devletin bütün sosyal ve ekonomik işlevlerinden vazgeçmesi, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi, ulusal sınırların dışına çıkması dünyanın tek bir pazar haline gelmesini”* ifade ettiği belirtilmiştir (Şaylan, 1997’den akt. Erdinç, 1999: 112). Küreselleşmenin uluslar, ülkeler veya bölgeler arasındaki farklılıkları kaldırarak homojenleşmeye ve bağıllığa yol açması yukarıdaki tanımlamaların ortak özelliği konumunda olduğu söylenebilir. Robertson (1987: 38) ‘un da vurguladığı gibi küreselleşme *“dünyanın tek bir yer ve bir küme olarak kristalleşmesine ilişkin bir süreç”* olarak görülmektedir.

2.1.1. Küreselleşmeye Tarihsel Bakış

Küreselleşme sürecinin tam olarak ne zaman başladığı, hangi evrelerden geçtiğine dair tam bir görüş birliği bulunmamasına karşın başlangıcının insanların buldukları yerlerden başka yerlere göç etmesi ve ticaret kervanları oluşturması, binek hayvanlarını evcilleştirmesi, büyük pazarların kurulması, ipek yolu ve deniz yollarının kullanılarak yeni bölgelerin keşfedilmesine kadar eskiye dayanmakta olduğu söylenmektedir (Aktel, 2001: 195). Küreselleşme çalışmalarında; küreselleşmenin ne zaman başladığına dairse üç yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşım, insanlığın ilk varoluşundan beri olan bir süreci içerdiğini yani 5000-10000 yıldan beri mevcut olan bir olgu olduğunu belirtmektedir. İkinci

yaklaşım, kapitalizmin ve modernleşmenin büyümesi ve yaygınlaşması ile oluşan bir süreç olduğunu bu bakımdan 500 yıllık bir geçmişi bünyesinde barındırdığını belirtmektedir. Üçüncü yaklaşımsa, endüstrileşme ve modernleşme sonrası veya kapitalist sistemin yeniden oluşmasıyla meydana gelen bir olgu olduğunu bu açıdansa 20-30 yıllık yeni bir süreç olduğunu belirtmektedir (Konak, 2011: 151).

Küreselleşmenin kavram olarak ilk kez kullanımı 1883 yılında İngiliz İktisatçı olan W. Foster tarafından yazılan “Dünya Üzerindeki Kaynakların Dağılımı ve Kullanımı” adlı makalede geçmiş olup, bugünkü anlamını kazanmasının başlangıcı ise 4 Nisan 1959 tarihinde The Economist dergisindeki kullanımına dayanmaktadır (Uçan, 2012: 82, Waters, 1985’ten Akt. Aktel, 2001: 195). Medya teknolojilerinin sosyal etkilerini analiz eden küreselleşmenin ilk düşünürlerinden biri olan Marshall McLuhan’ ın 1962 yılında “Küresel Köy” kavramını ortaya atması ile küreselleşme kavramı literatürde yaygın kullanıma ulaşmıştır. Bu kavram ile McLuhan, yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin etkisi ile insan ilişkilerinde zaman-mekân sınırının kalktığını ifade etmiştir. Alvin Toffler 1970 yılında “Gelecek Şokları” ve 1980 yılında “Üçüncü Dalga” çalışmalarını gerçekleştirerek konuyu tekrar işlemiştir. Theodore Levitt 1983 yılında “Piyasaların Küreselleşmesi” makalesi ile iş ve ekonomi alanında küreselleşme kavramını popüler hale getirmiştir (Yun Kim ve Bhawuk, 2008: 301-302). Popülerlik kazanan bu kavram 1990’lı yıllara kadar iş uygulamalarını tanımlamada anahtar bir kelime olarak kullanılmıştır (Resnick, 1989: 34).

Farklı disiplinler tarafından çeşitli biçimler de ele alınan küreselleşmenin, tarihsel gelişiminin de sosyal bilimler disiplinlerince tipik olarak farklı küreselleşen aktörleri ve küreselleşmenin ortaya çıktığı alanları, farklı temalarla ele aldığını öne süren Pieterse (2009: 16) küreselleşmenin farklı sosyal bilimler disiplinlerine göre tarihçesini Tablo 2’deki gibi oluşturmuştur:

Nederveen Pieterse tarafından oluşturulan tablo 2. ‘ye göre küreselleşmenin özellikle 1970’li yıllarda teknoloji ile hız kazandığını söylemek mümkündür. Kettl (2000: 491)’da küreselleşmenin hızla yayılmasında “küreselleşme hareketinin merkezinde son on yılda gelişen ışık hızındaki iletişim sistemleri özellikle internet olduğunu” vurgulayarak “iletişim devriminin, bilginin dünyaya kolay ve ucuza yayılmasını mümkün kıldığını, yalnızca 24 saatlik finans piyasalarını desteklemekle kalmadığını aynı zamanda yönetim sistemlerini de dönüştürdüğünü” ifade etmiş ve “dünya çapındaki kuruluşların internet aracılığı ile

anında bilgi alışverişi yapabildikleri bir sistemin oluştuğunu” söyleyerek teknolojinin etkisinden bahsetmiştir.

Tablo 2

Sosyal Bilimler Disiplinlerine Göre Küreselleşme

Disiplinler	Dönem	Çalışma Alanı	Anahtar Kelimeler
Ekonomi (İktisat)	1970>	Çok Uluslu Şirketler, Bankalar, Teknolojiler	Küresel Şirket, Dünya Ürünü, Küresel Kapitalizm
	2000>	Serbest Fon, Egemen Varlık Fonu	Bilgi Ekonomisi
Kültürel Çalışmalar ve Medya Çalışmaları	1970>	Medya, Bilişim ve İletişim Teknolojileri, Pazarlama, Tüketim	Küresel Köy, CNN World, McDonalddlaşma, Disneyleştirme, Melezleşme
Siyasi Bilimler ve Uluslararası İlişkiler	1980>	Devletin Uluslararasılaştırılması, Toplumsal Hareketler, Uluslararası Sivil Organizasyonlar	Rekabetçi Devletler, Post-enternasyonel Politikalar, Küresel Sivil Toplum
Coğrafya	1900>	Uzay ve Mekân, Uzaklığın Göreceliliği	Küresel-Yerel Diyalektiği, Küresel Şehirler
Disiplinler	Dönem	Çalışma Alanı	Anahtar Kelimeler
Sosyoloji	1800>	Modernite	Kapitalizm, Ulus Devletler, Sanayileşme...
Felsefe	1700>	Küresel Düşünümlülük,	Evrensel Etik ve Evrensel Ahlak, Kozmopolitlik
Siyasal Ekonomi	1500>	Kapitalizm	Dünya Pazarı
Tarih- Antropoloji	5000 (M.Ö)	Kültür Aşırı Ticaret, Teknolojiler, Dünya İnançları, Evrim	Küresel Akış, Küresel Ekümen, Genişleyen Birleşme/İş Birliği
Ekoloji		Küresel Ekoloji ve Ekosistemlerin Bütünleşmesi	Uzay Gemisi ve Küresel Risk

Kaynak: Nederveen Pieterse, (2009: 16)

Germeç Tanrıverdi (2017: 29)’ de teknolojik gelişmelerin küreselleşmeye en çok hız kazandıran yönünün, “elektronik sektörü olduğunu, elektronikte gelişme sağlayabilen ülkelerin diğerlerine göre ekonomik anlamda daha güçlü olduğunu, devletlerin, uluslararası ilişkilerindeki yerini de izledikleri siyasetten çok, teknoloji alanındaki gelişmişlikleri” olduğunu vurgulamıştır.

Robertson (1990: 26) toplumun, ulusların, devletlerin homojenleşmesi şeklinde ifade ettiği küreselleşme sürecini, yüz yıldan fazla bir süre önce ortaya çıktığını ancak 20. yüzyılın bu sürecin toplumsal biçimde yayılmasını hızlandırma esasında merkezinde yer aldığını vurgulayarak küreselleşmenin tarihsel bakımdan gelişmesini 5 aşamada incelemiştir;

Aşama 1; Avrupa’da 15. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın ortalarına kadar süregelen Robertson (1990: 26) tarafından oluşum aşaması olarak adlandırılan bu aşamada; yeni oluşan ulusal topluluklar büyümüş olup, orta çağ ulus ötesi sisteminin önemi azalmış, birey ve insan hakkındaki fikirler vurgulanmıştır. Aynı zamanda Dünya’nın güneş merkezli teorisi ve modern coğrafyanın başlayarak Gregoryen takviminin yayılması da bu aşamada gerçekleşmiştir (Robertson, 1990: 26).

Aşama 2; homojen ve merkeziyetçi fikre keskin bir geçiş olarak görülen, özellikle Avrupa’da 18. yüzyılın ortalarından 1870’lere kadar süren Robertson (1990: 26) tarafından başlangıç aşaması olarak adlandırılan bu aşamada; uluslararası ilişkiler resmileştirilmiş, bireyler vatandaş olarak standartlaştırılmış ve daha somut insanlık anlayışı kavramı ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda uluslararası, ulus aşırı düzenlemelerle ilgili sözleşmelerde ve kurumlarda belirgin artışlar meydana gelmiş ve Avrupa esaslı olmayan toplumlar “uluslararası topluma” kabul sorunu yaşamış yani milliyetçilik enternasyonalizm meselesinin teması oluşmuştur (Robertson, 1990: 26).

Aşama 3; 1870’lerden 1920’lerin ortalarına kadar süren ve Robertson (1990: 26) tarafından küreselleşmenin yükseliş aşaması olarak adlandırılan bu aşamada Avrupa esaslı olmayan bazı toplumlarda “uluslararası topluma” dahil edilmiş ve küresel kavramlar tematikleştirilmiştir. Ayrıca küresel iletişim biçimlerinin sayısında ve hızında çok keskin artış meydana gelmiş ve evrensel hareketlerin yükselişi başlamıştır. Küresel yarışmalar (olimpiyatlar, Nobel Ödülleri) geliştirilmiş, Dünya Saatinin Uygulaması ve Gregoryen takvimi neredeyse benimsenmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası ligler de yine bu aşamada gerçekleşmiştir (Robertson, 1990: 26).

Aşama 4; yükseliş döneminin sonunda yaygın biçimde kabul gören küreselleşme sürecinin sağlam zemine oturtulamamış koşullarıyla ilgili anlaşmazlıkların yaşandığı 1920’lerin başından 1960’ların ortalarına kadar süren hegemonya mücadelesi aşamasıdır. İnsanların yaşam biçimleriyle ilgili küresel çapta uluslararası çatışmalar bu aşamada gerçekleşmiştir (Robertson, 1990: 26).

Aşama 5; 1960'lı yıllarda başlayarak 1990'lı yılların başında kriz eğilimleri sergileyen bu aşama Robertson (1990: 26) tarafından belirsizlik aşaması olarak adlandırılmıştır. Bu aşamada 1960'lı yılların sonlarında küresel bilinç yükselmiş ve materyalizm sonrası değerler vurgulanmıştır. Ayrıca Ay'a iniş, soğuk savaşın sonu ve nükleer silahların yayılması da bu aşamada gerçekleşmiştir. Küresel hareketlerin sayısında büyük ölçüde artış meydana gelmiş ve toplumlar çok kültürlülük, çoklu etnisite sorunları ile giderek daha fazla karşılaşmıştır. Aynı zamanda bireylerin kavramları cinsiyet, etnik ve ırksal kaygılardan dolayı daha kaotik bir hal almıştır. Dünya sivil toplumlarına ve dünya vatandaşlığına ilginin artması da belirsizlik aşamasının bir parçasıdır (Robertson, 1990: 26).

Germeç Tanrıverdi (2017: 28-29) küreselleşmenin yaygınlaşmasında etkili olan diğer gelişmeleri ise; uluslararası aşan sivil toplum örgütlerinin çoğalması ve yayılması, sermaye piyasalarının öneminin artması, iletişimin ve bilgi teknolojilerinin dünya çapında yaygınlaşması, komünizmin çökmesi, doğu bloğu ile batı bloğunun birbirinden ayrılması, BM'nin kurulması, İnsan Hakları Beyannamesinin kabul edilmesi, batının pazarlar araması, uzay teknolojisi, anayasal vatandaşlık kavramının gelişmesi, uluslararası devletler sistemi, teknoloji alanındaki gelişmeler, internet, cep telefonu ve uydu yayıncılığının yaygınlaşması olarak ifade etmiştir.

2.1.2. Küreselleşme Yaklaşımları

“Tek dünya pazarı” oluşturma çerçevesinde hareket eden, kapitalizm içerikli modernliğin Batıdan tüm dünyaya yayılması olarak adlandırılan ve yapı, süreç veya dönem olarak çeşitli biçimlerde teorileştirilmiş olan “küreselleşme” sosyal bakımdan da derin bir dönüşümü ifade etmektedir (Evin, 2012: 59-60, Larner ve Walters, 2004: 495). İçeriği ve barındırdığı ögeler bakımından günümüzde hala hakkında tartışmaların devam ettiği küreselleşme, kapitalist (neo-liberal) değerlerle beslenen ideolojik ve kültürel bir süreç olduğu noktasında genel olarak bir uzlaşma olmasına karşın içeriğini meydana getiren ögelerin hedefleri açısından çeşitli yaklaşımları beraberinde taşımaktadır (Evin, 2012: 59-60).

Küreselleşme literatürü incelendiğinde en fazla örnek gösterilen yaklaşım olan Held ve McGrew' in oluşturduğu üç maddelik sınıflandırma şu şekildedir; “Aşırı Küreselleşmeci”

Yaklaşımlar (Hyperglobalist), “Kuşkucu Yaklaşımlar” (Sceptic) ve “Dönüşümcü Yaklaşım” (Transformationalist) (Michael, 2003: 4).

Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım (Hyperglobalist)

Aşırı küreselleşmeci yaklaşım, önceki gelişmelerin önemini vurgularken, sonrasında çağdaş küreselleşme olgusunun ortaya çıktığı tarihsel kırılma noktalarını da tanımlar niteliktedir. Bu yaklaşıma göre eski dönemler ön küreselleşme (pre-globalisation) dönemi olarak belirtilmiştir (Rennen ve Martens, 2003: 137).

Kuşkucu Yaklaşımlar (Sceptic)

Kuşkucu yaklaşım, uluslararasılaşmanın ve küresel bağlantıların yeni fenomenler olmadığını kültürel, ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik gelişmeler küreselleşmenin yüzyıllardır var olduğunu ve gelişmelerin toplamının yalnızca küreselleşmenin ölçüğünü ve kapsamını değiştirdiğini, ancak küreselleşme olgusunun kendine özgü özelliklerini değiştirmedini ima etmektedir (Rennen ve Martens, 2003: 137).

Dönüşümcü Yaklaşım (Transformationalist)

Dönüşümcü yaklaşım, küreselleşmenin kendisini modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendirerek oluşturan hızlı, yaygın sosyal, politik ve ekonomik değişimlerin altında yatan ana güç olduğunu savunmakta olup dolayısıyla aşırı küreselleşmeci yaklaşımı (hyperglobalist) radikalleştirmektedir (Rennen ve Martens, 2003: 137).

2.1.3 Küreselleşmeye Boyutsal Açından Bakmak

Ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik, politik gelişmeler gibi; süreçleri, bir sistemi ve dönemi tanımlamak amacıyla kullanılan küreselleşme kavramı, küreselliği dönüştüren

toplumsal süreçleri ifade etmekte olup politik ve akademik tartışmalarda da sıklıkla söz edilen ve analizi yapılan kavramlardan biri olarak göze çarpmaktadır. Tek bir nedenle değerlendirilemeyecek olan söz konusu küreselleşme süreci, ulusal kültürlerin, ekonomilerin ve sınırların esnekleşerek neredeyse ortadan kalktığı, uluslararası karşılıklı bağımlılıkların arttığı, neredeyse her alanda yadsınamayacak derecede yeni oluşan eğilimlerin önem kazandığı günümüz küresel dünyasında, özellikle teknolojik açıdan ele almak gerekirse elektronik bilgi iletişimi, uzay teknolojisindeki yenilikleri, biyolojik alanda değerlendirildiğindeyse endüstriyel yeni hammaddeleri ve en önemlisi çevresel alanda yapılan yatırımların yönlendirmiş olduğu yeni bir ekonomik sistemi meydana getirmiştir. Küresel bütünü; kültürel, sosyolojik, ekonomik ve teknolojik alanlarda sıklıkla yaşanması, söz edilen bu yeni ekonomik sürecin sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır (Büyükbaykal, 2014: 39, Çelik, 2012: 57-58).

Friedman (2000: 28), küreselleşmenin, bilgisayarlaştırma, minyatürleştirme, sayısallaştırma, fiber optik ve internet gibi kendi tanımlayıcı teknolojileri olduğunu ve bunların tanımlayıcı entegrasyon perspektifini güçlendirdiğini ifade etmiştir.

Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında daha da belirginleşerek ortaya çıkan bu ekonomik, sosyo-kültürel, ekolojik, teknolojik gelişmeler ve değişim süreçlerinin tümü bakıldığında küreselleşmenin; toplumların alışkanlıkları, yaşam tarzları ve gereksinimleri üzerinde yeni anlayışlar ve yaklaşımlar meydana getirerek toplumda önemli değişikliklere yol açtığı bu açıdan küreselleşme kavramı esas olarak toplumsal değişimi simgelemekte ve toplumların, dünyanın aynı zamanda günlük yaşamın, büyüyen gittikçe derinleşen ve hızlanan bir farklılaşma süreci içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda meydana gelen küreselleşme süreçleri dünyayı “genişleten” ve aynı zamanda da “küçülten” özelliğe sahiptir (Büyükbaykal, 2014: 39, Çelik, 2012: 57-58, Bayraç, 2003: 47). Dünyada ve toplumlarda önemli değişimlere neden olan küreselleşmenin ekonomik boyutuna, siyasal, kültürel ve teknolojik boyutlarına değinilecektir.

Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu (Ekonomik Küreselleşme)

Burada ele alınacak olan küreselleşmenin ekonomik boyutu en eski dönemlere dayanan, en derinleşmiş, en fazla öne çıkan ve tartışılan boyutudur (Köse, 2003: 10). Üretim ve tüketim faaliyetlerinin yerel veya ulusal ölçekten küresel ölçeğe geçişinin hızlandığı bir

dizi süreci tanımlayan ekonomik küreselleşme, mal ve hizmetlerin sınır ötesi ticaretinin artan ölçeği, uluslararası sermaye akışı, teknolojilerin geniş ve hızlı yayılmasının bir sonucu olarak dünya ekonomilerinin artan karşılıklı bağımlılığını ifade etmektedir. Daha geniş bir ifadeyle, ticaret ve yatırımın önündeki siyasi engellerin düşmesi, küresel finansal piyasaların entegrasyonu, uluslararası sınırların ötesinde üretim faaliyetlerinin entegrasyonu, küresel iletişim sistemlerinin geliştirilmesi ve ülkeler arasında tüketim malları talebinin homojenleştirilmesi yoluyla kendini göstermektedir. Her tür üretimsel faaliyet ve piyasalaştırmada bilginin hızla artan önemi, ekonomik küreselleşmenin ana itici gücüdür. Diğer bir ifadeyle, dünya ekonomilerin son yıllarda hızla küreselleşmesi, büyük ölçüde bilim ve teknolojilerin hızla gelişmesine dayanmakta, piyasa ekonomik sisteminin dünya genelinde hızla yayıldığı ortamdan kaynaklanmakta ve buna dayalı olarak gelişmiştir (Shangquan, 2000: 1, O'Brien ve Leichenko, 2000: 225). Ekonomik küreselleşme başka bir tanıma göre “çok uluslu işletmelerin sınır ötesi değer zincirlerinin öneminin artması itibariyle faktör, ara mallar ve nihai ürün pazarlarının artan sınır entegrasyonuna sebebiyet veren süreçler dizisi” olarak tanımlanmaktadır (Prakash, 2001: 119).

Ekonominin küreselleşmesi, yani uluslararasılaşması mevcut bu süreci tanımlayabilmek için yeterli gelmemektedir. Ekonomi, “yerel üretimin yetersiz oluşu, uluslararası fiyat farklılıkları ve mal farklılaşması” unsurları nedeniyle uluslararası bir hal almıştır. Açıkça bir ifade ile yerel üretimin yetersiz kalmasının sebepleri olarak “kaynak dağılımındaki dengesizlik, teknik eleman eksikliği ve farklı gelişmişlik seviyelerinin” varlığı gösterilmiştir. Fiyat farklılaşmasının sebepleri olarak “maliyetleri farklı olması” gösterilmektedir. Mal farklılaştırmasıysa “bireysel tatmin ile ilintili bir konu” olarak gösterilmektedir. Tüm bu nedenler dolayısıyla dünya ekonomi ilişkileri uluslararası hal almış ve uluslararası ticaret ortaya çıkmıştır (Dikkaya ve Deniz, 2006: 164).

Başka bir tanıma göre ekonomik küreselleşme, dünyanın iktisadi açıdan entegre bir biçime gelmesini, ülke ekonomilerini birbirinden ayıran “gümrük duvarları, tarifeler, kotalar ve sermaye kısıtlamaları” vb. engellerin ortadan kalkması “malların, hizmetlerin, işgücünün ve sermayenin” ülkeler arasında daha hızlı ve kolay bir biçimde dolaşabilir hal alması biçiminde belirtilmektedir. Küreselleşen dünyaya bakıldığında, şirketler sadece iç piyasaya değil aynı zamanda dünya pazarına yönelik üretim yapmakta olup, maliyet avantajı taşıyan bölgelere üretimin farklı kademelerini iletmektedirler. Esnek üretim, yarı-zamanlı çalışma, sıfır hatalı çıktı, tam zamanında teslim, müşteri memnuniyeti, satış sonrası hizmetler, daha

uzun garanti süresi, beğenilmeyen ürünün kuşkusuz iadesi, sanal dünyada yardımlaşma ve evde üretime dahil olma vb. ilkeler çerçevesinde üretim, dağıtım ve pazarlama fonksiyonlarını tekrardan oluşturmaktadırlar (Acar, 2004: 2-3).

Günümüz ekonomik küreselleşmesi, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri piyasa sistemi ve piyasa ekonomisi sistemi aracılığıyla birbirine yakından bağlamaktadır. Yalnızca malların uluslararası ticaretinde bir genişleme ve sermaye hareketlerinde yüzlerce kat büyüme görünmemekte aynı zamanda bununla birlikte doğrudan dış yatırımlar, hizmet ticareti, bilim ve teknoloji ticareti, bilgi yayılımı, personel hareketleri ve uluslararası turizm de hızlı bir biçimde gelişim göstermektedir. Tüm bu alanlardaki karşılıklı bir biçimde oluşan bütünleşme ve gelişme sonuç itibarıyla her alanda çok yönlü aynı zamanda çok kanallı ileri derecede bütünleşen ve gelişen bir piyasa sistemini meydana getirmektedir. Dünya piyasası sistemi ve piyasa sistemi bakıldığında, dünyadaki tüm ülkeler arasında yakın ilişkiler doğmakta ve ekonomik alanda tüm ülkeleri bir bütüne entegre hale sokmaktadır (Cheng Enfu, 2012'den Akt. Aytekin, 2013: 130).

Dünya ekonomisinin küreselleşmesinin ne denli ilerlediğine dair soru, dünya ticareti ve doğrudan yatırımlardaki gelişmeler ışığında değerlendirilerek yanıtlanabilmektedir. Bu iki alan dünya ekonomisinin küreselleşmediğini işaret etmektedir ki veriler, dünya ekonomisinin küreselleşmek yerine, bölgeselleştiğini ve aynı zamanda da bölgeselliğin gittikçe yaygınlaştığını göstermektedir (Fındıkçı, 2006: 38).

O'loughlin, Staeheli ve Greenberg (2004) ekonomik küreselleşmenin, ticari serbestlik, yatırımlarda serbestlik ve finansal serbestlik olmak üzere temelde üç farklı aşamada gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ekonomik küreselleşme olgusu 3'e ayrılmaktadır (Adıgüzel, 2013: 4).

Ticaretin Küreselleşmesi; “Mal-hizmet-fikir akımlarının liberalleştirilmesi ile oluşan ülkeler arasında ekonomik sınırlar biçiminde ifade edilen gümrük vergilerinin azaltılması ve kotaların kaldırılması ile birlikte uluslararası ticaret hacminin, ulus-ötesi şirketler ve e-ticaretin gelişmesine paralel biçimde artış göstermesi ile ilgilidir” (Deviren ve Atasever, 2011: 6).

Yatırımların Küreselleşmesi; Bir diğer yönüyle üretimin küreselleşmesini ifade eden yatırımların küreselleşmesi ile belirtilmek istenen Doğrudan Yabancı Yatırımlardır (DYY). DYY, “bir şirketin üretimini, yer aldığı ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere

ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın almasıdır” (DPT, 1995’ den Akt. Adıgüzel, 2013: 5). Üretimin küreselleşmesine bakıldığında; ulus-devlet temelinde oluşan yapının yerine, üretim uygulamaları küresel bir oluşum içerisinde yerine getirilmektedir dolayısıyla üretimin her bir çeşitli aşaması farklı coğrafyalarda meydana getirilmektedir. Bu süreç içerisinde en önemli yere sahip olan çokuluslu şirketler, portföy yatırımlarından doğrudan yabancı yatırımlara, uluslararası mal ve hizmet ticaretinden turizme kadar uzanan pek çok ekonomik alanda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bir başka açıdan, “yeni ekonomi” ve “postendüstriyel üretim” vb. kavramlarla tanımlandığı gibi, günümüz dünyasında üretim sürecinin en anlamlı niteliği, mal üretimine değil de fazlalıkla hizmet üretimine ağırlık vermesi ve bununla birlikte bu itibar ekseninin de en önemli üretim bileşeninin nitelikli insan kaynağına yönelmiş olmasıdır (Bayar, 2008: 28).

Sınır ötesi üretimin yaygınlaşması olarak ifade edilen üretimin küreselleşmesi başka bir ifade ile, günümüz dünyasında küresel üretimin çok önemli bir bütünü çok uluslu işletmeler tarafından ana ülke sınırları dışında meydana getirilmektedir ve aslına bakılırsa bu anlamdaki küreselleşme çok yeni değil İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar uzanmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 190).

Finansal Küreselleşme; “Uluslararası finansal piyasalara ilişkin kısıtlamaların kaldırılması ve uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi” olarak ifade edilmektedir. Finansal piyasaların küreselleştirilmesine yönelik uygulamalar bütün dünyada piyasa ekonomisine yönelik faaliyetlerle 1980’li yıllarda başlamış olup, gelişmekte olan ülkelerde sermaye hareketlerine yönelik kısıtlamaların 1990’lı yıllarda kaldırılması ile, kısa vadeli sermaye akımlarının çoğunluklu biçimde söz konusu bu ülkelere yönelmesi ile birlikte de hızlanmıştır (Bakan ve Şentürk, 2012: 49). Benzer biçimde bir başka tanıma göre finansal küreselleşme; *“finansal entegrasyonu da içerecek biçimde dünya genelindeki pek çok ülke finans piyasasının küresel ölçekli tek bir finansal piyasa ekseninde birbirleriyle entegre olmalarını ve ülkeler arasındaki sermaye hareketlerinin artması”* olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2013: 65).

Küreselleşme süreci içerisinde, serbest piyasa sisteminin yaygın hale gelmesi ve dünya devletlerinin ekonomilerinin güç kazanması veya güç kaybetmesi ülkeler arasında bir ayrışma sebebiyet vermektedir. Söz konusu yenedünya düzeninde “çevre ve merkez” ülkeler biçimde adlandırılan bu ülkelerin kendi aralarında da iç çekişmeler ve ayrışmalar

göze çarpar niteliktedir (Germeç Tanrıverdi, 2017: 55). Söz konusu küreselleşme vaatlerinde ne kadar başarılı olunabileceği ise, ülkeler arasında ekonomik ve toplumsal bakımdan eşitlik sağlanamadıkça bir tartışma konusu olarak kalacaktır. Küreselleşme sürecinin genel olarak bakıldığında ekonomik büyümeye katkılar yarattığı öne sürülse de ülkeler arasındaki zengin yoksul farkını da derinleştirdiği ve hatta aynı ülke içindeki yoksulluğun artış göstermesine sebebiyet verdiği de yadsınamaz bir gerçek olarak kalacaktır (Büyükbaykal, 2014: 57).

Stiglitz; küreselleşmenin, salt ekonomi üstündeki etkilerine bakıldığında üç farklı avantaja sahip olduğunu belirtmiştir ki bunlarda sırasıyla, artık bir ülkenin mallarına olan talep kendi piyasaları ile sınırlı kalmamaktadır, yatırımlarıysa kendi iç tasarruflarıyla sınırlı kalmamakta ve yine bir ülkenin üreticileri iyi düzeyde gelişmiş teknolojilere belirli bir fiyat karşılığında erişebilmektedir biçimindedir. Ancak bu imkanlara karşın birtakım risklerde mevcuttur ki yine bunlarda; gelişmiş olan ülkeler farklı tarife dışı engellerle gelişim göstermekte olan ülkelerin mallarının kendi pazarlarına girmesine müsaade etmemektedir, küresel finans piyasalarındaki finansal akımlarsa, reel ekonominin ihtiyacının kat ve kat üzerine çıkarak artış göstermiştir, ülkeleri çok büyük istikrarsızlıklara sürükleyen kısa vadeli sermaye hareketleri ile karşı karşıya getirmiştir şeklindedir. Birçok ülkede, yabancıların mevcut kuruluşları satın almasının özelleştirme süreci içerisinde yabancı yatırım olduğu yanılığısı yaratmıştır ki bu şekilde bir durumla karşı karşıya kalan ülkeler uzun vadede zenginleşmesi mümkün değilken aksi bir şekilde fakirleşmektedir. İyi eğitilmiş işgücünün oynak bir zeminde olmasıysa, gelişmekte olan ülkeler bakımından eşitsizlikleri derinleştirecek ya da bu nitelikli iş gücü kaybına yola açacaktır (Stiglitz, 2009' den Akt. Adıgüzel, 2013: 4).

Küreselleşmenin Siyasi Boyutu (Siyasal Küreselleşme)

Siyasi küreselleşme ya da başka bir tabirle siyasi küreselleşme, “dünya üzerindeki siyasi ilişkilerin yoğunlaşması ve genişlemesi” olarak tanımlanmaktadır. Ülkeler arasındaki birliktelikler siyasi bir sistem çerçevesinde yer almakta, toplumlar arasındaki iletişimse ülkeler arasındaki sadece kültürel, ekonomik ilişkiler değil aynı zamanda siyasi ilişkileri de yönlendirmektedir. Küreselleşme süreci çerçevesinde oluşan ekonomik bütünleşmeler dünyanın siyasi yapısına da etki etmektedir. Aslına bakılırsa küreselleşmenin bu

siyasi/siyasal boyutu ekonomik alandaki gelişim ve farklılaşmalara ilişkili bir şekilde biçimlenmektedir. Ülkeler arasındaki ekonomik çıkarların sebebiyet verdiği çatışmalar genel anlamda siyasi anlaşmazlığında beraberinde getirmektedir. Söz konusu küreselleşme olgusu çerçevesinde ekonomik çıkarların belirli bir noktada birleşmesi siyasi anlaşmazlıkları azaltmaktadır (Büyükbaykal, 2014: 91).

“Siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşüm” şeklinde ifade edilen siyasal küreselleşme, geleneksel siyaset anlayışından farklı bir yapıyı yansıtan, günümüz dünyasında genel olarak kabul gören “küresel siyaset” anlayışı olan küreselleşme sürecinin çok oyunculu yapısını gösterir niteliktedir. Başka bir ifadeyle, “küresel siyaset”; ulus devlet, devletler-üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı etkileşimi olmak üzere dört ana faktör etrafında biçimlenmektedir. Bu süreç içerisinde ulus devlet temel bir birim biçiminde uygulama göstermekte fakat yetki alanlarının bir kısmı belirli ölçüler etrafında kısıtlanmaktadır (Bayar, 2008: 28).

Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Çekoslavakya vb. devletlerin ayrılması ile birlikte ulus-devlet anlayışı otorite kaybına uğramış ve yetkilerini ise paylaşmaya itilmiştir. Küreselleşme, gelişmiş olan ülkelerde milliyetçilik akımının üzerine çıkmış, başı Avrupa ülkelerinin çektiği başka ülkelerde olmak üzere, ülke sınırlarını kaldırma ve siyasi birliktelikler inşa etmeyi tercih etmişlerdir. Oluşan bu siyasi küreselleşme ekseninde Birleşmiş Milletler ilk olmak üzere Nato, Avrupa İnsan Hakları Konseyi, Agik, Karadeniz Ekonomik İş birliği Konseyi, İMF, OECD, OPEC vb. ekonomik aynı zamanda siyasi amaçlar taşıyan birliktelikler meydana gelmiştir (Köybaşı, 2009: 13).

Günümüz küreselleşme çağına bakıldığında, ekonomik çıkar gözetilmesi itibariyle uluslar bütün bir biçimde ikinci planda bırakılmakta, geleneksel olan uygarlık ve yaşama şekilleri tek bir ekonomi ve toplum modeline uygun olma baskısı altında kalmaktadır, ekonomiden dolayı oluşan laikleşme bütün halklara ve yerel topluluklara zorlu bir biçimde dayatılmaktadır, ekonomik açıdan zayıf olarak tanımlanabilecek ülkelerin, güçlü olarak tanımlanabilecek ülkelerle adalet ve ortaklık bakımından rekabet etmesinin mümkün olmaması, zengin toplumlar ve fakir toplumlar arasındaki farkı gittikçe genişletmektedir, küresel bir düzeyde yaşanan bu toplumsal adaletsizliğin, uluslararası şiddetin temel sebeplerinden bir tanesi olduğu da yadsınamaz bir gerçektir (Paksoy, Paksoy ve Alancıoğlu, 2013: 176).

Küreselleşmenin Kültürel Boyutu (Kültürel Küreselleşme)

Küreselleşme olgusu, 1990'ların başında özellikle etkileri bakımından ekonomik bakımdan ön planda tutulmaktaydı. Dolayısıyla, dar anlamıyla da “finans piyasalarının etkinliği” olarak tanımlanmaktadır. Fakat küreselleşmenin ekonomik anlamda ön planda olduğu kadar da siyasi, teknolojik ve kültürel bir olgu olduğu da yadsınamaz bir gerçektir (Szeman, 2003: 98, Talas ve Kaya, 2007: 152).

Kültür kısaca en temel anlamıyla; “her topluluğun kendine özgü yaşayış ve davranış tarzı” olarak ifade edilmekte ve belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar kültürü meydana getirmektedir (Kafesoğlu, 1997: 16). Giddens (1994: 63) ise küreselleşmeden “uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması” biçiminde bahsetmiştir. Bu açıdan bakıldığında küreselleşmenin kültürler üzerinde önemli etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Toplumların karşılıklı iletişim ve etkileşiminin sürekli biçimde artması küreselleşmenin kültürel boyutunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, yurttaşlık kimliği vb. gibi genel olan kimlikler tercih edilmemiş çeşitli etnik, dinsel, sosyal ve siyasi kimlikler tercih edilmeye başlanmıştır (Kıvılcım, 2013: 9). Bakıldığında özellikle, iletişim de meydana gelen devrimin sonucu itibarıyla, günümüz dünyasında kişiler ve toplumlar arasında olan etkileşim önemli bir derecede ileri seviyeye taşınmaktadır. Dolayısıyla, bireyler ve toplumlar arasında bir küreselleşen kültür ve birikimi ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, bireyler ve toplumlar arasında yaşam biçimlerinde daha önceden birbirlerine farklı gelmesine rağmen benzerlikler meydana gelmekte, çeşitli zevkler veya vb. ilgi duyulan konularda belli bir uyum olmaktadır (Bayar, 2008: 30).

Küreselleşmenin kültürler üzerinde yarattığı etkiler ele alındığında üç farklı yaklaşım dikkat çekmektedir. Bunlar; birincisi kültürel farkçılık olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan küreselleşme, yalnızca yüzeyde meydana gelmekte olup kültürlerin derin yapıları ondan etkilenmemektedir. Yani kültürler, başka kültürlerin etkilerine büyük oranda kapalı bir şekilde varlıklarını sürdürmektedirler. İkincisi ise; küresel ve yerelin bütünleşmesi ile ortaya çıkmakta olan kültürlerin karışımını vurgulamaktadır. Üçüncüsü ise; küreselleşmenin dünya genelinde artmakta olan aynılığa neden olduğu biçimindeki fikre dayanan bu bakış açısında, kültür emperyalizmi, küresel kapitalizm, Batılılaşma, Amerikanlaşma,

McDonalddlaşma ve dünya kültürü gibi oluşumlara odaklanılmaktadır (Demirhan ve Taylan, 2017: 87). Toplumun McDonalddlaşması olarak adlandırılan bu süreç eğitimden sağlığa, seyahatten zevklere, aileden topluma, politik ve istihdam alanları ve aynı zamanda bütün toplumsal özellikleri ve süreçleri etkisi altına almaktadır. Bu kavram dünyanın McDonalddlaşması olarak adlandırıldığında ise, insanın yaratıcılığını engelleyen ve toplumsal ilişkileri insancıl yapıdan uzaklaştıran, tektip standartların zorla kabulü anlamını taşımaktadır (Ünal ve Zavalı, 2016: 892-893).

Küreselleşmenin kültürel boyutuna bakıldığında iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Birinci yaklaşıma göre, küreselleşme başlangıcı ve nihai amacı itibariyle homojen bir süreç olduğu ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma örnek olarak da Giddens'in görüşü verilmektedir. Giddens, küreselleşmenin "zaman ve mekandaki" dönüşümlerle ilintili olduğunu, zamanın 18. Yüzyılda mekanik saatin kullanılmasıyla birlikte evrenselleştğini bununla birlikte evrensel zamanın esas alınmasıyla toplumsal yaşamın global sistem içerisinde yeniden oluştuğunu ve küresel haritalarında mekânın evrensel boyutlarda algılanmasına neden olduğunu dolayısıyla zamanın mekândan bağımsız oluşunun modernleştirici bir süreç olduğunu ifade etmiştir. İkinci yaklaşıma göreyse, küreselleşmenin kültürlerarası etkileşim itibariyle meydana geldiğinden ve küreselleşmenin heterojen bir süreç olduğundan bahsedilmektedir. Küreselleşme olgusunu söz konusu heterojen bir süreç biçiminde değerlendirenler, "küreselleşmeyi sadece batı modernitesi ile meydana gelmiş bir olgu olarak görmenin batı dışında kalanları edilgin ve batıya bağılı bir biçimde düşünme yanlışına sebebiyet vereceğine değinmektedirler (İçli, 2001: 165).

Küreselleşme olgusunun içeriği açısından, kültürel özellikler ile pratikleri birbirine yaklaştırdığı görülmektedir. Örneğin günlük hayat ışığında değerlendirildiğinde, Singapur, St. Louis veya Paoulo'daki bir alışveriş merkezi ya da otel birbirine çok benzemektedir, dünyanın Caco cololaşması veya McDonalddlaşması gibi global kültürün bir ürünü olan kavramlar küresel kültürün küresel ekonomiyi takip ettiğini dolayısıyla homojenleşmenin aslında batılılaşmaya ve hatta Amerikanlaşmaya denk olduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan, bu bakış açısı değişim mekanizmalarının piyasa ekonomisi ile çok uluslu şirketlerin küresel hedef stratejilerinin dünya genelin bakımından yaygın hale getirilmesini yansıtmaktadır. Bu biçimde oluşan tüketim kapitalizmi ise, tek düze standart marka imajı kitlesel reklam kampanyaları ve çoğunlukla üçüncü dünya ülkesi insanının Batılı ürünlere ve Batılı hizmetlere vermiş oldukları değer çerçevesinde oluşmaktadır. Küresel bir tüketim biçiminin

meydana getirilmesi yalnızca küresel ürünlerin belirli bir gereksinimi karşılmasına bağlı kalmamakta bununla birlikte, reklamlar ve Hollwood ürünü olan bu bir çeşit kültür endüstrisi bağlamında zenginlik rüyaları, bireysel başarı ve erotik zevkler de satışa gönderilmektedir ki Titanic ya da Terminatör gibi globalleşmiş filmler de dünya genelinde milyonlarca insanca seyredildiğinde, Amerikan ve Batı kültür duyarlılıklarının diğer kültürlerle birikim aracılığıyla taşınması tehlike arz etmektedir (Holton, 2013: 62). Başka bir çerçeveden bakıldığında küreselleşme, kültürlerin yayılmasına zemin hazırlamakta ve kültürlerin ortak olan noktalarının güç kazanmasına imkân tanımaktadır. Dünyanın birçok kısmında kültürleri birbirine daha da yakınlaştıran küreselleşme kültürel homojenliği sağlayabilmek amacıyla bir kültür planlaması yaparak farklılaşmayı bir çizgi biçimine getirmek ihtiyacında olanlar özellikle kendilerinin benimseyebilmesi için homojen kültür meydana getirme çabası içerisindedir. Bu açıdan kültürel bir olgu halinde küreselleşmeye olumlu bakanlar giyim tarzı, beslenme biçimi, televizyon dizileri, bilgisayar programları, kadın hakları, eşcinsel özgürlükleri gibi dünya genelinde tek standart bir kültürü, batı toplumlarına ait ortak bir değer olarak göstermektedir. Yukarıda değinildiği gibi Coca Cola, Mc Donald, Blue Jean, Nike, Adidas gibi markalar bir küreselleşme süreci geçirirken bu sayılan örnekleri “tüketimcilik” biçiminde adlandırmak mümkündür. Söz konusu bu kavram ekonomik bir olayı değil de daha çok sosyo-kültürel bir tutum ve yaklaşımı belirtmektedir. Kültürel kimliklerse tüketim kalıplarına göre şekillenmekte ve “kültürel saflaştırma” denilebilecek bu girişim küresel kültürleri ingilizceleştirme çabasını göstermektedir. Batı dışı bu toplumlar içerisinde bu tutuma olumlu bakanlar, Batı küresel kodlarını kendi kültürlerinden bir parça gibiymiş gibi kabul ederken söz konusu Batı kültürlerine yönelirken de bir karşıtlık aramamaktadırlar (Sarıbay, 2002’ dan Akt. Akdemir, 2004: 45).

Küreselleşme olgusuna eleştirel açıdan bakanlar, küreselleşmenin kültürleri homojen bir hale getirerek ve günlük hayat içerisinde daha zengin olan insanlarla daha fakir olan insanların bölgesel ve yerel niteliklerini ve geleneklerini yıkarak yok ettiğini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, bu dünyada “yenikoloniziciliğin” etki sahibi olması anlamını ifade eder niteliktedir (Talas ve Kaya, 2007: 153). Cohen ve Cohen (2012) ise kültürel etkisinden şöyle bahsetmiştir; *“Küreselleşme süreci, hızlı teknolojik ilerleme, iletişim ve bilgi devrimleri tarafından yönlendirilen hızlandırılmış ekonomik, sosyal ve kültürel bir değişim dünyasıdır. Bu güçler, yaşam temposunda bir artış ile birlikte zamanın ve mekanın çökmesine, kültürel çoğulculuğa, sosyal alanların farklılaşmasına ve yaşam tarzlarının parçalanmasına yol açmıştır”*.

Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu (Teknolojik Küreselleşme)

Bilimin gelişmesi ile araç ve gereçler açısından hızlı bir biçimde ilerleme oluşması itibariyle meydana gelmiş bir uygulama faaliyet biçimi halinde olan teknoloji, araştırma, geliştirme, üretim, pazarlama, satış ve satış sonrasındaki hizmeti de içeren bir çeşit sanayi sürecinin, etkili ve en çok fayda sağlanacak düzeyde oluşturulabilmesi amacıyla kullanılabilir bilgi ve yeteneklerin bütünü olarak ifade edilmektedir (Baygöl, 2020: 399, Şenel ve Gençoğlu, 2003: 49).

Özellikle 1980’li yıllar itibariyle bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen reformlar ve bu reformların hemen hemen her alan da kullanımının giderek yaygın bir hale gelmesi, dünyada mekân ve uzaklık kavramının daha önce kullanılan anlamını yitirmiştir ki bu meydana gelen durum küreselleşme açısından bakıldığında ilk denilebilecek etkinliğini finans piyasaları üzerinde hissettirmesinin yanı sıra bu etkiye günümüzde siyaset, kültür, ticaret ve çevre alanlarında yaygınlaşmıştır. Teknoloji, küreselleşme olgusu içerisinde yeter bir şart değil zorunlu hatta küreselleşmenin olmazsa olmaz şartıdır. Günümüzde, bilişim teknolojileri inanılmaz bir biçimde ucuz hale gelerek yaygınlaşmış ve söz konusu bu bilişim teknolojileri uluslar arasındaki “mübadele/etkileşim” süreci içerisinde “küresel dönüşümü” hızlı hale getirmektedir (Giddens, 2000’den Akt. Çelik, 2012: 66-67). Başka bir ifade ile, teknoloji günümüzde bilginin dünya genelinde akışın da önemli rol oynamakta ve özellikle modern dünyayı karakterize eden hız ve yoğunluğa yön vermektedir ki bu açıdan teknoloji olmadan küreselleşme mümkün olmamaktadır (Nam ve Barnett, 2011: 1472).

Archibugi ve Michie (1995: 122-130), teknolojik küreselleşme olgusunu üç biçimde ifade etmiştir: Birincisi teknolojinin küresel olarak kullanılması; uluslararası pazarlarda giderek artan bir biçimde teknolojik yeniliklerin kullanılması başka bir ifadeyle uluslararası pazarlarda teknolojik yeniliklerden yararlanmak olarak belirtilmektedir. İkincisi uluslararası işbirliği; farklı ülkelerdeki şirketlerin birbirleri ile bilgi birikimini paylaşması, devletler ve aynı zamanda akademik kurumlar arasında da paralel bir uluslararası işbirliğinin varlığına değinilmektedir. Üçüncüsü ise küresel teknoloji nesli; şirketler arasında Ar-Ge ve teknolojik faaliyetlerinin uluslararası entegrasyonunu arttırmaları olarak ifade edilmekte, küresel araştırma ağlarının geliştirilmesi yoluyla yenilikler üretmek için farklı ülkelerde araştırma ve teknoloji firması temeline stratejilerin geliştirilmesidir.

Toplumsal gelişme ve değişimin merkezi konumunda olan teknolojik yenilenme sürecinin, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlara yansması belirli “zaman gecikmeleri” ile oluşmaktadır ki söz konusu bu olgu, değinilmiş olan alanların “değişim esnekliklerinin” her biri için farklı olmasından dolayıdır. Bir teknolojik yeniliğin ilk yansıdığı ve kullanıldığı alan ekonomik alandır ki bu bir teknolojik yeniliğin; buluş, araştırma ve geliştirme süreçlerinden geçtikten sonra, eski teknoloji ve yöntemlerden daha etkili ve üstün bir konuma getirilmesiyle onun “üretim süreci” içerisinde yani ekonomik alanda kullanılması olarak ifade edilmektedir. Yeni teknolojilerin, ekonomik süreçten sonra etkilerinin yansıdığı alansa sosyal alandır, bu yeni teknolojilerin üretim sürecinde kullanılması, yeni mesleklerin doğması anlamına gelen yeni iş bölümü ve uzmanlaşmaların meydana gelmesine olanak tanımak olarak ifade edilmektedir. Köklü bir teknolojik yenilenmenin, ekonomik ve sosyal alandan sonra yansıdığı alansa politik alandır, bu sosyal alanda oluşan yeni meslekler ve sosyal tabakaların, örgütlenecek toplum içerisinde kendi varlıklarını hissettirme mücadelesi ile birlikte, yeni gelişmekte olan sosyal grupların “politik çabaları” ile gündeme gelmektedir. Her sosyal tabaka içerisinde, kendi hedeflerinin güç ve etkinlik elde etmek amacıyla yürütmüş olduğu organize olma ve ekonomik hedeflerini gerçekleştirme rekabeti politik bir yarıştır. Ekonomik, sosyal ve politik inşaların teknolojik yenilenmelerden kaynaklanan değişim ve uyum sürecine girmesi ile birlikte bu süreç içerisinde en geç dahil olmuş olan alan kültürel alandır. Teknolojik yeniliklerin varlığını kültürel alanda geç hissettirmesinin nedeni ise insanoğlunun, kültür olarak geçmiş kuşaklardan miras olarak aldığı; değer, norm, davranış kalıpları yoluyla kendi varlıklarını korumak istemeleri ile alakalıdır (Erkan, 1997: 93-94).

2.1.4. Küreselleşme Çerçevesinde Eşitsizlik

Ülke ekonomilerini daha yakın, bağlantılı bir şekilde bürüyen ve dünyayı etkisi altına alan küreselleşme sürecinin hızlı bir şekilde artması küreselleşmenin ekonomik büyüme, eşitsizlik, yoksulluk, bölgesel dengesizlik, kültürel baskınlık, çevre kirliliği, iklim değişikliği gibi konularda olan kaygıyı da beraberinde arttırmaktadır. Özellikle küreselleşmenin olumlu etkilerinden yararlanan yüksek gelirli ülkelerin aksine düşük gelir düzeyine sahip olan ülkeler; üretim, milli gelir, istihdam ve refah düzeyinin azalması, işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik, kültürel ve çevresel gibi küreselleşmenin oluşturduğu olumsuz etkilerine karşı

direnç göstermeye çabalamaktadırlar (Hayaloğlu, Kalaycı ve Artan, 2015: 120). İçerisinde bulunduğumuz bu çağda küreselleşme sürecinin toplumsal sonuçlarını tanımlamada en fazla kullanılan kavramlarda; “risk”, “belirsizlik”, “güvensizlik”, eşitsizlik”, “kaygı” ve “toplumsal çözülme” biçimindedir (Bozkurt, 2000: 93).

Söz konusu küreselleşme süreci sürekli olarak bahsedilen ortak etkileri yaratmamaktadır. Küreselleşme süreci ne kadar birleştirici özellikler taşısa da o kadar parçalayıcı özellikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Öyle ki, yerkürenin tek tip oluşunu teşvik etme nedenleri ile parçalama nedenleri birbirine özdeş konumdadır. Küreselleşme süreci bazıları için yerelleşme anlamını ifade ederken bazıları içinse yeni özgürlüğü, bazıları içinse kötü kader anlamına gelmektedir (Bauman, 2012:8). Başka bir anlamla, küreselleşme olgusunun olumlu bir süreç olduğunu savunanlar, küreselleşme ile artan ticaretin özellikle ekonomik büyüme ile yakından bağlantılı olduğunu aynı zaman da mevcut bu ekonomik büyümenin toplumun yoksul kesimi için istihdam yaratma ve yoksulluğun azaltılması açısından iyi gelişmeleri beraberinde getirdiğinden bahsetmektedirler. Öte yandan küreselleşme olgusunun olumsuz bir süreç olduğunu savunanlarsa, küreselleşme sürecine gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında oldukça dengesiz bir yapıya sahip olduğu, dünya genel ekonomisinde tüm bölgelerinse marjinalleştiğini ve ülkelerin kendi içlerinde bile gelir eşitsizliklerine yol açtığını savunmaktadır. Örneğin küreselleşme sürecine olumlu bakanlar dünya çapında mutlak yoksulluğun son 20 yıl içerisinde azaldığının altını çizerken, küreselleşme sürecine olumsuz bakanlarsa bu sonucun neredeyse tamamıyla istatistiksel verilerden kaynaklandığını ifade etmektedir (Lee ve Vivarelli, 2006: 2).

Yukarıda da değinildiği gibi küreselleşme süreci birbirinden farklı iki görüşü barındırmaktadır. Birinci görüş; küreselleşme çağdaşlaşma ve gelişmenin ifade şeklidir, durdurulamaz aynı zaman da durdurulmaması gereken yani destek verilmesi gereken bir süreçtir. Küreselleşme süreci uluslararası ticareti ve yatırımları yaygın kılacağından, ülkelerin hızlı bir biçimde büyümesine olanaklar tanyacağı ve dünyaya genel bir refah getireceği şeklindedir. İkinci görüş; küreselleşmeye olumsuz bakanlar yani küreselleşme sürecine karşı olanlar onlara göre küreselleşme emperyalizmim, neo-liberalizmin 21. Yüzyıl başındaki ismidir ve bu görüşü paylaşımlar küreselleşme sürecini farklı açılardan ele almaktadır. Bu görüş ekonomik açıdan küreselleşmenin, Batı'nın ekonomik düzeni olarak adlandırılan kapitalizmin ulusal olarak yerine sığmayarak dünyada yaygınlık gösterdiği

durumdur ve burada hedef Batı'nın pazardaki payını maksimize kılmaktır bununla birlikte de dünya genelinde gelir dağılımları eşitsizlikleri, yoksulluk artışları ve çevre kirliliği meydana gelmektedir. Siyasal açıdansa, küreselleşme aslında demokrasiye getirmemektedir sadece Batılı ülkeler bu olguyu az gelişmiş ülkelere rahatça müdahale de bulunmak ve bu ülkeleri güçsüz konuma düşürerek hedeflerine daha kolay bir biçimde ulaşmak amacıyla kullanmaktadırlar dolayısıyla ülkelerin bağımsızlıklarını engelleyebilmektedirler. Düzen açısından bakıldığında, küreselleşmenin başlıca sloganı halinde olan "yeni dünya düzeni" kavramı aslında düzensizliği oluşturmaktadır, ülkelerdeki anlaşmazlıkların artması, uluslararası terörün yaygın hale gelmesi ve göçmen olaylarının önemli boyutlara da erişmiş olması, yoksulluk, açlık, fakirlik bunların en somut örnekleri olarak gösterilmektedir (Farrel, 1999' den Akt. Çeken, Ökten ve Ateşoğlu, 2008: 81-82).

Küreselleşme sürecindeki temel problem, söz konusu bu sürecin ekonomik boyutu esas olarak ön planda tutarken sosyal boyutu atlamasıdır. Bir diğer ifade ile, uluslararası sermayenin ve küresel şirketlerin kuralları belirlediği ve piyasaları şekillendirdiği küresel ekonomide sosyal politikaların, maliyetlerinin sorumluluğunu alan yoktur. Bu bakımdan ekonomik gelişme amaçlanırken aynı zamanda da sosyal gelişme ve adalet de önemsenmelidir ki aksi takdirde eşitsizlik, yoksulluk ve dışlanma problemlerinin uluslararası arenada boyut kazanması giderek hız kazanmaktadır. Bundan dolayıdır ki eğitim ve sağlık alanlarında problemler meydana gelmekte, doğanın tükenmesi hızlanmakta, çevre problemleri baş göstermekte, uluslararası çalışma standartları yitirilmekte, gerçek ücret alımlarında gerilemeler oluşmakta, çocuk işçi istihdamı giderek artmakta, işten çıkarılmalarda giderek yoğunlaşmakta, işsizlik problemleri baş göstermekte, sosyal rahatsızlık ve fazlaca şiddet artış göstermektedir (Selamoğlu, 2000: 48-49).

Küreselleşme ve eşitsizlik arasında en güçlü ilişkiyi 1999 tarihli BM Kalkınma Programı (UNDP) insani Gelişimi Raporu özeti göstermektedir. Raporun özetine göre, küresel yoksulluğun boyutu küreselleşme ile bağlantılı bir biçimde eşitsizliğin almış olduğu biçimleri tanımlamaktadır ki bu da dolayısıyla küresel ekonomik bütünleşmenin daha eşitsiz ve parçalanmış bir dünya meydana getirmesinin sebeplerini vurgulamaktadır. Dünya ekonomisine bakıldığında zengin olan kısımlar ile yoksul olan kesimler arasında giderek büyümekte olan farkın özgün sebepleri hala tartışmaya açık bir konu olmasına rağmen BM Kalkınma Programı raporunun sunmuş olduğu kanıtlar 20. yüzyılın son 10 yılı itibariyle mutlak yoksulluk içerisinde yaşamını sürdüren insanların sayısında bir artış meydana

geldiğini göstermektedir. BM Kalkınma Programı bu eşitsizliği giderebilmek amacıyla küreselleşme sürecinin, dünyanın sadece zengin toplumlarına göre değil aynı zamanda yoksul kalan toplumların da çıkarı gözetilerek düzenlenmesinin küresel ortak bir çaba gerektirdiğini belirtmektedir (Held ve McGrew, 2008: 499).

Başkaya (2005: 332-333); küreselleşmenin eşitsizlik üzerindeki etkisine şöyle değinmiştir, neoliberal bir saldırı sonucu itibariyle meydana gelen, olumlu bir yaklaşım veya ima ile küreselleşme denilen söz konusu sürecin her bir ülkede aynı zamanda dünya ölçeğinde de sosyal eşitsizlikleri derinleştirdiği, işsizliği, yoksulluğu artırdığını ve çevre sorunlarına yol açtığını, insana dair tüm her şeyi metalaştırdığını ifade etmektedir.

Ekonomi politikçi olan Strange (1994-1998), şimdiki küresel ekonomik düzenin bir yandan küresel eşitsizlikleri arttırdığından dolayısıyla en elverişsiz durum içerisinde olan ülkeleri daha da fazla yetersiz beslenme, yoksulluk ve muhtemel ihtimalle şiddetli iç mücadelelerle baş başa bıraktığını bununla birlikte öte yandan gelişmiş ülkelerin küresel kapitalizmin dayatmış olduğu yeniden inşa etme politikalarından halklarını koruma olanaklarının tükenmeye başlaması söz konusu bu gelişmiş ülkelerde de durumun iyiye gitmediğini göstermekte olduğunu ifade etmektedir (Brown, 2008: 670).

Falk (1990)'da küreselleşme sürecine şöyle değinmektedir, küreselleşme süreci iktidarın örgütlenmesini, dağıtımını ve uygulama alanlarını dönüştürmektedir. Bu bakımdan ele alındığında söz konusu küreselleşme süreci, farklı periyotlarda küreselleşme farklı küresel katmanlaşma kalıpları ile özdeşleştirilebilmektedir. Küreselleşmenin farklı tarihsel şekillerle haritasını çıkarırken, katmanlaşma kalıplarının üzerinde önemle durulmalıdır ki bu çerçevede, katmanlaşmanın hiyerarşi ve eşitsizlik olmak üzere toplumsal boyutlarının yanında aynı zamanda mekânsal boyutları da bulunmaktadır (Falk, 1990'dan Akt. Held McGrew, Goldblatt ve Perraton,2008: 93-94). Held vd. (2008: 93-94) ise, bu hiyerarşinin küresel şebekelerin ve altyapılarının denetiminde, ulaşımında ve dayatılmasındaki asimetrisini ifade ettiğini, eşitsizliğinse halkların, sınıfların, etnik grupların ve cinsiyetlerin yaşama şanslarını ve refahlarını küreselleşme sürecinin yarattığı asimetric etkinliklerini belirtmekte olduğunu ifade etmektedir.

Stiglitz ise, ekonomik küreselleşmenin olumlu bir süreç olabilme ihtimalini ve dünyada yoksul toplumları da dahil tüm herkesi zenginleştirebilecek bir güç olduğunu vurgulamaktadır. Fakat böyle bir şey, özellikle küreselleşme sürecinin uluslararası ticaret

anlaşmalarının değerlendirilme biçimi ve bunların az gelişmiş ülkelere dayatılması sebebi ile geçerli olamadığını dolayısıyla bunun sonucu itibariyle de küresel yoksul toplumlar ile küresel yoksul toplumlar arasında olan mesafenin de giderek artığını ifade etmektedir. Küreselleşme vaat etmiş olduğu şeyleri yerine getirememişken aynı zamanda söz konusu küreselleşme insanların sandığı gibi bir küresel ekonomik istikrar da yakalayamamıştır (Ritzer, 2011: 208).

Eşitsizlik ve küreselleşme çerçevesinde gerekli literatür tarandığın da yapılmış olan bazı çalışmalar aşağıdaki gibidir;

zcan ve zmen (2018), tarafından yapılmış olan bir çalışmada yükselen ekonomilerde küreselleşme ve gelir dağılımı ilişkisi incelenmiştir. Söz konusu çalışma bulgularından elde edilen sonuç kapsamında, küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde pozitif etkisinden, şili ve Romanya ise küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerine pozitif etkilerinin tespit edildiği ülkelerden olduğu ve diğer ülkelerde ise istatistiki açıdan anlamsız bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Bergh ve Nilsson (2010), tarafından yapılmış, standart dünya gelir eşitsizliği veri tabanını kullanarak, Fraser Enstitüsünün KOF küreselleşme endeksi ile Ekonomik zgrlk Endeksi'nin 1970-2005 yıllarında 80 ülkeyi kapsayan ülke içi gelir eşitsizliğini incelediği bir çalışmada uluslararası ekonomik özgürlük açısından yapılan yeniliklerin ülkeler içi gelir eşitsizliği üzerinde atışa sebebiyet verdiği, sosyal küreselleşmenin ise zengin orta ve düşük gelirli ülkelerde daha önemli bir fenomen olduğu, parasal ve yasal reformlarınsa siyasal küreselleşme sürecinin eşitsizliği artırmadığı sonucuna varılmıştır.

Akbakay ve Barak (2020), tarafından yapılmış olan bir çalışmada, yükselen piyasa ekonomilerinde ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, yükselen piyasa ekonomilerinde ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığı saptanmıştır.

şener ve Başer (2019), tarafından yapılmış olan küreselleşmenin yoksulluğa etkisinin dünyada ve Türkiye'deki konumunu belirtmek ve küreselleşmeyle birlikte de artan yoksulluğun kadın sağlığı zerin de oluşan etkilerinin belirlendiği çalışmada, küresel dünyada yoksullaşmanın kadınların bedenlen, ruhen ve sosyal yönden birçok yoksunluk yaşamasına sebebiyet verdiği ve sağlıklarını son derece olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Memiş (2014), tarafından yapılan, küreselleşmenin yoksulluğu artıran bir fenomen olarak ele alındığı bir çalışmada küreselleşme ile yoksulluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu çalışma neticesinde, yoksulluğun önemli boyutlara ulaştığı bir küresel sorun olduğu bu sorunun çözümü içinse küresel iş birliği gerektiği, küreselleşme sürecinin olumlu yönlerinden sadece gelişmiş ülkeler değil aynı zamanda az gelişmiş ülkelerinde faydalanabileceği biçimde küresel örgütlerin ekonomi politikalarını yeniden oluşturmaları gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kunduracı, (2011), tarafından yapılmış olan bir çalışmada, küreselleşme sürecinde küresel seviyede gelişme ve kalkınma yaşanırken yoksul kitlelerin söz konusu bu süreçten nasıl etkilendiği incelenmektedir. Bu çerçevede, küreselleşmenin mutlak açıdan yoksulluk üstünde olumsuz etkilere yol açan bir fenomen olduğu anlamını taşımamaktadır. Problem daha fazla günümüz dünyasının içerisinde bulunduğu küreselleşme sürecinin özelliğine ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu süreç bakıldığında, eşitlikçi, yoksul yanlı ve toplumsal kalkınma anlayışı çerçevesinde oluştuğunda, küreselleşme süreci yoksullukla küresel seviyede mücadele konusunda ve yoksulluğun küresel olarak ortadan tamamen kalkmasında önemli bir rol oynayarak etkin bir faktöre dönüşmesi gerektiği belirtilmektedir.

Can (2017), tarafından yapılmış olan bir çalışmada yoksulluk problemi ve bununla birlikte küresel süreçlerle artarak kendini göstermeye başlayan insanlar arasında ki ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin neden olduğu problemler üzerinde durulmuştur, yoksulluğun sebepleri, türleri kadın yoksulluğu, küresel şirketlerin dünya sistemi üzerindeki önemli etkisi ile giderek zayıflayan sosyal devlet kavramı, yoksulluğun yeni bir görüntüsü olan çalışan yoksullar konuları sayısal verilere dayalı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda, yoksullukla küresel ve yerel eşitsizliklerle mücadele yolları; Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşların Mikrokredi, ekonomik destekler ve Sosyal Devlet faaliyetlerinin teşvik edilmesi aracılığıyla yaptıkları çalışmalar analiz edilmiştir. Söz konusu çalışmada yoksulluk ve eşitsizliklerle mücadelede, tüm insanlığı da kapsayan, rekabetçi anlayıştan uzaklaşarak paylaşımcı bir paradigmanın benimsenmesine gereksinim duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Atif, Srivastav, Sauybekova ve Arachchige (2012) tarafından, küresel ekonomik büyümeyi ve sosyal ilerlemeyi teşvik ettiği düşünülen küreselleşme sürecinin öte yandan gelir eşitsizliğine, çevresel bozulmalara, sosyal yozlaşmaya neden olduğu ele alınarak yapılmış olan bir çalışmada 1990-2010 döneminde 68 gelişmekte olan ülkenin panel verileri

için sabit ve hareketli modelleri üzerinde tahminlerde bulunarak küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki incelenmiştir. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme süreci ile gelir eşitsizliği düzeyinde de bir artış olduğu fakat bunu belirli kıstaslar bakımından oluştuğu diğer bir ifade ile küreselleşme sürecinin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin, her ülkede yürürlükte olan yapılara ve kurumlara bağlı olarak değişiklik göstermesinin mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.

Dorn, Fuest ve Potrafke (2018), tarafından yapılmış olan bir çalışmada, 1970-2014 döneminde 140 ülke ışığında elde edilen verilere göre küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki bağlantı incelenmiştir. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgular sonucu itibariyle, küreselleşme ve gelir eşitsizliği arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

2.2. Eşitsizlik

2.2.1. Eşitsizlik Kavramı

“Her şey zıddıyla vardır” ilkesine uygun düşen eşitlik ve eşitsizlik kavramları daima tarihler boyunca bir birliklilik içinde olmuştur. İnsanların asırlar boyunca eşitsizliklerle dolu olan yaşamı, onları eşitlik arayışına sürüklemiştir ve bu da eşitlik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şimşek ve Kılıç, 2012: 117). Uzun zamanlardan beri insanların yaşamları içerisinde önemli yere sahip olan eşitlik kavramı, ırkçılık, cinsiyetçilik, yoksullara veya engelli bireylere karşı sorumluluklar, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler, rekabet halinde olan siyasi ve ekonomik, ideolojik sistemler gibi birçok geniş kapsamlı konu hakkındaki tartışmalara ışık tutmaktadır (Temkin, 2001: 327). Literatürde eşitlik kavramı; fırsat eşitliği, çıktı eşitliği, şans eşitliği, ilişkisel eşitlik, dağıtımsal eşitlik, sosyal eşitlik, kaynak eşitliği, sosyo-kültürel eşitliği gibi birçok çeşitli kavramlarla tartışılmıştır (Demirer, 2020: 520). En genel tanımı ile eşitlik “*toplumdaki her kişinin adil, eşit ve gereksinimleri yönünde toplumun kaynaklarına ve fırsatlarına ulaşabilmesini*” ifade etmektedir (Uzunaslan ve Tek, 2019: 281). Eşitlik kavramının dar kalıplı anlamlarda yorumlanması yanılgılara sebebiyet vermektedir. Eşitlik, aslına bakılırsa herkese aynı biçimde davranmak değil, eşitlik kavramı “*toplumdaki farklı grupların fırsat eşitliğine sahip*

olmalarına engel olan birtakım engelleri anlamak ve bu engelleri ortaya çıkararak durumları ele almaktır". Bu tümce, ilk eşitlik politikasını 1998 yılında oluşturan İskoçya'nın en fazla nüfusa sahip ve aynı zamanda en büyük şehri olan Glasgow Meclisine aittir ve bu politika meclis tarafından 2001 yılında yeniden ele alınarak gözden geçirilmiştir. Söz konusu hazırlanan eşitlik politikasında; engelli bireyler, etnik ve azınlık gruplar, kadınlar, homoseksüel, biseksüel ve transseksüel bireyler, gençler, 60 yaş üstü olan yaşlılar özellikle ön planda tutulmaktadır. Bazı gruplar bu grupların ön planda tutulmasını eşitsizlik olarak değerlendirirse de esas amaç zaten toplum da varlığını sürdüren eşitsizliğin yok edilmesi olduğunu hiçbir biçimde değiştirmemektir (Ayhan, 2009: 46). "Herhangi bir şeyin kişiler arasında dengeli bir şekilde ayrıştırılması olarak" ifade edilen eşitlik kavramının en fazla ilgi çeken üç çeşidi şu şekildedir: Kurumsal eşitlik; yaşamların eşit ahlaksal bir değere sahip olması bakımından tüm insanların eşit doğdukları fikrini ifade etmektedir. Biçimsel eşitlik; bireylerin toplumsal yaşamlarında haklarını ve yetkilerini belirleyen sosyal statü anlamında kullanılan eşitliği ifade etmektedir. Fırsat eşitliği: herhangi bir konuda tüm bireylerin aynı başlangıç noktasında yer almaları veya eşit yaşam şansını elde etmelerini ifade etmektedir (Heywood, 2012' dan Akt. Urhan, 2016: 109).

2.2.2. Eşitsizlik Kavramına Genel Bakış

Bir birey diğer tüm özelliklerinin dışında sadece insan olması nedeniyle bir değere sahiptir ki bu değer, bireyin diğer bireyler ile eşit haklara sahip olmasını sağlamaya yetecek temel bir niteliktir. Fakat ne var ki tarih, bireyin bireysel değeri haricindeki niteliklerinden kaynaklı farklı muamele gördüğü örneklerle sahiplik etmiştir (Ural, 2012: 264). Eşitsizliklerin tüm insan toplumlarında asırlar boyunca varlığını sürdürdüğü yadsınamaz bir gerçektir. Toplum tarihinin temel paradoksu konumunda olan bu olgu, tüm sosyal dönüşüm, değişim ve evrimlerin güç kaynağını meydana getirmiştir. Toplumlar, tanrı düşüncesine dayanan feodal ve insan aklını merkezi konuma koyan burjuva toplumları olmak üzere, düşünümsel bir şekilde inşa edilmiştir. Eşitsizlik temelinde yapılandırılan bu fikirlerin pratik yaşamda da uygulanması, sosyal savaşların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Toplumun bir kısım kesimi, mevcut olan bu düzeni meşrulaştırma içerisindeyken, diğer bir kesimse eşitlikçi bir toplum yaratmak adına ayaklanmışlardır. Bunlara, Otuz ve Yüzyıl Savaşları, Fransız Devrimi, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları örnek gösterilebilir. Özetle

toplum tarihi eşitsizliğin ortadan kalkmasının mümkün olmamasına karşın, eşitliği bulma umudunun neden olduğu sosyal değişimleri sadece takipçisi olarak kalmaya mecbur bırakılmıştır (Veenhoven, 2005: 1, Sayın, 2004: 160).

Avcılık ve toplayıcılık esaslı ekonomiye sahip olan ilkel toplumlara bakıldığında, bu toplumlarda yer alan yoksul üyeler arasında bir ekonomik eşitliğin bulunduğu, çünkü kadın-erkek olarak iş bölümü yapılmasının haricinde herkes aynı işi uygulamakta olduğundan dolayı toplumda farklılaşma meydana gelmemiştir bu bakımdan ilkel toplulukların “türdeş” ve “eşitlikçi” bir toplum yapısına sahip olduğu yönünde ortak görüşe varılmıştır. Sonrasında bu “eşitlikçi” olan toplum yapıları, kendiliğinden gelişen ve sosyal birçok dış etkilere maruz kalarak farklılaşmış, tabakalaşma oluşmuş, eşitsiz bir sistem odaklı tarıma dayalı uygar bir toplum halini almıştır. Bu sosyal eşitsizlik ile, ekonomik, siyasi ve hukuki farklılaşmalarda baş göstermiştir (Ünlü, 2009: 9). Sosyo – ekonomik ilişkiler ile yakın ilişki içerisinde olan sosyal eşitsizlik sorunu doğrudan devlet düzenlemesi gerektiren bu ilişkilerin ayrılmaz parçası durumundadır. Bu soruna ilk kez Antik Yunan’da Platon, gerçekten tek bir devletin biri zengin biri yoksul iki devletten oluştuğunu, bu devletin birlikte yaşarken aynı zamanda birbirleri ile mücadele içinde olduklarını belirtmesi ile değinmiştir. Benzer biçimde Aristoteles tüm devletlerin; çok zengin, çok yoksul ve orta sınıf olmak üzere üç sınıftan oluştuğunu belirtmekteydi. En iyi toplumların orta sınıf temelinde meydana geldiğini, yaşam koşulları nedeniyle üyelerinin rasyonel ilkeleri takip ettiğini, yine bu sınıfın sosyal dengeyi sağladığını belirtmiştir (Luk’ianchikova, T., & Lamshchikova, 2019: 496-497).

Bir insanlık tarihi fenomeni konumunda olan eşitsizliklerin, “geniş çaplı ve üremeye açık” eğilimlere sahip olduğu eskiden beri bilinmekle birlikte süregelen bu eşitsizlik sorunu veya konusu sebepleri ve sonuçları ile toplumun önemli biçimde ilgi duyduğu bir olgu halini alarak ve yeni, çarpıcı, şaşırtıcı, aydınlatıcı yönleri ile tartışmaların konusu olmaktadır (Bauman, 2014: 12). Rousseau (1754) insanların zenginlik, bolluk ve gösterişli yaşadığı hayatın arka planında başkalarının yoksulluğunun yattığını vurgulamıştır. Günümüz dünyasında zamanla teknolojinin ilerlemesi, ekonomik gelişmeler ve küreselleşmenin eşitsizlik seviyesini azaltmadığı gibi attırdığı da bir çarpıcı bir gerçektir (Daşkaya ve Sağbaş, 2019: 24). Dünyanın neredeyse her yerinde büyüyen eşitsizlikler (oldukça göreceli bir konu olan) zenginlerin özellikle de fazlasıyla zengin olan kesimin giderek zenginleşmesine, fakir olan kesiminse daha da fakirleşmesine yol açmaktadır. Eşitsizlikler, günümüzde giderek kendi “mantığı” ve “momentumuyla” derinleşmeyi sürdürmektedir (Bauman, 2014: 16).

Eşitsizlik olgusu, sosyal bilimlerin önemli bir kısmında özellikle sosyoloji alanında merkezi bir ilgi alanı konusu durumunda olmayı uzun sürece sürdürmüş ve sürdürmektedir. Eşitsizlik konusunda yapılmış olan çalışmaların temel noktasını ise, “servet”, “ayrıcılıklar” ve “iktidarın eşit olmayan dağılımı” çoğunluklu olarak oluşturmaktadır (Karakaş, 2006: 10).

Belirtildiği gibi tarihlerden beri süregelen ve günümüzde de modern toplumların özelliği konumunda olan eşitsizlik olgusu sosyologların tanımlamalarına göre, toplumsal grupları, toplumsal tabakaları ve toplumsal sınıfları niteleyen bir tür ilişkiler dizisi olarak ifade edilmektedir. Sosyologlara göre eşitsizlik, kişilerin bir özelliği değil toplumların yapısının temel özelliği konumundadır ve eşitsizlik süreçlerini bu bakımdan çözümlemektedirler. Başka bir ifade ile sosyoloji bilimine göre bireylerin eşitsizliği, toplumsal yapı içindeki toplumsal yerlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşitsizlik olgusu genel-geçer bir yapıda ve tüm toplumlarda yaygın bir biçimde kendini hissettirmektedir. Uygulamalarda eşitlik oluşturmayı amaçlayan toplumsal politikalara ise direnç göstermektedir. Eşitsizlik çok boyutlu bir olgudur, eşitsizliğin bir veçhesinin ortadan kaldırılması, çoğu kez diğer toplumsal, siyasal ve kültürel eşitsizlik veçhelerinin büyümesine sebebiyet vermektedir. Sosyoloji bilimi bakımından ifade etmek gerekirse; “tüm insan toplumları, sınıf, statü ve iktidara göre oluşmuş bir toplumsal tabakalaşma şekliyle nitelenmektedir (Turner, 1997: 26, 58).

Farklı bir açıdan, eşitsizlik olgusunun geleneksel toplumlara kıyasla modern toplumlardaki oluşumu ve tanımlanması başkalaşım süreci içerisindedir. Simmel, yoksul modern toplumdaki bireylerin isteklerinin geleneksel topluma kıyasla oldukça farklı olduğunu vurgulamıştır ki, zaten geçmişin geleneksel toplumlarda yer alan yoksulların en önemli isteği sadece dinsel seremonilere katılabilme ve sosyal ait olma esasında biçimlenmekteydi. Sosyal eşitsizliğin standardizasyonun da belirli bir periyod boyunca modern toplumun sosyo-ekonomik unsurlara göre tabakalaşma yapısı kullanılmaktayken, günümüzdeyse bu özelliği vurgulayan eğitim, gelir miktarı ve mesleki statü toplumun kat dikey yapısını çıkaran niteliklerin geçerliliğini yitirdiği tartışılan bir konu haline almıştır. Günümüzde artık, siyasal ve sosyo-kültürel süreçlerde sıkı bir sosyal tabakalaşma senkronizasyonu değil birçok boyuta sahip sosyal eşitsizlik sisteminin ortaya çıktığı gözetilmektedir. Henüz bulunan tabakalaşma biçimi, eşitsiz olan bir yaşam şartının yeni çeşitliliğini betimleme ve yansıtma noktasında artık yeterli görülmemektedir (Çelik, 2004: 142).

Toplumsal eşitsizlik biçimleri, toplumlarda en fazla servet, mülkiyet ve gelir dağılımında kendini göstermiş olduğundan, insanların kendileri ve toplumları hakkında fikir üretmeye başlaması ile veya bu düşüncelerini yazı dökmesi itibariyle kayda geçirilmiş ve ilgi çekmiştir. Fakat bakıldığında, nitekim sanayi devrimi sürerken ve kapitalist sistemin batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine genişlemesiyle gelir ve servetin üretimi, büyümesi ve dağılımı ilgi odağı haline gelmiştir. Toplumsal eşitsizlik konusunu sanayi devrimi süreci ile ilk olarak ortaya atanlar liberal düşünürler olarak vurgulanmakta olan; Hobbes, Locke, Helvetius, Bentham ve Smith olmuştur. Söz konusu bu düşünürlerin bakış açısına göre, “birey esas eylemci (actor)” olarak kabul edilmiştir, bireyin dışa vurma kabiliyeti ise “(rational thinking)” ile bireyin kendi tercih ve kararlarını alabilme kabiliyetine sahip olduğu benimsenerek, söz konusu bu dışa vurmanın esasında ise “faydacılık (utilitarianism)” olarak belirtilen bir hesaplayabilme kabiliyetine sahip olduğu benimsenmiştir. Tüm buradan hareketle birbirinden farklı ve birbirine oldukça zıt yerlere ulaşan fikir sistemleri ortaya atılmıştır (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2009: 2-3).

Topluma uyum sağlayamamak, alt kültüre mensup üyelerin toplumsal kaynak ve olanaklara ulaşımı konusunda zorluk çekmesine yol açmaktadır ki bu durumsa beraberinde toplumsal eşitsizliği meydana getirmektedir (Uzunaslan ve Tek, 2019: 280). Bilhassa, sosyal bir gerçekliğe göndermede bulunan, toplumsal ilişkilerde ve hatta toplumlararası ilişkilerde bile tanımlayıcı unsurlardan biri konumunda olan toplumsal eşitsizlik; *“toplumda konumlanan cinsiyet, servet, ırk, renk, sınıf, statü, itibar, tabaka, gelir ve eğitim durumu gibi farklılıklar üzerinde kendini belirten eşit olmama durumlarını, diğer bir ifade ile toplum içerisinde bulunan bir grup veya diğer bir grup içerisindeki farklı bireylere eşit olmayan ödül veya olanaklar tanımayı”* ifade etmektedir. Ve bu haliyle toplumsal eşitsizlik, esasında toplumsal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Okumuş, 2011: 5). “Bir toplum içerisinde bulunan grup veya gruplar içerisindeki farklı kişilere eşitsiz ödüller veya olanaklar tanıyan” biçiminde ifade edilen, toplumsal eşitsizlik veya sosyal eşitsizlik insanın bulunduğu durumun sürekli niteliği halindedir. Gücün (iktidarın) maddi ödüller şeklinde dağıtılmış olduğu ve hayat standartlarının, “piyasa”, “statü konumu” ve “siyasal etkiye” sahip olabilmeye belirlendiği varsayıldığında, Friedrich, Hayek gibi liberaller açısından eşitsizlik “kapitalizmin karakteristik niteliği olan iktisadi gelişme mekaniğine ödenen bedel” olarak vurgulanmaktadır. Sınıf mübadelesini ebedi olarak benimseyen reel sosyalist toplumlar yine bu eşitsizlikleri bütünüyle kaldıramamış olsalar bile iyileştirme yönünde çalışmışlardır. Ancak esasında, iktisadi büyüme ve toplumsal rahatlık bakımından daha verimsiz kendi

toplumlarına ait yepyeni eşitsizlik şekilleri meydana getirmişlerdir ve sonuç itibariyle de çöküş sürecine girmişlerdir. Aynı zamanda, işlevselcilerin savunmuş olduğu iddialar da eşitsizliğe bir kanıt oluşturmaktaydı ancak eşitsizliğin evrenselliği ve kaçınılmazlığının kanıtını ise vermemekteydi. Esasında ilkelerin çoğunda, komünist çağrışımlardan kurtulmuş olan eşitlikçilik halini günümüzde gündeme almaktadır. Bu eşitsizlik biçimiye ütopyacı bir yönelime göre değerlendirme gerçekleştirmek yerine eşitsizlikleri meşru kılan düzeylerin araştırmaya konu olması biçiminde ortaya çıkmaktadır (Marshall, 1999: 211).

Bauman (2014: 25), ise, “Eşitsizliklere neden katlanıyoruz” sorusuna açıklık getirmek amacıyla, Daniel Dorling’ e atıfta bulunmaktadır. Dorling, “zengin ülkelerde süregelen sosyal eşitsizliğin, eşitsizlik öğretilerine olan inancın devam etmesi sayesinde varlığını sürdürdüğüne ve var olan toplumun ideolojisinin büyük bir kısmın da yanlışlıklar olabileceğinin farkına varmanın insanları şaşırabileceğini” vurgulamaktadır. Bu eşitsizlik öğretileri ise, yüksek sesle belirtilen açık inançlara bir temel meydana getirmekte ve onlara anlam kazandırmaktadır. Ayrıca Dorling, eşitsizliği destekleyen ve onu sürdüren tek eşitsizlik doktrininin bunlar olmadığını vurgulayarak, hiçbir gerçeklik kanıtı bulunmayan, eleştirel bir teste tabi tutulmamış olmasa da genel yaygın algıları, tavırları ve davranışları şekillendirmeyi önemle sürdüren diğer birtakım üzeri kapalı ve saklı görüşleri dile getirdiğini belirtmiştir. Bu tür inançsızlık doktrinlerini ise Dorling şöyle belirtmiştir: İlk olarak “elitizm yararlıdır”; çünkü tanımına da bakılmaksızın, yalnızca az sayıda kişinin sahip olduğu yetenekler geliştirilerek çoğunluğa fayda sağlanabilmektedir, bir diğer doktrinse “dışlanma toplumun sağlığı için hem normal hem de gereklidir, hırs daha iyi bir hayat için yararlıdır, diğer bir son doktrinse, “meydana gelen umutsuzluk kaçınılmazdır ve bundan kaçınmak için yapılabilecek mevcut hiçbir şey bulunmamaktadır. Bu tür yanlış inançlar dizisi, neredeyse hiç düşünmeden tümüyle kayıtsızca toplumların itaatinden dolayı sosyal eşitsizliğe sebebiyet vermektedir ki, toplumların sefaletinin sürmesi ve aslında da kendi kendini sürdürmesi anlamını taşımaktadır.

Scanlon (1996: 3-6)’ ise, eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve eşitliği desteklemek amacıyla beş madde ortaya koymuştur bunlar; 1) acıyı ya da aşırı biçimdeki mahrumiyeti gidermek amacıyla, 2) statüdeki damgalayıcı farklılıkları önlemek amacıyla, 3) kabul edilemez güç veya baskı biçimlerinden kaçınmak amacıyla, 4) prosedürel adaletin gerektirdiği başlangıç yerlerinin eşitliğini korumak amacıyla, 5) Prosedürel hakkaniyet bazen sonuçların eşitliği için bir durumu destekler: özellikle bir grubun üyeleri eşit iddialara

sahipse, eşitsizliğin özel nedenleri olmadıkça, faydalar eşit olarak paylaşılmalıdır. Scanlon, “statülerdeki bu farklılıkları ortadan kaldırmanın, insanların birbirini eşit olarak gördüğü bir toplum fikrinin parçası olduğunu ve bu fikrin “radikal eşitlikçi düşüncede”, pek çok tartışmaya hâkim olan “dağıtıcı adalet fikrinden” daha önemli rol oynadığını ifade etmiştir.

Fourie, (2012: 116), süregelen sosyal eşitsizliklerin, bir toplum yapısının resmi yasal ve politik çerçevesi içerisinde bulabildiğini ifade etmektedir. Buna, Hindistan’daki henüz hala var olan kast sistemi, Güney Afrika’daki ırksal sınıflandırma sistemi ve Antik Yunanistan’daki köleler, yerleşik yabancılar ve vatandaşlar hiyerarşisi en iyi örneği oluşturmaktadır. Ayrıca Fourie, statü hiyerarşilerinin zorlayıcı bir şekilde uygulanmadığını genellikle toplumun sosyal ve yasal bir parçası olduğunu belirtmektedir. Örnek olarak, daha yüksek statüdeki biri bir odaya girdiğinde daha düşük statüdekileri ayağa kalkmaya yönlendiren bir sosyal norm olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla sosyal eşitsizlik ilişkileri bu nedenle resmi, kurumsallaşmış veya gayri resmi olarak ortaya çıkmaktadır ve genellikle her ikisi de olsalar da insanların günlük düzeyde, özel ve sosyal yaşamlarında, nasıl etkileşime girdiğini karakterize edebilirler.

Honneth (2004), tanınıp, onaylanma eksikliğini çağdaş medeni haklardaki büyümeye ve artan bireyciliğe dayandırmaktadır. Başkaları tarafından onaylanma sadece bir mutluluk konusu değildir aynı zamanda zorunlu olarak meşruiyet, haklara layık olma ve başkalarının gözünde siyasi temsil duygularını içermektedir. Honneth bunu Hegel'in 'diğerinde kendisiyle birlikte olma' nosyonunda yakalamıştır ve bunu yaparken dostluk, aşk ve mutluluk fikirlerini eşitlik ve özgürlükle ilgili tartışmalara sokmuştur. Bu öznelerarası yaklaşım ile Honneth, bireylerin başkaları tarafından onaylanmanın, tanınmanın gerçekten başkaları tarafından verildiğini hissetmeleri gerektiğini, hakların yasal olarak korunmasıyla garanti edilemeyeceğini belirtmiştir. Buna ek olarak sistematik ırkçılığa veya eşcinsel evliliğe karşı yasal bulgularda bir saygı veya başkaları tarafından onaylanma, tanınma kültürünün yine garanti etmeyecektir (Holmes ve McKenzie. 2019: 444).

Wolff (2013: 412), Rousseau’nun toplum modelinde “hiç kimsenin bir başkasını satın alacak kadar zengin ya da kendini satacak kadar fakir olmaması gerektiğini” belirtmesine rağmen onun maddi eşitlikten çok diğer eşitlik biçimleriyle daha çok ilgilendiğini ifade etmiştir. Rousseau’nun toplumdaki ötekileşme ve bu durumun üstesinden gelmenin önemi üzerinde durması damgalamadan kaçınma kadar hatta daha fazlası tahakküm ile ilgilidir. Rousseau’nun temel olarak hem birey hem de gruplara özellikle değinmiştir bunun

nedeniyse, sadece bir bireyin bir başkasının himayesi altında olmasıyla değil aynı zamanda bir grubun ya da sosyal sınıfın başka bir grup ya da sınıfın himayesinde olmasından dolayı endişe duymasından kaynaklanmaktadır.

Tawney’ de benzer biçimde toplumsal eşitliğin gelir eşitliğinden daha önemli olduğunu ifade etmiştir. Tawney, çevrenin birliğinin, ortak bir eğitimin ve yaşam alışkanlıklarının ortak bir saygı ve düşünce geleneğini sürdürdüğü yerde en kötü olan şeyin, bir bireyin diğer bireylerden daha fazla geliri elde etmesi değil, toplumlarda var olan bazı sınıfların, diğerlerinin yararlanabildiği medeniyet mirasından dışlanması, nihai ve derin olanın insan birliği gerçeğinin gizlenmesi gerçeği olduğuna değinmiştir (Wolff, 2013: 414).

Ridgeway (2013: 12-13), sosyal eşitsizliğin temeli olarak statünün, kaynaklar ve güçten biraz daha farklı olduğunu, doğrudan maddi düzenlemelerden ziyade kültürel inançlara dayandığını, etkilerininse daha geniş bir yapısal seviyeye değil öncelikli olarak gündelik toplumsal ilişkilerin aktör seviyesinde işlediğini ifade etmiştir. Ayrıca, tıpkı kaynaklar ve güç gibi statünün de eşitsizliğin ortaya çıktığı öncelik mücadelesini güçlü bir şekilde şekillendiren temel bir insan motivasyon kaynağı olduğunu belirtmiştir. Ridgeway, kültürel statü inançlarının, toplumdaki bireyler ve gruplar arasındaki eşitsizliğin sonucu olan üç süreç aracılığıyla bireylerin sosyal ilişkilerini ve statü önyargılarını, kimin “daha iyi”, “daha yetkin”, işleri, terfileri, parayı ve gücü daha çok hak ettiğine dair örtük varsayımları şekillendirdiğini ifade etmiştir. İlişkisel tercih önyargıları, insanların kimlerle bağ kurduğunu ve bilgi alışverişini, fırsatları ve sevgiyi desteklediğini şekillendirmektedir. Ve statü meydan okumalarına karşı direnç tepkileri, çok ileri giden daha düşük statülü insanları kısıtlamak için hareket etmektedir. Bu mikro düzeydeki statü süreçleri, gerçek farklılıklar olmasına rağmen, cinsiyet, ırk ve sınıf gibi farklı sosyal ayrımlar arasında önemli altta yatan ortak noktalara sahip biçimdedir. Kaynakları ve gücü dağıtan organizasyonlarda tekrar eden sosyal karşılaşmalar yoluyla hareket eden bu süreçlerin etkileri biriktirmektedir.

Schemmel (2011: 125), dağıtımcı eşitlikçiliğe şüpheli yaklaşarak, dağıtımcı eşitlikçiliğin adaletin ilişkisel boyutunu tam olarak açıklayamadığını, kendi başına potansiyel bir adalet sorunu olarak eşitsiz ilişkilere, söz gelimi dağıtım sonuçlarından bağımsız olarak güç ve statü farklılıklarını eleştirmekte başarısız kalabileceğini belirtmiştir. Schemmel, dağıtımcı eşitlikçiliğin, adaletsizliği yanlış çözümler sunduğunu, sosyal ve politik kurumların hareket etme biçiminin içsel ahlaki önemini tam olarak belirlemediğini başka bir ifade ile, kurumların insanlara nasıl davrandığı, bu tür bir muamelenin dağıtımcı

etkilerinden bağımsız veya en azından bunlara indirgenemeyen sosyal adaletle ilgili olduğunu belirtmiştir.

Dahl (1996: 643), ise şu ifadeleri ile eşitsiz sistemlerin zaman içinde değiştiğini bazense tamamen yok olduğunu belirtmiştir: “Eğer eşit olma bakımından tüm hikâye tahakküm olsaydı, özellikle içsel eşitlik, siyasi eşitlik ve demokrasi gibi talepkar şekillerde, insani olanaklar açısından alakasız olurdu. Neyse ki insan hikayesi o kadar da kasvetli değildir. Eşitsiz sistemler bir kez geliştirildiğinde asla değiştirilmiyorsa o halde dünyanın büyük bir bölümünde köleliğin sonunu nasıl açıklayabiliriz veya 1950’den beri Hindistan’da mevcut olan kast sisteminin yavaş yavaş zayıflamasını ve bu yüzyılda bazı gelişmiş ülkelerde erkek egemenliği yapısının önemli bir bölümünün parçalanmasını?” Dahl, tüm eşitsiz sistemlerin belirli problemler bünyesinde barındırdığını, eşitsizliklerin elbette ki eşitsizliklere maruz kalanlar için direnmenin maliyetli olacağını fakat yine de eşitsizliği savunmanın da avantajlı kesim tarafından da birtakım maliyetler içerdiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Dahl, elitlerin her zaman mükemmel bir dayanışma içerisinde olmadığından, aralarında rekabet, kıskançlık gibi çatışmaların varlığından bahsetmektedir (Dahl, 1996: 643-644).

Fouri, (2012: 118-119), sosyal eşitliğin değerinin önemine 2 biçimde değinmiştir: 1) içsel değere sahip ve yapısal olduğunu, 2) araçsal değeri olan bir olgudur. Fouri sosyal eşitsizliğin bu değerlerinin gerçekten önemli olduğunu, eşitsizliğin yol açtığı zararlı etkilerine değinerek belirtmenin açıklayıcı olacağını vurgulamıştır. Sosyal eşitsizliklerin, neden olduğu zararlı etkiler bireysel ve toplumsal olarak sınıflandırılabilir. Bu açıdan, bireyler statü olarak, alt düzeyde ya da üstün biri olarak görülerek zarar görebilmektedir. Aşağı olarak muamele gören biri ise, öz saygısını zedeleyebilmekte veya iyi kavramını oluşturma yeteneğini kaybedebilmektedir. Fouri, yanlış bir biçimde bazılarının daha az değerli ve bazılarının daha önemli olduğunu düşünen ahlaki olarak çarpıtılmış bir sosyal sistemin, muhtemelen sadece aşağı sayılanlara değil, aynı zamanda üstün kabul edilenlere de zarar vereceğini iddia etmektedir.

Wilkinson ve Pickett (2017), sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin, olumsuz etkilerini geniş bir perspektifte sunmaktadır. Bir toplumdaki büyük gelir farklılıkları, sosyal açıdan alt basamaklarda daha sık olarak ortaya çıkma eğiliminde olan birçok sağlık ve sosyal problemlerin yaygınlığını artırmaktadır. Bir toplumda var olan gelir eşitsizlikleri toplumsal ilişkileri üzerinde önemli derecede etkide bulunmaktadır. Wilkinson ve Pickett, daha

eşitlikçi olan toplumlarda kişilerarası güven düzeyinin daha güçlü olduğunu ve bu toplumlarda daha düşük şiddet düzeylerinin olduğunu belirtmiştir. Wilkinson ve Pickett tüm toplumların, bir toplumda oluşan gelir eşitsizlikleri boyutlarından etkilendiğini ifade etmektedir. Ayrıca, bir toplumdaki yüksek düzeydeki eşitsizliklerin, statü farklılıklarını daha belirgin hale getirdiğinden dolayısıyla daha eşitsiz bir toplumda yaşamını sürdüren insanların artan bir sosyal değerlendirme tehdidiyle karşı karşıya kalabildiğini, tehdit düzeylerinin arttığı bir toplumda yaşamının etkisinin ise iki zıt etkene bağlamaktadır. Biri, yetersiz hissederek kendinden şüphe etme, düşük benlik saygısı ve depresyon duygularının üstesinden gelmek, diğeri ise neredeyse tam tersi bir durum olan, bireyin kendinden şüphe duymayı örten narsisizm ve kendi geliştirme biçimlerini içermektedir.

Rasmussen (2016: 343), ise, Adam Smith' in ekonomik eşitsizliğe yönelik tutumunun şu biçimde olduğundan bahsetmiştir: Smith, yalnızca “insanların tahammül edilebilecek kadar beslenmiş, giyinmiş ve barınmış” yani başka bir ifade ile insanların deneyimlemiş oldukları mutlak yoksulluğa değil aynı zamanda, bir toplumdaki insanların bazılarının diğerlerinden daha az, beslenmesine, giyinmesine ve barınmasına yani göreceli yoksulluk sorunlarının varlığından bahsetmiştir. Smith aynı zamanda, aşırı ekonomik eşitsizliğin başkalarının sempatisini ve onayını kazanmak için ahlaklı davranmaktan ödün vermiş çok zengin insanların ve bu takdire şayan bireylere hayran olan diğer birçok kişinin ahlakını bozma eğiliminde olduğunda öne sürmüştür (Rasmussen, 2016: 349).

2.2.3. Gelir ve Servet Eşitsizlikleri

Macionis'in (2012, Akt. Önür, 2013: 7-8) belirtmiş olduğu bir ifadeye göre ise, eşitsizliklerin ilk en önemli boyutu gelir ve servet eşitsizlikleri olarak ortaya çıkmaktadır. Eşitsizlik biçimlerinin en önemli boyutlarından biri olan gelir, “çalışma ve yatırımlardan elde edilen kazançlardır” biçiminde ifade edilmektedir. 2007 yılı itibariyle, ABD'nde ailelerin ortalama geliri 61.355 \$ iken fakat ailelerin en yoksul %20'lik kesimleri (yıllık 16.000 \$ elde eden kesim) tüm gelirin %4,1 'ini almaktayken, en zengin %20'lik kesim (yıllık 187.000 \$ elde eden kesim) %47,3'ünü oluşturmaktadır. Hisse senetleri, tahviller ve gayrimenkulleri de kapsayan servet gelire kıyasla eşitsiz bir biçimde dağıtılmaktadır ki servet piramidinin en üstündeki en zengin on ABD ailesi, 285 Milyon \$'dan fazla birleştirilmiş net servete sahip toplumdandır. Bu miktar ise, Chicago, Houston, Philadelphia, Phoenix ve San

Diego şehirlerini doldurabilecek miktarda insanı da kapsayan 3 milyon orta gelirli ailenin toplam mülkiyetine eşit şekildedir.

Gelişmekte olan birçok ülkede sürekli yoksullukla birlikte yüksek eşitsizliğin varlığı, özellikle, 1970'lerin başında dikkat çekmeye başlamıştır. Fakat, 1980'ler boyunca ve 1990'ların ortalarına doğru, hala ekonomik kalkınma için ana görüş yoksul ülkelerdeki yüksek ve/veya artan eşitsizliğin, yoksulluğu azaltmanın anahtarı olan yeterli büyümeyi sağlamaktan çok daha az önemli bir endişe olduğu şeklindeydi. Yüksek gelir eşitsizliğine başka itirazlar da yöneltilebilmekteydi, sosyal refahın, gelirin marjinal faydasının azaldığı varsayılarak, hizmetlerin toplamı tarafından değerlendirildiği klasik faydacı görüş, belirli bir ortalamada yüksek eşitsizlikten kaynaklanan sosyal refah kayıplarına işaret etmekteydi. Ancak bu, eşitlik ve büyüme arasında bir mübadele süreci olduğuna inananları ikna etmemekteydi. 2000'den bu yana geçen süredeyse, yoksullar lehine eşitsizliğe ilişkin bu uzun süredir devam eden görüşün daha derin ve daha yaygın bir şekilde sorgulanmasına tanık olmuştur. Yoksulluğun azaltılması ve daha geniş anlamda insani gelişme de dahil olmak üzere, diğer değerli hedefler için eşitliğin araçsal önemi hakkında yeni endişeler ortaya çıkmıştır (Ravallion, 2014: 851).

Bireyler arasındaki gelir dağılımını açıklamak amacıyla, geçmişten günümüze öne sürülen birçok teori mevcuttur. İlk teori, Gibrat (1931), Roy (1950), Champernownw (1953), Aitchison ve Brown (1954) ve Rutherford (1955) yazarlar belirli stokastik süreçlerin yardımıyla gelir üretimini açıklamaktadır. Stokastik modellerin en ciddi eleştirisi Mincer'in (1958)' de değindiği gibi, gelir yaratma sürecinin yalnızca kısmi bir açıklamasını sağlamaktadır ve dağıtım sürecinin ekonomisine ışık tutmaktadır. Bir diğer teori ise, sosyoekonomik düşünce olarak adlandırılan; cinsiyet, yaş, meslek, eğitim, coğrafi farklılıklar ve servet dağılımı gibi ekonomik ve kurumsal faktörler aracılığıyla gelir dağılımının açıklamasını aramaktadır. Bu yaklaşım Mincer (1958) tarafından başlatılmış ve daha sonra Becker (1962, 1967), Chiswick (1968, 1971, 1974), Husen (1968) ve De Wolff ve Van Slijpe (1972) tarafından geliştirilmiştir. Bir diğeri ise, Tinbergen, Bowles (1969), Dougherty (1971, 1972) ve Psacharopoulos ve Hinchiffe (1972) tarafından temsil edilmektedir, bu grup çeşitli emek türlerine olan talebin üretim işlevlerinden türetildiğini belirtmektedir. Bir diğeri ise, arz ve talep olarak adlandırılabilir. Bu yaklaşımın en büyük katkısı, gelir dağılımını farklı emek türleri için arz ve talebin bir sonucu olarak gören Tinbergen (1975) tarafından temsil edilmektedir. Analizi yalnızca emek geliri için değil,

aynı zamanda diğer üretim faktörlerinden elde edilen gelirler için de geçerli kılmaktadır (Kakwani, 1980: 2).

Bir ülkedeki sosyal ve ekonomik hayatı önemli derece de etkileyen, özellikle günümüzde dünyanın en dikkat çekici problemlerinden biri olan gelir dağılımı adaletinin sağlanması konusu araştırmalara birçok iktisatçı tarafından sürekli biçimde konu olmuştur. Eşitliğin sağlanabilmesi, ahlaki bir zorunluluk olmasının yanı sıra toplumun yoksul kesimi için, “sosyal bütünlük, refah ve istikrarlı bir ekonomi” içinde önem taşımaktadır (Güzel, 2018: 390). Gelirin eşit dağılamaması sonucu itibariyle, ekonomik ve sosyal birçok probleme yol açmaktadır. Gelir dağılımının eşit olmaması, ekonomik krizlerinde temel nedenlerinden biriyken refahı da olumsuz bir biçimde etkileyen aktör konumundadır (Teyyare ve Sayaner, 2018: 310-311). Dünya Bankası’nın Dünya Gelişim Raporu ve buna benzerlik gösteren çalışmalarda yayınlanmış olan birçok istatistikten de anlaşılacağı üzere yüksek gelir eşitsizliğinin insanlar tarafından neden kabul edilmeyen bir şey olabileceği açıkça ortadır ki dünya nüfusunun yadsınamayacak kadar çok büyük bir kısmı açlık sınırının altında yaşamını sürdürmekteyken, çok küçük miktardaki bir kısmı ise dünya gelirinin oransız büyüklükteki bir kısmına sahip biçimdedir (Filiztekin ve Çelik, 2010: 117). “*Bir ülkede yaşayan kişiler tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam gelirin, yine o ülkedeki bireylere dağılım araçları ile paylaşılması veya gelirin o ülkedeki bireylere bölüşümü ya da bireyler arasında dağılım oranı*” biçiminde ifade edilen gelir dağılımı ülkeler arasında değişiklik göstermektedir fakat adaletli bir gelir dağılımı göstergesi bulmak neredeyse imkansızla yakın haldedir (Teyyare ve Sayaner, 2018: 311-312).

Gelir dağılımının hangi ülkelerde daha eşit ya da eşitsiz olduğunun ölçülebilmesi ve ülkelerarasında bir karşılaştırma yapılabilmesi için genellikle kullanılan yöntem Gini katsayısı olarak gösterilmektedir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır ve bir ekonomide elde edilmiş olan gelirin tüm herkese eşit dağıtılması durumunda bu katsayı 0’a eşit hale gelmektedir, diğer bir tersi durumdaysa, ulusal gelirin bütünüyle eşit olmayan şekilde dağıtıldığında katsayı 1 şeklinde olacaktır fakat bu iki zıt uç durumun meydana gelmesinin imkânsız olduğu ifade edilmektedir. Dünya ülkeleri üzerinde hali hazırda gerçekleştirilmiş olan gelir dağılımı araştırmalarıysa, Gini katsayısının 0.25 ile 0.50 arasında yaygın bir hale geldiğini gösterir durumdadır (Ulusoy, Karakurt ve Akbulut, 2015: 51, Coşkun, 2019: 7). Tablo 3’te OECD ve bazı diğer ülkelerin 2019 veya ulaşılabilmemiş olan son verileri yer almaktadır. Tablo 3’te yer alan ülke gini kat sayısı verilerine göre, gelir

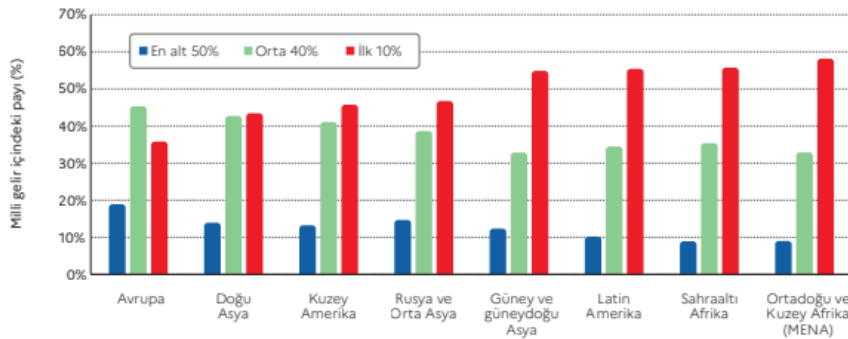
eşitsizliğinin en fazla olduğu ülkenin Güney Afrika olduğu, Çin ve Hindistan'ın takip ettiği görülmektedir. Yine tablo dan anlaşılacağı üzere, gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelere, Slovakya, Slovenya ve Çek Cumhuriyeti şeklindedir. Türkiye'nin ise, 0.395 gini katsayısı ile gelir eşitsizliğinin yüksek seyrettiği ülkelerden biri olduğu görülmektedir.

Tablo 3

OECD ve diğer ülkelerin gini katsayıları, 2019

Ülkeler	Gini Katsayısı	Ülkeler	Gini Katsayısı
Güney Afrika	0.618	Portekiz	0.317
Çin	0.514	Yunanistan	0.308
Hindistan	0.495	Lüksemburg	0.305
Brezilya	0.481	Estonya	0.305
Kosta Rika	0.478	Kanada	0.301
Şili	0.454	Hollanda	0.296
Meksika	0.418	Fransa	0.292
Türkiye	0.397	İrlanda	0.292
ABD	0.395	Almanya	0.289
Birleşik Krallık	0.366	Macaristan	0.286
Litvanya	0.357	Polonya	0.281
Yeni Zelanda	0.349	İsveç	0.275
İsrail	0.348	Avusturya	0.274
Kore	0.345	Finlandiya	0.269
Letonya	0.344	Danimarka	0.263
Japonya	0.334	Belçika	0.262
İtalya	0.334	Norveç	0.261
İspanya	0.333	İzlanda	0.25
Avustralya	0.325	Çek Cumhuriyeti	0.248
Rusya	0.317	Slovenya	0.246
İsviçre	0.311	Slovakya	0.222

Kaynak: ("OECD", t.y.) OECD Social and Welfare Statistics, Income distribution.

Kaynak: (World Inequality Lab 2022: 5).

Şekil 1. 2021'de dünya genelinde en alt %50, orta %40 ve en yüksek %10'luk gelir gruplarının payları

World Inequality Lab, (2022) tarafından hazırlanmış olan Dünya Eşitsizlik Raporunda, 2021’de dünya genelinde en alt %50, orta %40 ve en yüksek %10’luk gelir gruplarının payları verilmiştir ve şekil 2’de yer almaktadır. Bölgeler arasındaki gelir eşitsizliği düzeylerini gösteren bu şekilde, eşitsizlik, en eşit bölge Avrupa ile en eşit olmayan bölge MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Avrupa’da en zengin %10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay %36 civarındayken bu oran MENA’da %58’e ulaşmaktadır. Bu iki bölge dışında da eşitsizliklerin çeşitli düzeylerde seyrettiğini görülmektedir. Örneğin Doğu Asya’da ilk %10’daki kesim toplam gelirin %43’ünü alırken aynı oran Latin Amerika’da %55’ni almaktadır (World Inequality Lab, 2022: 5).

Yerelden küresele kadar farklı bölgelerde, kalıcı bir değişim sağlamak amacıyla, yoksulluğu ve adaletsizliği sona erdirmek için eşitsizlik ile mücadele eden küresel bir insan hareketi olan Oxfam (Oxford Committee for Famine Relief)’ın “Eşitsizlik Öldürür” adlı raporu incelendiğinde, özellikle COVID-19 başladığından beri, dünyanın en zengin kesiminin servetinin iki katına çıkarken, insanlığın %99’ünün gelirinin daha da kötü duruma geldiği açılanmaktadır. Dünyanın en zengin kesiminin, en alttaki 3,1 milyar insanın toplamda sahip olduğundan daha fazlasına sahip olduğu, 1995’ ten bu yana ise, en üst kesimdeki %1, en alt kesimdeki insanlığın %50’sinden yaklaşık 20 kat daha fazla küresel serveti ele geçirdiği açıklanmaktadır. Yine rapora göre eşitsizliğin her gün en az 21,300 kişinin ölümünde payı olduğunu bu oranın ise her dört saniyede bir kişiye denk geldiğini belirtmektedir. Örnek vermek gerekirse, yoksul ülkelerde her yıl tahminen 5,6 milyon insan sağlık hizmetlerine erişemediği için ölmekte, her yıl en az 67,000 kadın, kadın sünneti nedeniyle ölmekte ya da önceki veya şimdiki partneri tarafından öldürülmekte, her yıl 2,1 milyondan fazla insan açlık nedeniyle ölmekte, iklim krizininse 2030’a kadar yoksul ülkelerde her yıl 231,000 insanın ölümüne yol açabileceği öngörülmektedir. Ayrıca rapor, özellikle zengin ve fakir insanlar arasındaki uçurumun değil, en zengin insanlarla insanlığın büyük çoğunluğu arasındaki uçurumu giderek açıldığını belirterek buna özellikle değinmiştir. Paranın, gücün ve etkinin tepedeki birkaç kişide aşırı yoğunlaşması, geri kalan insanlar üzerinde öldürücü etkilere sahip olduğunu da vurgulamaktadır (OXFAM, 2022: 1-12).

Türkiye’de TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2019 yılını referans alan 2020 yılı gelir bilgileri incelendiğinde, en yüksek eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine sahip yüzde

20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak %47,5'e yükseldiği, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun aldığı pay 0,3 puan azalarak %5,9'a düştüğü görülmektedir. Yine 2019 yılını referans alan 2020 yılı, gelir eşitsizliğini gösteren P80/P20 oranına (en yüksek gelire sahip %20'lik grubun gelirinin en düşük gelire sahip %20'lik grubun gelirine oranı şeklinde hesaplanan) göre, Türkiye'de en yüksek gelire sahip %20'lik kesimin gelirinin en düşük gelire sahip %20'lik kesimin gelirine oranı, (bu oran küçüldükçe gelir eşitsizliği azalmaktadır) 8,0 olarak belirtilmektedir. Türkiye'de bölgeler bazında incelendiğinde, P80/P20 oranının en düşük 4,6 ile Doğu Marmara bölgesinde olduğu bu bölgeyi ise 5,8 ise Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu bölgelerinin izlediği belirtilmektedir. Bu oranın en yüksek olduğu bölgelerse, 7,2 ile Akdeniz ve 6,8 ile de Batı Anadolu bölgelerinin izlediği belirtilmektedir. İller çerçevesinde incelendiğinde P80/P20 oranının en düşük olduğu iller 4,2 ile Zonguldak, Karabük ve Bartın olduğu, 4,4 ile Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova olduğu, 4,6 ile de Bursa, Eskişehir ve Bilecik olduğu belirtilmektedir. P80/P20 oranının en yüksek olduğu iller ise, 8,6 ile İstanbul, 7,9 ile Balıkesir ve Çanakkale 7,6 ile de Antalya, Isparta ve Burdur'un olduğu belirtilmektedir ("TUİK" t.y.).

Ekonomik eşitsizlikler sosyal bilimlerde sürekli bir araştırma odağı olarak kalmaktadır. Ekonomistler, sosyologlar ve siyaset bilimciler, neden bazı ülkelerde ve zamanlarda gelirlerin nispeten eşit olduğunu ve diğerlerinde zengin kesim ve yoksul kesim arasında uçurum olarak ifade edilebilecek kadar büyük eşitsizliklerin bulunduğunu açıklamaya çalışmışlardır ve açıklamaya devam etmektedirler (Solt, 2008: 2). Gelirin nasıl dağıldığı yani gelirin adaletli dağılımı ülkeler, ülkelerde yaşayan bireyler, gruplar veya kesimler için önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Adaletli bir gelir dağılımının bulunamamasının imkânsız olmasının yanı sıra, artış hızı farklılaşsa da gelir dağılımının yani gelir eşitsizliğinin neredeyse tüm ülkelerde artış gösterdiği gözlemlendiği yukarıdaki veriler nezdinde söylenebilir. Zengin kesim içinde yer alan bireylerin özellikle servetlerini iki katladığı gerçeği ise yadsınamaz bir gerçektir ki bu kesim ile insanlık arasında gelir dağılımı farkı uçurumunda ötesine geçmiş durumda olduğu da söylenebilir.

Toplumsal eşitsizliğin diğer bir boyutunu meydana getiren gücün en önemli kaynağı servet olarak ifade edilmektedir. Ülke servetini elinde bulundurarak kontrolünü sağlayan ailelerin küçük bir kısmı, ABD ve diğer kapitalist ülkelerde ve bununla birlikte tüm toplumun gündemini de şekillendiren konumdadır. Sosyologlar "iktidar seçkinleri" kavramı bütününde, politik proseslerin çok zenginlerin çıkarları etrafında dönmesi sebebiyle belirli

kesimlerde yoğunlaşmış olan servetin özellikle demokrasiyi zayıflattığını ortaya koymaktadırlar (Önür, 2013: 8). Servet, “hanehalkının sahip olduğu tüm varlıkların tüm borçları düşüldükten sonraki cari piyasa değeri” olarak tanımlanmaktadır. Ulusal Hesaplar Sisteminde kodlanan uluslararası standartlara göre, varlıklar, üzerinde mülkiyet haklarının uygulanabileceği ve sahiplerine ekonomik fayda sağlayan tüm finansal ve finansal olmayan varlıkları içermektedir. Bu servet tanımı, Sosyal Güvenlik ve fonlanmamış tanımlanmış sosyal yardımlar hariç olmak üzere, bireysel emeklilik hesaplarında veya emeklilik fonları ve hayat sigortası şirketleri aracılığıyla tutulan tüm emeklilik servetini kapsar niteliktedir. Aynı zamanda, gelecekteki hükümet transferlerinin tüm vaatlerini hariç tutmaktadır. Bu tür varlıkların gözlemlenebilir piyasa fiyatlarından yoksun olması nedeniyle, bu tür transferleri dahil etmek analitik olarak zordur ki servet tanımı, aynı nedenle insan sermayesini de dışlamaktadır (Zucman, 2016: 40). Bir bireyin veya hanehalkının zenginliği varlıkları ile ölçülmektedir. Bir bireyin toplam serveti (veya net serveti) aynı zamanda borçlarını da hesaba katmaktadır. Bu çerçevede, bir "stok" olduğu için gelirden farklıdır, oysa gelir kaynakların akışı olarak nitelendirilmektedir. Zenginlik, geçmiş kazançların ve gelirlerin sonucu olarak belirtilmektedir, ancak aynı zamanda miras ve yatırım, tasarruf ve tüketimle ilgili kararlardan da etkilenmektedir. Servet, gelire güçlü bir şekilde ilişki içerisindedir, örneğin, yüksek kazançlara sahi olanlar, daha fazla tasarruf etme ve dolayısıyla daha fazla servet biriktirme eğiliminde olduklarından dolayısıyla servet gelirden daha eşitsiz bir şekilde dağılma eğiliminde olsa da servet eşitsizliği ve gelir eşitsizliği birbirleriyle doğrudan ilişki içerisinde olan iki olgudur (Staunton, 2015: 4). Credit Suisse 2021 Küresel Servet Raporu incelendiğinde özellikle Covid 19 pandemisi ile, hanehalkı servetinden 17,5 trilyon ABD doları kaybedildiği belirtilmekle birlikte bunun ise %4,4'lük bir düşüşe eşdeğer olduğunu tahmin edilmektedir. Yetişkin başına küresel servet de ise %4,7 azaldığı belirtilmektedir (Credit Suisse, 2021).

2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Öncelikle bakıldığında eşitsizlik önüne geçilebilen bir durumdur ve önlenbilmesi sebebiyle anlamsız ve bununla birlikte adaletsiz bir farklılık olarak nitelendirilmektedir. Bundan dolayı kadın ve erkek arasında bulunan genetik, fizyolojik ve biyolojik niteliklerinden dolayı oluşan farklılıklar eşitsizlikler içerisinde değerlendirilmemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri çeşitli boyutlardaki iktidar ilişkilerinin bir yansıması

biçiminde toplumun kadın ve erkeğe olan algısından nitekim kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, *“kadınların; politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve medeni alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engel teşkil eden veya ortadan kaldıran veya bunu hedefleyen ve cinsiyete bağlı biçimde yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama”* olarak anlandırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların üzerinde öğrenim, iş yaşamına katılım, gelirin olumsuz dağılımı, toplumdan gelen baskı ve sağlıkları bakımından birçok etkiye sebebiyet vermektedir (Demirgöz Bal, 2014: 16).

Kadın, kendisine gelenekler içerisinde yüklenen rollere teslim olmakta ve bu durumdan kurtulamamaktadır. Çünkü, kadınlara toplum sisteminden dolayı doğumundan itibaren ev ve evle birlikte kendilerine dayatılmış olan erkeğe itaat yani ataerkil bir baskı uygulanmaktadır. Bundan dolayıdır ki kadınlar benimsedikleri ve özellikle içselleştirdikleri bu güvenlik miti olarak adlandırılabilir durumun sürekli takipçisi olmak zorunda kalmakta ve geleneklere kendini teslim etmektedir. Nitekim bu geleneklere kendisini teslim etmesi yolunda eğitilmiş bir nesneden farkı olmamakla birlikte bunun haricinde davranış göstermesi de toplumsal yaptırımlara maruz kalması ve özellikle dışlanması anlamını taşımaktadır. Zorunlu olarak kendisini toplumun biçtiği rollere boyun eğerek iyi anne, iyi eş, iyi kız evlat olarak hayatını da güvence altına almış olduğunu ya da aldığını ummaktadır (Eliuz, 2011: 223). Kadınlar, sağlık açısından da erkeklere göre çeşitli birbirinden farklı sağlık problemleri yaşamaktadır. Kadınlar hayatları boyunca, intrauterin yaşamdan itibaren, çocukluk, ergenlik, erişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde erkeklere oranla daha fazla risk unsurlarına rastlamaktadır (Koyun, Taşkın ve Terzioğlu, 2011: 69).

Küresel kapitalizmin bir özelliği niteliği taşıyan neoliberal politikalar pazarlar içerisinde meydana getirdiği farklılıklarla ve refah içerisinde bulunan devlete saldırganca davranarak ulusal ve uluslararası seviyede birçok eşitsizliğe sebebiyet vermektedir ki meydana gelen bu eşitsizlikler alanlarına göre kadınlarda daha da eşitsiz dağılmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin yaratmış oldukları etkilerle kadınlar daha az öğrenim hakkına sahip olmakta, daha az işgücüne katılmakta ve erkeklere oranla daha az gelire sahip olmaktadır (Şimşek, 2011: 120).

Can, (2017,115) 2011 yılı Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporundan toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergelerini derlediği Tablo 5’te yer almaktadır. Tablo 5’e göre, kadınların parlamentoda temsili durumu incelendiğinde, Norveç ve Portekiz ‘in oranlarının

yüksek olduğu, özellikle Sri Lanka ve Cezayir’de bu oranların oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergeleri

Ülke	Kadınların Parlamentoda Temsili	İşgücüne Katılma Oranı		Okullaşma Oranları	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Norveç	39.6	63	71	99.3	99.1
Cezayir	7	37.2	79.6	36.3	49.3
Bangladeş	18.6	58.7	82.5	30.8	39.3
Brezilya	9.6	60.1	81.9	48.8	46.3
Şili	13.9	41.8	73.4	67.3	69.8
Çin	21.3	67.4	79.7	70.4	67.4
Çek Cum.	21	48.8	67.6	85.5	87.6
Mısır	...	22.4	75.3	43.4	59.3
Gana	8.3	73.8	75.2	33.9	81.1
Yunanistan	17.3	42.9	65	64.4	72
Hindistan	10.7	32.8	81.1	26.6	50.4
Endonezya	18.0	52.0	86.0	24.2	31.1
Japonya	13.6	47.9	71.8	80.0	82.3
Kenya	9.8	76.4	88.1	20.1	38.6
G. Kore	14.7	79.4	91.7	50.1	72.8
Malezya	14	44.4	79.2	66.0	72.8
Pakistan	21.0	21.7	84.9	23.5	46.8
Portekiz	27.4	56.2	69.4	40.4	41.9
Rusya Fd.	11.5	57.5	69.2	90.6	95.6
Sri Lanka	5.3	34.2	75.1	56.0	57.6
İsveç	45	60.6	69.2	87.9	87.1
Tanzanya	36	86.3	90.6	5.6	9.2
Türkiye	9.1	24.0	69.6	27.1	46.7
Fransa	20	50.5	62.2	79.6	84.6
ABD	16.8	58.4	71.9	95.3	94.5
Zambiya	14.0	59.5	79.2	25.7	44.2

Kaynak: Can, 2017: 115

Kadınların ve erkeklerin işgücüne katılma oranı incelendiğinde, neredeyse tüm ülkelerde eşitsiz dağılım gösterdiği görülmektedir. Okullaşma oranları incelendiğindeyse, yine eşitsizliklerin hâkim olduğu fakat işgücüne katılma oranları kadar eşitsizlik olmadığı hatta, sırasıyla Norveç, Brezilya, Çin, İsveç, ABD 'de kadınların okullaşma oranlarının erkeklere oranla oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Özellikle sıralandığında ise, Cezayir, Mısır, Gana, Hindistan, Endonezya, Kenya, G.Kore, Pakistan, Tanzanya, Türkiye ve Zambiya da kadın ve erkek okullaşma oranlarında önemli derecede eşitsizliklerin mevcut olduğu söylenebilir.

World Inequality Lab tarafından hazırlanmış olan 2022 Küresel Eşitsizlik Raporunda ise, erkek ve kadın arasındaki özellikle gelir eşitsizliklerinin yalnızca ücret farklılıklarındaki güçlü eşitsizlikler nedeniyle değil aynı zamanda diğer eşitsizlikler sebebiyle de bugün hem ülkeler içerisinde hem de dünya düzeyinde özellikle önemli olmaya devam ettiği belirtilmektedir. Rapor, kadınların işgücü gelir payının son 30 yılda çarpıcı biçimde düşük kaldığını ve erkeklerin, dünya genelinde ortalama olarak kadınların yaklaşık iki katı kadar kazandığını belirtmiştir. Raporda, ülkeler arasında gözlemlenen unsurların farklılık gösterdiği ifade edilmiştir. Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Karayipler'de kadınların işgücü gelirlerinde hafif artış görüldüğü fakat bunun temel olarak kadınların işgücü piyasasına artan katılımlarından kaynaklandığını gözlemlediklerini ek olarak Asya'da da kazanç oranının yükselişte olduğunu ifade edilmektedir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA Bölgesi) bölgesindeyse, nispeten yüksek bir kadın kazanç oranı olduğunu ancak bununsa kadınlar arasındaki düşük katılım oranlarından kaynaklandığı belirtilmektedir ki bunun ise oradaki işgücü piyasasına yalnızca yüksek ücretli gelir elde eden kadınların seçildiğini gösterdiğini ayrıca ifade edilmektedir. Sahra Altı Afrika'nınsa, yüksek bir kadın istihdam oranına sahip olduğu, ancak bunun ise nispeten düşük ve durağan bir kazanç oranına sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların 1990'lardan bu günümüze birçok ülkede kadınların ücret dağılımının arttığını ortaya koyulmuştur. Çarpıcı bir biçimde, ABD ve Fransa' da, tüm ücretli çalışanlar arasında yüksek oranda kadın temsiline sahipken, üst gelir pozisyonlarında kadınların temsiline geride kalmakta oldukları belirtilmektedir. Brezilya, Kosta Rika ve İspanya 'da, ABD ve Fransa'dan çok daha yüksek ücretli ücretli gelir kazanan kadınların payına sahip olduğu ifade edilmektedir. Fakat tüm bu iyi gelişmelerin ardında iyi iş ve iyi ücrete erişimde geniş kesimlerde güçlü eşitsizliklerin devam ettiği gözlemlenen olumsuz bir gidişatın olduğu

yönündedir. Örneğin, son on yılda (Çin gibi) ülkelerde, bölgesel ve ülke düzeyindeki bazı ilerlemelere rağmen küresel düzeyde kadınların işgücü gelir payı 1990'lardan bu yana daha hızlı büyümediği ve 2020'lerin başında, çalışma çağındaki kadınların erkeklerin yaklaşık yarısı kadar kazanmaya devam ettiği de ifade edilmektedir (World Inequality Lab, 2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye'de 2021 yılında, toplam nüfusun %49,9'unu kadınlar, %50,1'ini ise erkekler oluşturmaktadır. TÜİK, 2008-2020 yılları arasında, 25 ve daha yukarı yaşta olan ve en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların toplam nüfus içindeki oranının yıllar itibarıyla arttığını belirtmiştir. En az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki bireylerin toplam nüfus içindeki oranı, 2008 yılında %81,1 iken 2020 yılında %92,9 olduğunu ve az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı cinsiyete göre incelendiğinde; 2008 yılında, kadınlarda %72,6, erkeklerde %89,8 olan bu oran, 2020 yılında sırasıyla %87,7 ve %98,1 olduğu belirtilmiştir. En az üniversite mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2008 yılında %9,8 iken 2020 yılında %22,1 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde; 2008 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olup en az üniversite mezunu olan kadınların oranı %7,6, erkeklerin oranı %12,1 iken bu oran 2020 yılında kadınlarda %19,9, erkeklerde ise %24,4 şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre ise, 2020 yılında, Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %42,8 olup bu oran kadınlarda %26,3, erkeklerde ise %59,8 şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Yine, hane halkı işgücü araştırması sonuçları dahilinde; eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı incelendiğinde; 2020 yılında kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katılmış oldukları, okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %12,4, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %24,1, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %29,9, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %37,0 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %65,6 olduğu belirtilmiştir. Yine aynı araştırma sonuçlarına göre, yarı zamanlı çalışanların istihdam içindeki oranı 2020 yılında toplamda %12,4 olurken, kadınlarda bu oran %19,5, erkeklerde ise %9,3 şeklinde gerçekleştiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde, hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki bireylerin istihdam oranı, 2014 yılında %59,8 iken 2020 yılında %56,8 olduğu ve bu oran cinsiyete göre incelendiğinde; 2020 yılında hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki kadınların istihdam oranının %25,2, erkeklerin istihdam oranının ise %85,5 olduğu belirtilmiştir. Yaşam memnuniyeti

araştırması sonuçlarına göre ise; 2021 yılında çalışanların %61,9'unun işe geliş gidiş için harcanan zamandan memnun olduğunu belirtirken kadın çalışanlarda bu oranın %63,5, erkek çalışanlarda ise %61,3 olduğu belirtilmiştir. Dışişleri Bakanlığı verilerine göreyse, kadın büyükelçi oranı 2011 yılında %11,9 iken bu oran 2021 yılında %26,5 olduğu ve erkek büyükelçi oranı ise 2011 yılında %88,1 iken 2021 yılında %73,5 olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi verilerine göre ise, 2021 yıl sonu itibarıyla 582 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 101, erkek milletvekili sayısının ise 481 olduğu ve meclise giren kadın milletvekili oranının, 2007 yılında %9,1 iken bu oranın 2021 yılında %17,4 olduğu ifade edilmiştir. Yükseköğretim istatistiklerine bakıldığında ise yükseköğretimde görevli profesörler içinde kadın profesör oranı 2010-2011 öğretim yılında %27,6 iken 2020-2021 öğretim yılında %32,4 olduğu ve doçent kadrosunda görev yapan kadın oranının %40,1, öğretim görevlisi kadrosunda görev yapan kadın oranının ise %50,6 olduğu belirtilmiştir. Hane halkı işgücü araştırması sonuçları dahilindeyse, şirketlerde üst düzey ve orta kademe yönetici pozisyonundaki kadın oranının 2012 yılında %14,4 iken 2020 yılında %19,3 olduğu belirtilmiştir. Evlenme istatistiklerine göreyse; resmi olarak ilk evliliğini 2021 yılında yapmış olan kadınların ortalama evlenme yaşı 25,4 iken erkeklerin ortalama evlenme yaşı 28,1 olduğu ve ADNKS sonuçlarına göre ise resmi evliliklerde eşler arasındaki eğitim farkı incelendiğinde, 2020 yılında kadınların %39,8'inin kendilerinden daha yüksek eğitilmiş erkeklerle evli olduğu, eşlerinden daha yüksek eğitilmiş olan kadınların oranının ise %15,4 olduğu görüldüğü aynı zamanda eğitim seviyeleri aynı olan eşlerin oranı %43,0, eğitim seviyeleri farkı bilinmeyen eşlerin oranı ise %1,7 olduğu belirtilmiştir. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre ise, 2021 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerin İnternet kullanım oranı %82,6 şeklinde gerçekleştiği ve bu oranın, kadınlarda %77,5 iken erkeklerde %87,7 olduğu belirtilmiştir. Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına bakıldığında ise Türkiye'de 2021 yılında yaşadıkları çevrede gece yalnız yürürken kendilerini güvensiz hissedenenlerin oranı toplamda %25,0 iken bu oran kadınlarda %35,5, erkeklerde %14,2 olduğu ve kadınların %48,1'i, erkeklerin ise %70,9'u yaşadıkları çevrede kendilerini güvende hissettiği belirtilmiştir. Evde yalnız otururken kendilerini güvensiz hissedenenlerin oranı 2021 yılında toplamda %6,6, kadınlarda %9,1, erkeklerde %4,0 olduğu ve kadınların %78,1'i, erkeklerin ise %87,3'ü evde yalnız otururken kendilerini güvende hissettiği belirtilmiştir ("TUİK", t.y.).

2.2.5. Eğitim ve Eşitsizlik

Eğitimde eşitsizlikler, özellikle sanayileşmeden sonraki periyotlarda eğitsel tartışmaların odak noktası konumunu almıştır. Bunun sebepleri içerisinde en temel olanlar toplumdaki hızlıca büyüyen iş bölümü farklılığı ve kitlesel eğitime ulaşımın yoğunlaşması gösterilmektedir. Bilakis özellikle toplum katmanlarının kendini daha fazla gösterdiği toplumlarda, toplumsal sınıflar arası değişimlerin neredeyse hiç gerçekleşmediği veya hiç gerçekleşmediği toplumlarda eğitime olan ulaşım, eğitimin özelliği ve erişilebilen bu eğitim ile ulaşılabilen statü ve meslek gibi birçok konuda eşitsizlikler baş göstermektedir. Sınıflı yapılara sahip olan toplumlarda sınıfı gösteren kesimin alt sınıflar üstündeki himayelerini sürdürmeleri, başarılı eğitime ve bu eğitim olanaklarından yararlanma ile tekrardan oluşmaktadır. Ek olarak sosyoekonomik açıdan toplumun alt tabakasında yer alan kesimlerin çocukları yine aynı bölgelerdeki niteliksel açıdan göreceli düşük okullarda eğitime erişebilmekte ve dolayısıyla nitelik ve pedagojik kazanımlar bakımından toplumun üst tabakasının da yer alan çocuklara kıyasla geride kalmaktadır. Ortaya ise, içerisinde yer alınan kısmın getirmiş olduğu dezavantaj kötü eğitimi, kötü eğitim ise eşitsizlikleri yeniden üreten bir olgu olarak çıkmaktadır (Atmaca, 2019: 20).

Jacobs (1996) eğitimde sosyal eşitsizliklerin üç şeklinden bahsetmektedir: birincisi; eğitim kurumlarında farklı toplumsal grupların eğitimi daha nitelikli deneyimlemesi, görece daha alt tabakada yer alan toplumsal grupların eğitime niteliksiz erişimi, ikincisi; belirli bir alan da uzmanlığın elde edilmesindeki eşitsizliğe işaret eden eğitim sürecinin eşitsizliği (örneğin matematik alanındaki yetenekler), üçüncüsüyse; bireyin eğitim hayatını bitirdikten sonraki süreç içerisinde işgücü piyasasında sahip olduğu avantajları veya dezavantajları ifade eden eğitim çıktılarının eşitsizliğidir. Sosyal eşitsizliklerin, okul eğitimi sırasında eğitime olan erişim ve süreçteki eşitsizliklerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Aynı zamanda birinin okul eğitimi sırasında mevcut olan sosyal eşitsizliklere maruz kalması gelecekteki dezavantajlar için bir temel oluşturmaktadır (Freitag ve Schlicht, 2009: 49-50).

Şaşırtıcı olmayan bir biçimde, artan yoksulluk ve ekonomik eşitsizlikler özellikle eğitim ve çocuklara sunulan fırsatlar üzerinde etkili olmaktadır. Harvard siyaset bilimci olan Robert Putnam (2015) *Our Kids* adlı kitabında eşitsizliklerin gelecek nesiller üzerindeki dezavantajlı etkilerini hakkında şöyle bahsetmiştir; *“Toplumun yoksul kesiminde bulunan çocuklar, kendi kusurları olmaksızın, aileleri, okulları ve toplum tarafından doğuştan gelen*

yeteneklerini, toplumun daha zengin kesimlerinde bulunan çocuklara göre daha az geliştirmektedir. Oysaki özellikle ülkelerin üretim ve büyüme açısından bulunabildiği kadar fazla yeteneğe ihtiyaç duymaktadır ve kesinlikle bunu boş yere harcama lüksü olmamalıdır. Fırsat boşluğu hem gerçek maliyetleri hem de ekonomistlerin fırsat maliyetleri dediği anlamı dayatmaktadır” (Noguera, 2017: 131).

Başka bir anlamda yoksulluk ile eğitim birbiriyle yakından ilintilidir ve aralarında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Toplumun yoksul kesimde yaşayan insanlar genellikle yeterli bir eğitim imkanına erişemezler ve yeterli bir eğitime ulaşma imkânı elde edemeyen insanlar da genellikle yoksullar içerisinde yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Hem mutlak hem de göreceli yoksulluk eğitim ile yakından ilişkilidir. Mali kaynakların eksikliği okula devam etme olanaklarını sınırlayabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bu mutlak yoksulluğun içerisinde yer alırken gelişmiş ülkelerdeki nispeten yoksullar ise genellikle okuldaki diğer topluluklar tarafından dışlanmaktadır. Bu tür bir dışlanma ise, eğitimden tam olarak yararlanma veya eğitimin faydalarını ücretli istihdama dönüştürme yeteneklerini etkilemekle birlikte eğitime katılma veya eğitimde başarılı olma motivasyonu üzerinde de potansiyel bir etkiye sahiptir. Ayrıca eğitim ülkelerin rekabet gücü için çok önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik kazanç oranı yüksek ülkelerin, bu kazançları eğitilmiş işgücünden elde edilmektedir. Başka bir anlamda, firmalar ve ülkeler arasındaki uluslararası rekabet göreceli eğitim verimliliğinden etkilenmektedir (Berg, 2008: 1-10).

OECD, Education at a Glance 2021 raporunda, öncelikle eğitimde eşitliğin, nitelikli bir eğitime erişim, katılım ve ilerlemenin; cinsiyet, sosyoekonomik veya göçmen geçmişi gibi kişisel veya sosyal koşulları ne olursa olsun herkes için eşit ve mevcut olduğu, eğitime potansiyeline erişimde bu durumların engel olmaması anlamını ifade etmekte olduğunu açıklamaktadır. Raporda, COVID-19'dan önce bile dünyanın bir eğitime erişim kriziyle karşı karşıya olduğunu düşük ve orta gelirli ülkelerdeki her on yaşındaki her 10 çocuktan yaklaşık 6'sının eğitime ulaşım yoksulluğu yaşadığını, bu çocukların basit bir hikâyeyi bile okuyup anlayamadığını ifade etmiştir. COVID-19 pandemisi sürecindeyse okulların kapanması ve kesintiler, krizi derinleştirmiştir, eğitime erişim yoksulluğu keskin bir şekilde artış göstermiştir ve eğitimdeki eşitsizlikleri daha da şiddetlendirmiştir. Eğitime erişim yoksulluğunu azaltmak amacıyla acil eylem olmazsa, bir öğrenme ve insan sermayesi felaketiyle karşı karşıya olunduğuna da ayrıca değinilmiştir. Çocuklar, matematik ve diğer temel becerilerle birlikte okuryazarlığın temellerini edinemezse veya ulaşamazsa bu

süreçlere, dünya çapında yüz milyonlarca çocuğun ve toplumlarının geleceğinin tehlikede olduğu anlamını taşımaktadır (OECD, 2021:16).

OECD Education at Glance 2021 raporu, yine COVID-19 salgınının sağlık, ekonomi ve sosyal sektörler üzerindeki etkileri, gerçek sosyal hareketliliği engelleyen bazı sistematik zayıflıkları ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Ayrıca demokratik toplumlarda, fırsat eşitliğinin güçlü ve uyumlu bir durum için önemli bir bileşen olduğunu belirtmektedir. Rapor, sonuçları ele alan politikaların aksine, eğitimin, her yaştan insanın daha iyi işleri ve daha iyi yaşamları güçlendiren becerileri edinmeleri için daha eşit bir oyun alanı yaratarak fırsat eşitsizliğinin kaynaklarıyla mücadele edebileceğini belirterek ayrıca önemine vurgu yapmaktadır. Dezavantajlı bir geçmişe sahip olan çok fazla sayıda bireyin eğitime katılma, iyi performans gösterme, uygun iş bulma veya yaşam boyu öğrenmeyi sürdürme olasılığının daha düşük olmasına ise ayrıca değinilmektedir. Sonuç olarak, değişen ekonomilerde başarılı olmak için gereken becerileri geliştirmeleri de daha az olası olduğu görülmektedir. OECD ülkeleri genelinde ortalama olarak, dezavantajlı bir aileden gelen bir çocuğun ortalama milli gelire ulaşması için beş kuşak geçmesi gerektiği beklenmektedir (OECD, 2021: 11).

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tarafından oluşturulan Global Education Monitoring Report 2020'de eğitim kaynaklarının ve fırsatların eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığı, tahmini olarak 258 milyon çocuk ve genç ya da küresel toplamın %17'si okula gidememekle birlikte özellikle Sahra Altı Afrika'da okula gidemeyenlerin sayısının artmaya devam etmekte olduğu belirtilmektedir. Düşük ve orta gelirli ülkelerde, en zengin %20'lik hanedeki ergenlerin/çocukların ortaokulu bitirme olasılığı, en yoksullardan olanlara göre üç kat daha fazla olmaktadır; tamamlayanların arasında, en zengin hanelerden gelen öğrencilerin okuma ve matematikte minimum yeterliliğe ulaşma olasılıkları en fakir hanelerden gelenlerin iki katı olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca düşük ve orta gelirli ülkelerde, engelli çocukların okumada asgari yeterliliğe ulaşma olasılıkları engelli olmayanlara göre %19 daha az olduğu belirtilmiştir. Ayrıca rapor toplumsal ayrımcı tabakaların, öğrencilerin akranları ile eğitim görme veya aynı kalitede eğitim alma hakkından mahrum ettiğine de özellikle değinmiştir. Tüm dünyada ayrımcılıklar, cinsiyet, zenginlik, engellilik, etnik köken, dil, göç, hapsedilme, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve ifadesi, din ve diğer inanç ve tutumlara dayanmaktadır ve Covid-19 salgını yeni dışlama katmanları da bunlara eklemiştir. Örneğin; Sahra altı Afrika'da öğretmenler çocuklara albinizm öğretmekten korkabilmektedirler. Körfez Ülkelerindeki

vatansız çocuklar ve gençler, kamu eğitim kurumlarına kaydolma hakkı elde edememektedirler. Ülke içerisinde yerinden edilmiş veya mülteci olan Rohingya halklarının resmi devlet okullarına erişimi bulunmamaktadır. Avrupa'daki Roman çocuklar ayrı tutulmakta ve özel okullara yerleştirilme olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Latin Amerika'da, öğrenme materyalleri Afro soyundan gelenlerin tarihini atlamakta veya yanlış sunmaktadır (UNESCO, 2020: 4). Yine rapora göre, kimlik, geçmiş ve yeteneklerin eğitim fırsatlarını belirlediği, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki yüksek gelirli ülkeler hariç tümünde, en fakir gençlerden sadece 18'i, en zengin her 100 genç ortaokulu bitirmektedir. Çoğunluğu Sahra altı Afrika'da olmak üzere en az 20 ülkede, kırsal kesimdeki yoksul kadınların neredeyse hiçbiri ortaokulu bitirememektedir. Ayrımcılık, klişeleştirme ve damgalama mekanizmaları, dışlanma riski taşıyan tüm öğrenciler için benzer biçimdedir ve ülkelerin %68'i kapsayıcı eğitim tanımına sahipken, bu tanımların yalnızca %57'si birden fazla marjinalleştirilmiş grubu kapsamaktadır. İlerlemeye rağmen, birçok ülke geride kalanlara ilişkin verileri hala toplamamakta, raporlamamakta veya kullanmamaktadır. 2015'ten bu yana, küresel nüfusun %13'ünü temsil eden ülkelerin %41'i, temel eğitim göstergeleri hakkında ayrıştırılmış veriler sağlamak için halka açık bir hane halkı anketine sahip olamamakta ve kapsama alanının en düşük olduğu bölge ise Kuzey Afrika ve Batı Asya şeklindedir. Çocuk İşlevselliği Modülünü kullanan 14 ülkeden son veriler, engelli çocukların okula gitmeyen nüfusun %15'ini oluşturduğunu göstermektedir ve ayrıca bu çocuklar karmaşık engellerle karşı karşıya olmaktadır. Duyusal, fiziksel veya zihinsel engeli olanların, engeli olmayan yaşlılarına göre 2,5 kat daha fazla okula gitmemiş olma olasılığı daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Milyonlarca kişi öğrenme fırsatını kaçırmaktadır. Orta gelirli ülkelerde, son 15 yılda, 15 yaşına kadar sadece dörtte üçü hala okula gidebilmekte ve bunların sadece yarısı, dönem boyunca durağan bir oran olan temel bilgileri öğrenmektedir. Eğitime dahil olmanın önündeki en önemli engelin, bunun mümkün ve arzu edilir olduğuna dair inanç eksikliği olduğu belirtilmektedir. 2018'de çoğunlukla üst orta ve yüksek gelirli 43 ülkedeki üç öğretmenden biri, öğretimlerini öğrencilerin kültürel çeşitliliğine göre ayarlamadıklarını bildirmiştir. Bazı ülkeler entegrasyon olması gerektiği konusunda ortak noktada buluşurken, ayrımcılık yapan birçok ülkede hali hazırda bulunmaktadır. Engelli öğrenciler söz konusu olduğunda, ülkelerin %25'inde (ancak Asya ve Latin Amerika ve Karayipler'de %40'tan fazlası) yasalar ayrı ortamlarda eğitim, %10'u entegrasyon ve %17'si kaynaştırma için hükümler koyarken, geri kalanlar ise ayrıştırma ve ana akımlaştırma kombinasyonlarını tercih etmektedir. OECD ülkelerindeyse, tüm göçmen öğrencilerin üçte

ikisinden fazlası, öğrencilerin en az yarısının göçmen olduğu okullara gitmektedir. Nitekim, finansman ihtiyacı, en çok ihtiyaç duyanları hedeflemelidir. Ancak 32 OECD ülkesinde, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı okulların ve sınıfların daha az nitelikli öğretmenlere sahip olma olasılığı daha yüksek olduğu belirtilmektedir. 1990'lardan bu yana Latin Amerika'da koşullu nakit transferleri, eğitim başarısını 0,5 ile 1,5 yıl arasında artırmıştır. Düşük ve düşük orta gelirli ülkelerin yaklaşık %40'ıysa, Covid-19 krizi sırasında dışlanma riski taşıyan öğrencileri desteklemek için herhangi bir önlem almamıştır. Öğretmenler, öğretim materyalleri ve öğrenme ortamları genellikle çeşitliliği kucaklamanın faydalarını görmezden gelmektedir. Dünya çapında sadece 41 ülke işaret dilini resmi dil olarak tanımakta ve ayrıca Avrupa'da 49 ülkeden 23'ü müfredatlarında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini açıkça ele almamaktadır (UNESCO, 2020: 1).

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) verilerine göre, Türkiye'de eğitim harcamaları 2020 yılında 2019 yılına göre %4,5 artarak 270 milyar 921 milyon TL olmuştur. 2020 yılında bir önceki yıla göre eğitim harcamalarının en çok yükseldiği eğitim düzeyleri; %10,9 ile yükseköğretim ve %5,4 ile ilkökul olmuştur. Eğitim harcamasının gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payı 2019 yılında %6,0 iken, 2020 yılında %5,4 olmuştur ve devlet eğitim harcamasının gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payı ise 2019 yılında %4,4 iken, 2020 yılında %4,0 olmuştur. Eğitim harcamaları hizmet sunucularına göre değerlendirildiğinde ise, devlet eğitim kurumlarınca yapılan harcamaların %31,9'unu yükseköğretim, %24,9'unu ortaöğretim oluşturmuştur. Özel eğitim kurumlarınca yapılan harcamaların, %40,1'i yükseköğretime, %36,9'u ortaöğretime yapıldığı belirtilmiştir. Türkiye'de 2020 yılında yapılan eğitim harcamalarının %74,7'si devlet tarafından finanse edilmiştir ve eğitim harcamaları içerisinde hane halklarının yaptığı harcamaların payı ise %20,2 şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Öğrenci başına yapılan eğitim harcaması 2019 yılında 11 bin 769 TL olurken, 2020 yılında ise 12 bin 311 TL olarak gerçekleşmiştir ve eğitim düzeylerine göre değerlendirildiğinde, 2020 yılında öğrenci başına harcamanın en yüksek olduğu eğitim düzeyi 20 bin 774 TL ile yükseköğretim olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de 2019/20 öğretim yılında %43,4 olan yükseköğretim net okullaşma oranı, 2020-2021 öğretim yılında %44,4'e yükselmiştir. Yükseköğretim net okullaşma oranı cinsiyete göre incelendiğindeyse, erkeklerde bu oran %40,6'dan %40,5'e düşerken kadınlarda %46,3'ten %48,5'e yükseldiği ifade edilmiştir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021 sonuçlarına göre 15-24 yaş grubundaki genç nüfus içinde eğitimine devam etmek istemesine rağmen (üniversite dahil) eğitimini yarıda bırakan gençlerin oranı %7,6 olduğu ve genç erkeklerde bu oranın %8,0

iken genç kadınlarda ise %7,1 olduğu belirtilmiştir. Eğitimini yarıda bırakan gençlerin eğitimini yarıda bırakma nedenlerinde ise ilk sırayı ekonomik nedenler alırken, bunu eğitimdeki başarısızlık ve ailenin izin vermemesi takip ettiği belirtilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistiklerine göre ise, okul öncesi eğitim seviyesinde beş yaş net okullaşma oranının, 2019-2020 öğretim yılında %71,2 iken 2020-2021 öğretim yılında %56,9 olduğu belirtilmiştir. Beş yaş net okullaşma oranı cinsiyete göre incelendiğindeyse, bu oran erkek çocuklar için %57,4, kız çocuklar için %56,3 şeklinde gerçekleşmiştir. İlkokul seviyesinde net okullaşma oranı 2020-2021 öğretim yılında %93,2, ortaokul seviyesinde net okullaşma oranı %88,9 ve ortaöğretim seviyesinde net okullaşma oranı %87,9 şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı sonuçlarına göre ise, eğitim kademesi ve cinsiyete göre okul tamamlama oranlarına bakıldığında yıllara göre bir artış gösterdiği belirtilmiştir. İlkokul tamamlama oranı 2015-2016 eğitim ve öğretim döneminde %98,0 iken bu oran 2020-2021 eğitim ve öğretim döneminde %98,6 şeklinde gerçekleşmiştir. Ortaokul tamamlama oranı 2015-2016 eğitim ve öğretim döneminde %93,7 iken bu oran 2020-2021 eğitim ve öğretim döneminde %97,1 olduğu ve ortaöğretim tamamlama oranının ise %59,7'den %73,2'ye yükseldiği ifade edilmiştir. Ortaöğretim okul tamamlama oranı cinsiyete göre incelendiğindeyse, 2020-2021 eğitim ve öğretim döneminde bu oranın erkek çocuklar için %70,5, kız çocuklar için %76,0 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir (“TUIK”, t.y.).

2.2.6. Sağlık ve Eşitsizlik

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlıklı olma kavramını “*sadece hastalık veya engellilik durumunun olmaması değil, aynı zamanda ruhen, bedenen ve sosyal açılardan tam bir iyilik hali*” biçiminde ifade etmektedir. Aynı zamanda, ulusal ve uluslararası alanlarda oluşturulan yasal düzenlemelerde de sağlıklı olma hali, kişilerin bütünüyle aslında elde ettiği sosyal bir hak şeklinde belirtilmektedir. Özellikle kişisel anlamda sağlığın korunması, toplum sağlığının da daha iyi bir hale getirilmesi ve pozitif yönde geliştirilmesi amacıyla; gelir seviyesi, eğitim, kişilerin kendi sağlıklarını iyi hale getirmesi için buna uygun tutum ve davranış göstermesi gibi bireysel durumlara ek olarak mantıksal açıdan akılcı sağlık politikalarının özellikle oluşturulması, ulaşılabilir ve kaliteli sağlık hizmetleri üretilmesi, kaynakların dağılımı ve bunların özellikle kullanımı konusunda adaletli olması oldukça önemli rol oynamaktadır. Bu açıklamalar dahilinde; “*yasal düzenlemelere de bağlı olarak,*

kaliteli ve etkin bir biçimde sunulan sağlık hizmetlerine kişilerin gereksinimleri olduğu anda adaletli bir biçimde erişebilmelerine engel olan, dezavantaja sebebiyet veren durumların yok edilmesi” sağlıkta eşitlik hali biçiminde özetlenmektedir (Tekingündüz, Kurtuldu ve Işık Erer, 2016: 33).

Sağlıkta eşitsizlik ise, “doğal değil aynı zamanda toplumsal sebeplerden dolayı da kaynaklanan, doğal sebeplerinse lakin toplumsal sebepler dolayısıyla etkileyebildikleri; engellenebilir, olduğu içinse kabul edilemez özellik taşıyan; bireysel değil aynı zamanda toplumsal bir bağlam içerisinde saptanması, incelenmesi, mücadele edilmesi gereği duyan; bu sebeple de bütün bu süreç içerisinde, ekonomi, sosyoloji, politika gibi sağlık dışında yer alan alanlarında etkililiğinin gerektiği toplumsal kısımlar arasındaki sağlık ile ilgili farklılık yaratan durumlar” şeklinde ifade edilmektedir (Belek, 1998’den akt. Çakmak, Ocaktan ve Akdur, 2018: 89).

Gelir eşitsizlikleri özellikle sağlık üzerinde olumsuz etkiler göstermektedir. 1970’lerden daha öncelere kadar dayanan çalışmalarda; nüfus düzeyinde, yaşam beklentisi ve bebek ölümleri gibi sağlık ölçümleri ile Gini katsayısı gibi endekslerle ölçülen gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiler olduğu belirtilmiştir (Wagstaff, Eddy ve Doorslaer, 2000: 543). Ekonomik eşitsizlikler sağlık üzerinde tıbbi hizmetler için ödeme yapmak veya sigorta planları, sağlığı geliştiren, destekleyici ve güvenli bir mahallede yaşamayı karşılayabilmek veya sağlıklı, ancak genellikle daha pahalı yiyecekler alacak paraya sahip olmak gibi etkiler yaratmaktadır. Bununla birlikte ekonomik kaynakların yanı sıra kültürel kaynaklar da sağlık üzerinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin, sağlıkla ilgili değerler ve normlar, algılar ve bilgiler insanların sağlık yaşam tarzı seçimlerini yönlendirmektedir (Abel, 2008: 3).

Amerikan Aile Hekimleri Akademisi (AAFP) tarafından tanımlanan Sağlık Üzerindeki Sosyal Belirleyiciler, bireylerin doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı, çalıştığı ve yaşlandı koşullar olarak belirtilmiştir. Bir bireyin sağlık çıktılarını önemli derecede etkileyen faktörler ise şunları içermektedir; tıbbi bakıma erişim, besleyici gıdalara erişim, temiz suya ve işleyen tesislere erişim (örneğin, elektrik, sanitasyon, ısıtma ve soğutma), çocuk bakımı da dahil olmak üzere erken çocukluk sosyal ve fiziksel ortamı, eğitim ve sağlık okuryazarlığı, etnik köken ve kültürel yönelim, ailevi ve diğer sosyal destekler, cinsiyet, konut ve ulaşım kaynakları, dil ve diğer iletişim yetenekleri, mahalle güvenliği ve dinlenme tesisleri, meslek ve iş güvenliği, ev ortamında şiddete ve diğer olumsuz faktörlere maruz kalma gibi diğer sosyal stresörler, cinsel kimlik, sosyal statü (entegrasyon derecesi ve izolasyon), sosyo-

ekonomik durum ve manevi/dini değerler şeklindedir (American Academy of Family Physicians, 2019: 1).

Sağlık alanında yaşanan sosyo-ekonomik eşitsizliklerin tartişılmasının iki sebepten dolayı kaynaklanmaktadır. Birincisi, eşitsizliklerin insanlığa sığmayan ve asla kabul edilemez özelliği bulunduğundan, ikincisiyse, değişik toplumsal gruplar ve ülkeler arasında meydana gelen eşitsizliklerde artış oluşması şeklindedir. Özellikle, son dönemlerde ülkeler, toplumdaki sınıflar, gelirler ve eğitim grupları arasında eşitsizliklerin artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Henüz hazırda bilinen verilere göre dönemler boyunca hiçbir zaman ülkeler arası ve ülkeler içi eşitsizliklerin bu denli artışı görülmemiştir. Bazı ülkelerde ve toplumlarda açlığın yol açtığı malnütrisyon, doğumdaki düşük kilo gibi problemler oluşurken bazı ülkelere ve toplumlardaysa aşırı yiyecek-içecek alımının sebebiyet verdiği obezite benzeri problemler ortaya çıkmaktadır (Koçoğlu, 2006: 3). Günümüz tarihlerine bakıldığında, Japonya'da ya da İsveç'te doğmuş olan bir kız çocuğunun yaşam süresinin 80 yıldan fazla olması tahmin edilirken, Afrika'nın bazı ülkelerinde doğmuş olan kız çocuklarının ise 45 yıldan daha az bir süre de yaşaması tahmin edilmektedir. Bakıldığında, aynı ülkeler içerisinde bulunan bireyler arasında bile sağlık açısından önemli farklılıklar hali hazırda bulunmaktadır. Ülkeler bütününde incelendiğinde bütün birbirinden farklı gelir düzeylerinde sağlık alanında eşitsizlikler bulunmaktadır farklı bir anlamda daha düşük sosyoekonomik seviyede bulunanlar daha kötü sağlık şartları altında yaşamlarını sürdürmektedir. En düşük ve en yüksek sosyoekonomik düzeye sahip toplumlar arasında doğumda öngörülen yaşam süresi çeşitliliği erkeklerde 10 yıl, kadınlardaysa 6 yıla kadar sürebilmektedir (Kocabaş, 2014: 10).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından hazırlanan World Health Statistics 2021 raporunda, sosyoekonomik eşitsizliklerin tüm ülkelere mevcut olduğu ve sağlık üzerinde de önemli etkiler yarattığı özellikle vurgulanmıştır. Toplumda yer alan sosyal gruplar arasında bulaşıcı hastalıklarda ekonomik durum, eğitim, yaşanılan yer, meslek gibi boyutlara göre çeşitlilik gösteren sistematik farklılıklar bulunmaktadır. Yoksul başka bir anlamda daha dezavantajlı topluluklar hızlı teşhis ve tedaviyi engelleyen sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engellere daha fazla rastlamaktadır (DSÖ, 2021: 51). Raporda ayrıca, 2020 yılı boyunca, COVID-19'un etkilerinin, dünya genelinde sağlık düzeyindeki eşitsizlikleri azaltma, sağlık ve ekonomik refah alanındaki eşitsizlikleri kapatma misyonunu geriletteğine ayrıca değinilmiştir. Pandemi durumunun zaten yoksul olan kesimleri orantısız bir biçimde

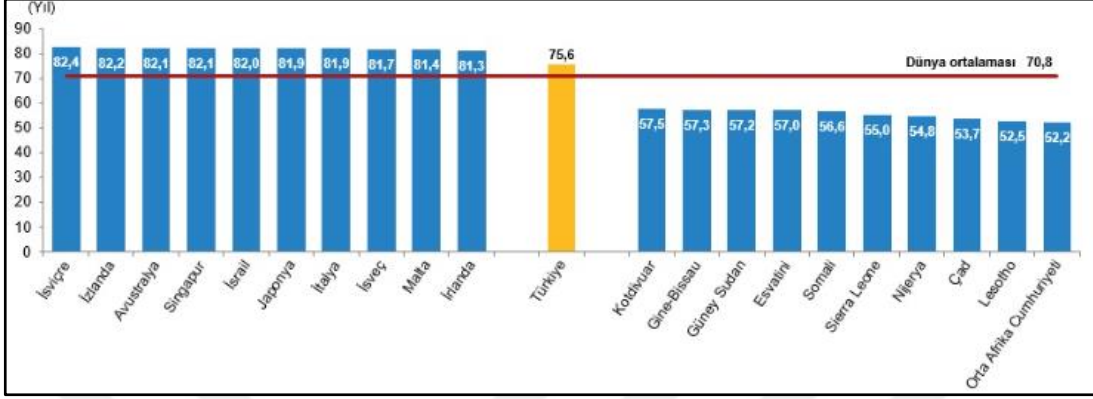
etkilemiş olup toplumlar ve önceden de varlığını gösteren sağlık ve sosyoekonomik eşitsizlikleri genişletmiştir (DSÖ, 2021: 74).

World Inequality Lab tarafından hazırlanan Küresel Eşitsizlik Raporu 2022'de ise, sağlık hizmetlerinde eşit olmayan erişim Covid krizi ile ülkeler arasındaki sağlık eşitsizliklerini ortaya çıkarmıştır ve Covid krizi sağlıkta oluşan eşitsizlikleri şiddetlendirmiştir. Örneğin; yedi gelişmekte olan ülkede (Afganistan, Bangladeş, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Haiti, Nepal, Senegal ve Tanzanya) 2020'de Covid krizinin başlangıcında bu ülkelerde bulunan kliniklerin ve sağlık merkezlerinin üçte birinden azının yüz maskelerine erişimi olduğu tahmin edilmektedir. Diğer bir örnek ise, Pandemi ortaya çıktığında, ABD'de 100.000 nüfusa yaklaşık 33 yoğun bakım ünitesi yatağı bulunurken, Güney Asya'da Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te bu oran 100.000'de 2 civarında gerçekleşmiştir ve Sahra Altı Afrika'da durumun daha da kötü olduğu belirtilmektedir. Nisan ayı ortası itibarıyla 41 Afrika ülkesinin tamamında ventilatör sayısı zar zor 2.000'e ulaşmıştır ve mart ayı ortasında ise ABD'deki 170.000 solunum cihazıyla karşılaştırıldığında, Afrika ülkelerinde hiç solunum cihazına erişim sağlayamamaktaydılar. Sağlık sistemlerinde bariz eşitsizlikler vardı; düşük gelirli ülkelerde bin kişi başına 0,2 doktor ve 1,0 hemşire düşerken, yüksek gelirli ülkelerde bu oranlar 3,0 ve 8,8 şeklinde gerçekleşmiştir (World Inequality Lab, 2022: 174).

Sağlık alanındaki eşitsizlikleri iyi yönde geliştirmek için Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) önerileri şu biçimdedir: bireylerin doğmuş, büyümüş olduğu ve çalıştığı, yaşlandığı günlük yaşam şartlarını iyileştirme yönünde gelişimler sağlamak, ikincisi ise, gündelik yaşam şartlarının temeli olan, gücün, paranın ve kaynakların küresel, ulusal ve yerel seviyede eşitsiz dağılımını durdurmak, üçüncüsü ise, problemin boyutlarına inerek, ölçmek, değerlendirmek, söz konusu konu ile alakalı bilgileri geniş açılarda sunmak, sağlığın sosyal belirleyicileri konusunda da eğitilmiş bir iş gücü meydana getirmek ve sağlığın sosyal belirleyicileri konusunda özellikle kamuoyunda farkındalık yaratmak olarak sıralanmaktadır (Kocabaş, 2014: 11).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, yeni doğmuş bir bireyin mevcut ölümlülük risklerine maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısı olarak tanımlanan "doğuşta beklenen yaşam süresi" Türkiye'de 2013-2015 döneminde 78 yıl iken, 2017-2019 döneminde 78,6 yıla yükseldiği ifade edilmiştir. Verilere göre, Türkiye'de 2013-2015 döneminde erkeklerde 75,3 yıl olan doğuşta beklenen yaşam süresi, 2017-2019

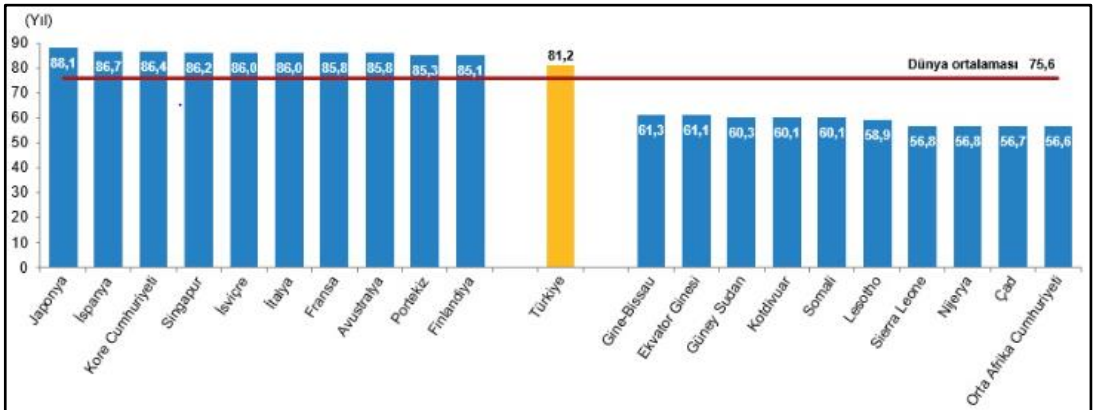
döneminde 75,9 yıla, kadınlarda ise 80,7 yıldan 81,3 yıla yükseldiği belirtilmiştir. Genel olarak kadınlar erkeklerden daha uzun süre yaşamakta olup, erkekler ve kadınlar arasındaki doğuştaki beklenen yaşam süresi farkı 5,4 yıl olarak hesaplanmıştır (“TUİK”, t.y.).

Şekil 2. Erkekler için doğuştaki beklenen yaşam süresi

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Beklentileri, 2019'dan akt. Türkiye İstatistik Kurumu (“TUİK”, t.y.).

Şekil 2'ye göre, ülkelerin 2020-2025 dönemi için doğuştaki beklenen yaşam süreleri incelendiğinde, erkekler için doğuştaki beklenen yaşam süresinin en yüksek olduğu ülkenin, 82,4 yıl ile İsviçre olduğu ve bu ülkeyi 82,2 yıl ile İzlanda ve 82,1 yıl ile Avustralya ve Singapur izlediği görülmektedir. Erkekler için doğuştaki beklenen yaşam süresinin en düşük olduğu ülkeyse, 52,2 yıl ile Orta Afrika Cumhuriyeti olduğu ve bu ülkeyi 52,5 yıl ile Lesotho ve 53,7 yıl ile Çad izlediği görülmektedir. Türkiye'de ise erkekler için 75,6 yıl olan doğuştaki beklenen yaşam süresinin dünya ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Kadınlar için doğuştaki beklenen yaşam süresi

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Beklentileri, 2019'dan akt. Türkiye İstatistik Kurumu (“TUİK”, t.y.).

Şekil 3'e göre, ülkelerin 2020-2025 dönemi için doğuşta beklenen yaşam süreleri incelendiğinde, kadınlar için doğuşta beklenen yaşam süresinin en yüksek olduğu ülke, 88,1 yıl ile Japonya olduğu ve bu ülkeyi 86,7 yıl ile İspanya ve 86,4 yıl ile Kore Cumhuriyeti izlediği görülmektedir. Doğuşta beklenen yaşam süresinin en düşük olduğu ülkeler ise, 56,6 yıl ile Orta Afrika Cumhuriyeti olduğu ve bu ülkeyi 56,7 yıl ile Çad ve 56,8 yıl ile Nijerya ve Sierra Leone izlediği görülmektedir. Türkiye'de ise kadınlar için 81,2 yıl olan doğuşta beklenen yaşam süresinin dünya ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir.

Özetle, tüm eşitsizlikler incelendiğinde, bu eşitsizlik biçimlerini meydana getiren etkenlerin özellikle büyük oranda gelir ve servet eşitsizlikleri olduğu ve tüm bu eşitsizlik biçimlerinin birbirinin nedeni olduğu söylenebilir.

40 yıldan bu yana süregelen süreçteyse, özellikle ulusal ekonomilerin dünya ekonomisi ile iç içe kenetlenmiş bir biçimde olması dolayısıyla bununla birlikte yoksulluğun kısır döngüsü içerisine kapılmış olan ülkelere bazılarının bir üst segmente geçerek gelişmekte olan ülkeler sınıfına girmesi ile sonuçlanmıştır bununla birlikte, özellikle uluslararası ticaretin önünde olan imkansızlıklar azalma göstermiş olsa da küresel ölçek açısından yoksulluk üzerinde azalmalara ön vermiştir, fakat bu süreç insanlığı gereken adaletli gelir dağılımı olan bir dünyaya ulaştırmayı başaramamıştır. Ek olarak toplumsal tabakaların oluşumu üzerinde temel olarak sosyal, ekonomik, kültürel olmak üzere birçok faktör de etki göstermektedir (Beşer ve Güllü, 2019: 328).

2.3. Sosyal Tabakalaşma

2.3.1. Sosyal Tabakalaşma Kavramı

Dünyanın sosyal hareketleri, göçler, yerleşmeler, ziraat, hayvancılık, sanayileşme, siyaset, inanç gibi nedenlerle farklı boyutlar almaktadır. Artan bu sosyal devingenlikte yeni rol ve statüler meydana gelmekte ve bunun sonucu itibarıyla insan katmanları veya sosyal tabakalar belirli biçimler haline almıştır (Erenoğlu, 2011: 24).

Toplumsal yapı ve değişim mekanizmasının anlaşılabilir olmasında önemli rol oynayan tabakalaşma toplumsal farklılaşma ve eşitsizlikten ayrı düşünülmesi mümkün olmayan bir olgudur. Tabakalaşma, toplumsal yaşamda varolan “zorunlu iş bölümününün

kuramsallaşmış bir şekli olmakla birlikte, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretim süreci olma niteliği gösteren” bir olgu biçimindedir (İnce, 2017: 295).

Daima bir eşitsizlik halinin ifade biçimi konumunda olan toplumsal tabakalaşma, bir toplumu oluşturan insan gruplarının her zaman, hiçbir istisna olmadan yukarıdan aşağıya tabakalar halinde sıralı bir şekilde oluşumuna sebebiyet vermektedir. Tabakalaşma; “*eşit olmayan toplumsal etki ve hayat şanslarına sahip insan katmanlarında toplumun bölünmesi*” olarak ifade edilmektedir. Bu bölünme kendini zenginlik, güç, prestij, statü gibi farklılaşma kategorilerinin ile ortaya koymaktadır ve bazı insanların bunlara başkalarından daha çok sahip olduğu görülmekte olup bu onlara bir çeşit üstünlük tanımaktadır. Bu sistem, üst tabakalara gidildikçe insanların, alt tabakalarda bulunan insanların aksine daha fazla hak sahibi olmasını ya da bazı haklardan daha çok faydalanabilmesini ifade etmektedir. (Erdendoğdu, 2014: 3, İnce, 2017: 296). Giddens (2000: 341)’ in de benzer biçimde belirtmiş olduğu gibi, tabakalaşma, yalnızca varlık ve mülk anlamında değil, tabakalaşma aynı zamanda toplumsal cinsiyet, yaş, dinsel bağ veya askeri rütbe gibi diğer nitelikler sebebiyle de meydana gelmektedir.

Sosyal yapı, sosyal sınıfların bileşimi biçiminde olan toplumlarda, başka bir ifade ile tabakalaşma sistemi, genel olarak en altta bulunan sosyal sınıfların tabanda, diğer sosyal sınıflarınsa yukarıya doğru olacak şekilde sıralanmış olduğu tepesi kesik bir piramidi andırmaktadır. Sosyal tabakalaşma olarak adlandırılan şey, belirli bir kesimin sosyal anlamda üst üste gelen sınıflar şeklinde çeşitlenmesini ifade ettiğine göre bu açıdan sosyal bakımdan da aynı konumda bulunan sınıfların yine aynı tabakaya üye olduğu gözlemlenmektedir (Eke, 1980: 93).

Giddens (2000: 341-344), tarihsel olarak dört temel tabakalaşma dizgesinden bahsetmektedir bunlar; eşitsizliğin uç bir biçimi olan birtakım “*insanların başka insanlar tarafından sahiplenilmesi*” şeklinde tanımlanan kölelik, diğeri ise, bir bireyin toplumsal konumunun hayatı boyunca belirli olduğu toplumsal düzen olarak ifade edilen, başka bir anlamda bireylerin hayatları boyunca doğdukları seviye içerisinde kalmak zorunda olduğu dizge kast, örnek olarak bu sisteme erken Hindu literatürüne ait klasikler, toplumu 4 kasta bölündüğünü betimlemektedir: Brahmanlar (rahipler), Kshatriya (savaşçılar ve soylular/yönetici sınıf), Viashya (üretici ve tüccar sınıf) ve Shudralar (emekçiler). Varnalar, farklı ruhsal ve maddi ayrıcalıklara sahip olan kategoriler olarak sıralanmışlardır. Ayrıca bu dört ana kasta ek olarak, ‘dokunulmazlar’ olarak adlandırılan ve yaptıkları işler dolayısıyla

'pis' olarak görülmekte olan 'kast dışı' bir grup da dahil edilmektedir (Bulut, 212). Bir diğeriye özellikle Avrupa feodalizminin bir parçası olan mülk sahipleridir, fakat bu kesimin aynı zamanda birçok geleneksel uygarlıkta da varolduğu belirtilmektedir, aynı zamanda ayrılmış tabakalardan oluşan bu sistemde bu ayrıcalıkların bazılarıysa yasalarca kabul edilmiştir, bir diğeri dizge ise sınıf dizgeleridir, bunlar birçok konuda kölelik, kast ve mülk sahiplerinden ayrılmaktadır, toplumsal sınıf "*yönelebildikleri yaşam biçimini güçlü bir şekilde etkileyebilen genel ekonomik kaynakları paylaşan büyük çapta insan öbeği*" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, iş gücü ile zenginlerin sahip oldukları mülkiyet, sınıf ayrımının ana temellerini oluşturmaktadır.

Toplumsal sınıflar, kendi içerisinde net çizgilerle ayrılmamaları ve aynı şekilde kendi içlerinde bütünlüğe sahip olmaları açısından diğeri toplumsal tabakalaşma biçimlerine kıyasla farklılık göstermektedir (İnce, 2016: 301). Çağdaş kapitalist toplumlarda ise temelde üç sınıftan bahsedilmektedir bunlar:

Üst Sınıf; üretim araçlarına sahip olan bu sınıfta bulunan bireyler veya gruplar zengin olmaları açısından avantajlı bir yaşama sahip olmaktadır. Üretim araçlarına sahip olmaları üst sınıf olduklarını belirlemektedir ve bu açıdan toplumun diğeri kesimlerinden ayrılmaktadırlar. Ayrıca üst sınıf Marx'ın teorisinde burjuva sınıfı olarak tanımlanmaktadır.

Orta Sınıf; üretim araçlarının sahibi değil ama kontrol edicisi ve yöneticisi olan bireylerden oluşan bu sınıf biçimi burjuva ve işçilerin koşullarından belirli özellikleri yansıtır nitelik taşımaktadır. Marx zaman içerisinde niteliğini kaybederek işçi sınıfına katılacağını öne sürmüş olsa da bu sınıfın, orta sınıf temsilcileri tarihi süreçler boyunca işçi sınıfına dahil olamamışlardır.

Alt Sınıf; üretim araçlarının sahibi olmayan yalnızca sadece üretim araçlarını kullanarak üretim yapan ancak artık değer olarak ürettikleri karı da burjuvaya bırakmakta olan "işçi sınıfı" (proleterya) biçiminde tanımlanmaktadır (Bahar, 2009: 102-103).

(Ünal, 2016) toplumsal tabakalaşmanın, toplum içerisinde insan sınıflandırmalarının hiyerarşik bir biçimde kategorilendiği bir sistem olduğundan bahsetmektedir ve bunun dört temel ilkeye dayandığını belirtmektedir; birincisi sosyal tabakalaşma toplumun bir niteliği biçimindedir, bireysel çeşitliliklerse basit bir yansıması olmamaktadır, ikincisi; sosyal tabakalaşma nesilden nesile taşınmaktadır, ancak yüksek gelirli olan toplum biçimlerinde bazı bireyler "sosyal-hareketlilik-sosyal hiyerarşi" içerisinde konum farklılığı

yaşayabilmektedirler, üçüncüsü; sosyal tabakalaşma evrensel bir olgudur, fakat değişken bir yapıya sahiptir, dördüncüsü ise; sosyal tabakalaşma hemen her yerde bulunmaktadır, hatta bazı toplumlar içerisinde eşitsizlik sıklıkla saygınlık olarak görülmektedir (Ünal, 2016'dan akt. Beşer ve Güllü, 2019: 330).

(Tezcan, 1985: 119) ise bazı tabakalaşma tanımlarından bahsetmektedir bunlar şöyledir:

Davis ve Moore göre tabakalaşma; bu sosyologlar, toplumsal tabakalaşma biçimlerinin evrensel olduğunu çünkü bütün toplumlarda farklı durumlara bağlı eşit olmayan bir ödüllendirmenin varlığının olduğunu belirtmektedirler.

Davis ve Moore toplumların bireylere sunmuş olduğu servet ("*insanların geçimini, rahatını, eğlencesini sağlayan mal ve hizmetleri kazanmayı sağlayan gelir miktarı*"), iktidar ("*başkalarına hükmetme*") ve statü ("*bireyin toplum içerisindeki konumu, saygınlığı ve itibarı*") olmak üzere üç çeşit ödülden bahsetmektedirler.

Gerhard Lenski ise sosyal tabakalaşmanın işlevselliğini vurgulamaktadır. Lenski, bu eşitsizlik halini başlangıçta işlevsel olması nedeniyle kabul ettiğini belirtmektedir çünkü, bu fikre göre ilk olarak nitelikli konumlara uygun özellikteki yeteneğe sahip bireylerin gelmesi gerekmektedir fakat, başlangıçtaki bu işlevselliğin uzun bir süreden sonra ortadan kalkarak toplumsal bir norm haline dönüşerek devam etme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir.

Vilfredo Pareto ise, tabakalar arasında bir geçişi ifade eden "seçkinler dolaşımı" teorisini ortaya koymuştur. Pareto, bireylerin alt tabaklardan üst tabakalara ve üst tabakalardan alt tabakalara sürekli biçimde hareket ettiğini ifade etmektedir. Pareto, seçkinleri, olağandışı becerilere sahip ve hangi alan içerisinde olursa olsun önemli becerileri olduğunu ortaya koyan bireylerin bütünü biçiminde betimlemektedir.

Kingsley Davis ve Wilbert Moore (1945), toplumsal tabakalaşmanın hem evrensel hem de zorunlu olduğunu, şimdiye kadar hiçbir toplumunsa tabakalaşmamış ve sınıfsız olmadığını belirtmektedirler.

Davis ve Moree, tabakalaşmanın işlevsel bir gereklilik olduğundan bahsetmektedir, onların görüşüne göre toplumlar bu tür bir sisteme gereksinim duymakla birlikte ve bu gereksinim bir tabakalaşma sisteminin oluşmasına neden olmaktadır (Ritzer, 2011: 98).

2.3.2. Sosyal Tabakalaşma Kuramları

Belirli bir sosyal sistemi oluşturan bireylerin toplum içerisinde farklı sıralanarak ve bu sıralanmaya göre sosyal çerçevede önemli bazı açılardan birbirlerine kıyasla daha üstün veya daha aşağı muamele görmesi biçiminde ifade edilen sosyal tabakalaşma terimi ilk sosyologlar tarafından, en kaotik toplumlar hariç tüm toplumlarda var olan neredeyse evrensel eşitsizliklerden daha fazlası olarak tanımlanmıştır (Parsons, 1940: 841, Kerbo, 2006: 228). Sosyal tabakalaşma, sosyal tabakalaşma kuramlarını ortaya çıkarmak ve anlamak amaçlandığı için, bireylerin ve grupların sıralamasının arkasında oldukça tahmin edilebilir kurallara sahip bir sistemi ifade etmektedir ki bir sosyal tabakalaşma sisteminin varlığı, aynı zamanda, insanların sıralanmasının, değerli mal, hizmet ve prestijin eşit olmayan dağılımının bir tür meşrulaştırılmasını da ima eder niteliktedir. Eşitsizliği ve eşitsiz sıralamayı haklı çıkaran inanç sistemleri olmadan da bir tabakalaşma sisteminin zaman içinde istikrarlı kalması da mümkün olmamaktadır (Kerbo, 2006: 228).

İnsan toplumlarının doğası üzerine en eski yazıların bulunduğu zamandan beri sosyal tabakalaşmanın tüm insan organizasyonunun merkezi bir parçası olduğu kabul edilmiştir. Birbirinden farklı tabakalaşma türleri ve bu farklı tabakalaşma türlerini oluşturan çeşitli faktör ve dönemler; tarihsel olarak ilkel toplumlardaki sıkça rastlanan kölelikten başlayarak Hindistan'daki kast 296 sistemine, Orta Çağ Avrupa'sında görülen geniş toprak mülkiyetine dayalı feodal sisteme kadar uzanmaktadır. Başka bir ifade ile, Aristoteles'in, MÖ 350'deki Politika'sında, özgür insanların ve kölelerin doğal sıralamasından söz etmiştir ve aydınlanma çağı boyunca, Locke, Rousseau ve Montesquieu gibi felsefi düşünürler, feodal sosyal tabakalaşma sistemi ve onun eşitsizlikleri hakkında ortaya çalışmalar koymuştur. 1800'lerin ortalarında ise, Marx, Durkheim ve Weber gibi klasik sosyoloji teorisyenleri ise bugüne kadar hala günümüzde de kullanılan kavramları kullanarak sosyal tabakalaşma sisteminin daha sistematik analizlerini ortaya koymuşlardır (İnce, 2017: 295-296, Kerbo, 2006: 228).

Yapısal İşlevselci Teori

Bir toplum canlı bir organizma olarak varlığını nasıl sürdürür sorusuna en kapsamlı yanıtı veren yapısal-işlevselci teori Durkheim tarafından sistemleştirilmiş ve sonrasında Parsons ve Merton tarafından geliştirilerek onların öğrencilerinin ve taraftarlarının

eserlerinde uzun yıllar boyunca varlığını sürdüren sosyoloji kuramı olmuştur. Modern işlevselci teorinin en göze çarpan öncüleri ise Comte, Spencer, Pareto ve Durkheim'dir (Aydın, 2014: 214-215, Ritzer, 2012: 96). Bununla birlikte son otuz yıldan beri önemi dikkat çekici bir biçimde azalmıştır ve en azından bazı bakımlardan sosyoloji kuramlarının içerisinde bir gerilemeye uğramıştır. Bu gerilemeye yapısal işlevciliği "gelenek" şeklinde betimlenmesinde hayat bulmuştur. Bakıldığında, yapısal işlevci teori, 1980'lerde yeni işlevciliğin ortaya çıkmasında önemli rol oynaması açısından da son derece dikkat çekici olması ile bugün de temel olarak tarihsel açıdan da önem arz etmektedir (Ritzer, 2012: 96). Durkheim' in işlevselci teorisine göre, toplum birbirinden bağımsız bireyler topluluğu değildir, bizzat kendisidir başka bir ifade ile toplum bağımsız parçalar sisteminden meydana gelen diğer organizmalar gibi işlemektedir fakat ekonomi, aile, yönetim gibi vb. oluşan bu parçaları bir arada tutan şey ise merkezi bir sinir sistemi değildir bu temel değerler sistemi olarak adlandırılan, yani temel ahlaki konsensüs veya kolektif bilince dayalı normlar konumunda olan bir toplumsal kılavuz olduğu belirtilmektedir (Slattery, 2014: 33).

Başka bir anlamda özetle, işlevselci teoriye göre toplum bütünsel olarak kabul edilememektedir. Söz konusu bu teoriyi savunanlar toplum bir bütün halinde olduğunu ve ona bağlı tüm dinamiklerinde parça olduğundan hareketle toplumu açıklamaktadırlar. Toplumda bir düzen olduğunu ve bu düzenin sürekli kılınabilmesi için de kurumlar ve işlevlerin anlamlı bir ilişkisi olduğunu kabul etmektedirler ayrıca bu düzeni ise "yapısal bütünlük" olarak ifade etmektedirler. Bu düzene göre, davranışlarını belirleyen yapı tarafından meydana getirilmiş olan norm ve değerler olduğu ifade edilmektedir. Toplumun kurumları olan aile, eğitim, siyaset, ekonomi, din gibi kurumların tümünün toplum içerisinde birbirlerine bağlı bir yapıda buldukları ve buna bağlı olarak da işleyen görevleri bulunduğu belirtilmektedir. Örnek olarak, bu kurumlardan biri olan aile ele alındığında, aile içerisinde kadın ve erkeğin toplum tarafından belirlenmiş rolleri bulunmaktadır ve her bir birey bu roller etrafından görevlerini yerine getirmek için hem ailenin aynı zamanda toplumun uyumlu bir biçimde sürdürülmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu açıdan toplumun sürdürülebilir olması esas amaçtır. Toplumun sürdürülebilir kılınması için belirli gereksinimleri bulunmaktadır ve bu ihtiyaçlar işlevsel ön talepler olarak adlandırılmaktadır. Ön taleplerden en önemli rol oynayan topluma yeni katılan bireyin sosyalizasyonu biçiminde örneklendirilmektedir (Oktik, 2020: 56).

İşlevselci yazarların toplumun işleyiş biçimini açıklamakta kullanmış oldukları genel benzetme, sürekli biçimde değişim gösteren bir çevrede varlığını sürdürebilmek amacıyla uyum sağlamaya ve evrimleşmeye, dengesini korumaya ve kendi bedeninin her bir parçasının düzgün bir biçimde işlerliğini sağlamaya çalışan bir organizma benzetmesi şeklindedir (Slattery, 2014: 376).

Marksist Teori

Marksizm'in toplumsal ilişkileri bu ilişkileri oluşturan ve baş aktörü olan insanın tamamen kendisi tarafından, kavranabileceğine dair en içerikli iddia olduğu belirtilmektedir. Gerçekliği tümüyle kavrayabilme ve anlayabilme, insan etkinliğinin becerilerini derinleştirmenin ve insanın da kendisi de dahil olarak dünyayı dönüştürebilmesinin temeli biçimindedir (Pasukanis, 2019: 7). Marx özellikle üretim ilişkilerinin, toplumun ekonomik yapısı üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu ve toplumun gerçek temelini oluşturduğunu, hukuksal ve siyasal bakımdan da üstyapının bunun üzerinde yükseldiğini ve toplumsal bilincin ise belirli şekillerinin buna tekabül ettiğini belirtmiştir (Lunn, 2011: 38-39).

Marx'a göre üretim toplumsal hayatın temeli konumundadır ve bu görüşüye üç sebeple açıklanmaktadır: Birinci olarak, üretici etkinlikler insan doğasını belirleyici özelliğe sahiptir, ikincisi ise, üretici etkinlik fiziksel varoluş şartlarını sağlamaya hazır oluncaya dek başka bir şey yapılmaması anlamını taşımaktadır, mantık olarak da zaten diğer etkinliklere göre öncelikli olmaktadır. Örneğin; beslenilemez ve çevrede bulunan tehlikelere karşı korunmasız kalınırsa teori üretilemez veya resim ve spor yapma imkânı olmamaktadır. Üçüncüsü ve sonuncusuysa, üretici etkinlik yapısal açıdan diğer toplumsal etkinliklerin elde edeceği şekil bakımından nedensel sonuçlara sahip nitelik taşımaktadır (Cuff, Sharrock ve Francis, 2013' den akt. Kale ve Nur, 2016: 45).

Marx'ın sınıf kavramı, özellikle diğer tabakalaşma kuramları içerisinde önemli bir role sahip olmaktadır. Fakat bu Marx'ın teorisinin veya açıklamalarının doğrulanmış olduğu anlamını taşımamaktadır. Marx'ın toplum kuramı, esasında içerisinde ekonomik ilişkiler barındırmaktadır ve bu ekonomik ilişkiler sınıfların temel bileşenini meydana getirmektedir. Marx'ın teorisine göre, sınıf ilişkileri toplumun tüm yönlerini bütünüyle açıklığa kavuşturan önemli anahtar rolü özelliği taşımaktadır. Marx komünist toplum özelliğini taşımayan tüm toplumların sınıf toplumları olduğunu belirtmiştir. Ekonomik kazançlar, siyasal güç ve

sosyal saygınlık da sınıfların yapısı itibariyle oluşturulmaktadır. Marksist teori, üretimin sosyal açıdan düzenlendiğini belirtmektedir (Bahar, 2009: 103).

Marksist teori, eşitsizliğin ve yoksulluğun kapitalist üretim tarzının işlevsel bileşeni olduğunu ve kapitalizmin zorunlu olarak ekonomik olmayan sosyal yapılar inşa ettiğini vurgulamaktadır. Eşitsizlik, kapitalist ekonomilerin normal biçimde işleyişi sırasında meydana gelmekte olup, her bir bireyi çevreleyen hizmet ve fırsatlar ortamı aracılığıyla bir nesilden diğerine aktarılmaktadır. Bu teorinin temelinde; eşitsizlik ve yoksulluğun, üretim biçimindeki köklü değişiklikler olmadan ortadan kaldırılması mümkün değildir (Peet, 1975: 564).

Marksist teori her ne kadar ekonomik eşitsizliğin üzerinde önemle durarak onunla mücadele içerisinde olsa da eşitsizlik kavramı Marksist teoride ön plana çıkmamaktadır. Fakat, Marksist teoriye göre kapitalizmin sahip olduğu temel özellik, yukarıda da bahsedildiği gibi önemli bir ekonomik eşitsizlik biçimini tanımlar niteliktedir. Şöyle ki; ekonomik altyapıyı oluşturan önemli kısımlar (Marksistlerin genellikle üretim aracı olarak adlandırdıkları) mülkiyet, azınlıklar (kapitalistler) tarafından kontrol edilirken, çoğunluk (işçiler, diğer bir adıyla işçi sınıfı veya protelarya) yalnızca kendi emek gücüne sahip olmakla kalmaktadır. Sonuç olarak, Marksist teoriye göre işçi sınıfı (protelarya), emek güçlerini ücret karşılığında kapitalist güçlere satmak zorunda kalmaktadırlar. Kısaca Marksist teori, kapitalistler ile işçiler arasındaki üretim araçlarının kapitalizm altında eşitsiz dağılımını vurguladığından dolayı, ekonomik eşitsizliğe önemle dikkat çekmektedir. Ayrıca, kapitalist toplumlardaki diğer türden eşitsizliklerin, üretim araçlarına ilişkin eşitsizlikle yakından ilişkili olduğu savunmaktadır. Öyle ki, Marksist teori ekonomik eşitsizlik, sınıflar ve sınıf mücadeleleri arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadır (Nilsson, 2019: 2-3).

Weberyenler

Yukarıda da vurgulandığı üzere Marx, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanların güce de sahip olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle Marxist teori; üretim araçlarına sahip olma ile üst sınıf olma arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır. Bu ilişki bağlamında, üst sınıfta bulunan bireyler güce, otoriteye ve prestije sahiptirler ki bu da toplumu şekillendiren ana faktörün “ekonomi” olduğu sonucunu göstermektedir. Marx, toplum için

ana belirleyici unsurun ekonomi olduğuna, toplum içerisinde farklı şekillerde meydana gelen üretim ilişkilerinin, sınıf yapısının belirlenmesinde önemli rol oynadığına dikkat çekmektedir. Bu toplumda üretim araçlarına sahip olanlar ve üretim araçlarına sahip olmayanlar olarak “*dikotomik bir tabakalaşma yapısının*” var olduğunu göstermektedir. Weber’inse konuya olan yaklaşımı Marx’ın teorisinin eksiklerini gidermek ve hatalı değerlendirmelerini de ortaya koyarak düzenlemektir. Weber’de Marx gibi gücün önemli olduğuna dikkat çekmektedir, fakat Marx’ın gücü tek yönlü biçimde tanımlaması sosyal gerçeğin tek bir yönünü vurguladığından Weber’ e göre bu tanımlama sosyal sınıflar kuramını yüzeysel bir hale getirmektedir (Eyce, 1999: 273-274). Weber gücü; “*güç (iktidar) denince bir ya da birden fazla kişinin bir toplumsal eylem içinde, o eyleme katılan başkalarının direnişine karşın da olsa, kendi iradelerini gerçekleştirme şansı*” olarak tanımlamaktadır (Weber, 2000: 267- 268). Weber gücün kendi başına bir değer ifade eden ve toplumun çeşitli boyutlarında var olan bir olgu olduğuna dikkat çekmektedir ve bütün tabakalaşma sisteminin ekonomik, sosyal ve politik çemberlerinde güç ile bir ilişki içerisinde olduğunu vurgulamaktadır (Riviere, 1977’den Akt. Eyce,1999: 274). Bu bakımdan bir başka ifade ile “sınıflar”, statü grupları” ve partiler”, bir topluluk içerisindeki güç dağılımı ile ilgili olgular şeklinde belirtilmektedir (Weber, 2000: 69).

Marx’ın protelarya ve burjuvazi olarak adlandırdığı iki kutuplu sınıf biçimine Weber, ne burjuvazi ne de proteler olan bir orta sınıfı dahil ederek, sınıf, statü ve parti olmak üzere üç boyutlu bir tabakalaşma boyutu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, toplumsal yapılarda bulunan çok sayıdaki hakimiyet türlerini de tanımlayarak birbirleri ile iç içe geçmiş çıkar birliklerini, yasal, yasal olmayan değerlerden ve alışkanlıklardan meydana gelen egemenlik tiplerini, modern hayatta çok önemli roller üstlenen bürokratik örgütlerin etkililiğine ve devletin artan etkisine de vurgu yapmaktadır. Ekonomik kaynakların denetiminde, statü grupları ve parti birliklerinden elde edilen güç ise toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşmayı meydana getirmektedir (Aydın, 2018: 65).

M. Weber eşitsizliğin tek bir nedeni olmadığını, ekonomik açıdan gelişmiş olan bir bireyin siyasi ve saygınlık açısından gelişmemiş olabileceğini belirtmiştir. Weber, toplumun ekonomi pratiğini gerçekleştirmiş olan Marx’ın aksine dini inançların iktisadi yaşamdaki etkilerini göstererek farklı bir bakışı açısı sunmuştur. Marx sınıf anlayışını üretime bağlamaktayken Weber sınıfları belirleyici özelliğin tüketim olduğunu, bireyler bakımından üretilen mallara ne kadar sahip oldukları bireylerin toplumun içerisindeki

konumunu belirlediğini ifade etmiştir. Ayrıca Weber'in, Avrupa'daki Akılcı Kapitalizmin belirleyicisi olarak Protestan Ahlakı göstermesiyle en çok eleştiriyi alan yönü olarak belirtilmektedir. Ek olarak Marx'a kıyasla toplumdaki sınıfları, "*işçi sınıfı, küçük burjuvazi, mal varlığı olmayana uzamanlar ve aydınlar, mal varlığı olanalar ve gördükleri eğitim ile ayrıcalık kazanmış olanlar*" şeklinde dörde ayırmıştır fakat bu sınıflandırmanın nasıl yapılacağını belirtmemiş olduğundan bu yönüyle de pek çok eleştiri tarafına yapılmıştır (Küçükali, 2020: 17).

Ayrıca, Marx kapitalizmin özel mülkiyet anlayışını özellikle vurgulamışken Weber ise farklı olarak üretebilme kapasitesini vurgulamıştır. Sosyologlarsa Weber'in bu analizlerine daha fazla yakın olmuşlardır. Bunun nedeniyse, kapitalist üretim biçiminde üretim şartları ve işçilerin kazanımları sahip oldukları becerilere göre farklılaşma göstermiştir. El emeği odaklı çalışanlar, makineler ile üretim yapanlar, profesyonel yöneticiler, beyaz yakalılar eşit olmayan çalışma şartlarına ve ekonomik gelirlere sahip olmakla birlikte işçi sınıfı vasıflı, yarı vasıflı ve vasıfsız olarak üç ana biçimde kategorize edilmiştir. Hayat fırsatları kategoriler arasında çeşitlilik göstermektedir. Vasıflı işçiler, işçiler arasında en avantajlı yaşam standartlarını elde etmektedirler (Bahar, 2009: 108-109).

Toplumsal tabakalaşmanın temelini oluşturan toplumsal eşitsizlikler zaman ve mekâna bağımlı olarak hemen her toplumda varlığını göstermiştir. İlk insan toplulukları, sanayi ve bilgi toplumları da dahil olmak üzere her zaman katmanlı bir yapı halinde olmuşlardır. Geçmişten bugüne dek, kölelik, kast sistemi, feodal zümre sistemi ve toplumsal sınıf sistemi şeklinde her toplumda bulunan tabakalaşma sistemleri olarak belirtilmiştir. Bakıldığında, tarihi gelişim çizgisi üstünde belirli bir döneme aitmiş gibi görünmektedirler fakat bazı zamanlardaysa aynı zaman dilimi kapsamında ve hatta aynı coğrafya üzerinde aynı anda gözlemlenebildikleri de ifade edilmektedir (Yalçın, 2019: 176-177). Nitekim, farklı olan insan gruplarına farklı muamele gösterilmesi anlamını ifade eden bu eşitsizlik biçimleri; gelirden, tüketimde ya da toplumun tutum ve davranışlarında meydana gelen bu farklılık, gelirin toplumun farklı kesimlerine farklı miktarda dağıtılmasına, dengesizliğin oluşumuna neden olmakta ve ülkelerin hem toplumsal hem de ekonomik açıdan olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermektedir. Eşitsizlik sadece gelirin adaletsizliği ile ilgili bir kavram değildir aynı zamanda servetin eşit biçimde dağıtılmaması, eğitim ve sağlık gibi toplumsal hizmetlere erişimdeki farklılıklar ve din, dil, ırk, cinsiyet gibi unsurlara yönelik yapılan ayrımcı tutumlar da eşitsizliğin artmasına neden olmaktadır. Eşitsizliğin, gelirin adil

bir biçimde paylaştırılmaması sonucuyla sadece zengin kesimleri olumlu etkilediği ve ülkedeki yoksulluk oranlarını daha fazla artmasına sebep olmaktadır (Coşkun, 2019: 4-10).

2.4. YOKSULLUK KAVRAMI

2.4.1. Yoksulluk Kavramı

Geçmişten günümüz zamanına kadar önemli bir fenomen olarak varlığını sürdüren eşitsizlikler, son derece ciddi ve bireylerin, toplumların yaşamlarını etkileyen bir problem olarak değerlendirilmektedir. Bugüne bakıldığında, yerel veya küresel boyutta toplumsal eşitsizliklerin nedenleri temel olarak gelir anlamında maddi açıdan varlık göstermekte olan yoksulluk ve zenginlik halinde kendini göstermektedir (Okumuş, 2011: 4).

Asgari düzeyde geçinebilmeyi değil de nitekim; sıkıntılar, problemler yaşama durumunu ifade eder bir taşıyan yoksulluk (poverty) teriminin ilk anlam ifade eden tanımı, 1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından yapılmış olup söz konusu bu tanıma göre, “*toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi*” durumudur (Field, 1983’ten akt. Es ve Güloğlu, 2004: 81). Dünya Sağlık Örgütü (1995) Bridging The Gaps adlı kitabında yoksulluktan şöyle bahsetmiştir; “*Dünyanın en acımasız katili ve dünyadaki en büyük acıların nedeni aşırı yoksulluktur*”. Bu ifade ile özellikle yoksulluğun çok boyutluluğuna gönderme yapılmaktadır. Yoksulluk, temel ihtiyaçların karşılanamaması, kaynaklar üzerindeki kontrol eksikliği, eğitim eksikliği ve yetersiz sağlık hizmetlerine vurgu yapan bir fenomen konumundadır (Murali ve Oyebode, 2004: 216). Marshall (1999: 825)’ın yapmış olduğu bir tanıma göre ise yoksulluk “*Genellikle maddi kaynaklardan, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum*” olarak tanımlanmaktadır.

Yoksulluk çok yönlü ve karmaşık bir fenomen olması nedeniyle tanımlanması oldukça zor bir kavram niteliği taşımaktadır. Her dünya görüşünün yoksulluk kavramına farklı bakış açıları ile yaklaşması, yoksulluk kavramının tanımı konusunda fikir birliği sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bir kısım görüş yoksulluğu “*sistemin yapısından ve işleyişinden kaynaklanan güç ve servet dağılımındaki eşitsizliğin bir sonucu*” olduğunu belirtirken, diğer kısım görüş ise; “*yoksul olarak tanımlanan kişilerin, eğitimsizlik, beceri ve*

kapasite gibi bireysel nitelik ve yeteneklerinin düşüklüğü nedeniyle ortaya çıkan fırsatlardan yararlanamama durumu” biçiminde tanımlamaktadır. Bu yaklaşımların ortak özellikleri, yoksulluğu onu meydana getiren nedenler üzerinden tanımlamaktadır (Gündoğan, 2008: 43).

Şenses (2001: 147-148) yoksulluğun nedenlerinin tek bir başlık altına indirgenemeyecek kadar genel geçer bir kavram olmadığını ifade etmektedir. Yoksulluk farklı türlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin sürekli yoksulluk ile kısa dönemli yoksulluğun bütünüyle benzer sebeplerden dolayı kaynaklandığı düşünülemeyeceğinden yoksulluğun sebeplerinin yoksulluğun süresine göre de değişiklik gösterdiği ifade edilmektedir. Yoksulluğun tanımı ne kadar genişlerse nedenlerini belirlemek de bir o kadar zorlaşmaktadır. Yoksulluk çeşitlerinin tüm ülkelerde ve hatta aynı ülke kapsamında dahil farklı yerleşim yerlerinde benzer sebeplerle ilişkilendirilmesi olanaksız bir durumdur. Yoksulluğun nedenleri zamanla siyasal ve sosyoekonomik farklılıklara hassasiyet göstererek çeşitlenmektedir. Ek olarak, “kişisel sebebiyetler ve “şans” faktörleri de önemli rol oynamakla birlikte, ayrıca çoğunlukla üretim unsurlarının mülkiyet dağılımı, ayrımcılık ve bulunan yerleşim yerinin nitelikleri gibi “dışsal” etmenler de yoksulluğun nedenleri arasında sayılabilmektedir. Bunlara, üretimin ve işgücü piyasalarının yapısı gibi yapısal faktörler ve kısa dönemli ekonomik değişiklikler, nitekim özellikle az gelişmiş ülkelerdeki neoliberal dönüşüme dayanak olan ve hatta önemli bir ölçüde onunla da birleşen yapısal uyum politikaları da eşlik etmektedir (Şenses, 2001: 147-148). Başka bir ifade ile de yoksulluğun en temel nedenleri arasında başlıca ekonomik problemler bulunmaktadır. Fakat ekonomik problemlerin yanı sıra sosyal, siyasal birçok problemde bunlara eşlik eder niteliktedir. Bu açıdan yoksulluk problemlerine getirilecek çözümler de sadece ekonomi odaklı değil aynı zaman da sosyal ve siyasal çözümleri de beraberinde getirmelidir (Doğan ve Tatlı, 2014: 118).

2.4.2. Yoksulluk Türleri

World Bank Institute (2005: 8), yoksulluğun eşitsizliklerle yakından ilişkili olduğunu ancak eşitsizliğin özellikle gelir ve tüketimin bireylere, toplumlara veya gruplara dağılımı gibi özellikleri yansıttığını yoksulluğun ise farklı olarak bir bireyin refahının toplumdaki diğer bireylere kıyasla durumuna daha çok vurgu yaptığını belirtmektedir. Dahası, yoksulluğun birçok etkene bağlı olan çok yönlü olgu olduğunu vurgulamaktadır. Bireylerin

veya grupların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeterli kaynaklara sahip olup olmadığı, yani bireylerin gelirinin tkretiminin altında olduğu daha çok ekonomik ölçütlere bağlı olduğu bir anlayıştan bahsetmektedir. Ancak yoksulluğun sadece bu gibi durumlara değil aynı zamanda bireylerin yeterli yiyeceğe, iyi eğitim standartlarına, barınmak için iyi bir yer ve iyi bir sağlık sistemine erişiminin kolaylığının veya zorluğunun da yoksullukla ilgili olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yoksulluk, bireylerin temel olarak adlandırılabilir gereksinimlerine erişememesi, tkretimlerini karşılayacak gelire sahip olamaması, iyi eğitim standartlarına erişim sağlayamaması, iyi sağlık sistemine erişememesi, yaşamları ile ilgili güven sorunları yaşaması, toplumda buldukları konum itibariyle düşük özgüvene sahip olup aynı zamanda güçsüzlük duygusuna kapılmaları veya kendilerinde konuşma zgrlğu gibi hakların bile bulunmadığını hissetmesini de kapsamaktadır (World Bank Institute, 2005: 8). Tüm bunlar ele alındığında yoksulluğun bireyler üzerinde sadece ekonomik açıdan etkileri bulunmadığı aynı zamanda bireylerin yaşamlarını özellikle sosyo-kültürel açıdan da etkilediği söylenebilir.

Özetle, yoksulluk olgusu konusunda gerekli literatür incelendiğinde, birçok farklı türünden bahsedilmekte ve bazı çeşitli değişkenliklere göre kategorilendiği görülmektedir. Yoksulluk kavramının sosyal bir problem olarak değerlendirildiği ilk zamanlardan günümüz zamanına kadar gelişme ve farklılık gösterdiği, gıda gereksinimlerinin giderilememesi konusu üzerinden yapılan sınıflandırma ve tanımlamalardan ziyade artık sosyo-kültürel gereksinimlerin giderilememesine kadar zaman içerisinde değişime uğrayarak evrilmiş olduğu görünmektedir (Benli ve Yenihan, 2018:4). Bütünüyle bunlar ele alındığında yoksulluğun farklı boyutlarından dolayı çeşitli türleri olduğu gerekli literatrce aşağıdaki gibidir;

Mutlak Yoksulluk

Temel yaşamı sürdürmenin, temel ihtiyaçlarını karşılayacak araçların (yiyecek, giyecek ve barınma) sahip olunamaması ya da kaybedilmesini ifade etmektedir (Marshall, 1999: 828). Daha açık bir biçimde ifade edilirse, bu kavram, *“hane halkı ya da bireylerin, biyolojik olarak normal yaşantılarını devam ettirebilmeleri için gereksinim duydukları; yiyecek, barınak ve minimum sağlık hizmetleri gibi fizyolojik gereksinimlerini karşılayabilme amacıyla gerekli olan asgari gelir ve harcama düzeyleri”* olarak

açıklanmaktadır (Aksan, 2012: 12). Mutlak yoksulluk, yaşamını insani olanaklar ile sürdürebilmeye yetecek kadar gıdaya erişebilme imkanı olmayan bir bakıma açlığını bile gideremeyen, kendisini dış etkenlerden koruyabilecek bir barınma yerine sahip olamayan, temiz içme suyuna erişim sağlayamayan, asgari düzeyde sağlık hizmetleri imkanlarına erişim sağlayamayan, temel olarak eğitim imkanlarına sahip olamayan bireyler “mutlak yoksul” olarak nitelendirilmektedir (Kabasakal, 1998: 32). Özellikle birinci derecede yardıma ihtiyacı olan bu yoksul kesimler temel insan gereksinimlerini bile giderememekte ve hatta bu durumda olan bireylere dışarıdan yardımlar yapılmadığında ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Söz konusu mutlak yoksulluk, dünyanın bütününde var olmakla birlikte özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kendini daha fazla göstermektedir (Taş ve Özcan, 2012: 3).

Görelî Yoksulluk

Belirtildiği gibi mutlak yoksulluk beslenme, barınma gibi temel gereksinimlere vurgu yaparak sosyal olarak kabul edilebilir asgari hayat koşullarının altında geçimi ifade ederken görelî yoksulluk ise bir toplumun en alt kesimlerinin genellikle sahip oldukları gelir oranına bağlı olmaksızın bir toplumun üst kesimlerinin karşılaştırılması ile ortaya çıkan bir kavramdır (Desallien, 1999: 3). Townsend (1979) tarafından öne sürülen fakat kökenleri Adam Smith’in aynı bağlamdaki tanımına dayanmakta olan tanıma göre ise görelî yoksulluk; bireylerin temel mutlak şekilde temel gereksinimlerin giderebildiği fakat kişisel nedenlerden dolayı kaynakların yetersizliğinden toplumun genel refah seviyesinin altında olan ve topluma sosyal bakımlardan katılım sağlamaları önünde engeller olan bireyleri içermektedir (Şenses, 2001: 91).

Bir başka anlamda, görelî yoksulluk, bireyin gereksinimlerini karşılayabilme gücü açısından toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumunu göz önünde bulundurarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle, bir kişinin yoksul veya yoksul olmaması yalnızca ne miktarda gelire sahip olduğuna bağlı değildir, aynı zamanda toplumdaki diğer kişilerinde gelirine de bağlı biçimdedir (Memiş, 2014: 148).

Yoksulluk olgusunu mutlak olarak görmek imkanlıyken aynı zamanda görelî olarak da görmek imkanlıdır. Amartya Sen, yoksulluğun çift yönlü doğasını yapabilirlikler bakımından yoksulluk mutlak bir anlam içerirken, sahip olunan mallar ve bu malların

nitelikleri açısından görelî olduğunu ifade etmektedir. Örnek olarak, hayatlarını idame ettirebilmek amacıyla ihtiyaçları olan gıdaya erişim sağlayamayan bireyler mutlak olarak yoksul kabul edilmekle birlikte bu gıda açıklığının maliyeti ve durumu, çeşitli gruplar, bölgeler veya ülkelerde bulunan toplumlardaki hanehalkları açısından da değişiklik göstermesi beklenmektedir (Beken, 2006: 12).

Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu (income poverty) bir bireyin ya da hane halkının, hayatını devam ettirebilmek için ya da en azından asgari yaşam koşullarını karşılayabilmek amacıyla gereksinim duyduğu temel ihtiyaçların giderilebilmesi açısından yeterli olacak ölçüde gelirin elde edilememesi şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu gelir yoksulluğu, hesaplamalarda çoğunlukla asgari bir hayat seviyesini sağlayabilmek amacıyla gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı şeklinde tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 6). Özetlenirse gelir yoksulluğu, asgari yaşam standartlarının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından yeterli gelirin olmamasını ifade etmektedir (Can, 2017: 1114).

Gelir yoksulluğunun tanımında ifade edildiği gibi “yeterli miktarda gelir” durumu, yoksulluk sınırını belirleyebilmek amacıyla ihtiyaç duyulan kriter olarak gözetilmektedir. Fakat, bu kritere bakıldığında ülkeler arasında bir karşılaştırma yapılması çok doğru yanıtlara ulaşılması mümkün olmayabilmektedir. Çünkü, her bir ülkenin yeterli ölçüde gelir ifadesi aslında kendi sosyo-ekonomik ve gelişmiş ülke olma düzeyi bakımından yüklendiği anlam değişiklik göstermektedir (İncedal, 2013: 22).

İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı ilk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997’de İnsani Gelişme Raporu ile ortaya çıkarılmıştır. Bu kavram gelir yoksulluğu ile ilişki içerisinde olmasına rağmen ondan daha farklı anlam ifade etmektedir. İnsani yoksulluk kavramı, “*okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenbilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insanî yeteneklerden yoksun olmak*” şeklinde tanımlanabilmektedir (Memiş, 2014: 149).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanmış olan İnsani Gelişme Raporu'nda ayrıca, geliştirilmiş olan söz konusu insani yoksulluk kavramı insani gelişme ve insanca bir yaşam sürdürmek amacıyla maddi imkanlar bir tarafa en temel ihtiyaçların da giderilebilmesi için “iktisadi, sosyal ve kültürel” gibi imkanlara sahip olabilmenin de gerekli olduğu düşüncesine (capabilities approach) dayanmaktadır. Bundan dolayıdır ki asgari ihtiyaçlardan daha çok maddi refaha özellikle değinilmesi gerektiği ve yoksulluk olgusunun birden fazla boyuta sahip bir kavram olduğu önemsenmektedir. Yine aynı raporda insani yoksulluğu ölçebilmek amacıyla insani yoksulluk endeksi (The Human Poverty Index-HPI) oluşturulmuştur. İnsani yoksulluk endeksi, yaşama süresinin uzunluğu veya kısalığı, temel eğitim standartlarına erişim veya mahrum kalma, yoksulluğun boyutlarını ve insani gelişim dışında kalmış olan bireylerin oranını ölçülemektedir (Aktan ve Vural, 2002: 7).

İnsani Gelişme Endeksi (Human Poverty Index HDI): Ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) veya Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) toplam ekonomik çıktının göstergeleri olarak gösterilmiştir ve bu bakımdan da refah göstergesi konumunda olmaları nitekim amaçlanmamıştır. Fakat öte yandan, politika yapıcılar, medya ve kamuoyu GSMH/GSYİH'yı ekonomik refahla eşleştirmişlerdir ve Uluslararası karşılaştırmalarda da GSMH/GSYİH'sı yüksek olan ülkeler zengin ve refah ülkeler olarak da değerlendirilmekteydi. Ancak yine de GSMH/GSYİH gelir ve refahın yalnızca bileşenlerinden olduğu için uzun zamandır yanıltıcı ve eksik refah göstergeleri olarak eleştirilmiştir. Nitekim refah; sağlık, eğitim standartları, özgürlük, rekreasyon, çeşitli sosyal deneyimler vb. gibi çeşitli durumlarla da ilgilidir (Neumayer, 2004:2). Fakat uzun yıllar boyunca yine de GSYİH ve GSMH refahın tek göstergesi olarak kabul edilmekteydi ancak, 1990 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) insani gelişmenin bir göstergesi olarak İnsani Gelişme Endeksi'ni tanıtmıştır. Tanıtılan İnsani Gelişme Endeksi, gelir miktarını, uzun ömür, iyi yaşam standartları, eğitime ulaşılabilirlik, okuryazarlık ölçütleriyle birleştirerek bir bütün olduğunu belirtmiştir (Baliamoune-Lutz, 2004: 4). Başka bir deyişle endeks, iyi ve uzun bir yaşama, bilgiye erişime, yüksek yaşam standartlarına dayalı bir insani gelişme tanımından hareketle, gelir, eğitim ve sağlık göstergelerinden oluşmaktadır. Aynı zamanda sosyoekonomik göstergeleri ekonomik büyüme ile ilişkilendirmektedir (Şenses, 2001: 100).

İnsani Gelişme Endeksi (İGE) bir birey gelişiminin bakıldığında özet ölçüsü olarak adlandırılmaktadır. Başka bir ifade ile, bir insanın gelişiminin temel olarak üç boyutta ülkenin ulaştığı olduğu ortalama değerleri gösterir nitelik taşımaktadır. Bu üç temel unsur ise sırasıyla aşağıdaki gibidir;

1. Doğumdan itibaren yaşam beklentisi ile ölçülebilen uzun ve sağlıklı bir yaşam biçimi.
2. Yetişkinler içerisinde okuma-yazma oranıyla ölçülebilen bilgi seviyesi ve ek olarak ilk, orta ve yüksekokul ile okullaşma miktarları.
3. Satın alma gücü paritesi açısından hesaplanan kişi başına ayrılan GSYİH ile ölçülebilen yaşam standartları (Kabaş, 2006: 87).

İnsani Yoksulluk Endeksi (Human Poverty Index HPI): İnsani yoksulluk endeksi (İYE) insani gelişme endeksine karşın gelişmenin dağılımını ve bundan geride kalan yoksulluğun oranını yansıtmayı hedeflemektedir. Bu endeks, ekonomik kaynaklara ulaşım derecesinin göstergesi halinde olan; kaliteli su kaynaklarına erişim, çocukların beslenme düzeyine odaklanmaktadır (Şenses, 2001: 102-103).

İnsani Yoksulluk Endeksi, sağlıklı kullanılabilir içme suyuna erişim sağlayamayan nüfus yüzdesi, temel sağlık olanaklarından mahrum kalan nüfusun yüzdesi ve 5 yaşın altında olup sağlıklı beslenme imkanına sahip olamayan nüfus yüzdesi kıstaslarının ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. UNDP 1998 yılı oluşturmuş olduğu raporda gelişmiş olan ülkeler için farklı bir insani yoksulluk endeksi ortaya koymuştur. Endeks temel olarak aşağıdaki kriterleri baz alarak hesaplanmaktadır (Aktan, 2002'den akt. İren, 2019: 42)

1. 60 yaşından daha çok yaşama olanağına sahip olamayan nüfus oranı,
2. Yeterli miktarda olacak şekilde okur yazarlık olanaklarına sahip olamayan nüfus oranı,
3. Gelir açısından yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfus oranı, ("Kullanılabilir bireysel gelirin %50'sinden daha az gelire sahip nüfus oranı temel alarak")
4. Uzun dönem içerisinde oluşan işsizlik oranı.

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty Index MPI): Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden en önemlisi yoksulluğun her türüsünü tüm ülkelerde sona erdirmektir. 2021 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) 109 gelişmekte

olan ülkeyi kapsamaktadır olup bunlardan 26'sını düşük gelirli ülkeler, 80 orta gelirli ülke ve 3 yüksek gelirli ülkelere oluşmaktadır ve 5,9 milyar insana ev sahipliği yapan, 1,3 milyar veya beşte birinden fazlası çok boyutlu yoksul olan bu ülkelerde, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun yaklaşık yüzde 92'sini oluşturmaktadır olup küresel Çok Boyutlu Yoksulluğu ölçmek ve izlemek için önemli bir araç haline getirmektedir. Ölçerken üç farklı boyutta (sağlık, eğitim, yaşam standartları) 10 göstere (beslenme, çocuk ölümleri, okullaşma yılı, okula devamlılık, yemek pişirmek için kullanılabilir yakıt, sanitasyon, içme suyu, elektrik, barınma ve varlıklar) üzerinden her bir bireyin yoksunluklarını ölçerek yapmaktadır. Küresel ÇBYE ilk kez etnik kökene göre ayrıştırılmaktadır veya ırk (mevcut bilgilere sahip 40 ülke için), kasta göre (Hindistan için) ve hane reisinin cinsiyetine göre (108 ülke için) hesaplanmaktadır. 2010 yılında Oxford Yoksulluk ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim tarafından başlatılmış olan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi kimin yoksul olduğunu ve nasıl yoksul olduğunu belirlemektedir ve ayrıca her yıl güncellenmektedir (OPHI, 2021: 2-4).

109 ülkede 1,3 milyar insan (%21,7) çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu insanlar nerede yaşıyor, bu insanlar kim ve hangi yoksunluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar? Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI) tarafından, Etnik Köken, Kast ve Cinsiyete Göre Farklılıkların Ortaya Çıkarılması 2021 raporunda belirtilmektedir. Bu rapora göre, 1,3 milyar insanın yaklaşık yarısı (644 milyon) 18 yaşın altındaki çocuklardan oluşmaktadır ve her üç çocuktan biri, altı yetişkinden birine kıyasla çok boyutlu olarak yoksulluk içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Çok boyutlu yoksul insanların yaklaşık %8,2'si (105 milyon) 60 yaş ve üstü gruptan oluşmaktadır. Yaklaşık yüzde 85'i Sahra Altı Afrika'da (556 milyon) veya Güney Asya'da (532 milyon) yaşamını sürdürmektedir. Kısaca bir ifade ile %84'ü (1,1 milyar) kırsal alanlarda ve %16'sı (yaklaşık 209 milyon) kentsel alanlarda yaşamaktadır. Yüzde 67'den fazlası orta gelirli ülkelerde yaşamakta ve insidansın ulusal olarak %0,1 ile yüzde 66,8 arasında ve yerel olarak %0,0 ile yüzde 89,5 arasında değişim göstermektedir. Hangi yoksunluklara maruz kaldıkları ise kısaca raporda şöyle özetlenmiştir. 481 milyonu okula gidemeyen çocuklardan oluşmakta, 550 milyonu ise belirtilen sekiz varlığın (radyo, televizyon, telefon, bilgisayar, hayvan arabası, bisiklet, motosiklet veya buzdolabı) en az yedisinden yoksun kalmaktadır ve arabası bulunmamaktadır. Gidiş-dönüş 30 dakikalık yürüyüş mesafesinde 568 milyon kişi iyileştirilmiş içme suyundan yoksun kalmaktadır. 635 milyon insansa, hiçbir üyenin en az altı yıllık eğitimini tamamlamadığı hanelerde yaşamını sürdürmektedir. 678 milyon insan

elektriksiz bir evde yaşamını sürdürmektedir ve 788 milyon, en az bir yetersiz beslenen kişinin bulunduğu bir evde yaşamaktadır. Her biri 1 milyar kişi katı pişirme yakıtlarına, yetersiz sanitasyona ve standartların altında barınmaya maruz kalmaktadır (OPHI, 2021: 4).

Kadın Yoksulluğu

Geçinmek için emek gücü harcayanlar, kentlerin yoksul kesimlerinde kalakalmış işsizler, tarıma emek verenler, mülk sahibi olmayan köylü kesim gibi çeşitli toplumsal statülere sahip toplumlardaki bireylerin, yoksullukta ortak bir noktada buluşmasının sebebi şüphesiz meydana getirmiş oldukları emek biçimine üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan kısımların kazanmaları veya üretimi meydana getiren bireyleri bu değer sürecinin haricinde tutmalarıdır. Fakat yoksul olan kesimler içerisinde kadınların çokluğu ve yoksulluğu deneyimleme biçimlerinin birbirinden farklılaşması açısından bakıldığında ataerkil toplu sistemi çözümlenmeye açık bir konu olarak görülmektedir. Bunun nedeni *“kadınların yoksulluğu, toplumsal şekilde onay verilmiş eşitsiz cinsiyet rolleri örüntüsünün bir sonucudur”*. Pek çok çeşitli yoksulluk türü, tanımı var olmasına rağmen yoksulluğun farklı teorik açılardan çok farklı kapsamları bulursa da temel olarak bütünüyle bir bireyim yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan gelire ve kaynaklara ulaşım zorluğu temel alınarak genellikle değerlendirilmektedir. Kaynaklara ve gelire kadınların erkekler ile kıyaslandığında eşit olarak ulaşamaması, mülkiyet sahipliği ve geliri kontrol açısından eşit seviyede söz hakkına imkan tanınmaması ve emeklerinin de değerli olmadığı ile yoksulluğun nitekim kadınlaşması arasında mutlak bir ilişki söz konusudur (Ulutaş, 2009: 26).

Kadın yoksulluğu temel olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin ve ataerkil toplum sisteminin sebebiyet verdiği pek çok eşitsizliklerin bir arada toplanmasıyla oluşan bir kavram olarak gözetilmektedir. Toplumun oluşturmuş olduğu cinsiyet rolleri bakımından kadınlar genel olarak yalnızca bakım hizmetinden, evdeki işlerden sorumlu haldedirler bu bakımdan kadınların gerek eğitim olsun gerek iş yaşamı içerisinde olsun eşitsizliklere maruz kalmaları bu bağlamda dolayısıyla yoksullaşmalarına sebebiyet vermektedir (Tire, 2017: 103).

Kadın yoksulluğunu net şekilde anlayabilmek amacıyla genel yoksulluk kıstaslarına kıyasla belirleyici niteliklerinden bahsetmek gerekmektedir. Buvinic'e (1998) kadın yoksulluğunun iki tür belirleyici niteliğinin var olduğunu belirtmektedir; kadınların işgücü

piyçası içerisindeki statüsü ve eğitim olanaklarından faydalanma düzeyi şeklindedir. İş piyasası açısından gözetildiğinde kadınların ikincil statüde yer aldıklarını gösteren birden çok durum vardır ki işgücü piyasası içerisinde katılım düzeyinin düşük miktarda olması, katılım sağlanması durumunda da düşük ücret kazancına maruz kalmaları veya düşük ücret kazanımı olan işlerde çalıştırılmaları, “kayıt dışı sektörlerde çalışma, fason çalışma, ücretsiz aile işçisi olma, kazanılan gelir üzerinde nitekim özellikle kırsal kesimlerde, söz hakkına sahip olamama, gelirden yoksun kalma” gibi belirleyiciler farklılıkları ortaya koymaktadır (Şener, 2012: 55).

Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi (Gender Development Index) (GRDI): söz konusu bu endeks, yoksulluğa kadın ve erkek arasındaki eşitlik açısından ele alarak gözetmektedir. İnsani gelişme ilkeleri bakımından cinsiyetler arasında farklılıklar bulunmaktadır. İnsani gelişme bakımından kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri ölçebilmek amacıyla üç esas gösterge belirtilmektedir: Birincisi, uzun ve sağlıklı yaşam standartlarına sahip olma açısından; “doğumda kadın ve erkeklerin ortalama yaşam beklentisi”, ikincisi: eğitim standartları açısından; eğitim yönünden iki farklı belirteç bulunmaktadır ki bunun birincisi kadın ve erkeklerin okur yazarlık oranları ve ikincisiyse kadın ve erkeklerin okullaşma düzeyleridir. Sonucu ve üçüncü gösterge ise: gelir standartları açısından; kadın ve erkeklerin kazanılan gelir içerisindeki ortalama gelir seviyesi düzeyidir (Yücel, 2011: 61).

Subjektif Yoksulluk ve Objektif (Nesnel) Yoksulluk

Subjektif yoksulluk temelinde bireylerin kimin yoksulluk içerisinde olduğunu düşündükleri incelenerek tanımlanmaktadır. Subjektif yoksulluk kavramı iki biçimde kullanım alanına sahiptir. Yoksulluk, bireylerin yoksul olduğu veya olmadığı hakkındaki düşünceleri çerçevesinde tanımlanmaktadır. Ek olarak, bireylerin eşitsizlikler sistemi içerisindeki buldukları yerleri ile ilgili inanç sistemleri toplanarak da tanımlanmaktadır. Subjektif yoksulluk, bireyin yaşam şartlarından veya “gelir, sağlık, tatil, çevre veya sosyal uyum” gibi yaşamış bulunduğu alana karşı memnuniyet duymaması olarak açıklanmaktadır (Tatlı, Koç, Barak ve Polat, 2020: 15).

Öznel yoksulluk yani subjektif yoksulluğun ölçümlenebilmesi için, bireylerin kendi değerlendirmelerine göre geçinebilme şartları için gerekli görmüş oldukları gelir seviyesine

göre belirlenen bir “öznel” yoksulluk çizgisine dayanır niteliktedir. Yoksulluk seviyesi ile ilgili en anlamlı kararın o toplum içerisinde bulunan bireylerin kendi değerlendirmeleri açısından verilebileceği varsayımı ile yine belirlenen ve kavramsal düzeyde de mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarının nitekim bir bileşimini de yansıtan “öznel yoksulluk” çizgisi de, diğer başka yoksulluk çizgilerinde olduğu gibi yoksul olan kesimlerle yoksul olmayan kesimleri birbirinden ayırmayı hedeflediğinden, bu bakımdan kendini yoksul olarak hissetmeyenlerin yoksulluk çizgisinin üzerinde, yoksul hissedenlerinse altında olması beklenen bir durum olarak gözetilmektedir (Şenses, 2001: 93-94).

Objektif yoksulluk başka bir ifade ile nesnel yoksulluk, literatürde refah yaklaşımı şeklinde de adlandırılmaktadır. Bu yaklaşım şekline göre, yoksulluğa sebebiyet veren unsurları aynı zamanda insanları yoksullaştıran sebeplerden uzaklaştırmak amacıyla ne gibi ihtiyaçlara gerek olduğuna dair normatif yaklaşımları yani başka bir anlamda önceden belirlenmiş olan değerlendirmeleri kapsamaktadır bunlarsa, yoksulluk kalori miktarı, gelir, tüketim harcamaları vb. somut ölçütler vasıtasıyla ölçülmektedir (Kaya, 2011: 34).

Kırsal Yoksulluk ve Kentsel Yoksulluk

Mevcut küreselleşme sürecinin etkisini daha da etkin gösterdiği periyod da kırsal yoksulluk çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde görülmekle birlikte kırsal yoksulluğu kentsel yoksulluktan ayıran temel nitelik “tarım” faaliyetidir. Eksik istihdam içerisinde yer alan topraksız köylüler, toprağa sahip olamayan tarım işçileri (geçici veya mevsimlik tarım işçileri), toprakları miktarca az olan toprak sahipleri kırsal yoksulluk çerçevesinde ele alınmaktadır. Ek olarak bunlara, köylerde ve kırsal bölgelerde kolay yollarla mal ve araç üretmekte olan zanaatkarlar, kent ile kırsal bölge arasında kalmış olan ekonominin henüz ekonominin gelişmeye yeni başladığı bölgelerde yaşamlarını sürdüren bireyler de dahil edilmektedir (Pehlivan, 2010: 22).

Dünya Bankası, 2000 yılındaki bir çalışmada dünya çapındaki yoksulluğun yaklaşık olarak %63’ünü kırsal yoksulluğun oluşturduğunu, Çin ve Bangladeş gibi ülkelerde bu oranın, %90’ a ulaştığını ve Sahra altı Afrika’daysa bu oranın %65- %90 arasında değiştiğini belirtmiştir (Khan, 2000: 6). Yine Dünya Bankası yeni verileri dahilinde, yoksulların ağırlıklı olarak kırsal kesimlerde bulunduğunu özellikle genç ve eğitimsiz durumda kaldıklarını belirtmiştir. Ayrıca Dünya Bankası 2018 yılı verileri doğrultusunda,

uluslararası yoksulluk sınırının altında yaşayan her beş kişiden dördünün, kırsal bölgelerde yaşadığı fakat kırsal bölgelerde yaşayanların küresel nüfusun %48'ni oluşturduğu belirtilmiştir. Nitekim ek olarak, 2015 ile 2018 yılları arasından yoksulluğun daha kırsal hale geldiği ve kırsal kesimdeki yoksulların toplam yoksul nüfus içindeki payının da bu dönemde %2 'den fazla arttığı ifade edilmiştir (World Bank, 2020: 9).

Özetle neredeyse tüm ülkelerde, kırsal kesimde kentsel alanlara göre daha yüksek bir yoksulluk oranı mevcuttur ve kırsal kesimdeki yoksulların, kişisel tüketim düzeyleri, eğitim, sağlık hizmetlerine erişimi, temiz içme suyuna erişimleri, barınma, ulaşım ve iletişim gibi yaşam koşullarını sağlayabilecekleri temel gereksinimlere olan erişimleri kentsel alanlarda yaşayan yoksulların şartlarına göre çok daha kötü durumdadır. Genel anlamda bakıldığında ekonomik açıdan büyüme olsun veya olmasın, sürekli bir biçimde yüksek düzeyde kırsal yoksulluk kentsel alanlardaki hızlı nüfus artışını ve insanların sürekli olarak kentsel alanlara göçünü beslemektedir. Bir bakıma, kentsel yoksulluğun çoğu, kırsal yoksulların yoksulluğu azaltma stratejilerinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Khan, 2000: 6).

Fakat, kente doğru göç ederek kırdaki göreceli yoksulluk durumundan bir kaçış yolu arayan bireyler, bu şekilde de kent yoksulu tanımını içerisinde yer almaktadır. Nesnel ölçütlerin de haricinde, toplumsal olarak kent toplumuna veya yaşayış şekline katılım sağlayamayan bireylerde bütünüyle kent yoksulu sayılmaktadır. Kente henüz yeni göç etmiş olan ve kentte bir yaşama sahip oldukları halde kentin sağlamış olduğu olanak ve fırsatlardan yararlanamayan bireyler de kent yoksulu olarak adlandırılmaktadır ayrıca bu oransa kent kesimi nüfusunun önemli ölçüde yüzdesini oluşturmaktadır. Bu bakımdan, göç alan kentlerde oluşan kent yoksulluğu yalnızca kentin kıyı kesimlerinde, eğitimsiz kesimlerinde veya gecekondualarda rastlanan bir gerçeklik olmanın yanında kentlerin merkezlerinde de yaşanmaktadır (Kaya, 2011: 221).

Kentsel yoksulluksa "*kent ölçeğinde yaşanan yoksulluk*" olarak ifade edilmektedir. Kentsel yoksulluk, bir bireyin kalori gereksinimi aynı bile olsa, kentsel konumdaki tüketim biçimleri ile mal ve hizmetlerin fiyatları gibi nedenlerden dolayı kırsal yoksulluğa göre farklılık göstermektedir. Maliyetleri artıran unsurlar, kentsel yoksulluğun kırsal yoksulluktan ayıran en önemli niteliklerden biri olarak gösterilmektedir. Örnek olarak, buna ulaştırma maliyetleri verilmektedir ek olarak kentte yaşamını sürdüren kesimin tüketim eğilimleri de kırsal kesimde yaşamını sürdüren insanlara göre çeşitlilik arz etmektedir (Dumanlı, 1996' dan akt. Es ve Güloğlu, 2004: 85).

Kentler, küresel ekonomilerin imkanlarından faydalanmayı arzularken sahip oldukları imkanları bütünüyle kullanmakta öte yandan da küreselleşmenin hali hazırda getirmiş olduğu, eşitsizlik, yoksulluk, yolsuzluk vb. olumsuz tarafları da kendilerine çekmektedirler. Mevcut küreselleşme süreci ile kentler rekabetin merkezi konumu durumunda olması, varsı-yoksul kesim arasında kentte bulunan gecekondulu, yoksul evler ile gökdelenler arasındaki mesafe uçurum denilebilecek kadar büyük bir farklılaşmaya neden olmakta ve bu durum insanların, sosyo-kültürel, psikolojik yaşamlarına yansımaktadır (Yılmaz, 2012: 269).

Kronik ve Geçici Yoksulluk

Kronik yoksulluk, bir bireyin beş yıl veya daha uzun bir süre boyunca önemli ölçüde birçok yetenekten mahrum kalması durumunda ortaya çıkan bir yoksul türü olduğu ifade edilmektedir. Kriter olarak beş yılın baz alınmasının nedeniyse, çoğu kültürde beş yıl yoksulluk için uzun bir zaman olarak görülmektedir ayrıca beş yıldan uzun süre yoksul kalan bireylerin yaşamlarının kalan kısımlarında da yoksul kalacağı fikrine dayanmaktadır. Ayrıca kronik yoksulluk, hayatlarının büyük bir bölümünde yoksul kalan ve yoksulluklarını sonraki nesillere "aktarabilecek" bireyler de olarak görülmektedir (Hulme ve Shepherd, 2003: 6).

Kronik yoksulluk yaşayan bireyler için yoksulluk, sadece salt düşük gelire sahip olmak anlamını ifade etmemekte bununla birlikte kötü beslenme düzeyi, sağlıklı içme suyuna ulaşım sağlayamama, eğitim ve sağlık standartlarına ulaşımdan yoksun kalmayı ifade etmektedir. Ek olarak, ayrımcılık ve istismar anlamını da yansıtmaktadır ki bu açıdan, kronik yoksulluk temel insani ihtiyaçlardan yoksun kalma anlamına den gelmektedir (Kocatepe, 2011: 25).

Geçici yoksulluksa, mevsimlik olarak işsizlik, konjonktürel dalgalanmalar, enflasyon, ekonomik ve finansal krizlerden kaynak unsurları içermektedir ve kısa periyotlarda meydana gelmektedir. Geçici yoksulluk durumu, dolayısıyla yoksullaşmış veya yoksullukları ilerlemiş bireyleri tanımlar nitelik taşımaktadır. Kronik yoksulluk ve geçici yoksulluk arasında meydana gelen en belirgin farksa, kronik yoksulluk durumunda bireylerin yoksulluktan çıkma imkanının neredeyse hiç denilebilecek kadar ihtimali düşük bir durum olmasıdır (Kızılgöl, 2009: 9).

Diğer Yoksulluk Türleri

Yapabilirlikten yoksulluk: Amartya Sen yapabilirlikten yoksulluk kavramını *“insanca bir hayat yaşayabilmek için gerekli olan temel yapabilirlikten yoksun olma”* şeklinde tanımlamaktadır (Yuncu, 2009’dan akt. Uçar, 2011: 13). Başka bir ifade ile, yapabilirlik; açlık, yetersiz beslenme, eğitimsizlik, sağlıksal problemlerden kaçınma, sosyal güvenceye sahip olamama vb. bireyin yaşamında zorluklara neden olan hayat şartlarından kurtulabilme yetisi şeklinde adlandırılmaktadır.

Amartya sen bu yoksulluk biçimini anlayabilmek açısından bireylerin veya hanelerin gelir seviyelerine değil de içerisinde buldukları yaşamlara bakılarak anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun nedeni, yapabilirlikten yoksulluk gelir seviyesinin düşük olmadığı durumlarda da meydana gelebilen bir yoksulluk türüdür ki bu n bakımdan gelir yoksulluğu engelleyebilmek için bir amaç değil araç olarak görülmektedir. Nitekim, yapabilirlik yaklaşımı refahın yalnızca ekonomik standartları ile ilgili halde olmayabilir özellikle bir insan hayatının; ekonomik toplumsal, siyasal ve kültürel birçok boyutunu da içermektedir (Öz ve Çolakoğlu, 2017: 2028).

Ultra Yoksulluk: Gelirin tamamının harcanmasına rağmen mutlak yoksulluk kriterinde temel olarak alınan kaloringin yalnızca %80’nin karşılanabilmesi anlamını ifade etmektedir (Can, 2017: 1114).

Birincil Yoksulluk: Bir ailenin olan toplam kazancının aile fertlerinin gıda, giyim ve barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmek açısından yetersiz olma durumunu ifade etmektedir (Can, 2017: 1114).

Çalışan Yoksullar: Genel anlamda kamu ve özel sektörün alt segmentlerinde ve marjinal sektörde çalışan eğitim düzeyi bakımından düşük ve vasıfsız işgücüne sahip olmak “çalışan yoksullar” olarak tanımlanmaktadır (Aksan, 2009: 36).

İkincil Yoksulluk: Bir ailenin toplam kazancının aile fertlerinin yalnızca gıda, giyim ve barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yeterli ancak eğlence, eğitim vd. gibi sosyal faaliyetlerini karşılamasında yetersiz olma durumunu ifade etmektedir (Can, 2017: 1114).

2.4.3. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk

1980’li yıllarda başlamış olan sosyal, kültürel ve ekonomik yeniliklerle yoksulluk kavramı kalkınma tartışmalarında önemli rol oynamıştır. Özellikle yoksulluğun, Dünya Bankasınca yapılmış olan Dünya Kalkınma Raporunda temel ana fikir şeklinde işlenmesi, yoksulluk çalışmalarına hız kazandırmıştır, konu veya sorun olarak görülebilecek yoksulluk ekonomik bir problem olmasının da ilerine geçerek uluslararası kuruluşlarca ilgi çekmeye başlamıştır. Yoksulluk problemini yok etmek ve mutlu, refah bir hayat standardı oluşturabilmek her periyotta devlet politikalarında öncelikli amaçlardan biri haline almıştır. Söz konusu problem ile ilgili çözüm odaklı politikaların daha sürdürülebilir bir hale getirilebilmesi için tüm dünya ülkeleri açısından oldukça önem arz etmektedir. Nitekim, yoksulluk ekonomik açıdan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunluğunda da ortak bir problem durumundadır (Taş ve Özcan, 2012: 3).

Dünya genelinde yoksulluğun boyutlarını bütün bir biçimde anlayabilmek adına, hem ulusal düzeylerde yapılmış olan gelir dağılımı araştırmalarının hem de uluslararası kuruluşların yapmış oldukları araştırmaların sonuçları önemli bir rol oynamaktadır. Ulusal düzeyde bakıldığında yapılmış olan gelir dağılımı çalışmalarında, “bireylerin kendilerini ve ailelerini geçindirebilecek oldukları en minimum gelir” temel olarak dikkate alınmaktadır ve “bu gelirin altında bir gelire sahip olan nüfus yoksul” olarak tanımlanmaktadır. Ulusal düzeylerde yapılmış veya yapılan bu çalışmaların metodolojileri ve hesaplama biçimleri birbirine göre çeşitli farklılıklar göstermiş olduğundan genel bir şekilde ülkelerarası karşılaştırmalar yapmak güvenli sonuçlar vermeyebilmektedir. Ek olarak, bütün halinde gelir dağılımı araştırmaları haliyle bir tahmini yansıtmış olduğu için bu yapılmış olan araştırmaların sonuçlarından faydalanmak olanaklıdır. Uluslararası kuruluşların gelir yoksulluğu konusunda yaptıkları araştırmalar ulusal düzeylerde yapılmış olan araştırmalara kıyasla farklılıklar göstermektedir. Dünya Bankası gelir dağılımı açısından düzgün ve kapsamlı gelir dağılımı istatistiklerini ortaya koyan kuruluşların en başında gelmektedir (Es ve Güloğlu, 2004 :82). Öncelikle Dünya Bankası yoksulluğun, “*Açlık, yoksulluğun yatacak bir yerinin olmaması, yoksulluğun hasta olmak ve bir doktora gidememek, yoksulluğu okula gidememek, okuma-yazmayı bilmemek, yoksulluğun işsiz olmak, gelecekte kaygı duymak, yoksulluğun çocuğunu temiz olmayan sudan kaynaklanan bir hastalıktan kaybetmek, yoksulluğu güçsüzlüğü, temsiliyet ve özgürlükten de yoksunluk*” olduğunu belirtmektedir (Timurçin, 2010:13).

Dünya Bankası, yoksulluğun dünya bütününde hangi boyutta olduğu ve ne şekilde dağıldığı sorusuna yanıt aramaktan yola çıkmıştır. Yoksulluğu parasalcı gelir odaklı yaklaşım açısından değerlendirmekte olan Dünya Bankası, gelir ve tüketimin de yoksulluğun göstergeleri olduğunu varsayarak ve tanımlamasından da anlaşılacağı üzere tanımlamış olduğu bir parasal değer altında gelir veya tüketime sahip olan bireyleri ya da haneleri yoksul olarak görmektedir. Bu bakış açısından hareketle, küresel düzeyde yoksulluğun miktarının ölçümünde parasal olarak belirlenen bir mutlak yoksulluk sınırı yukarıda da belirtildiği üzere kullanılmaktadır. Dünya Bankası tarafından, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin problemi olarak görüldüğü için mutlak yoksulluk gelişmiş ülkelerde artık olmadığı varsayılan bir kavram olduğundan dolayı da Dünya Bankası gelişmekte olan ülkeleri odak noktası haline getirmiş ve ne kadar da küresel yoksulluğa sürekli değinilse de nitekim özellikle son yıllara kadar gelişmekte olan ülkelere yoksulluk ortaya konulmaktaydı. Uluslararası yoksulluk sınırını tahmin edebilmek amacıyla, “ulusal yoksulluk sınırları, satın alma gücü paritesi (SAGP) ve tüketici fiyat endeksi, hane halkı anketleri” doğru olarak kabul edilmektedir. Fakat, sınırın tahmin edilmesi için kullanılan yöntem ile belirtilmiş olan faktörlerdeki farklılıklar hesaplanacak olan uluslararası yoksulluk sınırını farklılaştırmaktadır (Arabacı, 2019: 125-126).

Dünya Bankası (World Bank) 1990 yılında uluslararası çevre yoksulluğu hesaplayabilmek adına ve ülkelerarasında karşılaştırmalar oluşturabilmek için “satın alma gücü paritesine” (SAGP) göre kişi başı günlük 1 dolar yoksulluk sınırını ortaya koymuştur (Arabacı, 2019: 124). Ayrıca mutlak yoksulluk sınırını da günlük 2.400 kalori besin alma gerekliliği olarak belirlenmiş olup, yapılan hesaplamalar dahilinde açlık sınırının altında kalmamak, yeteri kadar besin alabilmek için az gelişmiş ülkelere günlük kişi başı 1 dolar, Türkiye’deyse 4 dolarlık bir gelire sahip olmak gerektiğini açıklamıştır (İncedal, 2013: 20). Bu sınıra eleştiriler gelmiş olsa da küresel yoksulluğun genişlemesi ve dağılımı akabinde genel olarak onay alan kıstas olarak belirlenmiştir. Fakat, 2000 yılı itibarıyla Binyıl Kalkınma Hedeflerinin temelinde yer alan aşırı yoksulluğun %50 olarak azaltılması amacı hedef olarak alınmış, satın alma gücü paritesinde meydana gelen farklılıklara da bağlı olarak ve hesabında temel alınan yoksul ülkeler grubunda yapılan güncellemelerle, zaman içerisinde değeri değişime uğramış ve son olarak 2015 yılında 1,90 dolar şeklinde değiştirilmiştir. Mutlak yoksulluk bağlamında en düşük yoksulluk sınırı şeklinde adlandırılabilen bu sınır, yoksul kalmış ülkelerdeki yoksulluğun ölçülebilmesi açısından uygun olarak kabul edilmiş olsa da ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyi daha iyi

lkeler açısından asgari gereksinimleri giderebilme gelirinin görece yüksek olması sebebiyle uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Bundan dolaydır ki küresel yoksulluk veri setleri bütünüyle yoksul bir şekilde hayatını idame ettirenleri yansıtır nitelik taşımamaktadır (Arabacı, 2019: 124). Bunun zerine, Dünya Bankası yoksulluk sınırını 2018’de küresel yoksulluğun değişim gösteren doğasını yakalayabilmek adına, yoksulluk sınırını günde 3,20 ABD doları ve 5,50 ABD dolar olarak belirlemiştir. Bu rakamlar Dünya Bankasınca, daha yüksek yoksulluk sınırlarını sırasıyla, alt gelirli, orta gelirli ve üst orta gelirli ekonomilerdeki ulusal yoksulluk sınırlarını yansıtılmaktadır. Dünya Bankası, çok boyutlu yoksulluk ölçüsü, yoksunlukları refahın  göstergesinde (parasal yoksulluk, eğitime erişim ve temel altyapı) olarak birleştirmektedir ve böylece yoksulluğun karmaşık doğası hakkında daha fazla fikir verdiğini belirtmektedir (Dünya Bankası, 2020: 3).

Dünya Bankası verilerine göre, 2017’de, küresel nüfusun tahmini yüzde 9,2’si (689 milyon aşırı yoksul insan) en yoksul 15 ülkenin ulusal yoksulluk sınırlarının ortalamasına dayanan bir eşik olan günlük 1,90 dolarlık uluslararası yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Fakat 2015 verileri ile kıyaslandıda 52 Milyon daha az yoksul insan olduğu görülmektedir (“World Bank”, t.y.). Bu bakımdan yoksulluğun nitekim azaldıda söylenebilir. Fakat, Dünya Bankası (2020: 5), bugün COVID-19 ve ekonomik krizlerin, küresel yoksulluğa karşı 20 yıldan fazla süredir kaydedilmiş olan sürekli ilerlemeyi tersine çevirmekte olduğunu son raporunda belirtmektedir. 1998’den beri ilk kez 2020’de küresel olarak yoksulluğun yükselişe geçeceği tahmin edilmektedir. Ekonomik tahminler ışığında, küresel pandeminin meydana getirmiş olduğu, 2020 boyunca küresel kişi başına düşen, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyümesinde en iyimser tahminlere göre temel olarak %5 ile en kötü tahminlere göreyse %8 arasında bir daralmaya neden olacağını belirtmektedir. 2020’de tahmini olarak iyimser yaklaşıma göre dünya çapında COVID-19’da dikkate alındıda 88 milyon insan yoksulluğa daha da yakınlalaşacağı, kötümser yaklaşıma göreyse 115 milyon kadar insanın yoksulluğa daha da yakınlalaşacağı tahmin edilmektedir. Ek olarak, özellikle, COVID-19’un etkilerinin aşırı yoksulluğu sona erdirme yönündeki ilerlemeyi en az üç yıl geciktirmesi beklenmektedir. Dünya Bankası (2020, 40-41) hazırlamış olduğu diğer bir raporda, 3,20 ABD doları ve 5,50 ABD doları olan yoksulluk sınırındaki en yüksek yoksul sayısının Sahra Altı Afrika’dan ziyade, Güney Asya’da yaşadığını belirtmektedir. Aşırı yoksulluk oranı yapılmış olan çalışmalara göre Sahra Altı Afrika’da daha fazla yoğunlaşıyor olsa da Dünya Bankası bu yoğunlaşmanın daha az belirgin olduğunu belirtmektedir. 2014 yılında Güney Asya’da bölge halkının yarısından fazlası 3,20 ABD

doları yoksulluk sınırının altında yaşamaktaydı ve bunların %96'sı düşük orta gelirli ülkelerde yaşamaktaydı ve bundan dolayı bu durum 3,20 ABD doları olan yoksulluk sınırını bölge için geçerli yoksulluk ölçüsü haline getirmiştir. Bu nedenle, aşırı yoksulluğun azaltılması konusunda olağanüstü başarıya rağmen, Güney Asya'da milyonlarca insan hala yoksulluk içinde yaşamaktadır. Buna karşılık, Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde de yoksulluğun azaltılmasındaki ilerleme, aşırı yoksulluğun çok ötesine geçiyor ve daha yüksek seviyelerde daha yavaş bir hızda olsa da 5,50 ABD doları yoksulluk sınırına kadar uzanmaktadır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da da yoksulluk oranı hem 3,20 ABD doları hem de 5,50 ABD doları yoksulluk sınırında artış göstermektedir. Latin Amerika ve Karayipler'deki yoksulluk oranlarındaki durgunluk, nüfusun yaklaşık dörtte birinin (yaklaşık 144 milyon kişi) günde 5,50 ABD dolarından daha az bir gelire yaşamaktadır.

Evcim, Güneş ve Karaalp Orhan (2019, 148-149), Eurostat ve Dünya Bankası verileri ışığında derledikleri tablo da Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de Gini katsayısı, yoksulluk ve kişi başı gelirleri (GSYİH) göstermektedir. Tablo 4. Veriler aşağıda verilmiştir, yalnızca gelir eşitsizliği kapsamında değinilen Gini katsayıları çalışmanın yukarısında ayrıntılı olarak değinildiği için Tablo 5'de yalnızca Avrupa ülkeleri ve Türkiye'deki yoksulluk verileri ve kişi başına düşen gelir (GSYİH) verilmiştir. Tablo 5 aşağıdaki gibidir. Tablo 5'te yer alan yoksulluk oranı dağılımı incelendiğinde, yoksulluk oranının en yüksek olduğu Avrupa ülkeleri sırasıyla, Sırbistan, %25.5, Romanya %25.3 ve %22.9 ile bu ülkeleri Bulgaristan izlemektedir. Türkiye ise bu veriler ışığında incelendiğinde %21.2 ile yoksulluk oranının yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Yoksulluk oranının düşük olduğu ülkeler ise, sırasıyla, İzlanda %8.8 Çek Cumhuriyeti %9.7 ve bu ülkeleri ise, %11.6 ile Finlandiya izlemektedir. Tablo 5'te yer alan bilgilerden hareketle Kişi Başına Düşen Gelir (GSYİH) ise sırasıyla; en fazla Lüksemburg, Norveç ve İrlanda'yı ise İsviçre'nin takip ettiği görülmektedir. Kişi başına düşen gelirin en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla; Makedonya, Sırbistan ve Bulgaristan'ın takip ettiği görülmektedir. Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye'deyse kişi başına düşen gelirin, düşük olduğu da görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından yapılan son araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de yıllık ortalama hane halkı kullanılabilir geliri %10,6 artarak 2021 yılı anket sonuçlarına göre, 76 Bin 733 TL olmuştur. Türkiye'de yıllık ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri ise bir önceki yıla göre %11,9 artarak 33 bin 428 TL'den 37 bin 400 TL'ye yükselmiştir. Yıllık ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirlerinde en

yüksek gelir, geçen yıla kıyasla 6 bin 585 TL artarak 49 bin 297 TL ile tek kişilik hane halklarının olmuştur.

Tablo 5

Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'deki yoksulluk, Kişi Başına Düşen Gelir (GSYİH), 2016

Ülkeler	Yoksulluk Oranı	Kişi Başı (GSYİH)
Almanya	16.5	44 260
Avusturya	14.1	44 358
Belçika	15.5	42 059
Birleşik Krallık	15.9	39 230
Bulgaristan	22.9	17 794
Çek Cumhuriyeti	9.7	31 353
Danimarka	11.9	45 966
Estonya	21.7	28 095
Finlandiya	11.6	39 523
Fransa	13.6	38 059
Hırvatistan	19.5	21 547
Hollanda	12.8	47 303
İrlanda	16.6	62 992
İspanya	22.3	33 349
İsveç	16.2	46 662
İsviçre	14.7	57 430
İtalya	20.6	34 715
İzlanda	8.8	45 276
Kıbrıs	16.1	31 196
Letonya	21.8	23 718
Litvanya	21.9	27 904
Lüksemburg	16.5	94 765
Macaristan	14.5	25 654
Makedonya	21.5	13 055
Malta	16.5	35 743
Norveç	12.2	64 179
Polonya	17.3	26 051
Portekiz	19	27 105
Romanya	25.3	21 608
Sırbistan	25.5	13 723
Slovakya	12.7	29 224
Slovenya	13.9	29 933
Türkiye	21.2	23 756
Yunanistan	21.2	24 278

Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarının yıllık ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri 41 bin 753 TL iken tek çekirdek aileden oluşan hane halklarında bu değer 38 bin 159 olmuştur. En düşük yıllık ortalama eşdeğer kullanılabilir hane halkı fert gelirine sahip hane halkı tipi ise 29 bin 445 TL ile en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkları olmuştur. Toplam gelir içerisinde en yüksek payı, %47,1 ile bir önceki yıla göre aynı kalan maaş ve ücret geliri almakla birlikte ikinci sırayı ise, %23,9 ile önceki yıla göre 2,1 puanlık artış gösteren sosyal transfer geliri alırken üçüncü sarayıysa %17,5 ile önceki yıla göre 0,2 puan azalan müteşebbis geliri olarak oluşturmuştur.

Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarının yıllık ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri 41 bin 753 TL iken tek çekirdek aileden oluşan hane halklarında bu değer 38 bin 159 olmuştur. En düşük yıllık ortalama eşdeğer kullanılabilir hane halkı fert gelirine sahip hane halkı tipi ise 29 bin 445 TL ile en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkları olmuştur. Toplam gelir içerisinde en yüksek payı, %47,1 ile bir önceki yıla göre aynı kalan maaş ve ücret geliri almakla birlikte ikinci sırayı ise, %23,9 ile önceki yıla göre 2,1 puanlık artış gösteren sosyal transfer geliri alırken üçüncü sarayıysa %17,5 ile önceki yıla göre 0,2 puan azalan müteşebbis geliri olarak oluşturmuştur. Tarım gelirinin müteşebbis geliri içindeki payı bir önceki yıla göre 2,5 puan artarak %23,4 olurken, emekli ve dul-yetim aylıklarının sosyal transferler içindeki payı 1,7 puan azalarak %90,0 şeklinde gerçekleşmiştir. TÜİK, Toplumun genel düzeyine göre belirli bir sınırın altında gelire sahip olan bireyleri görece anlamda yoksul saymaktadır. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı 2021 yılında 0,6 puan azalarak %14,4 olmuştur. Medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı ise son yılda 0,6 puan azalarak %21,3 olarak gerçekleşmiştir. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %40'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göreyse, yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 0,4 puanlık azalış ile %8,5 olarak gerçekleşmiştir. Medyan gelirin %70'i dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre ise yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 0,3 puanlık azalış ile %28,7 olarak hesaplanmıştır. Hane halkı tipine göre eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak hesaplanan yoksulluk oranlarına bakıldığında; tek kişilik hane halklarında yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 4,4 puan azalarak %6,5, çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarındaysa 0,4 puan azalarak %9,1 olmuştur. En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden

oluşan hane halklarının yoksulluk oranının 0,1 puan artarak %18,5, tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının yoksulluk oranının ise 0,3 puan azalarak %14,2 olduğu hesaplanmıştır. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak hesaplanan yoksulluk oranına göre; okur-yazar olmayan fertlerin %24,1'i, bir okul bitirmeyenlerin %24,4'ü, lise altı eğitimlilerin %13,8'i, lise ve dengi okul mezunlarının ise %7,5'i yoksul olarak hesaplanmıştır. Yükseköğretim mezunları ise %2,5 ile en düşük yoksulluk oranına sahip grup olarak verilerce belirlenmiştir. TUIK, “finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluğu; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabilme, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilme ve evin ısınma ihtiyacını karşılayabilme durumu ile ilgili hane halklarının algılarını” yansıtmakta olduğunu belirtmiştir. Bu bakımdan yukarıda belirtilmiş olan dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların oranı olarak tanımlanan “ciddi maddi yoksunluk oranı”; 2020 yılında %27,4 iken 2021 yılı anket sonuçlarına göre, 0,2 puan azalarak %27,2 şeklinde gerçekleşmiştir. TUIK, dört yıllık panel veri kullanılarak hesaplanan sürekli yoksulluk oranı, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60'ına göre son yılda ve aynı zamanda önceki üç yıldan en az ikisinde de yoksul olan fertleri kapsamakta olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan, 2021 yılı anket sonuçlarına göre sürekli yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak %13,8 olarak gerçekleşmiştir. Kendilerine ait bir konutta yaşayanların oranı ise, %57,5 olarak hesaplanmıştır. Kendilerine ait bir konutta yaşayamayan yani kirada oturanların oranı ise %26,8, lojmanda yaşamını sürdürenlerin veya barınanların oranı %1,2, kendi konutunda bulunmayıp fakat kira ödemeyenlerin oranı ise %14,6 olarak gerçekleşmiştir. Konutların izolasyonundan kaynaklı olarak ısınamama en çok karşı karşıya kalınan konut ve çevre problemi olmuştur. Kurumsal olmayan nüfusun %34,3'ü konutunda izolasyondan dolayı ısınma sorunu, %33,9'u sızdıran çatı, nemli duvarlar, çürümüş pencere çerçeveleri vb. problemleri yaşarken, %23,4'ü trafik veya endüstrinin neden olduğu hava kirliliği, çevre kirliliği veya diğer çevresel sorunlarla karşı karşıya kalma durumunda olmuştur. Geçen yıla göre konut alımı ve konut masrafları dışında borç veya taksit ödemesi olanların oranı 5,4 puan artarak %63,7 olmuştur. Nüfusun %6,6'sına bu ödemeler yük getirmezken %23,0'ına çok yük getirmiştir. Yine verilere göre, hanelerin %60,8'i evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını, %38,3'ü iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek masrafını, %33,4'ü

beklenmedik harcamaları, %20,5'i evin ısınma ihtiyacını, %62,9'u eskimiş mobilyaların yenilenmesini ekonomik olarak karşılayamadığını ifade etmiştir (“TUİK”, t.y.).

Nitekim özetle, Yüksel Arabacı (2019), var olan uluslararası yoksulluk sınırı ile yeni geliştirilmiş olan sınır ve endekse göre küresel yoksulluğun boyutlarının ve görünümünün hangi yönde değişim gösterdiğini ortaya koymaya çalıştığı bir araştırmanın sonucunda, özetle tanımı konusunda bile bir görüş birliğine varılamamış olan yoksulluk kavramının ölçümünün zor bir konu olduğundan ve küresel boyutta ölçümünün de daha da zor olduğundan bahsetmektedir. Yalnızca 1,90 dolarlık mutlak olarak tanımlanmış uluslararası yoksulluk sınırı örnek alındığında küresel yoksulluğu ölçebilmek dolayısıyla çeşitli ekonomik gelişmişlik seviyelerine ulaşmış olan ülkelerin her birinde bulunan yoksulları meydana çıkarmakta eksik olmasının yanı sıra parasal boyutunda ilerisinde çeşitli şekillerde varlığını gösteren yoksullukları ve bunun parasal yoksullukla olan ilişkisini doğru yansıtı nitelik taşımamaktadır. Bundan dolayı, küresel yoksulluk alanında önemli rol oynayan aktörlerden olan Dünya Bankasının en yoksul ülkelerdeki yoksulluk sınırını temel olarak alan parasal sınırı geniş tutması ve yoksulluğun aslında gelir yani parasal boyutu içerisinde olmayan diğer boyutlarına da dikkat ederek yeni birden fazla boyutlu bir endeks meydana getirmesi, küresel yoksulluk algısı ve mücadelesi içerisinde anlamlı derecede katkılar oluşturacağını belirtmiştir.

Yoksulluğun farklı farklı tanımları yapılsa da burada önemli olan konu yoksulluğun dünya ve Türkiye'deki boyutu ve özellikle bireyler için yoksulluğun yansıttığı anlamdır. Hatta, Dünya Bankasının 2000/2001 Dünya Kalkınma Raporu'nda bulunan ve küresel yoksulluğun, bireyler için taşıdığı anlam yoksulluğu algılama şekillerini belirlemeye yönelik çalışmada, Kenya' da yaşamını sürdürme durumunda olan bir insanın “yoksulluk nedir” sorusuna verdiği yanıt; “*Bana yoksulluğu sormayın, ... evime bakın, evimdeki delikleri sayın, kap-kaçağıma ve üstümdeki giysilerime bakın. Evimdeki her şeye bakın, ne görüyorsanız; işte o gördüğünüz şey yoksulluktur*” biçimindedir (Kartal ve Demirhan, 2014:139). Bu bakımdan nitekim yoksulluğun herkes için farklı anlamlar taşıdığı, zaten çok boyutluluğundan dolayı da içerisinde birçok farklı anlamlar barındırdığı, örnek olarak bir birey için yoksulluk sadece yiyecek ve suya ulaşım veya barınmaya ulaşırken diğer bir bireye göreyse tüm bu temel ihtiyaçların yanında bireylerin sosyal anlamda da diğer eğitim, sağlık, cinsiyet anlamında farklılar gibi konuları da kapsamaktadır, ayrıca bireylerin yaşadıkları ülkelere göre de yoksulluğun şekillendiği söylenebilir.

Küresel adaletsizliğin rahatsız edici boyutlarda olması ve küresel servetin adaletsiz dağılımı beraberinde yoksulluğu, çatışmaları ve açlık gibi başka problemlerin meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Özellikle son 50 yıldır artış gösteren refah seviyesine rağmen yoksulluk hala küresel bir problem olarak kalmaktadır ki bunun nedeni ise büyümeden kazanılan karın toplumlar arasında adaletsiz bir biçimde dağılım göstermesidir. Yoksulluk kısaca, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüştür ve günümüzde de hala artan bir olgu halindedir. En sade ifade ile yoksulluğun temel sebeplerinin başında gelir eşitsizliği gelmektedir. Eşitsizlik hali genellikle bir ülkede yaşayan bireyler, toplumlar arasındaki farklılıkları göstermekle birlikte, küresel veya bölgesel boyutlardaki farklılıkları da ifade eder nitelik taşımaktadır. Fakat eşitsizlik ve yoksulluk arasında önemli farklar bulunmaktadır. Eşitsizlik insanların yaşam standartları arasındaki farkları göstermekteyken yoksulluk ise insanların hayatlarını insanca şartlar altında bir seviye de yaşamlarını sürdürmek zorunda kalanları ifade etmektedir. Söz konusu eşitsizlikler yalnızca gelirin adaletsiz dağılımı ile ilgili olmamakla birlikte servetin de adaletsiz dağılımın ifade etmektedir. Aynı zamanda sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşım olanaklarındaki farklılıklarda; bölgelere, dinlere ve ırklara göre yapılan ayrımcılıklarda eşitsizlik olgusunun bir parçası halindedir. Bireyler veya gruplar arasında oluşan eşitsizlikler, ekonomik ve sosyal yaşamda zincirleme etkilere sebebiyet vermektedir. Örnek olarak, gelir eşitsizliğinin özellikle yüksek olduğu bir ekonomide, büyümeden kazanılan kar genellikle toplumun üst tabakaları arasında dağılım göstermekte olduğu için yoksulluğu azaltıcı etki göstermemektedir. Sosyal ve ekonomik problemler dışında da eşitsizlikler zengin ve yoksul kesimin arasındaki gelir farkını son yıllarda özellikle katlanarak artırması nedeniyle insani ve ahlaki olarak da kabul edilemez boyutlara ulaşmıştır ki bu bakımdan eşitsizlik konusu küresel için önemli rol oynamaktadır (Emin, 2018: 1-4).

2.5. BESLENME KAVRAMI VE BESLENME YETERSİZLİKLERİ

2.5.1. Beslenme Kavramı

Dünyaya gelen her canlı, yaşamak ve yaşamını devam ettirebilmek için öncelikle beslenme gibi temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır (Soylu, 1978'den Akt. Sormaz, Sürücüoğlu ve Akan, 2015: 1212). Beslenme; *“kaçınılmaz olarak tüm insanları içine alan günlük bir yaşam etkinliği”* olarak tanımlanmaktadır (Kocatepe ve Tırıl, 2015:

56). Beslenme ayrıca *“büyüme, gelişme, sağlıklı ve üretken olarak uzun süre yaşamak için gerekli olan öğelerin alınması ve vücutta kullanılmasıdır”* (Topuzoğlu, Hıdıroğlu, Ay, Önsüz, İkişik, 2007: 253). Yaşamın her döneminde sağlığın temelini oluşturan beslenme, sağlığı korumak, geliştirmek ve yaşam kalitesini yükseltmek amacı ile vücudun ihtiyacı olan besinleri yeterli miktarlarda ve uygun zamanlarda alarak bilinçli bir şekilde yapılması gereken bir davranıştır (Dal, Yüzbaşıoğlu ve Kızılaslan, 2019: 77, “Türkiye Sağlık Bakanlığı”, t.y.). Yaşamın her döneminde bedensel ve zihinsel açıdan sağlıklı olmak ve sağlığı devam ettirebilmek yeterli ve dengeli beslenme ile alakalıdır (Tanır, Şaşmaz, Beyhan ve Bilici, 2001: 22). Yeterli ve dengeli beslenme ise; *“vücudun büyümesi, dokuların yenilenmesi ve çalışması için gerekli olan tüm besin öğelerinin her birinin yeterli miktarda ve gerekli oranda alınması ve vücutta uygun biçimde kullanılmasıdır”* şeklinde ifade edilmektedir (Sayılı ve Gözener, 2013: 12). Sağlığın korunması, geliştirilmesi ve kronik hastalıkların riskinin azaltılması bakımından oldukça önemli bir yere sahip olan yeterli ve dengeli beslenme, ayrıca bir toplumun ekonomik ve sosyal yönden gelişmesinde, refah düzeylerinin artmasında, huzur ve güvence altında varlıklarını devam ettirebilmesinde en önemli koşullardan biri olarak gösterilmektedir. (Ergün, 2003'ten Akt. Onurlubaş, Doğan ve Demirkıran, 2015: 61; Eroğlu, Şentürk ve Karacabey, 2012: 132).

2.5.2. Beslenme Yetersizlikleri, Açlık

Küreselleşme, işletme birleşmelerini artıran, üretim üzerinde önemli gelişmeler yaratmakta ve aynı zamanda sayılamayacak kadar zenginlikler oluşturan yararlı bir olgu gibi görünmektedir. Öyle ki, on yılın yarısından az bir zamanda tüm dünyada üretim iki katı artmış ve dünya ticaret hacmi de üç kat artış göstermiştir, ayrıca enerji tüketimiye ortalama şekilde bakıldığında dört yılda bir ikiye katlanarak büyümektedir. İnsanlık tarihi açısından bakıldığında, tüm küresel kapsamda ilk kez böyle bir bolluk yaşanmakta ve sınırı olmayan insan gereksinimlerini fazla fazla karşılayabilecek miktarlarda mal ve hizmet üretimi gerçekleşmektedir. Fakat öte yandan, az gelişmişlik, açlık ve yoksulluk küresel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır (Çankaya, 2006: 155). Başka bir anlamda, ekonomik büyüme toplumun bütün kesimlerine eşit olarak fayda sağlamamaktadır ve bir ülke içinde ortaya çıkan ekonomik eşitsizlik, toplumun farklı kesimlerini farklı şekilde etkilemektedir. Son yıllarda sağlıkta kaydedilen ilerlemelere rağmen, gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok kişi

gıda güvensizliği, yetersiz beslenme ve sağlık sorunlarına karşı savunmasız kalmaya devam etmektedir. Bu sorunlar özellikle son savaşlardan veya iç karışıklıklardan kurtulan ülkelerde özellikle şiddetli olma eğiliminde olmaktadır. Bu tür yerlerde, ekonomik büyümenin sağlık ve beslenme faydaları, avantajlı gruplar arasında yoğunlaşma eğilimindedir (Hong ve Mishra, 2006: 89-90).

Özellikle son yıllarda yoksulluk, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin mücadele içerisinde olduğu temel problemlerden biri olarak kendini göstermektedir. Yukarıda da değinildiği gibi insanların var olduğu dönemden beri bir problem olarak kendini gösteren yoksulluk, ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye çeşitlilik içerisindedir. Örneğin az gelişmiş bir ülke açısından yoksulluk “açlıkla” mücadele iken gelişmiş bir ülkenin toplumu için yoksulluk “ev dışı gıda tüketememek” durumunu ifade etmektedir. Gıda yoksulluğu başka bir anlamda açlık “*insanların en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamama*” durumu olarak ortaya çıkmaktadır (Güneş, Demir ve Özer, 2012: 803). Gıda kıtlığı, hayatta kalma tehlikeleri ve ciddi fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklarıyla, dil ve düşüncenin en erken başlangıcından beri insan deneyiminin ve insan kültürünün bir parçası olmuştur. Gıda kıtlığının yönlerini ve sonuçlarını tanımlamak için çeşitli kavramlar ortaya çıkmıştır, ancak bunlar genellikle anlam bakımından belirsiz olarak kabul edilmektedir. Ulusal Araştırma Konseyi (National Research Council) açlık kavramını, “*gıda eksikliğinden kaynaklanan huzursuz veya acı verici his, tekrarlayan ve istemsiz gıda eksikliği*” olarak tanımlamaktadır. Tanım açılımına bakıldığında, ilk ifade “yiyecek eksikliğinden kaynaklanan huzursuz veya acı verici his”, gıda güvensizliğinin olası bir sonucunu ifade etmektedir. İkinci ifadeyse “gıdaya sürekli ve istemsiz erişim eksikliği”, gıda güvensizliği sorununun, yukarıda tanımlandığı gibi gıda eksikliğinin sosyal ve ekonomik sorununa atıfta bulunmaktadır. Açlık zamanla yetersiz beslenmeye sebebiyet vermektedir. Açlık gıda güvensizliğinin gerekli olmasa da potansiyel bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (National Research Council, 2006: 41-47). Holben (2005) çeşitli kaynaklardan çok sayıda açlık tanımını dört biçimde tanımlamıştır. Birlikte ele alındığında, bu tanımlar açlık kavramıyla ilgili dört gruba ayrılmıştır: (1) motivasyonel bir dürtü, ihtiyaç veya yiyecek özlemi; (2) kişi bir süre yemek yemediğinde hissedilen huzursuz bir his; (3) uzun süreli, istemsiz yiyecek eksikliğinden kaynaklanan rahatsızlık, hastalık, halsizlik veya ağrı ve (4) uzun süreli, istemsiz yiyecek eksikliği biçimindedir (National Research Council, 2006: 41-47).

Açlık, organizmadaki pek çok sistemi etkilemekte olup bu sistemlerdeyse kalıcı hasarlara sebebiyet veren travmatik bir durum olarak görülmektedir. Özellikle besin ögesi yetersizlikleri endokrin, bağışıklık ve sinir sistemini etkilemektedir ve bu sistemler içerisinde düzensizliklere sebebiyet vermektedir (Özenoğlu ve Ünal, 2015: 116). Kötü beslenme şekli yani malnütrisyon, yetersiz beslenmeyi de kapsayan bir terimdir olmakla birlikte, aşırı kilo, obezite ve diyete bağlı bulaşıcı olmayan hastalıklar, kalp hastalıkları, felç, diyabet ve kanser gibi birçok hastalığa sebebiyet vermektedir (FSIN, 2022: 229). Malnütrisyonun tanımı, FSIN (Food Security Information Network) Küresel Gıda Krizleri 2018 raporunda, “aktif, sağlıklı bir yaşam için gerekli olan enerji ve/veya besinlerdeki eksiklikler, fazlalıklar veya dengesizliklerin neden olduğu anormal fizyolojik durum” olarak tanımlanmaktadır. Yetersiz beslenmede yukarıda belirtildiği gibi malnütrisyonun içerisinde olan bir kavram olarak, mikro besin eksiklikleri aşırı kilo ve obeziteyi içermekte olup bu koşullar ayrı ayrı ya da bir arada ortaya çıkabilmektedir. FSIN’ın tanımına göre yetersiz beslenme ise, tüketilen besinlerin yetersiz alımının ve/veya zayıf emiliminin ve/veya yetersiz biyolojik kullanımının sonucunu ifade etmekle birlikte yaşına göre zayıf, yaşına göre çok kısa olmayı da kapsamaktadır (FSIN, 2018: 12). Aynı zamanda, yetersiz ve dengesiz beslenme, bireyin ve o bireyden oluşan toplumun, sağlık durumunu düşüren en önemli etkenlerdendir. Bebek ve çocuk ölümünde artışın meydana gelmesi, büyüme ve gelişme geriliğindeki artış, doğrudan beslenme ile ilgili birçok hastalık, enfeksiyonlara dirençsizlik, hastalıklara daha duyarlı hale gelmek ve iş verimliliğinde düşüklüğün oluşması yetersiz ve dengesiz beslenmenin yol açtığı hastalıklardan birkaçı olarak gösterilebilir (Baysal, 1981: 3). Ayrıca, uzun zamanlı olarak açlıkla mücadele eden organizma üzerinde tüm değişimler somut bir şekilde görülebilmektedir bunun nedeni insan organizması üzerindeki problemler ani bir şekilde insan davranışlarına yansımaktadır. Bu durumda olan insan güçsüz, halsiz, dışlanmış, kısıtlanmış, güvensiz ve isteksiz bir görünüme sahip hale gelerek açlığa artık uyum sağlamaya çalışmaktadır. Öte yandan yoksulluk yalnızca; açlık, hastalık, soğuktan donma gibi tehlikelere maruz kalmamakta bununla birlikte onurlarına, özsaygılarına ve özgüvenleri üzerine etki eden bir tehditle ve sembolik şiddet ile de karşı karşıya kalmaktadırlar (Özenoğlu ve Ünal, 2015: 165-166).

Ayrıca, açlık sırasında oluşan hormonlar” yıkıcı” hormonlardır bundan dolayı açlık organizma için gerçek bir şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. İlk olarak glukagon ve katekolominler olmak üzere açlıkla birlikte harekete geçen hormonlar öncelikle karaciğerdeki glikojeni sonraysa yağ dokusunu ve en son olarak da kas dokusunu yıkıcı etki

vermektedir. Şiddetin de en temel niteliği “yıkıcılık” olarak ortaya çıktığına göre, açlık biyolojik/hormonel bir şiddet biçiminde tanımlamak sadece mecaz değildir ki işte tam da bu sebepten dolayı en önemli açlık sebebi olarak gösterilen yoksulluğu Mahatma Gandhi “*yoksulluk, şiddetin en kötü formudur*” şeklinde belirtmiştir. Bu cümle yoksulluğun biyolojik etkilerine dikkat çekmekle birlikte, piyasa ekonomisinin de bir sonucu olan yoksulluğa farklı bir anlam yüklediğinden dolayı önemli bir rol oynamaktadır (Hatun, 2002: 7).

2.5.3. Dünyada ve Türkiye’de Beslenme Yetersizlikleri, Açlık

Ne yazık ki Dünyada ve Türkiye’de çok önemli beslenme problemlerinin varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun en önemli sebepleri arasında sosyoekonomik eşitsizlikler gösterilebilmektedir. Bir sosyal grup açlığını bile giderebilecek düzeyde besin bulamazken, diğer bir sosyal grup sadece günlük enerjisini karşılayabilecek miktarda, bir diğer sosyal grupsa gereğinin çok fazla üstünde besin tüketebilme olanağı bulabilmektedir. Bunun sonucu itibarıyla toplumun bir yanı açlık ve dengesiz beslenme ile baş etmeye çalışırken diğer yanı aşırı beslenme sonucu sağlık sorunlarına maruz kalmaktadır (Baysal, 2003: 66). Küresel olarak toplumun son zamanlarda mücadele içerisinde olduğu en temel zorluklar arasında yer alan ve üç insan birisini mutlaka etkisi altına alan yetersiz beslenme çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Örnek olarak zayıf çocuk gelişimi, büyümesi, yetişkinlerdeyse şiddetli zayıflık veya enfeksiyona karşı aşırı duyarlılık, aşırı kilo veya kanda çok fazla şeker, tuz ve kolesterol taşınması veya önemli vitamin ve minerallerde eksiklik verilmektedir. Yetersiz beslenme ve beslenme şekli özellikle küresel hastalık açısından önemli rol oynamaktadır. Neredeyse her ülke yetersiz beslenme sebebiyle ciddi halk sağlığı sorunları ile mücadele içerisinde. Dünya ülkeleri beslenme yönünde hedefleri açısından uzlaşmışlardır ancak son yıllarda ilerlemeler olsa da dünya küresel anlamda bu amaçlara ulaşmaktan hala çok uzakta kalmaktadır. Dünya bu eğilimi tersine döndürmeye çalışmakta ve 2030 yılı itibarı ile de yetersiz beslenmenin tüm biçimlerinin sonlandırılması özellikle vurgulanan bir durum olarak görülmektedir (International Food Policy Research Institute, 2016: 2).

Uluslararası Gıda Güvenliği Bilgi Ağı (FSIN) ve birçok kuruluşun katkıları ile hazırlanmış olan 2022 Küresel Gıda Krizleri Raporunda; 2021’de küresel olarak açlık seviyelerinin

endişe verici derecede yüksek olduğundan, önceki tüm senelere göre 2021 yılında rekor artış görüldüğünden, 53 ülkede/bölgede 193 milyona yakın insanın şiddetli gıda güvenliğinden yoksun yaşadığı ve acil yardıma muhtaç durumda olduklarından bahsedilmektedir. 2020'de önceki Küresel Gıda Krizleri Raporunda belirtilen rakamlara kıyasla 40 milyon kişilik bir artış meydana gelmiştir. 2016 yılından bu yana Küresel Gıda Krizleri raporları değerlendirildiğinde dünyadaki insan sayısının da %80 arttığı ve 48 ülkede 108 milyon insanın şiddetli gıda krizi yaşandığı, bu raporda sürekli olarak karşılaştırılan 39 ülke/bölge de 2016 ve 2021 yılları arasında gıda krizinin iki katına çıktığı (94 milyondan neredeyse 180 milyona) gözlemlenmiştir. Kısaca bu korkunç tablo 2020'de gözlemlenen rakamların 4 katı ve 2016'da gözlemlenen rakamların ise 7 katı şeklinde olduğu belirtilmiştir. Kritik endişe ise bunun yarım milyon insanı ifade etmesidir. Özellikle (Etiyopya, Güney Sudan, Güney Madagaskar ve Yemen) dört ülke açlık ve ölümlerle karşı karşıya kalmaktadır. 2021'de krizi yaşayan toplam insan sayısı %70 veya daha fazlası (Demokratik Cumhuriyeti Kongo, Afganistan, Etiyopya, Yemen, kuzey Nijerya, Suriye Arap Cumhuriyeti, Sudan, Güney Sudan, Pakistan ve Haiti ülke veya bölgelerinde bulunmaktadır ve bunların yedisinde özellikle çatışma, güvensizlik gıda krizinin birincil nedeni olarak kabul edilmektedir. Yine rapora göre, küresel gıda fiyatları, özellikle COVID-19 pandemisinden kaynaklanan eşit olmayan küresel ekonomik toparlanma ve yaygın tedarik zinciri kesintileri gibi faktörlerin bir araya gelmesi sonucunda 2021'de yeni zirvelere yükselmiş olduğu, birçok düşük gelirli ülkede, özellikle para birimleri zayıf ve gıda ithalatına yüksek oranda bağımlı olan ülkelerde, sınırların kapanması, çatışma veya güvensizliğin ticaret akışlarını bozduğu ve aşırı hava koşullarının gıda üretimini/bulunmasını ciddi şekilde azalttığı ülkelerde, yerel gıda fiyat enflasyonu önemli ölçüde artış gösterdiği belirtilmektedir. Bu makroekonomik faktörlerin, çoğu en yoksul hane halklarının satın alma gücü üzerinde büyük etkisi olmuştur ve bu yoksul hane halkları pandemi sebebiyle hala iş ve gelir kaybı da yaşamaktadır. Aşırı iklim koşulları sekiz Afrika ülkesinde aşırı gıda güvensizliğinin temel itici güçlerindedir başka bir deyişle 23,5 milyon insan, kuraklığın etkileri ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Özellikle hava koşullarına bağlı felaketlerin aşırı derecede gıda güvensizliği üzerindeki etkisi, 2020'ten bu yana yoğunlaştı ve 15 ülkelerinde 15,7 milyon insan için birincil itici güç olarak kabul edilmiştir ve Doğu, Orta ve Güney Afrika ve Avrasya'daki kilit krizlerde kuraklık, yağış açıkları, sel ve siklonlar gibi hava şokları özellikle zararlı olmuştur. Raporunda, kötü beslenmenin, salgından etkilenen ülkelerde şiddetli gıda güvensizliği, sanasyona, içme suyuna, sağlık hizmetlerine ve kaliteli gıdaya yetersiz erişim nedeniyle kritik seviyelerde

kaldığı ifade edilmektedir. 2021 yılında yapılan analizlere göre veriler sınırlı olmakla birlikte, beş yaş altı yaklaşık 26 milyon çocuk 35 ana gıdanın 23'ünde meydana gelen kayıptan dolayı acil tedavi ihtiyacı duymuştur. Rapor ayrıca evlerinden edilen mülteci kesimin gıda krizi ve yetersiz beslenme ile karşı karşıya kalan en savunmasız insanlar arasında olduğunu belirtmektedir. Rapor durumun 2022 'de daha da kötüleşeceğini belirtmektedir. Çünkü, büyük ölçüde ardışık ortalamanın altında yağışların etkisi ile Kuzey Nijerya, Yemen, Burkina Faso ve Nijer ile Kenya, Güney Sudan ve Somali'de iklim koşullarında büyük bozulmalar beklenmektedir. Önemli bir belirsizlik olsa da Ukrayna'daysa tahmini olarak 2,5-4,99 milyon insanın yakın vadede insani yardıma ihtiyacı olacağı da ayrıca belirtilmiştir. Özellikle, gıda krizleriyle karşı karşıya kalan bazı ülkeler Karadeniz bölgesindeki savaşın yarattığı gıda pazarlarına yönelik riskler, özellikle gıda, yakıt ve tarımsal girdilerin ithalatına olan yüksek bağımlılıkları ve/veya küresel gıda fiyat şoklarına karşı kırılganlıklarından kaynaklanmaktadır. Uluslararası toplum acil kıtlık azaltma eylemi çağrılarında hız verirken, gıda krizleri için küresel insani yardım ve kalkınma finansmanı artan ihtiyaçlara uyum sağlayamamaktadır. İnsani gıda yardımı için finansman 2017'ten bu yana düşerken, mevcut eksiklik özellikle COVID-19'in neden olduğu ekonomik yavaşlama ve pandemiye halk sağlığı yanıtının önceliklendirilmesi nedeniyle belirgin şekildedir (FSIN, 2022: 6-9).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından ortaklaşa oluşturulmuş olan Dünya Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu 2021 raporunda, Planın aslında, COVID-19 pandemisinden önce 2030 yılına kadar tüm dünyada açlığı ve yetersiz beslenmeyi tüm biçimleri ile sona erdirmek olduğundan fakat şu anda dünyada bu konuda ilerleme kaydedilemediğinden hatta dünyanın kritik bir dönem içerisinde olduğu konusuna önemle değinilmiştir. Geçen yıl oluşturulan rapor, COVID-19 pandemisinin dünya ekonomisi üzerinde yıkıcı bir etkisi olduğunu ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülmemiş bir durgunluğu tetiklediğini vurgulanmaktadır. Ve hızlı önlemler alınmazsa eğer çocuklar dahil milyonlarca insanın gıda güvenliğinin ve beslenme durumunun kötüleşeceği ifade edilmektedir. Ne yazık ki pandemi, gıda sistemlerindeki, dünyanın her yerindeki insanların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını tehdit eden, özellikle de en savunmasız olan ülkelerdeki, gıda sistemleri üzerindeki zayıflıkları ortaya çıkarmaya devam etmektedir. Dünyada açlıktan etkilenen insan sayısı, COVID-19 pandemisi ile 2020 yılında da artmaya devam etmiştir.

Nüfus açısından, 2020 yılında dünyada 720 ile 811 milyon arasında insanın açlıkla karşı karşıya kaldığı tahmin edilmektedir. Öngörülen aralığın ortalama 768 milyon göz önüne alındığında, 2020'de, 70 ila 161 milyon arasında değişen tahminlerle, 2019'a kıyasla 118 milyon daha fazla insan açlıkla karşı karşıya kalmıştır. Rakamlar, kalıcı ve rahatsız edici bölgesel eşitsizlikleri işaret etmektedir. Yaklaşık 2020'de Afrika'da (diğer tüm bölgelerin oranının iki katından fazla) beş kişiden biri yani nüfusun yüzde 21'i açlık yaşamaktadır. 2020'deki toplam yetersiz beslenme ve açlık ile karşı karşıya kalan insan sayısının (768 milyon) yarısından fazlası (418 milyon) Asya'da ve üçte birinden fazlası (282 milyon) Afrika'da yaşarken, Latin Amerika ve Karayipler yaklaşık yüzde 8'ini (60 milyon) oluşturmaktadır. 2019 ile karşılaştırıldığında, Afrika'da 46 milyon, Asya'da yaklaşık 57 milyon ve Latin Amerika ve Karayipler'de yaklaşık 14 milyon insan 2020'de açlıktan etkilenmiş durumdadır. Ayrıca, sağlıklı beslenmenin yüksek maliyeti ve kalıcı yüksek gelir eşitsizliği, 2019'da dünyanın her bölgesinde yaklaşık 3 milyar insanın, özellikle de yoksullar için sağlıklı beslenmeyi erişilemez hale getirmiştir. 2020'de COVID-19 salgını nedeniyle çoğu bölgede artış meydana gelmiştir (FAO, 2021: 1-10).

Dünya da açlığın mevcut durumunu ülkeler ve bölgeler dahilinde kapsamlı bir biçimde ölçebilmek ve izlemek için 2006 yılında Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü (IFPRI) tarafından her yıl yayınlanan Küresel Açlık Endeksi (Global Hunger Index (GHI)) oluşturulmuştur. GHI'de kullanılan "açlık" kavramı, aşırı gıda güvencesizliğini ifade etmektedir ve bu endeksin temel amacı, açlığın azaltılması yönünde uygulanan yöntemlerin başarısını ve başarısızlığını meydana çıkararak açlığın nedenlerini, küresel eğilimleri ve açlığı azaltmak amacıyla uygulanması gerekli politikaların neler olacağını ortaya koymaktadır (Koç, Uzmay ve Çınar, 2018: 973).

Küresel Açlık Endeksi (GHI), kapsamlı bir küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde açlık seviyesinin ölçülmesi ve izlenmesi için tasarlanmıştır. GHI puanları dört bileşen göstergesinin değerlerine dayanmaktadır bunlar; yetersiz beslenme (yetersiz kalori alımına sahip nüfusun payı), çocuk israfı (akut yetersiz beslenmeyi yansıtan, boyuna göre düşük kilolu beş yaşın altındaki çocukların payı), çocuk bodurluğu (pay) kronik yetersiz beslenmeyi yansıtan boyları kısa olan beş yaş altı çocukların oranı) ve çocuk ölüm oranları (kısmen yetersiz beslenme ve sağlıksız ortamların ölümcül karışımını yansıtan beş yaş altı çocukların ölüm oranı) şeklindedir. Bu dört göstergenin değerlerine dayanarak, GHI açlığı 100 puanlık bir ölçekte belirler; burada 0 olası en iyi puandır (açlık yok anlamındadır) ve

100 en kötü puan biçimindedir. Her ülkenin GHI puanı, düşükten son derece yükseğe kadar önem derecesine göre sınıflandırılmaktadır. Bu GHI önem ölçeği şekil 4'te verilmiştir (IFPRI, ConcernWorldwide, Welthungerhilfe, 2020:7).

GHI Önem Ölçeği				
≤ 9.9 Düşük	10.0-19.9 Orta	20.0-34.9 Ciddi	35.0-49.9 Endişe Verici	≥ 50.0 Aşırı Endişe Verici
0	10	20	35	50

Şekil 4. Açlık Şiddet Ölçeği

Kaynak: IFPRI, ConcernWorldwide, Welthungerhilfe, 2020. Global Hunger Index.

IFPRI, ConcernWorldwide, Welthungerhilfe tarafından hazırlanan Çatışma Ortamlarında Açlık ve Gıda Sistemleri raporunda, Küresel Açlık Endeksi 2021 verileri verilmiştir. Raporda GHI değerinin 135 ülke için değerlendirildiği ve bunlardan sadece 116 ülke için 2021 GHI puanlarını hesaplamak ve sıralamak için yeterli veri olduğu belirtilmiştir. 19 ülke için, veri eksikliği nedeniyle bireysel puanlar hesaplanamamış ve sıralamalar belirlenememiştir.

Eksik verileri olan ülkelerin genellikle en büyük açlık yüküyle karşı karşıya olan ülkeler olabileceğine ihtimal verildiği ayrıca belirtilmiştir. GHI 2021 verileri tablo 6'da yer almaktadır. 2021 GHI'ye göre yeterli veriye sahip 116 ülkeden, Somali son derece endişe verici düzeyde açlık çektiği, Orta Afrika Cumhuriyet, Madagaskar ve Yemen olmak üzere 5 ülkeninse endişe verici düzeyde açlık çektiği ve 31 ülkeninse ciddi düzeyde açlık çektiği görülmektedir. Somali, 2021'e göre, 50,8 GHI puanı ile son derece endişe verici açlık çeken ülkedir. Son yıllarda Somali'de, insanlar kuraklık, sel, çöl çekirgeleri ve 2020'de başlayan COVID-19 pandemisinin etkileri dahil olmak üzere gıda güvensizliğini artıran çok sayıda krizle karşı karşıya kalmışlardır. 2021 GHI puanı 45,1 ile ikinci en yüksek puana sahip olan ülke Yemen'dir ve bu ülkede açlık endişe verici düzeydedir. 2014/2015'ten bu yana Yemen, artan şiddet, ülkenin limanlarından yapılan ithalat kısıtlamaları ve hanelerin yüzde 30'unu etkileyen devlet maaşlarının neredeyse kesilmesiyle karakterize edilen bir iç savaşa sürüklenmiştir. Bu faktörler Yemen'de bir gıda güvenliği krizine sebebiyet vermiştir. 43,0 ile endişe verici olarak değerlendirilen Orta Afrika Cumhuriyeti ise üçüncü en yüksek puana sahip olan ülkedir.

Bu ülkede yetersiz beslenme prevalansı %48,2 olarak ölçülmüştür. Yani nüfusun yaklaşık yarısı düzenli olarak yeterli kaloriye erişim sağlayamamaktadır. Çocukların %40'ı bodur ve çocukların %11,0'ı beş yaşına gelemeden ölmektedir. Bu ülkede, gıda güvensizliğinin ana itici güçleri şiddet ve sivil güvensizlik ve bununla bağlantılı olarak nüfusun yerinden edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Çad, bu raporda 39,6 ile dördüncü en yüksek 2021 GHI puanına sahipti ülkedir ve endişe verici olarak kabul edilmektedir. Çad'ın mevcut yetersiz beslenme prevalansı, %31,7 yani bu rakam nüfusun yaklaşık üçte birinin yeterli kaloriye düzenli erişimden yoksun olduğunu göstermektedir. 2021 GHI puanı 39.0 olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC) de endişe verici bir açlık düzeyiyle karşı karşıya kalmıştır. Gıda güvensizliği, devam eden çatışmalar, büyük ölçekli nüfus göçü, düşük hane halkı satın alma gücü ve haşerelerden kaynaklanan mahsullere verilen zarardan kaynaklanmaktadır ve COVID-19 pandemisini kontrol altına almak için alınan önlemlerle daha da kötüleşmiş duruma getirmiştir. Madagaskar, 36,3 ile endişe verici bir 2021 GHI puanına sahip tek ülke olarak gösterilmektedir.

Ülkenin gıda güvensizliği, 2021'de ülkenin güneyindeki bölgeleri kıtlığın eşiğine iten küresel iklim değişikliğinin neden olduğu ardışık yıllar süren kuraklıktan kaynaklanmaktadır. Yetersiz beslenme oranı, %43,2 ile (2018-2020) en yüksek beş orandan biridir, %28,3'e kadar düşmüştür ve 2010-2012'den bu yana ise istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Sıfır açlığa ulaşma hedefine bağlı kalınmasına rağmen küresel düzeyde çok fazla ülke hala artan bir açlık yaşamaktadır. GHI'ye göre 2012'den bu yana orta, ciddi veya endişe verici düzeyde açlık artış göstermiştir. Bu ülkeler özellikle, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Ekvador, Lesoto, Madagaskar, Malezya, Umman, Güney Afrika, Venezuela ve Yemen'dir. Orta düzeyde 2021 GHI puanına sahip bu ülkelerden birkaçı söz konusu olduğunda, bu sonuç, düşük açlığa veya açlığa son vermeye giden yolda ilerlemede bir durgunluğa işaret etmektedir (IFPRI, ConcernWorldwide, Welthungerhilfe, 2021:12-15).

Türkiye'nin ise 5'ten küçük açlık değerini ifade etmekte olan, ilk 1- 18 arasında ülkeden 17. ülke olduğu görülmektedir. Ayrıca bu sıralamada 1. sırada Belarus yer alırken, 2. sırada Bosna Hersek ve 3. sıradaysa Brezilya'nın yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6

Ülkeler Açısından GHI 2021 Değerleri

Sıra	Ülke	2000	2006	2012	2021	Sıra	Ülke	2000	2006	2012	2021
2021 GHI Değeri 5'in Altında Olan Ülkeler 1-18 Arası	Belarus	<5	<5	<5	<5	35	İran	13.5	8.9	8.1	7.7
	Bosna Hersek	9.3	6.7	<5	<5	36	Dominik Cumhuriyeti	15.1	13.2	10.2	8.0
	Brezilya	11.5	7.4	5.5	<5	37	Peru	20.6	16.4	9.2	8.0
	Şili	<5	<5	<5	<5	38	Ürdün	10.8	8.1	8.5	8.3
	Çin	13.3	9.0	<5	<5	39	Meksika	10.2	8.6	7.8	8.6
	Hırvatistan	<5	<5	<5	<5	40	Fiji	9.6	9.0	8.1	8.6
	Küba	<5	<5	<5	<5	41	Jamaika	8.6	9.0	9.1	8.6
	Estonya	<5	<5	<5	<5	42	Kırgızistan	18.3	13.9	11.7	8.6
	Kuveyt	<5	<5	<5	<5	43	Fas	15.5	17.5	9.6	8.8
	Letonya	5.5	<5	<5	<5	44	Kolombiya	10.9	11.4	9.3	8.9
	Litvanya	<5	<5	<5	<5	45	El Salvador	14.7	12.0	10.4	8.9
	Karadağ	-	6.5	<5	<5	46	Panama	18.7	15.0	10.1	8.9
	Kuzey Makedonya	7.5	7.7	<5	<5	47	Trinidad ve Tobago	11.0	11.3	10.8	8.9
	Romanya	7.9	5.9	5.0	<5	48	Lübnan	11.6	13.2	12.3	9.7
	Sırbistan	-	6.1	5.3	<5	49	Türkmenistan	20.1	14.8	11.9	9.7
Slovakya	6.0	5.3	<5	<5	-	Moldova	-	-	-	09.9	
Türkiye	10.2	6.5	5.0	<5	50	Surinam	15.1	11.4	10.4	10.4	
Uruguay	7.4	6.7	5.0	<5	51	Guyana	17.1	15.6	12.1	10.7	
19	Arjantin	6.4	5.6	5.2	5.3	52	Yeşil Burun	15.4	11.9	12.3	10.8
20	Kosta Rika	7.0	5.5	<5	5.3	53	Tayland	18.5	12.3	12.4	11.7
21	Özbekistan	24.3	16.6	9.5	5.9	54	Morityus	15.2	14.0	13.0	12.2
22	Tunus	10.3	7.8	7.0	6.0	55	Umman	14.7	13.8	11.6	12.3
23	Bulgaristan	8.6	8.1	7.8	6.1	56	Mısır	16.3	14.4	15.2	12.5
24	Moğolistan	30.2	23.4	12.8	6.1	57	Bolivya	27.7	23.3	15.6	12.7
25	Arnavutluk	20.7	15.9	8.8	6.2	58	Honduras	21.8	19.6	13.8	12.8
26	Rusya Federasyonu	10.1	7.1	6.4	6.2	59	Malezya	15.4	13.7	12.4	12.8
27	Gürcistan	12.3	8.8	<5	6.3	60	Güney Afrika	18.1	17.6	12.7	12.9
28	Kazakistan	11.2	12.3	8.1	6.4	61	Vietnam	26.3	21.8	16.0	13.6
29	Suudi Arabistan	11.0	12.1	8.2	6.8	62	Ekvador	19.7	18.9	12.8	14.0
30	Ukrayna	13.0	7.1	6.9	6.8	63	Nikaragua	22.3	17.4	14.9	14.0
31	Cezayir	14.5	11.7	8.9	6.9	64	Gana	28.4	22.0	17.9	14.9
32	Ermenistan	19.3	13.3	10.4	7.2	65	Sri Lanka	21.9	20.0	20.6	16.0
33	Azerbaycan	25.0	15.9	10.6	7.5	66	Senegal	34.0	24.1	19.2	16.3
34	Paraguay	11.7	11.6	9.5	7.5	67	Gabon	21.0	20.2	18.6	16.6
68	Filipinler	25.0	20.4	20.5	16.8	93	Pakistan	36.7	33.1	32.1	24.7
69	Kamboçya	41.1	27.1	24.2	17.0	94	Tanzanya	40.6	33.6	29.1	24.7
70	Esvatini	24.5	23.2	21.8	17.0	95	Sudan	-	-	29.8	25.1
71	Myanvar	39.8	31.6	22.9	17.5	96	Kore	39.5	33.1	29.1	25.2
72	Gambiya	29.0	27.5	22.1	17.6	97	Angola	65.0	46.9	27.8	26.0
73	Endonezya	26.1	29.5	23.0	18.0	98	Ruanda	49.3	38.3	31.0	26.4
74	Kamerun	35.7	30.9	23.1	18.6	99	Cibuti	44.3	36.9	35.4	27.4
75	Solomon	20.0	18.2	20.2	18.8	100	Lesoto	35.5	29.6	24.6	27.4
76	Bangladeş	34.0	28.9	28.6	19.1	101	Hindistan	38.8	37.4	28.8	27.5
77	Nepal	37.4	30.9	23.1	19.1	102	Papua	33.6	30.3	33.7	27.8
78	Lao	44.1	31.9	25.7	19.5	103	Afganistan	50.09	42.7	34.3	28.3
79	Guatemala	28.4	24.6	22.0	19.6	104	Nijerya	39.5	32.5	30.4	28.3
	Tacikistan	-	-	-	10-19.9	105	Kongo	34.9	34.6	28.5	30.3
80	Namibya	25.3	25.8	26.6	20.2	106	Mozambik	48.0	38.2	31.5	31.3

Tablo 6'nın devamı

81	Malavi	43.1	33.5	26.2	21.3	107	Sierra Leone	57.7	52.7	34.7	31.3
82	Benin	34.0	27.7	24.0	22.2	108	Doğu Timor	-	46.1	36.2	32.4
83	Venezuela	14.6	11.2	7.4	22.2	109	Haiti	42.0	43.6	35.2	32.8
84	Fildişi Sahili	33.3	37.1	30.0	22.3	110	Liberya	48.1	40.0	35.0	33.3
85	Moritanya	31.9	28.9	23.6	22.6		Gine, Nijer, Uganda, Zambiya	-	-	-	20- 34.9
86	Irak	23.9	23.9	27.5	22.8	111	Madagaskar	42.8	41.6	34.3	36.3
87	Kenya	36.7	31.2	25.4	23.0	112	Dem. Kongo Cumhuriyeti	50.6	45.3	42.3	39.0
88	Botsvana	26.7	26.2	24.3	23.2	113	Çad	48.9	51.2	45.7	39.6
89	Togo	39.1	36.5	25.3	23.7	114	Orta Afrika Cumhuriyeti	48.9	48.0	40.5	43.0
90	Etiyopya	53.5	43.4	33.5	24.1	115	Yemen	41.0	38.8	38.4	45.1
91	Burkina Faso	44.9	35.8	29.7	24.5		Burundi, Komorlar, Güney Sudan ve Suriye Arap Cumhuriyeti	-	-	-	35- 49.9
92	Mali	41.7	36.8	24.8	24.7	116	Somali	58.1	57.9	65.1	50.8

Kaynak: IFPRI, Concern Worldwide, Welthungerhilfe, 2021. Global Hunger Index.

Sonuç itibariyle özellikle eşitsizliklerin, yoksulluğun sebebiyet vermiş olduğu açlık, yetersiz beslenme bireylerin sağlıklarını olumsuz etkilediği, dünyada ise savaşların, bulaşıcı hastalıkların, iklim değişiklikleri nedeniyle her geçen gün küresel olarak artış gösterdiği söylenebilir.

Yoksulluk ve eşitsizlik (ekonomik ve piyasa etkenleri) ve toplumsal cinsiyet ve güç dinamikleri (sosyokültürel etkenler) dahil olmak üzere sosyokültürel tabakalaşma ve güçlendirme, diğer etkenlerin olumsuz etkilerini büyütme eğiliminde olan önemli dış etkenler konumundadır. Daha da önemlisi, eşitsizlikler, bir toplumda ekonomik ve piyasa itici güçleriyle de yakında ilişki içerisindedir.

Eşitsizlikler, kaynaklara (toprak, su) ve temel hizmetler (sağlık, eğitim, vb.) erişimde çok boyutlu etkilerde yaratmaktadır. Bu etkiler, gıda sistemleri ve gıda ortamlarında hissedilmekle birlikte ve sonuç olaraksa sağlıklı beslenmeye ulaşabilirliği ve gıda güvenliğini ve beslenme sonuçlarını da etkilemektedir. Ekonomik yavaşlamaların ve gerilemelerin gıda güvensizliğindeki artışlarla ilişki içinde olduğu aynı zamanda gelir eşitsizliğinin yalnızca gıda güvensizliği olasılığını artırmadığı, aynı zamanda yüksek gelir eşitsizliğinin olumsuz diğer sonuçları da artırdığı belirtilmektedir (FAO, 2021: 58).

2.6. GIDA GÜVENCESİ

2.6.1. Gıda Güvencesi Kavramı

Tarım sektörünün en önemli rolü, içerisinde yer almış olduğu toplumun gıda gereksinimlerinin giderilmesine katkılarda bulunmaktır. Açlık ve yoksulluk dünyayı küresel düzeyde etkileyen önemli problemlerdendir ve bu problemlerin gün geçtikçe artış göstermesi önemli boyutlarda ortaya konması gıda güvencesi kavramının da önemini artırmıştır (Kulakoğlu, 2020: 27).

Yaşamın anlamı niteliğini taşıyan “gıda” eski dönemlerden beri insanlık için en temel kaygı ve korku kaynağı durumunda olmuştur. Doğal şartlara bağlı olması gıda üretiminin, insanların tam olarak bir “gıda güvencesi sağlamalarına engel teşkil etmektedir. Kıtık ve açlık insanlığın dönemler boyunca hiçbir zaman kurtulamadığı bir durum olarak kalmıştır.

Bundan dolayı insanlık tarihi, gıdanın kendisi veya gıda kaynağı verimli olan toprakları ele geçirmek amacıyla yapılmış olan isyan ve savaşlarla doludur (Kıymaz ve Şahingöz, 2010: 2). Tarihsel süreç içerisinde gıda güvencesi kavramı çeşitli biçimlerde yorumlanarak tanımlanmış olup, gıda krizlerinin yaşanmış olduğu dönemlerde ise özellikle incelenmeye tabi tutulmuştur. Gıda güvencesi kavramından kavramsal bir çerçevede ilk kez 1970’li yılların ortalarında bahsedilmeye başlanmıştır. Bu dönemde daha çok ekonomik açıdan (arz miktarı dikkate alınarak) ele alınan gıda güvenliği kavramı dönemler içerisinde çeşitli birçok alanı da kapsayarak bütünleşik bir yapı halini almıştır (Haspolat, 2015: 4).

“Gıda güvenliği kavramı; tüm insanların yaşamlarını aktif ve sağlıklı bir biçimde sürdürebilmeleri amacıyla ihtiyaçları olan besin gereksinimlerini ve gıda önceliklerini karşılayabilmek için yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya erişimlerini açıklayan” bir kavram olarak ifade edilmektedir (Denli ve Anlı, 1997: 249). Başka bir anlamda gıda güvencesi, tüm insanların genel anlamıyla aktif ve sağlıklı bir hayat sürmeleri için ihtiyaçları olan gerekli besinleri ve gıda önceliklerini giderebilmek için yeterli, sağlıklı, güvenilir ve besleyici gıdalara fiziksel ve ekonomik açıdan sürekli biçimde ulaşım sağlayabilmeleri anlamını da taşımaktadır (Niyaz ve İnan, 2016: 1-2).

Kapsamlı bir gıda güvencesi kavramı 4 temel unsuru kapsamalıdır bunlar: gıdanın var olması anlamını taşıyan (availability); tüm insanlara sürekli bir biçimde yetecek miktarda

gıdanın varlığı, gıdanın erişilebilir olması anlamını taşıyan (accessibility); ulusal veya uluslararası düzeyde gerekli miktarda gıda tedariki, herkesin tümüyle her zaman mevcut olan gıdaya fiziksel ve ekonomik açıdan erişim sağlayabilmesi, gıdanın istikrarlı olması anlamını taşıyan (stability); sürdürülebilir gıda yöntemi ve üretimini kapsamaktadır, gıdadan faydalanılması anlamını taşıyan (utilization); kişilerin yeterli enerji ve besin tüketebilmesi, vücudun farklı besin maddelerinden en iyi bir biçimde faydalanması ve gıdanın herkese yetebilmesi (Koca ve Somuncu, 2021: 4).

Dünya gıda güvencesi açısından bakıldığında küresel refah ve tarımsal üretimin atmasıyla, bugün 50 yıl öncesine göre iyi durumda olduğu belirtilmektedir. Fakat iklim değişiklikleri, birçok tarım arazisinin tarım dışı kullanılması ve tarım ürünlerinin özellikle gıda dışı sektörlerde de kullanılması gibi tehditlerin meydana gelmesi küresel gıda arzının dünya nüfusunda meydana gelen artışın oluşturmuş olduğu talebi karşılayabileceğinin mümkün olmadığı tahmin edilmektedir (Dağdur ve Olhan, 2015: 50).

Gıda güvensizliği, normal büyüme ve gelişme ile aktif ve sağlıklı bir yaşam için yeterli miktarda güvenli ve besleyici gıdaya güvenli erişim eksikliği olarak ifade edilmektedir. İnsanların gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için yeterli miktarda gıdaya erişimi olmalıdır. Akut gıda güvensizliği ve yetersiz beslenme, nedenleri, bağlamı veya süresi ne olursa olsun, yaşamları veya geçim kaynaklarını veya her ikisini birden tehdit eden, belirli bir zamanda belirli bir bölgede bulunan gıda güvensizliğinin herhangi bir tezahürü olarak kendini göstermektedir. Değişime karşı oldukça hassastırlar, gıda güvensizliği ve yetersiz beslenmenin belirleyicilerini olumsuz yönde etkileyen ani değişiklikler veya şokların bir sonucu olarak kısa bir süre içinde bir popülasyonda ortaya çıkabilir ve tezahür edebilme özellikleri taşımaktadırlar (FSIN, 2018:11).

Gıda güvencesi, tarım ve beslenme arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Gıda ve gıda kaynaklarının güvenliği aynı zamanda iyi bir beslenmenin de ön şartı konumundadır. Yoksulluk ise gıda güvensizliğinin ve sağlıksız yaşamın en belirleyici unsurlarından biridir. Yoksulluğun mevcut olmaması durumu, sağlıklı bir yaşam için ihtiyaç olan yeterli miktar ve kalitede gıdanın sağlanması anlamını taşımaktadır. İstenilen miktarlarda ve kalitede gıdanın üretilmesindeki temel işlevi, doğrudan ve dolaylı biçimde özellikle gelir düzeyi düşük olan ülkelerde istihdam ve gelir seviyesinin iyileştirilmesinde önemli rol oynayan tarım beslenmede önemli bir değere sahiptir. Yetersiz ve dengesiz beslenme bireylerin

verimliliklerinde son derece önemli kayıplara sebebiyet vermektedir (Denli ve Anlı, 1997: 249).

Gıda güvencesi konusunun önemli bir içeriği olan “gıda hakkı” 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde tüm herkesin sağlığı ve iyiliği için beslenme açısından bir yaşam standardı hakkında sahip olduğu, 1976 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nde de taraf olan devletlerin yine tüm herkesin yeterli gıdaya erişimi açısından gıda arzının olabildiğince adaletli bir biçimde dağıtımını mümkün kılmak, tarım sistemlerinin gelişimini sağlamak vb. gerekli önlemleri alması onay almıştır. *“Herkesin yeterli gıda hakkı ve açlık yaşamama durumu ile uyumlu olarak güvenilir ve sağlıklı gıdaya erişim hakkı”* 1996 tarihli Dünya Gıda Zirvesi’nde kabul görmüş olan Roma Deklarasyonu’nda da yeniden onaylanmıştır. İnsan haklarının korunmasının önemi üzerinde durularak, 2002 tarihli Dünya Gıda Zirvesi Deklarasyonunda bütün ülkelere ulusal alanda gıda güvenliği bakımından yeterli miktarda gıdaya ulaşım hakkının oluşturulması konusunda Gönüllü İlkeler belirlenebilmesi için çağrı yapılmıştır. Bu ilkeler 2004 yılında kabul görmüştür (Haspolat, 2015: 8).

Yine gıda güvencesinin önemli bir parçası olan gıdaya erişim de bulanabilen gıdanın fiyatı ile tüketicinin gelir durumunun bu gıdaya ulaşım sağlayabilmesi açısından uygun bir durumda olması ile alakalıdır. Gıdanın yeterli ve dengeli beslenme amacıyla tüketilebilmesi için gerekli olan bilgi ve tüketim alışkanlıklarının da bulunması gıda güvencesi açısından önemli diğer bir faktör şeklindedir. Bir ülkede gıda güvencesinin varlığı bu konularda yeterli bir konumda bulunmayı gerektirmektedir. Gıda güvencesini oluşturan faktörlerden birinin bulunmaması bir ülke bakımından en yaşamsal konuda problemler yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Bu problemi ortaya çıkaran yetersizlik yurtiçi üretim bakımından, eksik gıdanın yurtdışından temini ve fiyatlar, tüketici gelirleri üzerinde kendini gösterme ihtimali bulunmaktadır. Ek olarak ülke çapında genel bir gıda güvencesi problemi olmasa da marjinal gruplar bakımından gıdaya ulaşım sağlanamayabilmektedir (Eraktan ve Yelen, 2012: 122).

Bir ülkede hanelerin gıda güvencesizliği problemlerine maruz kalmasına birçok unsur sebep olmaktadır. Bunlardan birisi ya da birkaçı birlikte gıda güvencesizliği yaratmaktadır. Bu unsurların en temel olanları, küresel iklim farklılaşmaları ile ilişkili olarak gıdanın arzında azalmalar meydana gelmesi, nüfusun artışı ve bu bakımdan gıdaya olan talebin büyümesi, petrol fiyatlarında meydana gelen artışın üretim maliyetlerine yansması,

biyoyakıtlara olan ilginin artması ile biyoyakıt hammaddesi tarım ürünlerine olan talebin artış göstermesi ve devlet desteklerininse giderek azalması şeklinde sıralanması mümkündür. Gıda güvencesinin büyük ölçüde sağlanması ekonomik durum ve şartlar ile de ilişkilidir. Ekonomik kriz zamanlarında yüksek gıda fiyatları karşısında işsizlik veya düşük gelir durumu alım gücünü olumsuz etkilemektedir. Bu dönemlerde gıda alım ve tüketim miktarlarında veya kalite açısından azalmalar, yem ve girdi fiyatlarının yüksek oranda olması ve krediye ulaşımın da daha zor olması sebebiyle gıda üretiminde gerilemeler ve devletin yapmış olduğu gıda yardımlarında da azalmalar meydana gelmektedir. Yine kriz dönemlerinde gıda fiyatlarının yüksek olması, gelirin ise tam tersi durumunda azalması ve piyasalardaki olumsuzluklar da gıdaya olan ulaşımında aksaklıklara sebebiyet vermektedir (Eştürk, Ören ve Alemdar, 2010: 735).

2.6.2.Küresel Açıdan Gıda Güvencesi

Gıda güvencesi konusu, özellikle ülkelerin nüfus yapıları ve bu yapıda meydana gelen farklılık ve gelişmeler ile yakın ilişki içerisinde. Dünya nüfusu sürekli olarak artmakta fakat nüfusun ihtiyacını karşılayabilecek, insanların yaşam kalitesini yükseltebilecek ve yoksulluğu yok edebilecek doğal kaynaklar sınırlı durumdadır (Demirbaş ve Atış, 2005: 181). Ek olarak sanayi devrimi ile fosil yakıtların kullanımı atmosferdeki sera gazı birikiminin artmasına sebebiyet vermiştir bu da küresel ısınmaya, iklim değişikliklerine yol açmıştır.

Küresel ısınmanın yaratmış olduğu iklim değişiklikleri, belki diğer sektörlerden daha fazla tarımsal üretimi özellikle tehdit etmektedir (Eraktan ve Yelen, 2012: 122). Fakat küresel düzeyde dünya geneli çerçevesinde gıda güvencesi ile ilgili problemlerin özellikle Asya ve Afrika ülkelerinde şiddetli önem içermeye devam etmektedir.

Küresel açıdan tarımsal üretim göz önünde bulundurulduğunda yeterli aslında dünyadaki tüm insanlara yetecek kadar yeterli gıdanın bulunduğu söz edilebilmektedir. Ancak ne var ki, gıdaların bölgeler arasında olan paylaşımında dengeli yani adaletli olarak dağılmaması sorunları meydana getirmektedir (Ataseven, Arısoy ve Köksal, 2012: 175). Örneğin özellikle Dünyanın bir bölümünde tahıl ürünlerinin meydana getirmiş olduğu gıda

faturaları, aile bütçelerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Artan ithalat faturası ve yerel pazarda yaşanan gıda fiyatları üzerindeki enflasyon düşük gelirli hanelerde öğün atlama ya da daha ucuz ve besin değeri düşük gıdalara yönelme biçimindeki yöntemler ile aşılmaya bir miktar çalışılmaktadır (Hoering, 2016: 18).

Dünya Bankası Tarafından oluşturulan raporda, rekor seviyedeki yüksek gıda fiyatlarının, milyonlarca insanı aşırı yoksulluğa sürüklediği, açlığı ve yetersiz beslenmeyi büyüttüğü ve kalkınmada zor kazanılmış kazanımları silmekle tehdit ettiği küresel bir krizi tetiklediği önemle belirtilmektedir. Ukrayna'daki savaş, tedarik zincirindeki aksaklıklar ve COVID-19 salgınının devam eden ekonomik yansımaları, yıllarca süren kalkınma kazanımlarını tersine çevirmekte ve gıda fiyatlarını tüm zamanların en yüksek seviyelerine itmektedir. Artan gıda fiyatları, düşük ve orta gelirli ülkelerdeki haneler ve bireyler üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir, çünkü gelirlerinin daha büyük bir bölümünü yüksek gelirli ülkelerdeki insanlardan daha fazla gıdaya harcamaktadır. Raporda, savaş gıda fiyatlarını daha da yükselttiği üzerinde önemle durulmuştur. En çok etkilenen mallar buğday, mısır, yenilebilir yağlar ve gübreler olduğu da belirtilmektedir. Ayrıca, tahıl arzında azalma, daha yüksek enerji fiyatları, daha yüksek gübre fiyatları ve büyük limanların kapatılması nedeniyle ticarete bozulmalar meydana gelmektedir (Dünya Bankası, 2022: 1-4).

Akut gıda güvensizliğinin ciddiyetini ve büyüklüğünü sınıflandırmak için protokol olarak, acil gıda krizleri anında kullanılmak üzere, Entegre Gıda Güvenliği Aşaması Sınıflandırması (IPC) oluşturulmuştur.

Küresel bir ortaklık tarafından geliştirilen IPC, gıda güvensizliğini sınıflandırmak için “ortak bir para birimi” sağlamayı amaçlayan bir dizi araç ve prosedürdür ve bu kanıta dayalı yaklaşım, gıda güvenliğinin ülkeler arasında ve zaman içinde karşılaştırılmasına olanak tanıyan uluslararası standartları kullanmaktadır.

Karar vericilere, yanıt için geniş hedeflerle birlikte gıda güvensizliğinin titiz bir analizini sağlamak amacıyla fikir birliği oluşturma süreçlerine dayanmaktadır. Tablo 7’de verilmiştir. Gıda Krizlerine İlişkin Küresel Rapor, en şiddetli IPC Aşamalarını; Kriz (IPC Aşama 3), Acil Durum (IPC Aşama 4) ve Felaket/Kıtlık (IPC Aşama 5) bu aşamalar, acil yardıma ihtiyacı olan nüfusların sayısını ve bulunduğu yeri göstermektedir (FSIN, 2022: 4).

Tablo 7

Entegre Gıda Güvenliği Aşaması Sınıflandırmasını (IPC)

Seviye	Teknik Açıklama	Öncelikli Müdahale Hedefi
Minimum	Bölgedeki beş haneden dördünden fazlası, insani yardıma güvenmek de dahil olmak üzere, gıda ve gelire erişmek için ekstrem, sürdürülemez stratejilere girmeden temel gıda ve gıda dışı ihtiyaçlarını karşılayabiliyor.	Dayanıklılık oluşturma ve afet riskinin azaltılması.
Stres	Herhangi bir insani yardımla bile, bölgedeki her beş haneden en az birinde şu veya daha kötüsü var: Minimum düzeyde yeterli gıda tüketimi, ancak zararlı başa çıkma stratejilerine girişmeden bazı temel gıda harcamalarını karşılayamıyor.	Afet riskinin azaltılması, geçim kaynaklarının korunması ve dayanıklılık oluşturma.
Kriz	Herhangi bir insani yardımla bile, bölgedeki her beş haneden en az birinde bu veya daha kötüsü var: Yüksek veya normalin üzerinde akut yetersiz beslenmeyle birlikte gıda tüketimi açıkları bulunmaktadır. Asgari gıda ihtiyaçlarını ancak gıda tüketim açıklarına yol açacak geçim kaynaklarının hızla tükenmesiyle karşılayabiliyorlar.	Geçim kaynaklarını korumak, gıda tüketim açıklarını azaltmak ve akut yetersiz beslenmeyi azaltmak için acil eylem gereklidir.
Tehlike	Herhangi bir insani yardımla bile, bölgedeki her beş haneden en az birinde bu veya daha kötüsü var: Çok yüksek akut yetersiz beslenme ve aşırı ölümle sonuçlanan büyük gıda tüketim boşlukları veya kısa vadede gıda tüketimi boşluklarına yüklenecek aşırı ölüm veya geçim kaynağı varlıklarının aşırı kaybı.	Hayatları ve geçim kaynaklarını kurtarmak ve akut yetersiz beslenmeyi azaltmak için acil eylem gereklidir.
Açlık	Herhangi bir insani yardıma rağmen, bölgedeki her beş haneden en az biri, açlık, ölüm ve sefaletin bariz olduğu yerlerde aşırı gıda ve diğer temel ihtiyaçlardan yoksundur.	Yaygın ölümleri ve geçim kaynaklarının tamamen çökmesini önlemek için acil eylem gereklidir.

Kaynak: (FSIN, 2018: 14).

2021'de, 24 ülke/bölgede yaklaşık 139 milyon insan Kriz veya daha kötü (IPC) Aşama 3 veya üzeri bir durumla ile karşı karşıya kalmıştır. Nüfusu Felaket (IPC Aşama 5) olan dört ülkeden üçün ise, Etiyopya, Güney Sudan ve Yemen şeklindedir. Ayrıca ekonomik şoklar, 2021'de 21 ülkede, 30,2 milyon insanın krizde veya daha kötü (IPC 3 veya üstü) veya eşdeğeri olduğu ana itici gücü oluşturmuştur. Ayrıca aşırı hava koşullarının etkisi ile (kuraklık, fazla yağış gibi) 8 Afrika ülkesinde 23.5 milyon insan (IPC Aşama 3) akut gıda güvensizliği yaşamaktadır. Kuraklık nedeniyle Güney Madagaskar'da 14 milyon insan (IPC Aşama 5) akut gıda güvensizliğine maruz kalmıştır (FSIN, 2022: 7).

Uluslararası Gıda Güvenliği Bilgi Ağı (FSIN) ve birçok kuruluşun katkıları ile hazırlanmış olan 2022 Küresel Gıda Krizleri Raporunda; küresel gıda fiyatlarının, özellikle COVID-19 pandemisinden kaynaklanan eşit olmayan küresel ekonomik toparlanma ve yaygın tedarik zinciri kesintileri gibi faktörlerin bir araya gelmesi sonucunda 2021'de yeni zirvelere yükseldiği belirtilmiştir. Birçok düşük gelirli ülkede, özellikle para birimleri zayıf ve gıda ithalatına yüksek oranda bağımlı olan ülkelerde, sınırların kapanması, çatışma veya güvensizliğin ticaret akışlarını bozduğu ve aşırı hava koşullarının gıda üretiminin ve bulunmasını ciddi şekilde azalttığı ülkelerde, yerel gıda fiyat enflasyonu önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu makroekonomik faktörlerin çoğu en yoksul hane halklarının satın alma gücü üzerinde büyük bir etkisi olmuştur (FSIN, 2022: 7).

Orta veya şiddetli gıda güvensizliğinin (Gıda Güvensizliği Deneyim Ölçeği kullanılarak ölçülen) küresel yaygınlığı 2014'ten bu yana yavaş yavaş artarken, 2020'deki tahmini artış önceki beş yılın toplamına eşit hale gelmiştir. 2020'de dünyadaki neredeyse her üç kişiden biri (2,37 milyar) yeterli gıdaya erişememekle birlikte, sadece bir yılda yaklaşık 320 milyon kişi olarak artış göstermektedir. 2020'de küresel nüfusun yaklaşık %12'si ciddi gıda güvensizliği yaşamıştır ve bu rakamlar 2019'dakinden 148 milyon daha fazla olan 928 milyon insanı temsil etmektedir. Küresel düzeyde, orta veya şiddetli gıda güvensizliğinin yaygınlığındaki cinsiyet farkı, COVID-19 pandemisinde daha da büyüerek ve 2020'de orta veya şiddetli gıda güvensizliğinin kadınlar arasında erkeklere göre %10 daha yüksek olmuştur. Ek olarak, gıda sistemlerinin dışsal (örneğin çatışmalar veya iklim şokları) ve içsel (örneğin düşük üretkenlik ve verimsiz gıda tedarik zincirleri) etkenleri, düşük gelirle birleştiğinde besleyici gıdaların maliyetini artırmakta ve bu da gıdaların satın alınabilirliği üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır (FAO,2021: 1-10).

2019'da birden fazla faktörden etkilenen ülkelerde sağlıklı beslenmeye gücü yetmeyen nüfusun yüzdesi, tek bir faktörden etkilenen veya hiç sürücüsü olmayan ülkelere göre sırasıyla %39 ve %66 daha yüksek hale gelmiştir. Tüm bunlar yani sağlıklı bir beslenme durumunun karşılanamamasında meydana gelen artışlar özellikle düşük-orta gelirli ülkeler arasında daha yüksek gıda güvensizliği seviyeleri olması ile yakından ilişkilidir. 2019'dan 2020'ye kadar orta veya şiddetli gıda güvensizliğindeki artışlar, Asya'daki 3,1 puanlık artışa kıyasla, Latin Amerika ve Karayipler'de %9 puan ve Afrika'da %5,4 puan en keskin rakamlar olarak yaşanmıştır. Gıda güvensizliği oranlarının en düşük olduğu Kuzey Amerika ve Avrupa'da bile, Gıda Güvensizliğinin başlangıcından bu yana ilk kez gıda güvensizliği

yaygınlığı artış göstermiştir. 2020'de, Kuzey Amerika ve Avrupa nüfusunun %8,8'i orta veya ciddi düzeyde gıda güvencesizliği ile karşı karşıya kalmıştır ve bunu %1,4'ü ciddi düzeyde gıda güvencesizliğine maruz kalmıştır. Ayrıca raporda, gıda güvencesizliğine maruz kalan toplam 2,37 milyar insandan yarısının (1,2 milyar) Asya'da olduğunu, üçte birinin ise (799 milyon) Afrika'da ve %11'ninse (267 milyon) Latin Amerika'da ve Karayiplerde yaşamakta olduğu belirtilmektedir (FAO, 2021: 15-17).

Küresel Gıda Güvenliği Endeksi (GFSI), 113 ülkeden oluşan, gıdada bulunabilirlik, erişilebilirlik, kalite ve güvenlik, doğal kaynaklar ve esneklik konularını ele almaktadır. Endeks hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde gıda güvenliğinin itici güçlerini ölçen 58 benzersiz göstergeden oluşan dinamik bir nicel ve nitel kıyaslama modeli şeklindedir ("Economic Intelligent Unit" t.y.). Bu endeksin amacı temel olarak, dünyadaki gıda sistemlerinin incelenmesi ve akabinde gıda güvencesizliğimin esas sebeplerinin; erişilebilirlik, bulunabilirlik, kalite ve güvenlik boyutları itibarıyla gıda güvencesizliğinden ne derecede etkilendiği, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin belirlenmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu endeksin diğer endekslerden farklı olan yönü ise, gıda güvencesinin ölçülmesini açıklıktan farklı bir biçimde değerlendirmesi, güvencesizliğin temel olan unsurları belirlemesi ve devletlerin politikalarını da aynı zamanda gösterge olarak kabul görmesi şeklindedir. Devletler, endeksi politikaların incelenmesi ve yatırımların belirlenmesi için sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerle dikkate alınacak ülkelerin belirlenmesi amacıyla bir araştırma aracı konumunda olarak görmektedir. Özel sektörde, ülkelerdeki gıda tüketim trendlerini takip etmek ve sosyal sorumluluk projeleri oluşturmak için endeksten faydalanmaktadır (Koç, Uzmay ve Çınar, 2018: 972).

Tabloya 8'e göre, Avrupa'daki yüksek gelirli ülkeler, on yıl önce de olduğu gibi, ilk on sıranın yedisini alarak endekse liderlik ederken, İrlanda 84 puan alarak en üst sırada yer almıştır. Benzer şekilde, Sahra Altı Afrika ülkeleri, endekste en alttaki on sırayı domine etmeye devam etmektedir ve bu yerlerin yedisini oluşturmaktadır ve en düşük puan alan Burundi'nin 34.67'lik puanıyla İrlanda'nın yalnızca %43'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca 2019'dan bu yana gıda fiyatlarında meydana gelen önemli oynamalar, gıdayı ucuz fiyatlı olması yönünde etkilemektedir. 70 ülke, artan maliyetler nedeniyle bu yılki GFSI sıralamasında kaymalar yaşamaktadır. Bakıldığında, GFSI sıralamasını oluşturan dört sütun arasında, bulunabilirlik on yıl içinde en çok düşen sütun olmaktadır. Doğal Kaynaklar ve Esneklik ise gıda güvenliğinin dört kategorisi arasında en düşük puan alan

sütun olmuştur ve genel olarak GFSI puanını aşağı çekmektedir. Endeksteği ülkeler, bu sütun için 100 üzerinden sadece 50,8 puan alırken, GFSI puanı 60 olarak kabul edilmiştir. Tersine, en yüksek puan alan sütun gıda kalitesi ve güvenliği şeklindedir. Tüm uluslardaki ortalama puan, beslenme planlarının veya stratejilerinin yaygın olarak benimsenmesinden kaynaklanan 68 puan olarak belirlenmiştir. Bu önemli rol oynamaktadır, çünkü diyetle ilgili hastalıklar küresel olarak erken ölümün birincil nedeni olarak görülmektedir. Son olarak, gıdanın erişilebilirliği, gıda kalitesi ve güvenliği ve uygun fiyatlardan sonra 56,7 puanla üçüncü sırada yer almaktadır. Bu, 2012'deki 53.4'ten bir sıçramadır; ancak, bu yükselişin çoğu 2019'dan önce gelmiştir. Genel Kullanılabilirlik puanı, tüm ülkeler için mahsul depolama tesislerinde 41,5 puanlık bir sıçrama ile desteklenirken, tarımsal araştırma ve geliştirmeye (Ar-Ge) yönelik kamu harcamalarındaki düşüşle aşağı çekilmektedir. Gıda güvenliği için model olan ülkeler, gıda güvenliğinin dört ayağının hepsinde yüksek puan alan ülkelerdir. Örneğin, en çok puan alan İrlanda, Uygun Fiyatlı ve Gıda Kalitesi ve Güvenliği için 92 puanın üzerinde ve Kullanılabilirlik ve esneklik sütunları için 74 puanın üzerinde puana sahiptir. İrlanda, on yıldan fazla bir süredir, eşitsizlikle mücadele ederken ve bir güvenlik ağının yerinde kalmasını sağlarken aynı zamanda gıda maliyetlerini düşük tutmayı başarmıştır. Tarımsal Ar-Ge'de büyük bir sıçrama görülmüştür ve gıda kaybını en aza indirgeyerek yeterli kalitede gıdanın mevcut olmasını sağlamaya yardımcı olmuştur. Hükümet ayrıca yüksek beslenme standartlarına sahiptir haldedir ve politik olarak adaptasyona kendini adanmıştır. Bu eğilimler, on yıl boyunca Tanzanya, Umman ve Çin gibi ülkeleri de içeren ve satın alınabilirlikle başa çıkabildikleri, güvenlik ağlarını aşılabilir oldukları ve pazara erişimi artırabildikleri için yükseldikleri için en gelişmiş on ülkede bir dereceye kadar tekrarlanmıştır. Ayrıca üretimdeki oynamaları azaltmışlardır ve gıda güvenliği stratejilerine ve uyum politikalarına bağlı kalmışlardır. Tersine, Venezüella ve Burundi gibi en çok kötüleşen ülkeler, gıda maliyetlerini düşük tutamadıkları, yeterli gıda arzına veya pazara erişemedikleri ve değişken üretimden mustarip oldukları için bunu yapmışlardır. En alttaki on ülke, Ar-Ge, güvenlik ağları, gıda güvenliği stratejileri, ulusal uyum politikaları, risk yönetimi planları ve beslenme kılavuzlarına yatırım yaparak gıda güvenliğini artırma kapasitesine sahip değildir ki bu politikalar, yatırımlar ve düzenlemeler, gıda güvenli ekonomilerin inşası için esas konumu ifade etmektedir (“Economic Intelligent Unit” t.y.).

Tablo 8

Küresel Gıda Güvencesi Endeksi 2021 (GFSI)

Küresel Sıralama	Ülke	Genel Skor	Bulunabilirlik	Erişilebilirlik	Kalite ve Güvenlik	Doğal Kaynaklar ve Esneklik
1.	İrlanda	84.0	92.9	75.1	94.0	74.1
2.	Avusturya	81.3	90.5	75.2	91.2	65.7
3.	Birleşik Krallık	81.0	91.1	72.7	89.6	69.0
4.	Finlandiya	80.9	91.7	66.2	93.8	75.1
5.	İsviçre	80.4	89.0	76.9	86.4	65.1
6.	Hollanda	79.9	89.7	73.7	92.2	61.2
7.	Kanada	79.8	87.6	77.7	94.5	54.4
8.	Japonya	79.3	90.0	75.7	83.4	61.9
9.	Fransa	79.1	90.3	67.0	92.1	67.5
9.	ABD	79.1	88.7	71.0	94.3	61.3
11.	Almanya	78.7	90.1	69.3	87.8	66.0
12.	İsrail	78.0	90.6	75.2	90.7	47.6
13.	İsveç	77.9	91.0	62.7	92.3	67.3
14.	Çek Cumhuriyeti	77.8	88.3	69.1	81.4	70.9
15.	Singapur	77.4	87.9	82.9	79.1	46.7
16.	Yeni Zelanda	76.8	90.9	63.2	82.0	70.8
17.	Danimarka	76.5	93.1	61.4	93.5	56.9
18.	İtalya	76.4	89.3	71.5	86.2	51.8
19.	Belçika	76.1	89.8	71.1	85.2	50.9
20.	Norveç	76.0	83.3	60.6	90.7	76.1
21.	Portekiz	75.2	88.8	67.1	88.3	52.3
22.	Polonya	74.9	87.0	65.0	80.5	65.0
23.	Rusya	74.8	86.9	64.9	85.8	59.9
24.	Kosta Rika	73.6	84.5	61.4	82.4	67.0
24.	Katar	73.6	83.8	74.4	83.5	43.4
24.	İspanya	73.6	88.4	61.2	84.4	58.2
27.	Yunanistan	73.3	89.0	59.6	89.5	53.6
28.	Şili	73.2	82.4	66.8	84.2	57.1
29.	Romanya	72.4	81.8	66.6	85.4	52.6
30.	Kuveyt	72.2	80.1	72.3	86.4	43.0
31.	Macaristan	72.1	83.5	66.9	77.4	55.4
32.	Avustralya	71.6	84.9	64.1	87.8	44.7
32.	Güney Kore	71.6	80.3	69.7	78.5	52.2
34.	Çin	71.3	77.4	78.4	71.4	47.2
35.	Birleşik Arap Emirlikleri	71.0	75.9	71.3	88.8	43.6
36.	Belarus	71.9	86.3	57.0	82.8	56.3
36.	Panama	70.9	82.6	67.4	72.3	54.7
38.	Bulgaristan	70.5	83.3	59.2	81.5	56.8
39.	Malezya	70.1	85.6	64.0	76.3	46.6
40.	Umman	70.0	88.8	57.3	83.8	45.2
41.	Kazakistan	69.2	83.0	58.5	81.0	51.9
42.	Slovakya	68.7	89.6	48.8	72.9	62.7
43.	Bahreyn	68.5	79.2	67.5	79.9	39.1
44.	Suudi Arabistan	68.1	75.0	67.8	79.8	44.3
45.	Uruguay	68.0	75.4	53.1	81.2	68.5
46.	Meksika	66.9	73.8	60.9	81.0	51.2
47.	Dominik Cumhuriyeti	65.4	74.6	62.0	69.5	50.3
48.	Türkiye	65.1	67.6	61.6	75.8	56.4
49.	Ürdün	64.6	80.4	55.2	63.5	54.2
49.	Peru	64.6	79.8	54.6	71.2	48.4
51.	Tayland	64.5	81.8	57.3	59.5	50.8
52.	Kolombiya	64.4	70.4	57.2	72.3	58.4
53.	Arjantin	64.2	65.6	58.8	90.2	45.8
54.	Cezayir	63.9	77.9	58.0	62.0	50.7
55.	Tunus	62.7	74.4	54.0	72.1	47.6
56.	Azerbaycan	62.6	82.3	58.0	59.1	38.2

Tablo 8'in devamı

57.	Fas	62.5	75.1	51.8	72.3	49.0
58.	Ukrayna	62.0	73.9	51.8	71.9	49.3
59.	Paraguay	61.6	77.5	47.7	74.9	44.7
60.	Sırbistan	61.4	82.6	38.4	81.1	44.7
61.	Vietnam	61.1	68.9	60.4	64.3	44.9
62.	Mısır	60.8	66.5	60.0	60.7	52.0
63.	Brezilya	60.6	68.7	46.4	90.0	42.4
64.	Filipinler	60.0	74.3	53.9	61.5	43.6
65.	Bolivya	59.9	73.0	52.9	61.1	47.4
66.	Ekvador	59.6	71.0	50.5	70.8	44.1
67.	El Salvador	59.5	65.5	59.2	63.2	45.5
68.	Honduras	59.4	53.0	64.2	63.8	57.8
69.	Endonezya	59.2	74.9	63.7	48.5	33.0
70.	Güney Afrika	57.8	63.1	49.4	72.1	49.4
71.	Hindistan	57.2	50.2	65.7	59.1	52.8
72.	Myanmar	56.7	58.9	52.2	63.0	54.7
73.	Nikaragua	56.0	66.1	48.3	57.7	49.3
74.	Botsvana	55.5	69.6	47.5	59.6	40.0
75.	Pakistan	54.7	52.6	63.0	55.7	42.2
76.	Mali	54.5	43.7	64.5	61.1	49.4
77.	Sri Lanka	54.1	62.9	50.6	52.1	46.3
78.	Özbekistan	53.8	49.3	51.3	65.1	55.4
79.	Nepal	53.7	48.3	64.5	53.7	44.0
80.	Guatemala	53.5	58.0	48.2	57.4	51.2
81.	Kamboçya	53.0	68.8	48.7	44.3	40.7
82.	Gana	52.0	60.0	48.6	58.2	37.3
83.	Tacikistan	51.6	53.1	51.1	55.7	45.9
84.	Bangladeş	49.1	48.8	58.1	45.5	36.8
85.	Burkina Faso	48.1	42.0	55.6	48.2	45.5
86.	Fildişi Sahili	48.0	45.5	53.6	42.3	48.2
86.	Tanzanya	48.0	39.7	57.4	50.6	43.5
88.	Nijer	47.6	37.1	52.6	51.7	53.4
89.	Senegal	47.4	44.4	47.7	55.9	43.9
90.	Kenya	46.8	47.6	45.6	54.8	39.7
91.	Laos	46.4	47.7	46.1	49.2	42.0
92.	Kamerun	45.5	45.5	42.4	51.6	45.3
93.	Benin	45.2	42.1	50.7	48.2	37.8
94.	Togo	44.2	40.8	46.17	35.1	55.1
95.	Uganda	43.9	41.5	38.0	49.2	53.7
96.	Gine	43.0	32.5	53.1	40.4	46.4
97.	Nijerya	41.3	33.4	45.3	48.6	41.3
98.	Angola	41.1	32.6	42.6	48.7	45.9
99.	Çad	40.6	37.8	42.0	42.3	41.6
100.	Madagaskar	40.4	36.3	41.1	39.9	47.3
101.	Ruanda	40.3	25.8	45.9	52.1	44.8
102.	Venezuela	39.4	37.3	27.1	64.3	41.1
103.	Kongo (Dem. Cum.)	39.1	38.0	41.6	36.0	39.9
104.	Sierra Leone	38.1	34.1	32.1	36.8	58.0
105.	Zambiya	38.0	29.0	40.4	42.0	46.4
106.	Haiti	37.8	27.8	40.2	44.2	45.2
106.	Suriye	37.8	34.0	30.1	53.2	43.3
108.	Etüpya	37.6	24.5	47.5	41.6	39.4
109.	Malavi	37.3	23.6	40.9	37.1	55.9
110.	Sudan	37.1	31.8	31.6	52.4	41.4
111.	Mozambik	35.9	42.9	30.4	33.8	35.2
112.	Yemen	35.7	39.3	27.5	37.4	42.1
113.	Burundi	34.7	24.0	33.7	45.7	44.8

Kaynak: ("Economic Intelligent Unit" t.y.)

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil

Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından ortaklaşa oluşturulmuş olan Dünya Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu 2021 raporunda, gıda güvensizliği ve yetersiz beslenmenin başlıca nedenlerini ele almak ve uygun fiyatlı gıda kaynaklarına erişimi sağlamak için gıda sistemlerinin dönüştürülebileceği altı olası önerilen yol olduğunu belirtmiştir bunlar: 1) Savaşlardan etkilenen bölgelerde insani, kalkınma ve barış inşası politikalarını entegre etmek,

2) Gıda sistemlerinde iklim direncini artırmak,

3) Ekonomik açıdan en savunmasız olanların direncini güçlendirmek,

4) Besleyici gıdaların maliyetini düşürmek için gıda tedarik zincirlerine müdahalelerde bulunmak,

5) Yoksulluk ve yapısal eşitsizliklerle mücadele etmek, müdahalelerin yoksul yanlısı ve kapsayıcı olmasını sağlamak,

6) Sağlıklı beslenmeyi teşvik etmek için gıda ortamlarını güçlendirmek ve tüketici davranışlarını değiştirmek, insan sağlığı ve çevre üzerinde olumlu etkileri olan kalıplar oluşturmak (FAO, 2021:1).

Son olarak, yoksulluk ve eşitsizlikler tüm biçimleriyle gıda güvensizliği ve yetersiz beslenmenin yapısal nedenlerinin altında yatmaktadır. Yoksulluk, iyi beslenme kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, sağlıklı beslenme için uygun gıda alımları ülkelerdeki yoksul kesimler için karşılanması güç bir durumdur. Hemen dünyanın her bölgesinde gıda güvensizliği ve kötü beslenmenin her biçimi bulunmaktadır. Özellikle gelir eşitsizliği gıda güvensizliği olasılığını artırmaktadır. Sosyal olarak dışlanmış ve marjinalleştirilmiş gruplar için, herhangi bir ekonomik büyümenin bireysel gıda güvenliği üzerindeki olumlu etkisinin altını oymaktadır. Cinsiyet, etnik köken, yerli halklar ve engellilerle ilgili eşitsizlikler dahil olmak üzere yapısal kırılmalıklar, ekonomik yavaşlama ve gerileme dönemlerinde veya savaş ve iklimle ilgili afetler sonrasında yoksulluğu, gıda güvensizliği ve yetersiz beslenmeyi şiddetlendirme eğilimi göstermektedir. Ek olarak bu eşitsizlik seviyeleri COVID-19 pandemisi tarafından hızlandırılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, araştırma kapsamında hangi sorulara cevaplar aranacağı, araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları ve veri toplama süreci, görüşmeler ve görüşme soruları, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenilirlik analizleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizliklerin beslenmelerinde ve gıda alım tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkide bulunduğu belirlenmesi amacı itibariyle, “belli bir olayı, durumu veya olguyu kendi bütünlüğü içerisinde ve doğal ortamında bütünüyle en ince ayrıntısına kadar ve en somut biçimde kavrayabilme” (Ger, 2009:3) özelliğinden dolayı nitel araştırma tekniği tercih edilerek yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda; ulaşılabilecek olan örneklemin, deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler ve beslenme durumu, gıda alım tüketimleri incelenerek aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır;

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler beslenmeleri üzerinde etkiye sahip midir?

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler beslenmeleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizlikler beslenmeleri üzerindeki etkilerinin boyutları nelerdir?

-Bireylerin veya grupların deneyimlemiş olduğu sosyal eşitsizlikler gıda alım tüketimleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

Nitel araştırma, bir sosyal olayı doğal ortamı ve doğal oluşumu içerisinde betimleyen bir araştırma şeklidir. Nicel araştırmalar ile karşılaştırıldığında deneysel olmayıp bir olayın değişkenlerini dürtmemektedir. Başka bir anlamda bir durumu ilişki bağlantıları içerisinde anlamaya çalışmaktadır ve bir olayı etkileyebilen değişkenleri yine kendisi meydana getirmektedir. Araştırma sonucu itibarinde kavram ve teoriler ortaya çıkarmaktadır. Nitel

araştırmalarda veriler; gözlem, mülakat ve anket ile toplanmaktadır. Daha zaman alıcı niteliğe sahip olması nedeniyle daha küçük örneklemler üzerinde çalışılmaktadır. İnsan ve grupların davranışlarının “niçin” sorusuna yanıt aramaya yönelik bir anlam taşımaktadır. Nitel araştırma bireylerin; kanaatleri, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi subjektif verilere genel de odaklanmakla birlikte yorumlamacı paradigmayı temel almaktadır (İlgar ve İlgar, 2013: 199).

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan, fenomenoloji (olgu bilim) yaklaşımı kullanılmıştır. Bu açıdan fenomenoloji (olgu bilim), bir felsefi bakış aynı zamanda bir araştırma yaklaşımıdır. Başka bir anlamda, fenomenoloji felsefi ve psikolojik bakışları temel alan bir araştırma deseni konumundadır. Bu desen, gerçekliği bireysel bakış ve deneyimlerde arayan bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Fenomenoloji, bu felsefi tartışmalar itibariyle başlayan ve bilim dünyasına yeni bakış açısı kazandıran bir duruşun ardından biçimlenen bir araştırma deseni halindedir (Ersoy, 2019: 82). Fenomenoloji, farkında olunan fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunamayan olguları hedef almaktadır. Olgular, yaşanan dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Fakat bu tanışıklık, olguların tam olarak anlaşılabil-diği anlamını taşımamaktadır. Tümüyle, yabancı olmayan bununla birlikte tam anlamının da kavranamadığı olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için bu yaklaşım uygun bir zemin oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69). Fenomenolojik araştırmaların özellikle amacı, *“bireylerin yaşantularından, duygu, düşüncelerinden hareketle bireyin bir olgu hakkındaki düşüncelerini ayrıntılı olarak açıklamaktır”* (Polatcan ve Kılınç, 2018’den akt. Yorulmaz, 2021: 70).

Fenomenolojik araştırma aynı zamanda, bireylerin kendi bakış açısından algı ve deneyimlerini özellikle ön plana çıkarmayı amaçlayan bir desendir. Fenomenolojik araştırma, fenomen ile ilişkili deneyimleri sorgulayarak deneyimin özüne ulaşmayı hedeflemektedir. Bundan dolayı, fenomenolojik araştırma için deneyim çok önemli rol oynamaktadır (Ersoy, 2019: 85). Araştırmacılar bu yaklaşıma göre fenomeni deneyimlemiş olan bireylerden veri toplamaktadır ve tüm bireyler için deneyimin özünün bileşik bir tanımını geliştirmektedirler ki bu ise kişilerin “ne” yaşadıkların ve “nasıl” deneyimlediklerinden meydana gelmektedir. Fenomenoloji, yalnızca bir tanımla değil bununla birlikte araştırmacının rolünün deneyimlerin anlamını yorumladığı bir yorumlama süreci şeklinde gelişmektedir (Kıral, 2021: 93). Bu bakımdan, bir olgu olan sosyal

eşitsizliklerin, bireylerin veya grupların beslenmelerinde ve gıda alım tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkide bulunduğu bireylerin yaşadıkları deneyimler doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır bundan dolayı nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni tercih edilmiştir.

3.2 . Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmada nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkan amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemleri özellikle, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkân tanımaktadır. Bu bakımdan amaçlı örnekleme yöntemleri, pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında faydalar sağlamaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme ise, amacı itibariyle görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118-119).

Fenomenolojik araştırmalarda temel amaç, bir fenomenin özünü kavrama ve bundan dolayı bir olguyu tümüyle deneyimlemiş birey gruplarına odaklanmaktadır (Çarpar, 2020:697). Fenomenolojik desen içerisindeki söz konusu bu amaç dikkate alınarak, katılımcılar seçilirken özellikle dikkat edilen kriterler; sosyal, ekonomik ve statü açısından kısıtlı imkanlara sahip olan birey veya gruplar, özellikle gelir açısından asgari ücret geliri veya asgari ücretin altında bir gelir ile yaşamını sürdüren bireyler ve Çanakkale’de yaşayan bireyler olarak belirlenmiştir. Ek olarak araştırmada kartopu (zincir) örneklem yöntemine de başvurulmuştur. Bu yöntemle, asgari ücret ve altı gelire sahip olan katılımcılara ulaşılmış olup ve onlar aracılığıyla da tanıdıklarına ulaşılarak görüşme yapılan gerekli örneklem doyumuna ulaşmak mümkün kılınmıştır. Örneklem oluşumunda, katılımcıların özellikle meslek durumları, eğitim ve gelir seviyeleri üzerinde de önemle durulmuştur. Ayrıca, düşük ekonomik gelir ve statü grubunun özelliklerini yansıtacağı düşünülen kişiler örneklem oluşumunda dikkat edilmiş olan diğer unsurlardandır. Ek olarak çalışmada Çanakkale ilinde yaşayan bireylerin veya grupların tercih edilmesinin nedeni, TÜİK verilerine göre gelir eşitsizliğini gösteren P80/P20 oranının (bu oran küçüldükçe gelir eşitsizliği azalmaktadır ve

8,0 olarak belirtilmektedir) 7,9 oranı ile en yüksek seyrettiği illerden birinin de Çanakkale olmasıdır.

3.3. Veri Toplama ve Araçları

Fenomenoloji (olgubilim) çalışmalarında en temel veri toplama amacı görüşmedir. Olgulara ilişkin yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmak için görüşmenin araştırmacılara sunmuş olduğu etkileşim, esneklik ve sondalar yolu ile irdeleme özelliklerinin kullanılması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:71). Bu kapsamda fenomenolojik yaklaşıma uygun olarak veriler, nitel araştırma yönteminde sürekli olarak kullanılan görüşme tekniği ile toplanmıştır ve görüşme teknikleri içerisinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de Sosyoloji’de çoğunlukla kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olarak kabul görmektedir. Stewart ve Cash (1985) görüşmeyi “*önceden belirlenmiş ve ciddi amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci*” olarak ifade etmiştir. Patton (1987) görüşmenin, “*beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsamı açısından hem sanat hem de bilim*” olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Patton’un görüşü bakımından görüşmenin amacı, bir bireyin iç dünyasına girmek ve onu anlamak olarak ortaya çıkmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 130-131).

Araştırmada kullanılmış olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ise, yapılandırılmış görüşme tekniğine kıyasla daha esnektir. Bu tekniğe göre, araştırmacı önceden sormayı planlamış olduğu soruları kapsayan görüşme sorularını harlamaktadır ve buna karşın araştırmayı yapan kişi görüşmenin akışına bağlı bir biçimde farklı yan veya alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilme yetkisine sahiptir ve katılımcının yanıtlarını biraz daha açıklayıcı biçimde açmasını ve daha da ayrıntılandırmasını isteyerek görüşmeye yön verebilmektedir. Eğer katılımcı görüşme sırasında belirli soruların cevaplarını diğer soruların içerisinde yanıtlamışsa araştırmacı bu soruları tekrar sorma gereği duymayabilmektedir (Türnüklü, 2000: 547).

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları gerekli alan yazın taraması yapıldıktan sonra, tez danışmanı ve araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Görüşme formu, demografik sorular haricinde 14 sorudan oluşmaktadır. Bu sorulardan ilk ikisi katılımcıların, sosyal eşitsizlikler

ve dünya da ki sosyal eşitsizlikler hakkında ne düşündüğünü öğrenmeye yöneliktir. Diğer dört soru ise, katılımcıların maruz kalmış olduğu eşitsizlik türlerini öğrenme ve bu eşitsizlik türlerinin beslenmeleri üzerindeki etkisini belirleme üzerinde hazırlanmıştır. Diğer yedi soru ise bireylerin, beslenme düzeylerini, gıda alım tüketimlerini, gıda alım tüketimlerini yaparken dikkat ettikleri unsurları belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Kalan iki sorunun birinde bireylerin, bir gıdayı isteyip de alamadığındaki hislerini öğrenmeye yönelik diğer son soru ise, katılımcılardan bir beslenme eşitsizliğinin çözümlenmesine yönelik bir öneri alma odaklı hazırlanmıştır. Ayrıca soru formunda yer alan demografik bilgilerse katılımcıların, cinsiyetini, yaşını, doğdukları yeri, medeni durumunu, eğitim seviyesini, mesleğini, gelir durumunu ve hanede yaşayan birey sayısını öğrenmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında, asgari ücret ve altında bir gelir ile geçimini sağlayan 41 kişi ile görüşme sağlanmıştır. Görüşmeler Mayıs-Haziran 2022 tarihlerinde yaklaşık 45-60 dakika sürmüştür. Görüşmeler yapılmadan önce katılımcıların rızası alınmış ve görüşme sırasında herhangi bir anda sorulardan dolayı eğer rahatsızlık duyarlarsa çalışmayı bırakma hakkına da sahip oldukları bu çalışmadan elde edilecek bilgilerin tamamen araştırma amacı ile kullanılacağı da ayrıca katılımcılara belirtilmiştir. Yapılan görüşmeler, yazılı olarak kayda geçirilmiştir ve görüşmelerin, yeterli doygunluğa ulaştığı görüldüğünde sonlandırılmıştır. Ayrıca görüşme de sorulan sorular tezin sonunda Ek. 'de sunulmuştur.

Görüşmeler yapılırken karşılaşılan zorluklar ise, bireyler ile görüşülürken konunun başka yerlere kayması ve bundan sebeple görüşme süresinin uzaması, görüşme yapılırken bazı katılımcıların ise kısa yanıtlar vermesi şeklindedir. Katılımcılara yöneltilen soruları katılımcıların anlamasında da birtakım zorluklar yaşaması da diğer karşılaşılan problemlerdendir fakat bu problem katılımcılara uzunca soruları açıklayarak çözümlenmiştir.

3.4. Geçerlilik ve Güvenirlilik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik konusu genelleme değil de araştırmacının derinleştirilmesi ve mümkün olabildiğince araştırma ortamının bu ortamı etkileyen faktörlerin belirtilmesi ile bir anlam kazanmaktadır. Bundan dolayıdır ki bir araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik açısından eksikliklerinin bulunup bulunmaması *“her araştırma için*

farklı yorumlara, veri kaynaklarına, uzman görüşüne ve araştırmanın kendi içerisinde tutarlı olmasına” bağlı olarak gelişmektedir (Koç, 2016’dan akt. Yorulmaz, 2021: 80-81). Başka bir anlamda, doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması (yani geçerlik) ve araştırma sürecini ve verileri açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanması (yani güvenilirlik), nitel araştırmacının karşılaşması gereken önemli beklentiler olarak ortaya çıkmaktadır. Geçerliğin ve güvenilirliğin önemli bir ölçüde güvence altına alındığı düşünüldüğünde, geçerliliğe verilen önem aynı zamanda güvenilirliği sağlamaya yönelik de alınmış bir önlem olarak da algılanmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 285).

Nitel araştırmalarda, iç geçerlik konusunda araştırmacıdan gerek veri toplama süreçlerinde gerekse verilerin analizi ve yorumlanması süreçlerinde tutarlı olması ve tutarlılığı nasıl sağladığı açıklanması beklenmektedir. Dış geçerlik ise, araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkindir fakat nitel araştırmada genelleme nicel araştırmalardaki gibi doğrudan değil dolaylı yollarla yapılabilmeye olanak tanımaktadır. Başka bir anlamda genellemeler ilkel kurallar ile değil deneyimler ve örnekler biçimindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 271).

Bu kapsam da görüşme soruları gerekli alan yazın taraması yapıldıktan sonra, tez danışmanı ve araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Görüşmelere başlamadan öncelikle iki kişi ile pilot görüşme yapılmış ve görüşme sorularının katılımcılar tarafından anlaşılır olup olmadığı belirlenmiştir. Görüşmeler sırasında not edilen veriler bilgisayar ortamına geçilmiştir ve analizlere başlanmıştır. Veriler araştırmacı tarafından öncelikle değerlendirilmiştir ve sonra tez danışmanı tarafından değerlendirilerek eksik veya açık yönlerinin olup olmadığı belirlenmiştir. Daha sonra araştırmacı ve tez danışmanı tarafından temalar, alt temalar ve kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmada ayrıca, fazlaca deneyimlere yer verilmiş ve örnekler oluşturulmuştur.

3.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Nitel araştırmalarda verilerin analizi genel olarak üç aşamadan meydana gelmektedir. Birinci aşamada, araştırmacı verileri hazırlamakta ve organize etmektedir. Bu verilerin belgeler şeklinde yazılı hale getirilmesi ya da imajlarının fotoğraf olarak alınması bu aşamada gerçekleşmektedir. İkinci aşama, kodlama süreci itibarıyla toplanan ve organize edilen veriler belirlenen temalar içerisine indirgenmektedir ve bu yolla kodlar

oluşturulmaktadır. Bu süreç ise bütünüyle verilerin tekrar ederek okunması ve veriler hakkında fikir sahibi olunabilmesi için araştırmacının notlar almasını içermektedir. Analizin sonucunda ise veriler tablolar, figürler ve tartışmalar ile sunulmaktadır (Bülent, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015: 44).

Fenomenoloji (olgu bilim) araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası mevcuttur. Sonuçlar ise, betimsel bir anlatım ile sunulmakta ve çoğunlukla doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Bununla birlikte, ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilmiş olan bulgular açıklanmakta ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 72). İçerik analizi tekniği; yazılı metinlerin, görsellerin ya da söylemlerin içeriğine bakarak, en çok ya da en az hangi kavramlara, olaylara ya da düşüncelere vurgu yapıldığına bakarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmayı ifade etmektedir (Kozak, 2018: 125). İçerik analizinde temelde yapılan işlem ise, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242).

Çalışmada, ayrıca betimsel analiz tekniği de kullanılmıştır betimsel analiz, *“elde edilen verilerin öncelikle sistematik ve açık bir biçimde betimlenmesi ve daha sonra yapılan bu betimlemelerin açıklanarak, yorumlanması, neden sonuç ilişkilerinin irdelenmesi ve birtakım sonuçlara ulaşılması süreci olarak”* ifade edilmektedir ve ek olarak bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan meydana gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde, araştırma kapsamında katılımcılar ile yapılan görüşmelere uygulanan analizlerine yer verilmiştir.

4.1. Demografik Bilgiler

Katılımcıların; cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, meslek ve özellikle gelir durumunu gösteren demografik bilgilerinin yer aldığı bilgiler Tablo 9'da gösterilmiştir. Katılımcılar etik nedenlerden dolayı isim olarak yazılmadığından K1, K2, K3... şeklinde kodlanmıştır. Tablo 9 incelendiğinde çalışmaya, toplam da 41 kişinin katılım gösterdiği, 30'nun kadın ve 11'nin erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması ise 40 olarak belirlenmiştir. Başka bir anlamda tablo incelendiğinde, katılımcıların yaşı en az 26 en yüksek ise 65 arasında değişmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında, sadece katılımcılardan 2'si lisansüstü eğitim seviyesine sahipken, 12'si lisans, 6'sı ön lisans, 12'si lise, 2'si ortaokul, 7'si ilkokul eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında, sadece K1 lisansüstü öğrencisi olduğu görülmektedir. K2, K4 ve K5' in ise mühendis olduğu, K3 ve K15'in resepsiyonist olduğu, K26'nın elektrik teknisyeni, K27'nin kreş çalışanı, K28'in garson, K32'nin otel çalışanı ve K35'in inşaat teknikeri olduğu görülmektedir. Diğer katılımcılara bakıldığında ise, 13'nün ev hanımı bireylerden oluştuğu, katılımcılardan 7'sinin emekli bireyler olduğu, 6'sının özel sektör çalışanı olduğu (bu katılımcılar sadece özel sektörde çalıştığını ifade etmiştir), 4'nün ise bir mağaza da çalıştığı görülmektedir. Katılımcıların gelir durumu ve bununla birlikte hanede yaşayan birey sayıları ve özellikle yaşları ile incelendiğinde, asgari ücretli bir gelire sahip olup hanede tek başına yaşayanlar sırasıyla, K5, K7, K14, K26, K27, K32, K35 şeklindedir bu katılımcıların hepsinin bekar olduğu ve yaşlarının ise 26 ve 30 aralığında değiştiği görülmektedir. Yine asgari ücretli bir gelire sahip olup hanede 2 ila 4 kişi yaşayan bireyler ise sırasıyla, K2, K3, K4, K9, K10, K15, K16, K20, K24, K25, K17, K21, K22, K23, K28, K33, K34, K40, K41 şeklindedir bu bireylerden, K3, K4, K21, K22, K23, K33 evli olan bireylerdir ve yaşları 26 ve 52 arasında değişmektedir. Yine bu bireylerden ailesi ya da arkadaşı ile yaşadığını belirtenler ise, K2, K9, K10, K15,

K17, K28 ve yaşları ise yine 26-30 arasında değişmekte olup bekar bireylerden oluşmaktadır. K16, K20, K24, K25, K40 ve K41 ise ev hanımı olma durumundan dolayı eşlerinden gelen asgari ücret geliri ile geçimini sağlayan bireylerden olduğu ve K34 ise eşinden boşanmış asgari ücretli gelire sahiptir ve eşinden nafaka aldığı görülmektedir. Emekli gelirine sahip olan bireyler ise, K8, K11, K18, K36 şeklinde olup bu bireyler K8 tek başına yaşamını sürdürürken, K11 ise 2 kişi hanede yaşamaktadır, K18 ve K36 ise hanede 3 kişi olarak yaşadığı görülmektedir. Ev hanımı olarak eşinin emekli geliri ile yaşayan bireyler ise, K6, K29, K30, K31 şeklinde olduğu ve bu bireylerden K6, K29 ve K31 hanede 2 kişi yaşadığı ve K30'un ise hanede 3 kişi olarak yaşamını sürdürdüğü görünmektedir. Eşinden boşanmış, nafaka ve babasından kalan emekli geliri ile geçimini sağlayan bireyler ise sırasıyla, K12 hane de tek başına yaşamaktadır ve K13 hanede 2 olarak yaşadığı görülmektedir. Eşi vefat etmiş bu bakımdan sadece eşinden kalan emekli geliri ile geçinen bireyler ise, K19, K37 ve K38 şeklindedir ve bu bireylerin hanede tek kişi olarak yaşamını sürdürdüğü görünmektedir ve bununla birlikte eşinden boşanmış ve eşinden gelen nafaka ile geçinen birey ise K39 olduğu ve bu bireyin hanede tek kişi olarak yaşamını sürdürdüğü görünmektedir. Ayrıca K1 bireyi ise, toplamda 3825 TL ile geçimini sağladığı ve bu bireyin hanede tek başına yaşamını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Bu çalışmada yapısal modelin son durumu xxxxxxxxxx bakış açısı ile xxxxxxxxx değişiklik gösterdiği elde edilmiştir. Tüketicilerin etnosentrik tüketim eğilimleri ile sosyo-politik tutumları arasındaki ilişkileri araştırma modelinin ulaşılmasını sağladığı sonuçlar vermektedir.

Tablo 9

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Meslek	Gelir Durumu/ Hanede Yaşayan Kişi Sayısı
K1	E	28	Lisansüstü	Bekar	Öğrenci	3825/ (1)
K2	E	27	Lisans	Bekar	Mühendis	Asgari Ücret / (3)
K3	K	26	Lisans	Evli	Resepsyonist	Asgari Ücret / (2)
K4	E	31	Lisans	Evli	Mühendis	Asgari Ücret/ (2)
K5	K	26	Lisans	Bekar	Mühendis	Asgari Ücret / (1)
K6	K	53	İlkokul	Evli	Ev Hanımı	Eşinin Emekli Geliri/ (2)
K7	E	26	Lise	Bekar	Özel Sektör	Asgari Ücret/ (1)
K8	K	68	Lise	Bekar (Eşi Vefat Etmiş)	Emekli	Emekli Geliri / (1)
K9	K	27	Lisans	Bekar	Özel Sektör	Asgari Ücret/ (4)

Tablo 9'un devamı

K10	K	29	Lisans	Bekar	Özel Sektör	Asgari Ücret / (2)
K11	K	58	Ön Lisans	Evli	Emekli	Emekli Geliri / (2)
K12	K	49	Lise	Bekar (Boşanmış)	Ev Hanımı	Nafaka ve Babasından Gelen Emekli Geliri / (1)
K13	K	45	Lise	Bekar (Boşanmış)	Ev Hanımı	Nafaka ve Babasından Gelen Emekli Geliri / (2)
K14	K	27	Lisans	Bekar	Mağaza Çalışanı	Asgari Ücret / (1)
K15	K	28	Lisansüstü	Bekar	Resepsyonist	Asgari Ücret / (2)
K16	K	27	Ön Lisans	Evli	Ev Hanımı	Asgari Ücret / (3) (Eşinin Geliri)
K17	K	28	Lisans	Bekar	Özel Sektör	Asgari Ücret / (2)
K18	K	58	Lisans	Evli	Emekli	Emekli Geliri / (3)
K19	K	62	İlkokul	Bekar (Eşi Vefat Etmış)	Ev Hanımı	2140 TL (Eşinden Kalan) / (1)
K20	K	46	Ortaokul	Evli	Ev Hanımı	Asgari Ücret / (2) (Eşinin Geliri)
K21	E	52	Lise	Evli	Özel Sektör	Asgari Ücret / (3)
K22	K	27	Ön Lisans	Evli	Mağaza Çalışanı	Asgari Ücret / (2)
K23	E	32	Lisans	Evli	Mağaza Çalışanı	Asgari Ücret / (3)
K24	K	49	Lise	Evli	Ev Hanımı	Asgari Ücret / (2) (Eşinin Geliri)
K25	K	49	Lise	Evli	Ev Hanımı	Asgari Ücret / (4) (Eşinin Geliri)
K26	E	30	Ön Lisans	Bekar	Elektrik Teknisyeni	Asgari Ücret / (1)
K27	K	28	Lisans	Bekar	Kreş Çalışanı	Asgari Ücret / (1)
K28	E	30	Lise	Bekar	Garson	Asgari Ücret / (3)
K29	K	54	İlkokul	Evli	Emekli	3200 TL / (2)
K30	K	54	İlkokul	Evli	Emekli	3200 TL / (3)
K31	E	58	İlkokul	Evli	Emekli	3200 TL / (2)
K32	K	27	Lisans	Bekar	Otel Çalışanı	Asgari Ücret / (1)
K33	K	32	Lise	Evli	Mağaza Çalışanı	Asgari Ücret / (3)
K34	K	28	Ön Lisans	Bekar (Boşanmış)	Özel Sektör	Asgari Ücret ve Nafaka / (3)
K35	E	29	Ön Lisans	Bekar	İnşaat Teknikeri	Asgari Ücret / (1)
K36	E	58	Lise	Evli	Emekli	3200 TL / (3)
K37	K	56	İlkokul	Bekar (Eşi Vefat Etmış)	Ev Hanımı	2000TL / (1)
K38	K	65	İlkokul	Bekar (Eşi Vefat Etmış)	Ev Hanımı	Eşinden Kalan Emekli Geliri / (1)
K39	K	52	Ortaokul	Bekar Boşanmış	Ev Hanımı	2500TL / (1)
K40	K	33	Lise	Evli	Ev Hanımı	Asgari Ücret / (3) (Eşinin Geliri)
K41	K	27	Lise	Evli	Ev Hanımı	Asgari Ücret / (2) (Eşinin Geliri)

Katılımcılar ile yapılmış olan görüşmeler itibariyle elde edilen verilere uygulanan analizler doğrultusunda, 6 ana tema belirlenmiştir. Bu temalar ve temaları meydana getiren kategoriler aşağıda verilmiştir.

4.2. Tema 1. Katılımcıların Sosyal Eşitsizlikler ve Dünyadaki Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Birinci tema katılımcılarla yapılan görüşmeler itibariyle elde edilen bulgulara yapılan analizler doğrultusunda, bireylerin sosyal eşitsizlikler hakkındaki düşünceleri ve bireylerin dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkındaki düşünceleri olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır bu kategoriler aşağıdaki gibidir;

4.2.1. Kategori 1. Bireylerin Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşünceleri

Yapılan görüşmelerde katılımcılara ilk olarak sosyal eşitsizlikler hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bu kapsam da katılımcıların sosyal eşitsizlikleri çoğunluklu olarak, “ekonomik eşitsizliklerle (gelir eşitsizlikleri) ve cinsiyet eşitsizlikleri” (15 katılımcı) ile bağdaştırdıkları görülmüştür. Çalışmaya katılım sağlayan bireylerin bu görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıda verilmiştir;

K5: “Zengin ve fakirin imkanlarının aynı olmaması, imkân farkı, herkesin her şeye eşit erişememesi durumu”.

K12: “Adaletli olmadığını düşünüyorum, insanların adaletsiz olduğunu, erkeklerin kendini üstün gördüğünü özellikle kadınların eşitsizliklere maruz kaldığını düşünüyorum”.

K13: “Ekonomik anlamda zorluklar, kötü bir durum herkesi etkileyen özellikle, zenginlerin yoksul kesimi yok sayması”.

K19: “Ekonomik anlamda birçok şeye ulaşım sağlamak çok zor, kadınların özellikle şiddet görmesi, sürekli kadınların şiddete maruz kalması”.

K20: “Zengin kesim her şeye sahip olabiliyorken, yoksul kesim gereksinimlerini bile karşılayabilecek duruma sahip olamıyor ne yazık ki, kadınlar genellikle birçok konuda

ezilmekte ataerkil bir toplum var, üniversite mezunu olan kişiler genellikle üniversite mezunu olmayan kişileri küçük görmekte cahil olarak tanımlamakta”.

K21: “Zengin kesimin yoksul kesime uyguladığı zorluklar olduğunu düşünüyorum, gelir anlamında bir uçurum olduğunu insanlar arasında düşünüyorum”.

K22: “Hepsi çok üzücü, kadın olarak rahat hareket edemiyoruz, ataerkil bir toplum içerisindeyiz, meslekte bile kadınlara ayrımcılık yapılıyor, her konuda ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Gelir eşitsizlikleri çok yüksek, zengin kesim her şeye rahatça ulaşabilirken yoksul kesim gereksinimlerini bile zor karşılamakta”.

K24: “Yanlış bir tutum, kadın erkek eşittir erkekler sadece beden gücü olarak güçlü olduğu halde her şeyde güçlü görünüyor, bazı ailelerde kız çocuklarına ayrımcılık, ırk ayrımı olmaması gerekiyor, geçmişten beri insanlar sadece ten renginden dolayı ayrımcılığa maruz kalıyor, cinsiyet değiştirenlere de kimse karışamaz benim düşüncemce yargılanmamalı insanlar bu konuda, gelir eşitsizliği ise hat safhada”.

K26: “İlk aklıma gelen bu konuda, gelir eşitsizliği, daha sonra Müslümanlara uygulanan başka ülkelerdeki mobbingler, coğrafi olarak konumlara göre insanlara davranılması, mesela Doğuda bulunan insanlara batı da ki insanların davranışları hor görmesi, cahil görmesi”.

K28: “Ekonomik olarak büyük sıkıntılar, kimisi yüksek maddi güce sahipken kimisi yiyecek bir yemek bile bulamıyor, ırkçılığın kötü bir durum olduğunu düşünüyorum, Cinsiyet anlamında eşitsizlikler örneğin, erkek eşini kızını ezmemeli, küçük düşürmemeli, kadınlarda fazla maaş almalı”.

K29: “Üzücü bir durum, bir kesim yukarı seviyede yaşıyorsa bir kesim fakirlik içinde yaşamakta, kız çocuklarının aşağılandığı, kadınların susturulduğu ataerkil bir toplum”.

K36: “Dengesizlik var, adaletsiz bir sistem ve çok kötü biri zenginken biri çok fakir”.

K37: “Ekonomik gelir eşitsizliklerin yüksek olduğunu düşünüyorum”.

K38: “Her insan eşittir, zenginler bencillikle yaşamakta, fakirlik zor”.

K40: “Cinsiyet eşitsizliği, ataerkil toplum erkeklere sadece erkek oldukları için değer veriyorlar, kadınları aşağılıyorlar, kadınların sanki bir söz hakkı yokmuş gibi davranıyorlar, erkek aldatırsa erkek erkek diye, ahlak insanın içinde olması lazım cinsiyet

ile ilgili değil, erkek erkek olduğu değer görmemeli, herkes çalışıyor ama gelirdede eşitsizlik var, maaş eşitsizliği”.

Katılımcıların ayrıca sosyal eşitsizlikleri, en fazla “herkesi etkileyen insanlık dışı bir durum”, “adaletsiz bir durum”, “herkes eşit şartlarda olmalı”, “herkesin her şeye eşit ulaşım sağlayamaması durumu” (16 katılımcı) ile de ilişkilendirmişler. Katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir;

K1: “Dünyada her bireyin eşit şartlarda yaşaması tabii ki mümkün değil. Fakat aradaki farkın da çok fazla olmaması gerekir. İnsanların istedikleri bir şeye ulaşmasında din, dil, ırk, cinsiyet gibi kavramlar sorun teşkil etmemeli”.

K2: “İnsanları zor durumda bırakan bir faktör”.

K3: “Bir toplumun bir insanın ulaşmadığı her imkânın sorumlusu olarak düşünüyorum”.

K4: “Sosyal eşitsizliğin insanların hayatını derinden etkilediğini düşünüyorum”.

K6: “Her şeyin zor ulaşılması, işsizlik her şeye zor erişim sağlayabilme”.

K7: “Herkesin eşit haklara sahip olamaması zor durumda bırakan bir durum”.

K9: “Bireyler arası uçurum”.

K10: “Yaşadığımız ülkeyi düşünecek olursam, bölge bölge değerlendirilecek olursa çok fazla olduğunu yayıldığını düşünüyorum, bireylerin davranışlarına yansıdığını düşünüyorum, farklı tabakalardaki bireylerin davranışlarına yansıdığını insanları ayırıştırıp kötü şekilde etkilediğini düşünüyorum”.

K14: “Cinsiyet ayrımının hoş bir durum olduğunu düşünmüyorum özellikle, birlikte yaşadığımız şu dünya da din, dil, ırk, cinsiyet, statü gözetmeksizin eşit yaşamamız gerektiğini düşünüyorum”.

K15: “Sosyal eşitsizlik bir toplumda kaynakların o toplumda yaşayan bireyler arasında eşit şekilde dağılmamasını ifade eder. Bu da toplum içinde sosyal tabakaşmaya yol açar”.

K16: “Bu durum beni üzüyor, insan haksızlığa adaletsizliğe maruz kalması”.

K17: “Dengesizlik çok fazla var, Büyük bir sorun olduğunu düşünüyorum”.

K18: “Eşitlik olması gerektiğini düşünüyorum, insanları bölüyorlar ırk, cinsiyet, din, aslında insan tektir ve yaratılıştta aynıdır. İnsanları bölüyorlar, ideolojiler, partiler oluşturulmuş. Önce insan da yani birey de başlıyor aslında hepimiz biriz”.

K25: “Savaşların çok yıprattığını düşünüyorum, yani savaşlar eşitsizlikleri büyütüyor, savaşlar sadece iki ülke arasında değil, tüm insanlığı etkilemekte, insanlar arasındaki eşitsizlikler ayrımcılıklara neden olmakta, bunların hissettirilmesi ise kaos oluşturmakta özellikle”.

K31: “Din fark etmeksizin herkes insan, insan oldukları için eşit olmalı, eşit şartlara sahip olmalı, gelirin çok farklılaşmaması lazım, denge olmaması gerek, karşıdakinin karnı aç olanın tok olanı seyretmemesi gerek, mal sahibi olanlar kendi konumunu yüksek görmekte alım gücü olmayan mal sahibi olmayan kısımları küçük görmekte”.

K33: “İnsanlık dışı bir durumu”.

Katılımcıların sosyal eşitsizlik hakkındaki düşüncelerinde en fazla diğer değindikleri noktalarsa, “statü/konum eşitsizlikleri”, “eşitsizliklerin coğrafi konum ile alakalı olduğu”, “ırkçılık ile alakalı olduğu” ve “kaçınılmaz bir durum olduğu” (10 katılımcı) şeklindedir. Katılımcıların bu ifadelerine ilişkin görüşleri ise aşağıda verilmiştir;

K8: “Şehirlerle, insanların doğduğu yerle alakalı olabilir, doğuda doğan biri ile batı da doğan biri eşit değildir örneğin, kalabalık aile olması, geçim sıkıntısı, eğitim eşitsizliği açısından”.

K11: “Her zaman olmuş ve olacak devam edecek gibi, insanlar bu duruma alışmış aslında”.

K23: “Her alanda sosyal eşitsizliklerin olduğunu düşünüyorum, ırk anlamında, din anlamında, cinsiyet, yaş her anlamda olduğunu düşünüyorum. Toplumun her alanında sosyal eşitsizliklerin olduğunu özellikle statü anlamında da herkesin özellikle yüksek statüdekilerin konumlarını kullandığı bir toplum yapısından bahsedebiliriz”.

K27: “Herkes eşit değil, yaşanılan ortam olsun, gelir anlamında olsun, büyük şehir, küçük şehir, imkanları sınırlı şehirlerde herkes her şeye ulaşamıyor, büyük şehirlerde ise herkes her şeye ulaşabilir”.

K30: “İrkçılığın çok kötü bir durum olduğunu, insanların sadece insan olmasından dolayı eşit olması gerektiğini düşünüyorum”.

K32: “Hepsinin zincirleme olarak birbirini etkilediğini düşünmekteyim, sosyal eşitsizlik hayatımızın her alanında var, kaçma şansımız yok”.

K34: “Eşitsizlikler çok fazla her alanda var, özellikle ırkçılık çok kötü bir durum”.

K35: “Kaçınılmaz ama hoşuma gitmeyen bir durum, her yerde rastladığımız bir durum, değişmeyecek bir sistem”.

K39: “Günümüz itibarı ile sosyal eşitsizliğin daha da arttığını düşünüyorum ve kaçınılmaz bir durum gibi görünüyor”.

K41: “Ülkemiz de eşitsizlik olduğunu düşünüyorum, gelişmekte olan ülkelerde çok fazla eşitsizlik gelir açısından, gelir olsun olmasın, rengi, dili, dini, ırkı hep ayrıştırma olduğunu düşünüyorum. Özellikle köy kısımlarında cinsiyet eşitsizliği çok fazla var, erkek çocuklarına değer veriyorlar, ayrıca insanlara konumuna göre muamele yapıyor, örneğin doktor olan birine duyulan saygı ile temizlik görevlisine duyulan saygı aynı değil, aslında eşitsizlikleri biz yaratıyoruz. Aslında her insan eşit ama eşit gözle bakamıyoruz çünkü yaşadığımız yerden, insanlar ve çevreden dolayı”.

Şekil 5. Katılımcıların Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşünceleri

Katılımcıların sosyal eşitsizlikler hakkındaki ifadeleri ayrıca MAXQDA programı kullanılarak kelime analizine tabi tutulmuştur. Ulaşılan veriler şekil 5’de yer almaktadır. Şekil 5 incelendiğinde yukarıdaki bulgular ile aynı sonuca ulaşıldığı görülmektedir.

Bireylerin sosyal eşitsizlikleri çoğunlukla gelir eşitsizlikleri ve cinsiyet eşitsizlikleri bağdaştırmış olduğu görülmektedir.

4.2.2. Kategori 2. Bireylerin Dünyadaki Sosyal Eşitsizlikler Hakkındaki Düşünceleri

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, “dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkındaki düşünceleri” sorulmuştur bu kapsam katılımcıların dünyadaki sosyal eşitsizlikleri, çoğunlukla “ekonomik anlamda gelişim göstermiş ülkelerin gelişmemiş ülkeleri sömürsü”, “toplumların zengin kesimlerinin bencilliği”, “ekonomik güç”, “bireyin sahip olduğu ekonomik gücün ülkeden ülkeye değişimi”, “zengin ve yoksul kesim arasındaki eşitsiz dağılım” (20 katılımcı) ile ilişkilendirdiği görülmüştür. Katılımcıların görüşlerine ilişkin ifadeleri sırasıyla aşağıdaki gibidir;

K1: “Her şeyden önce paranın konuşulduğu bir dünyada sosyal eşitsizliklerin olması normal bir durumdur. Parası olan kişinin gücü vardır. Çoğu şeye rahatça ulaşabilir. Fakat gelir durumu düşük kişiler için hayat çok yıpratıcı olabilir”.

K6: “Dünyanın gelişim gösterdiğini düşünüyorum bu konu hakkında. Ama geliştirmekte olan ülkelerde şartlar biraz daha zor”.

K12: “Kesinlikle eşitsizlikler var güçlüler güçsüzlere ezmekte, ülkeler ülkeleri eziyor, güç kavramı özellikle önemli, çok büyük eşitsizlik var”.

K13: “Her şey ekonomiye bağlı olduğunu düşünüyorum, sosyallik, yenilen içilen her şey ekonomiye bağlı, ekonomik gücü yüksek olan insanlar ülkeler her şeye daha kolay ulaşabiliyor ve kolay bir yaşama sahipler”.

K14: “Eşitsizliğin ortadan kalkması gerektiğini düşünüyorum, sömürgecilik var güçlü ülkelerin özellikle sömürge yarışı güçsüz ülkeleri zor duruma sokuyor, fakat zaten olan insanlığa oluyor. Yani özellikle yoksul insanlara. Gelişmemiş ülkeler daha çok yaşamakta bu da yine coğrafi özelliklere bağlı ülkelerin”.

K15: “Bana göre dünyada sosyal eşitsizlik ülkelerin ekonomik durumu, refah düzeyi ve gelişmişlik seviyesine göre farklılık göstermektedir”.

K18: “Hiçbir ülkede demokrasi yok, özellikle batı da faşizm ve ırkçılık olduğunu düşünüyorum. Manipülasyon, sömürge var zayıf ülkeleri sömürerek güçlü ülkeler güçlü olabildiğine inanyorum. Eşitsiz bir gıda dağılımı olduğunu düşünüyorum”.

K23: Güç savaşı var, zayıf ülkelere bir sömürü var, yoksulluk çeken ülkeler, su bile bulamayan ülkeler var. Sömürge anlayışı ve güç yarışı var.

K24: “dünya da aynı şekilde eşitsizlik var, fakat gelişmekte olan ülkeler geri kalmakta ve dolayısıyla tüm eşitsizliklere maruz kalmakta bu insanlar bu ülkelerde”.

K25: “Zengin ülkeler paylaşım yapmayı bilmiyor, göz açlığını doyumak gerekiyor önce, zengin ülkeler gelişmekte olan ülkelere iş anlamında, ekonomik anlamda yardım etse aslında böyle bir durum oluşmaz. Göz tokluğunun önemli olduğunu düşünüyorum, hep benim olsun mantığı olmamalı hep bizim olsun mantığı olmalı”.

K27: “Dünya çapında da herkes eşitsizliğe maruz kalıyor, zengin ülkelerdeki kesimler iyi haldeyken fakir kesimler kötü durumda, savaş olan yerlerde insanlar ölürken ama güçlü ülkelerde sömürü yapan ülkelerde insanlar ölmekte”.

K28: “Bakıyorsun şimdi, güçlü ülkelerin, açlığı, aç gözlülüğü ve sömürüsü küçük ülkeleri”.

K29: “Kadınların, çocukların zorla kapatıldığı, istismar edildiği bir dünya yaşıyoruz hala bu dünyada yaşıyoruz, zenginlerin rahatça yaşadığı fakirlerin öldüğü bir dünya da yaşıyoruz yani paran yoksa öl durumu var büyük devletlerin küçük devletleri yediği bir dünya, sömürgecilik anlayışı”.

K30: “Olmaması gereken bir durum, fakirlerin çok fakir olup zenginlerin himayesi altında kalması, ekonomik anlamda, Avrupa ülkeleri yani güçlü ülkeler başka bir ülkeye giderken örneğin ayrımcılık olmadan karşılanması ama gelişmekte olan ülke vatandaşlarına ayrımcı davranılması, güçlü imkanlara sahip ülkelerin sömürü yapması”.

K31: “Dünyada, eşitsizlikler çok fazla örneğin güçlü gelişmiş ülkelerde insanlar refah içinde yaşarken güçsüz gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde insanlar çalışsa bile yokluk içinde yaşamakta”.

K32: “Güçlü olanın her zaman ayakta kaldığı, güçsüzlerin ise hayata tutunamadığı, durum aslında üzücü bir durum”.

K33: “Ekonomik gücü elinde tutan ülkeler güçlüler, ekonomik gücü olmayan ülkelerde yaşayan insanlar sadece yaşamak için yaşıyorlar yaşadıkları için yaşıyorlar, güçlü ülkelerde yaşayan insanlar refah durumda yaşarken güçsüz ülkelerde olan insanlar zor durumda yaşamakta. Tamamen para, maddi güç”.

K34: “Zengin ülkelerin zayıf ülkeleri sömürmesi, açlıktan ölen insanlar her biri için ahlaki değer içermekte, milyonlarca ton ekmek çöpe giderken açlıktan insanların ölmesi”.

K40: “Dünyada her yerde eşitsizlikler var gelişmişlik düzeyine göre ülkelerin geliri farklı, gelişmiş ülkeler önce de yaşıyor gelişmemiş ülkeler geri de kalarak bir şeylere ulaşması daha zor, gelişmiş ülkelerde yaşayan kişiler daha refah içinde yaşamakta, daha da kötü durumda olan ülkeler var iyi durumda olan ülkeler yoksul ülkelere yardım etmeli ki eşitsizlik ortadan kalkabilsin”.

K41: “Bütün dünyada çoğunlukla var ve bu vicdansızlıkla alakalı, zengin kısımların bencilliği ile alakalı, paylaşmayı bilmemek, coğrafyaya göre de değişiyor yani coğrafya da ki gelir durumuna bağlı, yine en çok ekonomik anlamdaki eşitsizliklere çıkmakta”.

Katılımcıların dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkındaki en fazla değindikleri diğer noktalar ise “Afrika’daki açlık ve susuzluk”, “gıda israfı ve kıtlık” ve “ırkçılığın yayılımı” (11 katılımcı) ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleri ise aşağıdaki gibidir;

K3: “Herkesin eşit imkanlara ulaşamadığı, en önemlisi yiyecek sorunun başta geldiği ülkelerde ciddi anlamda yaşanan eşitsizlik bunların birer örneğidir”.

K5: “Dünya da ki eşitsizlikler açısından bakıldığında Afrika da açlıktan ölen insanların var olması”.

K7: “Belirli bir kısım çok zengin ve güzel bir hayat yaşıyorken yoksul kesim çok zor durumda açlıktan ölenler bile var”.

K10: “Herkesin ayrı gelir durumu ırkı cinsiyeti tabiki de farklı fakat bunun ayırt edici olması bana şaşırtıcı geliyor örneğin birisi ten rengi farklı diye neden ayrımcılığa uğramakta”.

K11: “Hepsinin aynı olduğunu düşünüyorum, açlığın kuraklık ve iklim değişikliği ile ilgili olduğunu düşünüyorum, tabiki de olmaması gereken bir şey”.

K19: “Dünyadaki açlık beni etkilemekte, özellikle Afrika’daki insanlar aç ve susuz kötü şartlarda yaşamakta”.

K20: “Afrika’daki insanlar aç susuz, gıda israfı yapıyor, gıdalar çöpe atılıyor, bunlar zengin kesim yoksul kesim ile paylaşmamakta. Eşitsizlikler çok fazla mevcut, ırkçılık çok fazla var, örneğin bir insan renginden dolayı kolayca öldürülebiliyor, Müslümanlara bir baskı olduğunu düşünüyorum özellikle”.

K21: “İnsanların açlıktan ölmesi, bir kesimin gıdayı hunharca kullanması ama diğer kesimlerin açlıktan ve susuzluktan ölmesi beni çok etkilemekte”.

K22: “Afrika’daki insanlar aç ve susuz, sömürgecilik anlayışı çok yüksek, ten olarak kimsenin birbirinden farklı olmadığını farklı olmaması gerektiğini düşünüyorum”.

K26: “Özellikle din ve ırktan dolayı insanların dışlanması, tüm dünyada mülteci gruplarının gördüğü muameleler, hala şu anda insanların ten renginden dolayı dışlanması”.

K38: “Afrika’da insanlar açlıktan ölüyor, pislik içinde yoksullukla yaşamakta, ırkçılık beni çok etkilemekte, kimse ölmemeli eşitsizlik yüzünden. Dünyada açlık kutluk başını almış gidiyor”.

Katılımcıların dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkında değindikleri diğer noktalarsa, “zengin kesimlerin yoksul kesimlere yardım etmesi gerekliliği” (4 katılımcı), “sosyal eşitsizliklerin tüm dünyada olduğu ve yayıldığı” (3 katılımcı), “topluluklar arası öfke” (1 katılımcı) ve “insanların eşit olması, birbirinden üstün olmaması” (2 katılımcı) şeklinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların görüşlerine ilişkin ifadeleri ise aşağıdaki gibidir;

K2: “Zenginler insanların yoksul kesime yardım etmemesi beni etkiliyor”.

K4: “Tüm dünyada sosyal eşitsizlikler olduğunu düşünüyorum din, dil, ırk, alım gücü, erişebilirlik gibi”.

K8: “Herkes eşit olmalı, cinsiyet, ırk açısından herkes eşit tüm canlılar canlı olduğu için önemli benim için, herkes tüm imkanlara eşit ulaşmalı bir kesim çok zengin bir kesim çok yoksul sosyal bir düzen olmalı. Örneğin bazı ülkelerde insanlar eşit”.

K9: “Çok çeşitli ve topluluklar arası öfkeye sebep oluyor”.

K16: “Keşke imkanlarımız olsa da etrafımızdakilere yardım edebilsen, eşitsizlikleri ortadan kaldıracaklar mümkün olsa, bir şekilde çözümlenebilse”.

K17: “Genel olarak tüm dünyada bir dengesizlik olduğunu düşünüyorum, hepsinin aynı olduğunu düşünüyorum, yani birisi sadece daha süslü gösteriyor, her yerin aynı olduğunu düşünüyorum”.

K36: “Çok dinen kötü bir, din ırk dil fark etmeden, kimse kimseyi öldüremez bu nedenle, tüm insanlar birbirine yardım etmek zorunda, İslam dinini yaşayan ülkeler birbirine yardım etse zekât verse kimse aç kalmaz, zenginler yardım etse”.

K37: “Zenginlerin fakirlere yardım etmesi gerektiğini düşünüyorum”.

K39: “Dünyadaki devlet politikalarının sonuçlarına bağlı olarak eşitsizliklerin çoğaldığına inanıyorum”.

K35: “Bir insanın bir insandan üstün olma durumu bana saçma geliyor”.

4.3. Tema 2. Genel Olarak En Fazla Maruz Kalınan Eşitsizliklere, Nedenlerine ve Yaşanılan Eşitsizliklerin Sebeplerine İlişkin Bulgular

Katılımcılarla yapılmış olan görüşmeler itibariyle elde edilen verilere uygulanan analizler doğrultusunda bu tema içerisinde, katılımcıların maruz kaldıkları sosyal eşitsizlikler, katılımcıların en çok etkilendikleri eşitsizlikler ve katılımcıların yaşadıkları eşitsizliklerin sebebini ne olarak gördüğü olmak üzere 3 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler aşağıda yer almaktadır:

4.3.1. Kategori 1. Katılımcıların Maruz Kaldıkları Sosyal Eşitsizlikler

Katılımcılara “maruz kaldıkları sosyal eşitsizlikler varsa bu eşitsizliklerin neler olduğu” sorusu yöneltilmiştir bu kapsamda katılımcıların en fazla maruz kaldığını belirttiği sosyal eşitsizlikler; “ekonomik anlamdaki eşitsizlikler” (gelir eşitsizlikleri) ve “cinsiyet eşitsizlikleri” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Neredeyse tüm bireyler “gelir eşitsizliğine” maruz kaldığını belirtmiştir. Ancak gelir eşitsizlikleri ile birlikte diğer eşitsizlik türlerinden özellikle cinsiyet eşitsizliklerine 15 katılımcı kadın birey maruz kaldığını belirtmiştir. Gelir eşitsizlikleri ile “statü/konum” eşitsizliklerine maruz kaldığını

belirten ise 8 katılımcı, gelir eşitsizlikleri ile “dini” eşitsizliklere de maruz kaldığını belirten ise 2 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılardan farklı olarak sadece K1 “*şu ana kadar hiçbir eşitsizliğe maruz kalmadığımı*” belirtmiştir. K4 ise “*gelir eşitsizlikleri ile sağlık anlamındaki eşitsizliklere*” de maruz kaldığını belirtmiştir. K31 ise “*yurt dışında işçi olarak gittiğimde ırkçılığa*” maruz kaldığını belirtmiştir. Diğer katılımcıların görüşlerine ilişkin ifadeleri ise aşağıdaki gibidir;

K2: “*Ekonomik anlamda eşitsizliğe maruz kaldım*”.

K3: “*Çalıştığım iş yerinde emeği veren kendimin olmasına rağmen parayı kazanan patron olması*”.

K5: “*Cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik eşitsizlikler*”.

K6: “*Ekonomik anlamda eşitsizliğe maruz kaldım*”.

K7: “*Genellikle ekonomik eşitsizliğe maruz kaldım*”.

K8: “*Bazen ekonomik açıdan kaldığımı söyleyebilirim*”.

K9: “*Cinsiyet*”.

K10: “*Statü anlamında bazı eşitsizliklere maruz kaldım ve gelir eşitsizliklerine maruz kaldım*”.

K11: “*Ekonomik anlamda kalıyorum şu anda örneğin fazla alabileceğim bir şeyi daha az almak zorunda kalabiliyorum*”.

K12: “*Ekonomik anlamda ve özellikle cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldım*”.

K13: “*Ekonomik ve Cinsiyet eşitsizlikleri*”. *Ekonomik olarak sürekli istediğim şeylere ulaşım sağlayamıyorum*”.

K14: “*Ekonomik ve cinsiyet anlamında kaldım.*”

K15: “*Gelir eşitsizliği, yaşam eşitsizliği*”.

K16: “*Ekonomik anlamda maruz kalıyorum*”.

K17: “*Ekonomik anlamda özellikle, sürekli çalışmak zorundayım geçim sağlamak amacıyla*”.

K18: “*Erkek egemen bir toplum her yerden kadınları dışlıyorlar, cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldım*”.

K19: “*Cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldım erken evlendirilmem, ekonomik anlamda eşitsizliğe maruz kalıyorum.*”

K20: “*Ekonomik anlamda sıklıkla eşitsizliğe maruz kalıyorum, maddi olarak özellikle, statü anlamında da maruz kalıyorum, eğitim seviyem düşük olduğu için cahil görülebiliyorum*”.

- K21: “Ekonomik anlamda, statü anlamında özellikle eşitsizliklere maruz kalıyoruz”.
- K22: “Cinsiyet anlamında kalıyorum ve ekonomik olarak maruz kaldım”.
- K23: “Statü anlamında kaldım, iş yerinde çok fazla ezildiğimi hissettiğim dönemler oluyor”.
- K24: “Ekonomik açıdan tabi ki de kalıyorum, işsizlikten dolayı. Eğitim seviyem düşük olduğu içinde zaten iş bulunmuyor bu da önemli bir ayrıntı. Yaş da önemli bu konuda”.
- K25: “Hayır ama önceden çalışırken çok fazla konum itibariyle hakkım yendi, gelir anlamında da maruz kalıyorum örneğin benden daha az çalışan biri benden daha iyi yaşama sahip olabiliyor”.
- K26: “Dinine düşkün insanlar ile yan yana geldiğinde bir eşitsizlik ortaya çıkıyor, düşük bütçeli insanlar ile zengin kesimde olan insanların gittiği marketler bile farklı, gelir eşitsizliğine çok fazla maruz kalıyorum, örneğin sevgililer günü ve anneler günü mesela zengin insanların sevdiklerini mutlu etme şekli bile farklı”.
- K27: “Cinsiyet, din ve ekonomik anlamdaki eşitsizlikler en çok maruz kalmaktayım”.
- K28: “Ekonomik anlamda gelir eşitsizliğine maruz kalıyorum”.
- K29: “Ekonomik anlamda kalıyorum özellikle”.
- K30: Gelir anlamında, ekonomik eşitsizliğe maruz kaldım.
- K32: “Gelir eşitsizliği, ekonomik eşitsizlik, cinsiyet eşitsizliği”.
- K33: “Cinsiyet eşitsizliği, ekonomik eşitsizlik yani gelir eşitsizliği”.
- K34: “Ekonomik eşitsizlik gelir eşitsizlikleri, cinsiyet farklılığı”.
- K35: “Statü ve ekonomik gelir eşitsizlikleri”.
- K36: “Gelir eşitsizliği”
- K37: “Gelir eşitsizliği, ekonomik eşitsizlik”
- K38: “Ekonomik eşitsizliğe, gelir eşitsizliğine maruz kaldım”.
- K39: “Bir kadın olarak birçok yönden maruz kaldığımız sosyal eşitsizlikler var”.
- K40: “Gelir eşitsizliği, cinsiyet ve konum eşitsizliği”.
- K41:” Cinsiyet, ekonomik, gelir, statü, konum, meslek”.

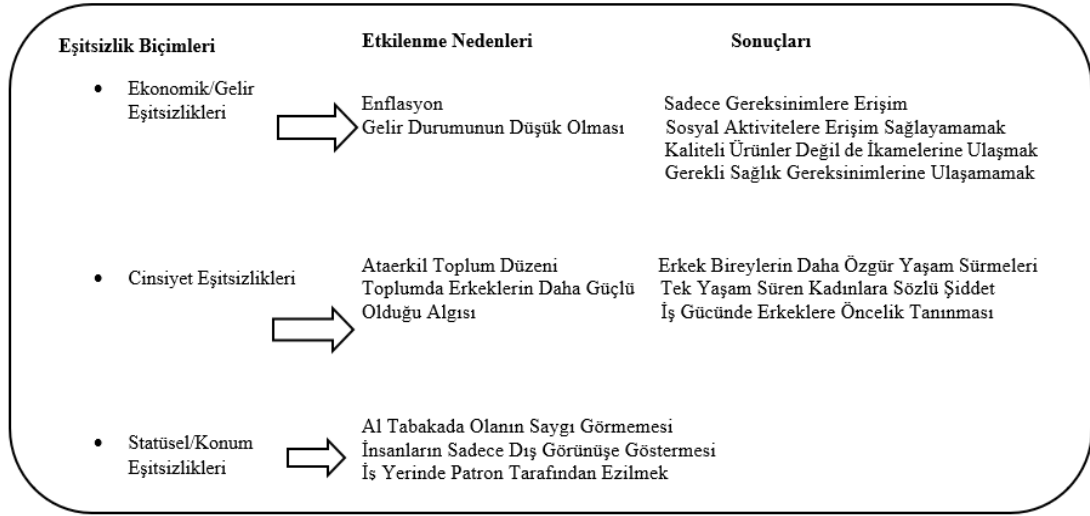

Şekil 6. Katılımcıların En Fazla Maruz Kaldıkları Eşitsizlikler

Katılımcıların en fazla maruz kaldıkları eşitsizlikler ayrıca MAXQDA programı kullanılarak kelime analizine tabi tutulmuştur. Ulaşılan veriler şekil 6’da yer almaktadır. Şekil 6 incelendiğinde yukarıdaki bulgular ile aynı sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Bireylerin en fazla maruz kaldığını belirttiği eşitsizliklerin “ekonomik eşitsizlikler” ve “cinsiyet eşitsizlikleri” olduğu görülmektedir.

4.3.2. Kategori 2. Katılımcıların En Fazla Etkilendikleri Eşitsizlikler

Katılımcılara “en çok hangi eşitsizliklerden etkilendikleri” ve bununla birlikte “nedenleri” sorulmuştur. Bu kapsam da katılımcıların neredeyse tümü (39 katılımcı) en çok etkilendiği eşitsizliğin “ekonomik eşitsizlikler” (gelir eşitsizleri) olduğunu belirtmiştir. Sadece K1, “güç eşitsizliği”, K9, “cinsiyet eşitsizliği” yönündeki yanıtları ile farklı bir yanıt vermişlerdir. Diğer katılımcılardan gelir eşitsizliği ile en çok “cinsiyet eşitsizliğinden” de etkilendiğini belirtenlerse; K5, K12, K13, K16, K18, K19, K20, K22, K27, K32, K33, K34, K39, K40 ve K41 şeklindedir. Bu katılımcıların hepsi kadın bireylerden oluşmaktadır ve çalışmaya 30 kadın katılımcı katılmıştır, bu bakımdan çalışmaya katılım sağlayan kadın bireylerin yarısının cinsiyet eşitsizliği durumundan etkilendiği söylenebilir. Gelir eşitsizliğinin yanında en çok etkilendiği eşitsizlikleri “statüsel (konum)” olarak belirten katılımcılar ise sırasıyla, K5, K7, K10 ve K20 şeklindedir. Ayrıca gelir eşitsizliğinden etkilenmekle birlikte K3 “beslenme eşitsizliğinden” de etkilendiğini belirten tek katılımcıdır.

Şekil 7. Katılımcıların Etkilendikleri Eşitsizlikler ve Nedenleri

Katılımcıların belirtmiş oldukları bu eşitsizliklerden etkilenme nedenleri ve sonuçları şekil 7’de verilmiştir. Bu kapsamda, bireyler ekonomik/gelir eşitsizliklerinden etkilenmektedir, nedenleri oluşan “enflasyon” ve “gelir durumunun düşük olması” şeklindedir bunların meydana getirdiği olumsuz sonuçlarsa, “sadece gereksinimlere ulaşım sağlayabilme” dolayısıyla “sosyal aktivitelere erişim sağlayamamak” şeklindedir. Diğer olumsuz sonuçlarıysa, “kaliteli ürünler değil de ikamelerine ulaşım sağlayabilmek” ve “gerekli sağlık gereksinimlerine ulaşım sağlayamamak” şeklindedir. Ekonomik/gelir açısından eşitsizliklerin bireylerin gıda alım tüketimleri üzerinde özellikle kaliteli gıdaya erişimleri üzerinde önemli etkileri bulunduğu söylenebilir. Ayrıca bireylerin içerisinde buldukları ekonomik durum sosyal hayatlarını da etkilemektedir ki sadece gereksinimlerini karşılayabilme durumunda kalmaktadırlar. Bazı katılımcıların bu ifadelerine ilişkin görüşleri aşağıda verilmiştir;

K2: “Ekonomik eşitsizlik etkiliyor. Tatil yapmak istediğimde her zaman yapamamak, bazı şeyleri isteyip alamamak”.

K3: “Ekonomik eşitsizlik, beslenmedeki eşitsizlik. Bunlar benim için önemli. Yanımdaki insan bir şeyi alabiliyorken ben alamayabilirim, günümüz şartlarında hızlı tüketimden kaynaklı birçok ürüne ulaşmasının zor olması, maddi açıdan da maliyetlerin yüksek olması”.

K4: “Gelir eşitsizliği, alım gücünü yaşam kalitesini ve sağlık hizmetleri gibi birçok şekilde etkiliyor”.

K6: “İstediğimde bazı ürünlere ulaşamamak açısından bakıldığında ekonomik eşitsizlik”.

K11: “En çok ekonomik anlamda eşitsizlikler beni etkilemekte, geçim sıkıntısı çok fazla var”.

K14: “Ekonomik eşitsizlik etkilemekte, çünkü herkesin alım gücü farklı olduğunu, fiyatların artması benim bazı şeylere ulaşmamı engellemekte. Cinsiyet eşitsizliği de etkilemekte, mesela çocukluğumda cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldım. Dedemizin yanında uzun etek giyinirdik”.

K15: “Gelir eşitsizliği. Tüketim toplumu olduğumuz düşünüldüğünde belli bir yaşam standardını sağlamak için belli bir gelire sahip olmamız gerekir. Gelir durumu ise bireyin sosyal, ekonomik, kültürel vb. faaliyetlerini kısaca yaşam biçimini şekillendirir. Bir toplumda gelir dağılımı maksimum eşitlikte değilse o toplumda sosyal sınıf dediğimiz olgular arasında uçurum oluşur”.

K21: “Ekonomik eşitsizlik özellikle etkilemekte, çünkü maddiyattan dolayı. Farklı kişilere farklı muamele yapılması beni üzmekte”.

K22: “Cinsiyet eşitsizliği ve gelir eşitsizliği, maddi durumunuz yetmiyor refah bir hayat sürmek için yeterli maddi duruma sahip değiliz, gereksinimlerimizi bile zor karşılıyoruz. Kadınlara söz hakkı verilmiyor kadına sen ne anlarsın gözü ile bakılmakta”.

K16: “Ekonomik anlamda etkiliyor, bir şey almak istediğimde ulaşamıyorum, genel ihtiyaçlarımıza bile yetişemiyoruz. Cinsiyet eşitsizliği de etkiliyor çocuğun tüm sorumluluğu annede”.

K17: “Ekonomik, her şeye ulaşamıyorum, bu kadar etkilememesi gerekirken çok etkiliyor.

K23: “Şu anda en fazla ekonomik yani gelir eşitsizliği beni etkilemekte çünkü ülkemdeki fiyat artışının kontrol edilememesi, maddi yetersizlikler”.

K24: “Ekonomik gelir eşitsizliği en çok beni etkiliyor, statü olarak da insanlar dış görünüşe bakılarak yaklaşıyor”.

K25: “Gelir anlamındaki eşitsizlik ve özellikle insanların maddiyatına göre ve dış görünüşüne göre davranılabiliyor. Yani konum olarak yüksek insanlar ve maddi açıdan yüksek konumda olan insanlar her yerde saygı görmekte. Örneğin, bir mağazaya iyi görünümlü bir insan girdiğinde herkes ayağa kalkmakta”.

K26: Ekonomik, gelir eşitsizliği, mesela markete gittiğimde yüksek kaliteli ürünleri değil de düşük kaliteli ürünleri tercih ediyorum, bütçeme uygun olan ürünleri.

K28: “Ekonomik tutarsızlık, maaşım sadece gereksinimlerimi karşılamakta gerisi karşılamamakta, sosyal bir hayat, dışarda yemek yemek, 10 sene önce herkes araba

alabilirken mazotu bile lüks oldu, bazı sebze ve meyveler bile asgari ücretli olan için lüks durumunda oluyor”.

K29: “Gelirimiz giderlerimizi karşılamıyor, kira da oturuyorsan durum daha da zor olmakta”.

K30: “Gelir durumumun yeterli olmaması durumundan dolayı istediğim şeylere ulaşamıyorum, gelir yani ekonomik eşitsizliğe maruz kalmaktayım”.

K31: “Gelir eşitsizliklerine maruz kaldım, eğitim eşitsizliğine maruz kalarak okuma fırsatını elde edemediğim için iyi bir işe sahip olamadım, aslında bundan dolayı da gelir eşitsizliği yaşamaktayım, istediklerime dilediklerime ulaşamadım, ulaşamıyorum”.

K32: “Bir erkek iş bulmak istese her sektörde bulur ama kadınlar için şansımız daha düşük, hemen her istediğimi tabi ki de alamıyorum, alacağım şeyleri bütçeme uygun olmasına dikkat ediyorum, yani üst segment bir ürün alacağıma daha uygun daha alt segment bir ürün tercih ederim”.

K33: “Erkeğin sadece erkek olduğu için güçlü sayılması, ataerkil bir toplumda yaşamamız, gereksinimlerimi karşılayabilsem bile diğer sosyal hayatıma, giyecek şeylere, özel zevklere para harcayamıyorsun sadece gereksinimlere hayati ihtiyaçlara bütçe ayırabiliyorum”.

K34: “Erkeklerin daha hür ve özgür yetiştirilmesi, kadınları ezerek yetiştiriyorlar, ekonomik anlamda kaliteli gıdalar ulaşamamam, her şeye kolayca ulaşamam her şeyin pahalı fiyat olması alım gücünün düşmesi, daha kıyafet bile alamıyorken, sadece gereksinimler dışında ekstra bir hayatımız yok”.

K35: “Ekonomik ve gelir eşitsizlikleri yaşam standartlarımızı düşürmekte, bugün aldığımızı yarın alamıyoruz”.

K36: “Bir şey istediğinde alamıyorsun, yiyecekleri kaliteli yiyecekleri, örneğin istediğin meyveyi bile alamıyorum”.

K37: “İstediğim her şeye ulaşamıyorum, gıdalara ulaşmak zor, meyveye bile ulaşmak bazen zor”.

K38: “Çok zor maddiyat kötü durumlar yaşadım, çok zor maddiyat olarak, çok zorlanmaktayım”.

K39: “Maddi konulardaki eşitsizlik etkiliyor çünkü temel ihtiyaçları bile karşılamakta zorlanıyorum. Cinsiyet eşitsizlikleri de beni çok etkilemekte örneğin, yalnız biri olarak yaptırılacak tamiratlar için usta bulmak bile zorlaşıyor çünkü erkek egemen toplumda

kadının sözü dikkate alınmıyor erkeklerin kolaylıkla halledebileceği işleri kadın olarak çok daha fazla çalışma emek ve paraya yaptırabilmek eşitsizliğin başka bir yüzü bence”.

K40: “Herhangi bir gelirim olmadığı için çok eziliyorum eşimden isteyerek geçinmek, gelir açısından zorlanıyorum, güç olarak da erkeklerden daha güçsüz kalmak beni yoruyor”.

K41: “En çok cinsiyet eşitsizliği, erkek akşam dışarı çıkabiliyorken biz kadınlar istediğimiz saatte istediğimiz gibi dışarı çıkamıyoruz, maddi anlam da eşitsizliğe de maruz kalıyorum, yüksek gelirlilerin duyduğu saygıyı biz duymuyoruz, sağlıksal açısından örneğin özel de parası olana daha iyi bakıyorlar yani sonuç olarak hepsi maddiyata bağlanmakta”.

Kadın bireylerin cinsiyet eşitsizliklerinden etkilenme nedenleri “ataerkil toplum düzeni” ve “toplumda erkeklerin daha güçlü olduğu algısı” şeklindedir. Bu durumun sebebiyet verdiği olumsuz sonuçlarsa, “tek yaşayan kadınlara uygulanan sözlü şiddet”, “iş gücünde erkeklere öncelik tanınması” şeklindedir. Hatta bireylerin maruz kaldıkları gelir eşitsizliklerinin temelinde bile sadece kadın olmanın yattığı söylenebilir ki nitekim eğitim alamamış veya eşleri tarafından çalıştırılmamış kadın bireyler kendi ekonomik özgürlüklerine sahip olamamaktadır ve gelir eşitsizliklerine maruz kalmaktadır. Çalışmaya katılım sağlayan bazı kadın bireylerin bu görüşlerine ilişkin ifadeleri ise aşağıda verilmiştir;

K5: “Statü eşitsizliği, ekonomik eşitsizlik ve bazen de cinsiyet eşitsizliği. Örneğin ben bir kadın mühendisim, işimiz de üretimde genel olarak erkek mühendisler tercih ediliyor. Ekonomik açıdan da enflasyonun yüksek olması gelir kaynağı ve giderlerin eşit derecede olmaması ile bazı ihtiyaçlarınızdan vazgeçmek zorunda kalıyoruz”.

K12: “Cinsiyet anlamda ve ekonomik anlamda eşitsizlik etkiliyor. Ekonomik anlamda, babamdan maaş alıyorum fakat çalışamıyorum. En önemlisi beni kadın erkek eşitsizliği beni etkilemekte çünkü birçok ayrımcılığa maruz kalıyorum, özellikle bekar yalnız yaşayan boşanmış kadın olduğum için insanlar çok farklı bakıyor, tek yaşayan bir kadına herkes bir lakap takıyor, insanlar istediği gibi davranabileceğini düşünüyor”.

K13: “Ekonomik anlamda eşitsizlikler etkiliyor, çünkü bazı şeylere ulaşmak zor oluyor, mesela cinsiyet anlamında da boşanmış olan bir kadın olarak iş bakmaya gittiğimde hemen farklı gözle bakıyorlar, insanlar farklı bir bakış açısı olarak bakıyorlar”.

K14: “Ekonomik eşitsizlik etkilemekte, çünkü herkesin alım gücü farklı olduğunu, fiyatların artması benim bazı şeylere ulaşmamı engellemekte. Cinsiyet eşitsizliği de

etkilemekte, mesela çocukluğumda cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldım. Dedemizin yanında uzun etek giyinirdik”.

K16: “Ekonomik anlamda etkiliyor, bir şey almak istediğimde ulaşamıyorum, genel ihtiyaçlarımıza bile yetişemiyoruz. Cinsiyet eşitsizliği de etkiliyor çocuğun tüm sorumluluğu annede.

K18: “Cinsiyet eşitsizliği çünkü ataerkil bir toplum da yaşıyoruz. Ataerkil toplumlar bilinçli yaratılmış, kadınları ezerek ileriye gidilemeyeceğini gelişilmeyeceğini düşünüyorum”. Bazen de ekonomik eşitsizlikler etkilemekte, sosyal gereksinimleri karşılamakta zorlanıyorum bazen”.

K19: “Ekonomik eşitsizlik etkiliyor, durumum gereksinimlerimi bile karşılarken zorlanıyorum. Cinsiyet eşitsizliği de hayatımın büyük bir bölümünü etkiledi, erkek olmadığım için okutulmadım”.

K20: “Ekonomik ve statü eşitsizliği etkilemekte en çok cinsiyet eşitsizliğine de maruz kaldım kadın olduğum için hep evde oturtuldum ekonomik özgürlüğüm olmadı bile eşimden gelen maaş ile geçindim”.

K22: “Cinsiyet eşitsizliği ve gelir eşitsizliği, maddi durumunuz yetmiyor refah bir hayat sürmek için yeterli maddi duruma sahip değiliz, gereksinimlerimizi bile zor karşılıyoruz. Kadınlara söz hakkı verilmiyor kadına sen ne anlarsın gözü ile bakılmakta”.

K27:” Cinsiyet eşitsizliği, ataerkil bir toplumda yaşıyor olmamız, dini anlamda eşitsizlikte çok etkilemekte, kapalı olduğum için insanlar farklı bakıyorlar, örneğin ben banka sınavlarına girdim kapalı olduğum için beni tercih etmediler ve dış görünüşe bakıyorlar, ekonomik anlamda da her istediğime ulaşamıyorum sadece gereksinimlere odaklanmaktayım”.

K31: “Ekonomik eşitsizliklere maruz kaldım, eğitim eşitsizliğine maruz kalarak okuma fırsatını elde edemediğim için iyi bir işe sahip olamadım, aslında bundan dolayı da gelir eşitsizliği yaşamaktayım, istediklerime dilediklerime ulaşamadım, ulaşamıyorum”.

K32: “Bir erkek iş bulmak istese her sektörde bulur ama kadınlar için şansımız daha düşük, hemen her istediğimi tabi ki de alamıyorum, alacağım şeyleri bütçeme uygun olmasına dikkat ediyorum, yani üst segment bir ürün alacağıma daha uygun daha alt segment bir ürün tercih ederim”.

K33: “Erkeğin sadece erkek olduğu için güçlü sayılması, ataerkil bir toplumda yaşamamız, gereksinimlerimi karşılayabilsem bile diğer sosyal hayatıma, giyecek şeylere,

özel zevklere para harcamıyorsun sadece gereksinimlere hayati ihtiyaçlara bütçe ayırabiliyorum”.

K34: “Erkeklerin daha hür ve özgür yetiştirilmesi, kadınları ezerek yetiştiriyorlar, ekonomik anlamda kaliteli gıdalar ulaşamamam, her şeye kolayca ulaşamam her şeyin pahalı fiyat olması alım gücünün düşmesi, daha kıyafet bile alamıyorken, sadece gereksinimler dışında ekstra bir hayatımız yok”.

K39: “Maddi konulardaki eşitsizlik etkiliyor çünkü temel ihtiyaçları bile karşılamakta zorlanıyorum. Cinsiyet eşitsizlikleri de beni çok etkilemekte örneğin, yalnız biri olarak yaptırılacak tamiratlar için usta bulmak bile zorlaşıyor çünkü erkek egemen toplumda kadının sözü dikkate alınmıyor erkeklerin kolaylıkla halledebileceği işleri kadın olarak çok daha fazla çalışma emek ve paraya yaptırabilmek eşitsizliğin başka bir yüzü bence”.

K40: “Herhangi bir gelirim olmadığı için çok eziliyorum eşimden isteyerek geçinmek, gelir açısından zorlanıyorum, güç olarak da erkeklerden daha güçsüz kalmak beni yoruyor”.

K41: “En çok cinsiyet eşitsizliği, erkek akşam dışarı çıkabiliyorken biz kadınlar istediğimiz saatte istediğimiz gibi dışarı çıkamıyoruz, maddi anlamda eşitsizliğe de maruz kalıyorum, yüksek gelirlilerin duyduğu saygıyı biz duymuyoruz, sağlıksal açısından örneğin özel de parası olana daha iyi bakıyorlar yani sonuç olarak hepsi maddiyata bağlanmakta”.

Ek olarak, bireylerin statüsel/konum eşitsizliklerinden etkilenme nedenleri; “alt tabakada olanın saygı görmemesi”, “insanların sadece dış görünüşe önem göstermesi” ve “iş yerinde patron tarafından ezilmek” unsurlarını içerdiği görülmektedir.

Kategori 3. Katılımcıların Yaşamış Oldukları Eşitsizliklerin Sebeplerini Ne Olarak Gördüğü

Katılımcıların yaşadıkları eşitsizliklerin sebepleri sorulmuştur. Bu kapsamda bireylerin yaşamış oldukları eşitsizliklerin sebepleri “ekonomik nedenler”, “cinsiyet eşitsizlikleri” ve “diğer nedenler” olmak üzere üç ana grupta toplanmış olup tablo 10’da verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde, bireylerin yaşadıkları eşitsizliklerin sebepleri, ekonomik nedenler açısından; “bulunulan ülkenin ekonomik şartları”, “ekonomik/gelir eşitsizlikleri”, “gelir durumu yetersizliği”, “enflasyon”, “ekonomik politikalar” ve “tüketim fazlalığı” olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin yaşadığı cinsiyet eşitsizlikleri ise, “ataerkil toplum düzeni”, “kadınlar çalışamaz bakış açısı” ve “yalnız kadın olarak yaşamamanın zorlukları” şeklindedir. Bireylerin yaşadıkları eşitsizliklerin diğer

nedenleriyse, “eğitimsizlik”, “statü eşitsizlikleri”, “insanların bencilliği”, “kültürel değerlerin kaybedilmesi”, “iş imkanlarının kısıtlılığı”, “kişisel gelişimsizlik”, “sahip olunan meslek”, “eşitsiz sistemler” olduğu görülmektedir.

Tablo 10

Katılımcıların yaşamış oldukları eşitsizliklerin sebepleri

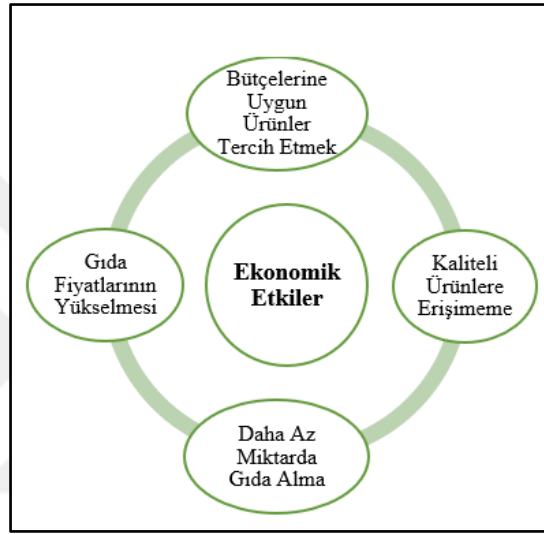
İfadeler	Alt Kategoriler	Tema
Bulunana Ülkenin Ekonomik Şartları (29)	Ekonomik Açıdan Zorluklar	Ekonomik Faktörler
Ekonomik/ Gelir Eşitsizlikleri (9)		
Gelir Durumu Bütçe Yetersizliği (9)		
Enflasyon (3)		
Ekonomik Politikalar (2)		
Tüketimdeki Artış (1)	Cinsiyetçi Yaklaşımların Oluşturduğu Zorluklar	Cinsiyet Eşitsizlikleri
Ataerkil Toplum Düzeni (3)		
Kadınlar Çalışamaz Algısı (2)		
Yalnız Kadın Olarak Yaşamının Zorlukları (1)	Dış Etkilerden Kaynaklı Zorluklar	Diğer Faktörler
Eğitimsizlik (8)		
Statü/ Konum Eşitsizlikleri (4)		
İnsanların Bencilliği (3)		
Kültürel Değerlerin Kaybedilmesi (2)		
İş İmkanlarının Kısıtlılığı (2)	Kişisel Nedenlerden Kaynaklı Zorluklar	Diğer Faktörler
Eşitsiz Sistemler (1)		
Sahip Olunan Meslek (2)		
Kişisel Gelişimsizlik (2)		

4.4. Tema 3. Katılımcıların Beslenme Durumlarına Yönelik Bulgular

Katılımcılarla yapılmış olan görüşmeler itibariyle elde edilen verilere uygulanan analizler doğrultusunda bu tema içerisinde, sosyal eşitsizliklerin katılımcıların beslenme durumları üzerindeki etkileri, katılımcıların kendi beslenmelerini ne kadar yeterli ve dengeli olarak değerlendirdiği, katılımcıların genellikle öğünlerinde tüketmiş oldukları yiyecekler ve katılımcıların kendi beslenme durumlarını diğer kişilerle kıyasladığında nasıl olduğu, olmak üzere 4 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler aşağıda yer almaktadır:

4.4.1. Kategori 1. Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Beslenme Biçimleri Üzerindeki Etkileri

Katılımcılara sosyal eşitsizliklerin beslenme biçimlerini nasıl etkilediği sorulduğunda bireylerin tümü olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Sosyal eşitsizliklerin katılımcıların beslenme biçimlerindeki etkiler, “ekonomik etkiler”, “sağlıklı beslenme açısından etkiler” ve “psikolojik etkiler” olmak üzere üç grupta toplanmıştır ve şekil 7’de gösterilmiştir. Bu kapsamda aşağıda şekiller ile açıklayıcı bir biçimde verilmiştir.

Şekil 8. Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Beslenmeleri Üzerindeki Ekonomik Etkileri

Şekil 8 incelendiğinde, katılımcıların genellikle “bütçelerine uygun gıdalar” tercih ettiği, “kaliteli ürünlere ise erişim sağlayamadığı” veya “erişim sağlamakta zorluk yaşadığı” ve bunlarla birlikte “gıda fiyatlarının yükselmesi ile de birçok şeye erişemedikleri” görülmektedir. Açık bir ifade ile, bireyler özellikle marka olan ürünleri gelirleri bakımından tercih edememektedirler ve birçok şeye erişim sağlamakta zorluklar çekmektedirler ki bu kapsamda sosyal eşitsizliklerin bireylerin beslenmeleri üzerinde önemli ekonomik etkileri olduğu söylenebilir. Katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir;

K2: “Olumsuz yönde bazen etkilemekte çünkü her şeye erişim sağlayamıyoruz”.

K5: “Etkilemekte. Daha ucuz fiyatlı ürünleri tercih ediyorum, pahalı ve kaliteli olanları tercih edemiyorum”.

K6: “Tabi ki de etkilemekte bütçesel anlamda her şeye ulaşım sağlayamıyoruz özellikle yüksek fiyatlı ürünlere”.

K8: “Etkilemekte tabi ki, ekonomik nedenlerden dolayı her şeye ulaşım sağlayamamak”.

K10: “Evet etkiliyor ekonomik anlamda, önceden doğal organik alıyordum şimdi fiyatına özellikle dikkat ediyorum”.

K14: “Daha çok bütçeme uygun ürünlerle beslenme durumunda kalıyorum, çünkü ekonomik ve maddi anlamda zorlanmamak için”.

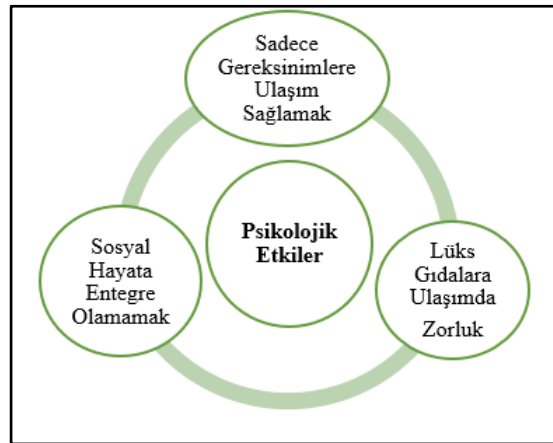
K26: “Etkilemekte, kaliteli ve marka ürün almak yerine daha fazla bütçeme uygun olanı tercih ediyorum, asgari ücret alan bir insan sadece doymak için besleniyor hani gerekli vitaminli kaliteli gıdaları alamıyorum. Kaliteli et ürünlerine, tropik meyvelere kolayca ulaşamıyorum”.

K27: “Çok fazla etkilememekte fakat bütçeme uygun gıda alışverişi yaparım”.

K30: “Etkilemekte, ucuz gıdalara alıyorum, pazara gitsem markete gitsem ucuz olanları alıyorum kaliteli olan gıdaları alamıyorum. Bütçeme uygun olanları alıyorum”.

K35: “Aç kalmıyorum ama tabi ki de etkiliyor bir şeyler alırken iki kez düşünüyorum”.

K37: “Olumsuz etkilemektedir, pahalı şeyleri alamıyorum, kaliteli marka ürünleri alamıyorum”.

Şekil 9. Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Beslenmeleri Üzerindeki Psikolojik Etkileri

K40: “Kaliteli gıdalara erişim sağlamak zor her canımızın çektiğini alamıyoruz, bütçemize uygun olanı alabiliyoruz”.

K41: “Bazen çoğunlukla etkiliyor, yani gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar daha iyi beslenebilirken biz bazı gereksinimlere bile zor erişiyoruz”.

Sosyal eşitsizlikler bireylerin beslenme biçimleri üzerinde önemli psikolojik etkiler yaratmaktadır bunlar şekil 9’ da verilmiştir. Katılımcılar sadece “gereksinimleri olan gıdaları tercih ettiğini”, “lüks olan gıdaları” alamadıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte “gıda alımlarına önem verseler bile sosyal hayatları için bütçelerinin kalmadığını” ve örneğin restoranda ya da kafede yiyecek-içecek tüketmediklerini ifade etmiştir ki bu kapsamda bireylerin psikolojik olarak etkilendikleri söylenebilir. Katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir;

K3: “İstediğim sevdiğim paketli ürünleri tüketemiyorum. İstediğim kaliteli ürüne ulaşamıyorum”.

K17: “Etkilemiyor fakat gıdayı hallederken tabi ki diğer şeyler eksik kalıyor, sadece gereksinimlerimi alıyorum yani sadece gıda alabiliyorum”.

K22: “Psikolojik olarak etkiliyor çok yemek istiyorum fakat maddi olarak çok fazlasını alamıyorum tabi ki de”.

K23: “Belki her istediğimi alamıyorum ama genel olarak almaya çalışıyorum, özellikle gıda alabiliyorken ama diğer şeylere tabi ki kalmıyor maddi durumumuz”.

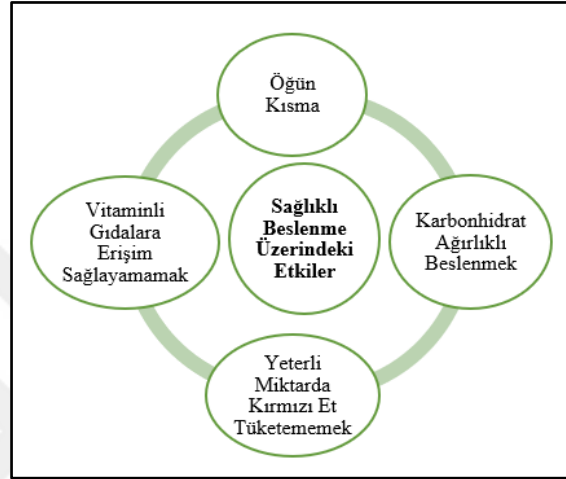
K25: “Tabi ki etkilemekte, mesela sağlıklı beslenin diyorlar fakat ekonomik durumumuz el vermediği için en ucuz ve uygun olan ürünleri tercih ediyorum, kaliteli olan değil de gereksinimimi karşılayacak olanı tercih ediyorum ve kısıtlı almak zorunda kalıyorum, elimdekini yettirmeye çalışıyorum. Keyfi olarak aldığım ürünleri artık satın almıyorum sosyal anlamda dışarda yemiyorum evde yiyorum ihtiyacımı olanı, sosyalleşemiyorum”.

K28: “İstediğim şeyi yiyebilsem, ama bunun sonucunda diğer şeylerden feragat etmek zorunda kalıyorum, ay sonunda eğer istediğim gıdayı alsam başka şeylere yettiremem, bütçem birikim, sosyal hayat gibi şeyler için yetersiz kalır”.

K32: “Her zaman kaliteli ürün alamıyorum, örneğin 10 temel gereksinim almam gerekiyorsa 2 ya da 3 tanesi kaliteli bir gıda hani yarısı bile değil, yani illa kısıyorsun bir şeyden, e kaliteli bir ürün alsam bu sefer de sosyal hayatıma bir şey kalmayacak. Örneğin tatlı yapacaksam en ucuz sütü tercih ederim”.

K33: “Gereksinimlerime bütçe ayırabiliyorum elimden geldiğince ama diğerleri eksik kalıyor, sadece gereksinimlere yetiyor”.

K34: “Açız, beni etkiliyor, belli temel gereksinimlerim dışında yiyecekleri sadece reklamlarda ve vitrinlerde görüyorum lüks olan hiçbir şeyi alamıyorum. Almak istesen de bütçemiz yetmiyor”.

Şekil 10. Sosyal Eşitsizliklerin Katılımcıların Sağlıklı Beslenmeleri Üzerindeki Etkileri

Sosyal eşitsizliklerin bireylerin sağlıklı beslenmeleri üzerinde olumsuz etkileri şekil 10’da verilmiştir. Katılımcılar, “öğünlerinden kısıtığını”, “karbonhidrat ağırlıklı beslendiğini”, “özellikle kırmızı et tüketemediklerini”, “gerekli vitaminleri sağlayacak ürünlere ulaşamadıklarını” belirtmiştir. Bazı katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir;

K4: “Daha uygun ürünlere, kalite olarak daha düşük ürünlere yöneliyorum, et gibi tüketmemiz gereken gıdaları daha az tüketiyoruz bazen öğün atlayarak besleniyorum”.

K7: “Etkiliyor, her istediğim ürünü alamıyorum, örneğin meyve, sebze, kırmızı et, balık”.

K11: “Örneğin miktar olarak daha az bir şey alıyorum, bir de neresi ucuz diye sürekli araştırıyorum”.

K13: “Kötü etkiliyor, sürekli karbonhidrat tükettiğim için obez oldum, et alamıyorum, tavuk alamıyorum, makarna, ekmek sürekli kilo alıyorum, ucuz ve kalitesiz yemek tüketiyorum”.

K15: “Besin ihtiyacımı karşılamak için kısıtlı çeşitte ve miktarda ürün alabiliyorum”.

K19: “Etkiliyor, istediğim kaliteli ürünleri alamıyorum, karbonhidrat alıyorum”.

K20: “Et yiyemiyorum sürekli vitamin eksikliğim var, obezite oldum sürekli karbonhidrat ağırlıklı beslenmekten. Çok etkilemekte”.

K21: “Karbonhidrat tüketiyorum, istediğim yiyeceklere ulaşabiliyorum fakat diğer gereksinimlerimi tam yapamıyorum yani bir şeyden vazgeçmek zorunda kalıyorum”.

K29: “Etkilemekte sağlıklı beslenemiyorum, et fazla alamıyorum, sürekli ucuz gıdalar ve karbonhidratlar alıp tüketiyorum. Her şeyden kısıtığım sadece gereksinimlerimi alıyorum”.

K36: “Yüz de yüz etkiliyor, kırmızı et alamıyorsun, kaliteli yiyecek yok”.

K38: “Beslenmemi etkiliyor ne bulursam onu yerim, bütçeme göre, Bir et alıyorum diyelim dörde bölüyorum, Bir kilo alırken yarım kilo alıyor ihtiyacını”.

4.4.2. Kategori 2. Katılımcıların Kendi Beslenme Biçimlerinin Ne Kadar Yeterli ve Dengeli Olduğu

Katılımcılara yeterli ve dengeli beslenebildikleri konusundaki düşünceleri sorulmuştur. Bu kapsam da katılımcıların neredeyse yarısından fazlası (25 katılımcı) yeterli ve dengeli beslenemediğini düşünmekte olduğunu belirtmiştir.

Nedenleri olarak katılımcılar, “daha ucuz kalitesiz gıdalar tükettiklerini”, “karbonhidrat ağırlıklı ürünlere daha fazla yöneldiklerini ve vitaminsiz ürünlerle beslendiklerini”, “yeterli ve dengeli beslenmeye bütçelerinin yetmediğini”, “maddi açıdan zorlandıklarını” belirtmektedir. Bu açıdan bireylerin yeterli ve dengeli beslenmeleri üzerinde gelir durumlarının başka bir anlamda ekonomik durumlarının olumsuz yönde etkiler yarattığı söylenebilir: Bu kapsam da ise bu bulgular ile sosyal eşitsizliklerin bireylerin beslenmeleri üzerinde etkilerinin daha fazla ekonomik olduğu bulguları denk düşmektedir.

Bazı katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleriye aşağıda verilmiştir;

K1: “Son zamanlarda dengeli beslendiğimi düşünmüyorum. Özellikle hamur işini (makarana gibi) daha fazla tüketmeye başladım”.

K4: “Hayır beslenmem büyük ölçüde daha ucuz ve sağlıksız ürünlerden oluştuğunu düşünüyorum”.

K7: “Yeterli beslendiğimi düşünüyorum ama dengeli beslendiğimi düşünmüyorum”.

K8: “Genel olarak kendi açımdan dengeli beslendiğimi düşünüyorum”.

K12: “Hayır maalesef, kendi isteğimle biraz oluyor”.

K13: “Hayır kesinlikle, vitaminlerim bile düştü. Sağlıklı beslenemiyoruz kaliteli ürünlere ulaşamıyorum ve gerekli vitaminlere ulaşamıyorum”.

K19: “Hayır kesinlikle çünkü güzel ve kaliteli gıdalara ulaşamıyoruz”.

K20: “Düşünmüyorum, alım gücü maddiyattan dolayı”.

K22: “Yeterli besleniyorum ama sağlıklı beslenemiyorum, kaliteli gıdaya ulaşamıyorum çoğunlukla tabi ki”.

K25: “Kendi açımdan elimden geldiğince daha iyi olsun isterim tabi ki ne yazık ki bütçeme uygun olanı almaya çalışıyorum, keyfi olan ürünleri ve kaliteli ürünleri alamıyorum”.

K26: “Hayır düşünmüyorum, maddi açıdan yetersiz olduğum için düşünmüyorum”

K30: “Yeterli ve dengeli beslendiğimi düşünmüyorum, maddi yönden dolayı tabi ki her işin başında bütçenin yeterli olmaması”.

K33: “Yeterli ve dengeli beslendiğimi düşünmüyorum, protein anlamında eksik yaşıyorum, bir doktorun önerdiği listeye göre beslenemiyorum, bütçem yetmiyor”.

K34: “Tabi ki de hayır, bu kadar açlıkta nasıl yeterli beslenemiyorum, dengeli de iş yerinde sabah ve akşam yemeğini işte yiyorum”.

K36: “Hayır vitaminsiz besleniyorum”.

K37: “Yok bütçeme ne uygunsa ona göre öyle besleniyorum”.

K38: “Düşünmüyorum, yeterli beslenmek için elinde bütçe olması lazım, millet diyelim 2 bin harcıyor diyor benim buna imkânım yok, restoranlarda yemek yiyenler var”.

Katılımcılardan, K3, K6, K11, K21, K27, K40 ve K41 ortalama olarak yeterli ve dengeli beslenmeye çalıştığını belirtmiştir. Sadece katılımcılardan, K2, K10 ve K17 yeterli ve dengeli beslendiğini düşünmektedir.

Diğer katılımcıların bu ifadeleri kapsamında, bireylerin kendilerine göre yeterli ve dengeli beslenmeye çalıştığı, gıda alırken bütçelerine uygun hareket ettiği ve gıdaya alımına önem verirken sosyal açıdan eksiklik yaşadıkları örneğin dışarıda yemek yemenin pek de bu bireyler açısından kolay olmadığı söylenebilir.

Diğer katılımcıların görüşleri doğrultusundaki ifadeleri ise aşağıdaki gibidir;

K14: “Yani genellikle evet düşünüyorum, bir şekilde beslenmeye dikkat etmeye çalışıyorum, örneğin kıyafet giyinmeye harcamak yerine beslenmeme ağırlık vermeyi tercih ediyorum”.

K16: “Kendime göre yeterli olduğumu düşünüyorum”.

K17: “Dengeli beslendiğimi düşünüyorum”.

K18: “Dengelemeye çalışıyorum diyebilirim. Önem vermeye çalışıyorum”.

K23: “Dengeli besleniyorum, belki zengin kesim ile aynı ürünleri tüketemiyoruz ama ikamelerine en azından ulaşmaya çalışıyorum”.

K24: “Kısmen olarak, yiyecek alıyorum örneğin fakat bunu yaparken sadece gıda alımı yapıyoruz diğer sosyal aktiviteler giysilerden mahrum kalıyorum. Ve kaliteli marka gıdalar değil de bütçeme uygun olanı tercih ediyorum”.

K32: “Genel olarak düşünüyorum, çok fazla dışardan yemiyorum zaten dışarda çok pahalı yemekler”.

4.4.3. Kategori 3. Katılımcıların Genellikle Öğünlerinde Tüketmiş Oldukları Yiyecekler/İçecekler

Katılımcılara genel olarak öğünlerinde neler tüketmiş oldukları sorulmuştur bu kapsam da veriler tablo haline getirilerek tablo 11’de verilmiştir.

Tablo incelendiğinde, bireylerin kahvaltıda en fazla tüketmiş olduğu yiyecekler “peynir”, “yumurta”, “zeytin” ve “ekmek” şeklindedir. Bireylerin diğer öğünlerde genel olarak tüketmiş oldukları yiyecekler ise en fazla “makarna”, “sebze yemekleri” ve “baklagiller” şeklindedir.

Tablo 11

Katılımcıların Genellikle Öğünlerinde Tükettikleri Yiyecekler/İçecekler

Kahvaltıda Tüketilen Gıdalar	Diğer Öğünlerde Genel Olarak Tüketilen Gıdalar
Peynir (25)	Makarna (15)
Yumurta (23)	Sebze Yemekleri (15)
Zeytin (19)	Baklagiller (11)
Ekmek (14)	Çorba (8)
Domates (8)	Meyve (6)
Salatalık (5)	Fast Food (3)
Çay (4)	Cips (1)
Tost (3)	
Reçel (3)	
Kahvaltılık Soslar (2)	
Börek (1)	

Katılımcılara ayrıca bu soru içerisinde “kırmızı et ve beyaz et” tüketme sıklıkları sorulmuştur. Bu kapsam da katılımcıların et tüketme sıklığı tablo haline getirilerek tablo 12’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, katılımcılardan K1, K2, K3, K6, K9, K11, K16, K18, K21, K25, K27, K28, K29, K30, K41 kırmızı ve beyaz eti ayda bir kez veya daha fazla tükettiği görülmektedir. Katılımcılardan, K4, K14, K17, K19, K20, K24, K26, K31, K32, K40 ise haftada bir kez beyaz et tüketirken ayda bir kez kırmızı et tükettiği görülmektedir.

Katılımcılardan, K12, K34 ve K36 ise hafta bir kez veya daha fazla beyaz et tüketirken yılda bir kez veya daha fazla kırmızı et tükettiği görülmektedir. Katılımcılardan, K8, K22 ve K37, K38 ise ayda bir kez veya daha fazla beyaz tüketirken, yılda bir kez veya daha fazla kırmızı et tüketmektedir.

Katılımcılardan K35 ise hafta da bir kez kırmızı et tüketmeyi tercih ederken yılda bir kez ise beyaz et tüketmektedir. Katılımcılardan K23 ve K33 ise haftada bir kez veya daha fazla kırmızı et ve hafta da bir kez veya daha fazla beyaz et tüketmektedir. K13 ise ayda bir kez veya daha fazla beyaz et tüketirken kırmızı et ise hiç tüketmemektedir.

K10 ise yılda bir kez veya daha fazla kırmızı et ve yılda bir kez veya daha fazla beyaz et tüketmektedir. Katılımcılardan, K5, K7, K15 ve K39 ise ne kırmızı et ne de beyaz

et tüketmemektedir. K13 ise hiç kırmızı et tüketmezken ayda bir kez veya daha fazla beyaz et tüketmektedir.

Tablo 12

Bireylerin et tüketim sıklığı

Kırmızı Et	Katılımcılar	Beyaz Et	Katılımcılar
Haftada Bir Kez veya Daha Fazla	K23, K33, K35	Haftada Bir Kez veya Daha Fazla	K4, K12, K14, K17, K19, K20, K23, K24, K26, K31, K32, K33, K34, K36, K40
Ayda Bir Kez veya Daha Fazla	K1, K2, K3, K4, K6, K9, K11, K14, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K40, K41	Ayda Bir Kez veya Daha Fazla	K1, K2, K3, K6, K8, K9, K11, K13, K16, K18, K21, K22, K25, K27, K28, K29, K30, K37, K38, K41
Yılda Bir Kez veya Daha Fazla	K8, K10, K12, K22, K34, K36, K37, K38	Yılda Bir Kez veya Daha Fazla	K10, K35
Hiç Tüketmeyen	K5, K7, K13, K15, K39	Hiç Tüketmeyen	K5, K7, K15, K39

4.4.4. Kategori 4. Katılımcıların Kendi Beslenme Durumlarını Diğer Kişilerle Kıyaslandığında Nasıl Olduğu

Katılımcılara diğer insanlarla karşılaştırıldığında beslenmelerinin ne kadar yeterli olduğu sorulmuştur. Bu kapsam da katılımcılar diğer insanlarla karşılaştırıldığında beslenmelerinin çoğunluklu olarak “yeterli olmadığını” (21 katılımcı) düşündüklerini belirtmiştir ki bunun nedenleri olarak ise, zengin kesimin daha iyi beslendiği, bütçelerinin kaliteli ve iyi ürünlere yetmediğini belirtmiştir.

Ayrıca katılımcılardan diğer insanlarla karşılaştırıldığında beslenmelerinin “ortalama” olduğunu belirtenlerinde bir o kadar fazla olduğu fakat yine bu bireylerde ekonomik açılardan gıda alımı yaparken zorlandıkları için çok kaliteli gıdalara ulaşamadığını belirtmiştir.

Farklı olarak sadece K8 “yeterli olduğunu” düşündüğünü ifade etmiştir bununla birlikte K11’de “olduğunu düşünüyorum gibi” yanıtı ile K21 ise “normal derecede yeterli olduğunu düşünüyorum” yanıtı ile diğer bireylerden farklılaşmaktadır. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıda verilmiştir;

K1: “Çevremdeki insanların ortalamasına baktığımda orta derecede yeterli olduğunu düşünüyorum”.

K2: “Normal olduğunu düşünüyorum”.

K3: “Orta seviye de yeterli olduğunu düşünüyorum”.

K4: “Pek yeterli olmadığını düşünmüyorum, diğer insanlar haftada 4,5 belki daha fazla et tüketirken ben haftada belki bir iki defa tüketiyorum”.

K5: “Hiç yeterli değil”.

K6: “Ortalama. Her zamanda yeterli değil bence. Ekonomik sorunlar genellikle zorlamakta”.

K12: “Hayır değil maalesef zengin kısım özellikle daha iyi beslenmekte özellikle, ortanın bir düşüğüyüm”.

K13: “Hiç yeterli olduğunu düşünmüyorum özellikle zengin kesimle karşılaştırıldığında hiç yeterli değil”.

K14: “Yetersiz ve sağlıksız olduğunu düşünüyorum”.

K15: “Diğer insanlarla karşılaştırdığımda bir insanın beslenmesinde standart bir seviye varsa o seviyeden çok uzak olmasam da o standardın altında olduğumu düşünüyorum”.

K18: “Yeterli olmadığını düşünüyorum, karbonhidrat tüketiyorum”.

K19: “Hiç yeterli değil”.

K20: “Beslenmemin yeterli kalmadığını düşünüyorum, daha kaliteli yiyeceğe ulaşabilenler var fakat ben her zaman maddi durumumdan dolayı ulaşamıyorum”.

K22: “Yeterince sağlıklı olmadığını düşünüyorum, her şey pahalı olduğu için ulaşamıyorum kaliteli bir gıdaya”.

K23: “Gelir durumu düşük ülkeler baz alındığında yeterli olduğunu düşünüyorum, fakat zengin kısma göre bakarsak orta seviye de diyebilirim”.

K27: “Üst sınıf baz alınırsa az yani diğer sınıfı düşünürsek de normal bu bakımdan orta”.

K28: “Beslenmemizin yeterli olduğunu düşünmüyorum açıkçası”.

K29: “Zengine baktığın zaman biz beslenmiyoruz sadece doymak için besleniyoruz, ama normal olarak baktığında ortalama yani diyebilirim”.

K30: “Yetersiz olduğunu düşünüyorum, çünkü maddiyattan dolayı kaliteli ve sürekli vitaminli ürünlere ulaşmakta zorlanıyorum”.

K31: “Orta halde gibi iyi değil tabi ki karbonhidrat içerikli ürünlere ucuz gıdalar yöneliyoruz, makarna, ekme patates almak bile zor bazen”.

K32: “Yani yüzde 30 40 gibi çok zenginleri düşününce”.

K33: “Yetersiz olduğunu düşünüyorum, çünkü zengin kesim her şeyi tüketebiliyorken ben kahvaltıda yeri geliyor poğaçaya ile geçirmeye çalışıyorum”.

K34: “Çok yeterli olmadığını düşünmüyorum çünkü ekonomik olarak alım gücümüz düşük olduğu için bütçe yetersizliği”.

K36: “Ortalama olduğunu düşünüyorum, fakat örneğin çok maddi olarak iyi olan bir komşum en iyisini yiyebiliyorken ben kırmızı eti bile az tüketiyorum”.

K39: “Yeterli olduğunu düşünmüyorum maddi kazanç her konuda olduğu gibi bu konuda da devreye giriyor”.

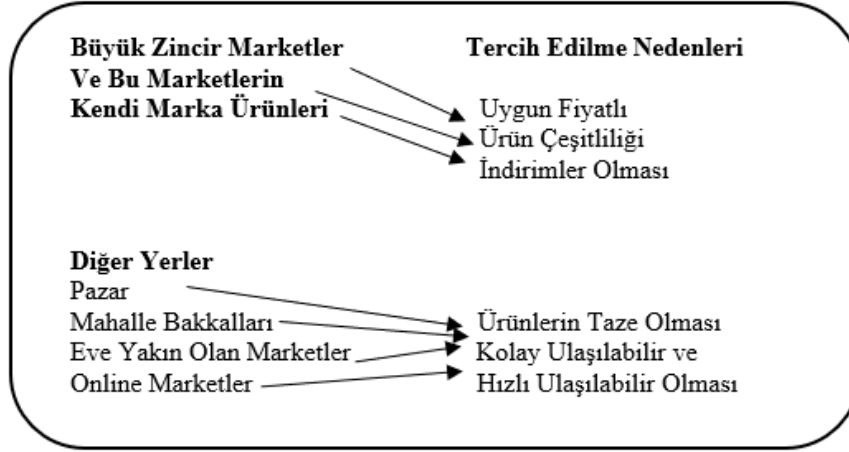
K40: “Ortalama olarak normal”.

K41: “Kalite açısından ortalama her kaliteli ürünü de alamıyorum bakınca”.

4.5. Tema 4. Katılımcıların Gıda Alım Tüketimlerine Yönelik Bulgular

Katılımcılarla yapılmış olan görüşmeler itibariyle elde edilen verilere uygulanan analizler doğrultusunda bu tema içerisinde, katılımcıların gıda alımı yaparken nerelerden aldığı ve nedenleri ve katılımcıların gıda alımı yaparken özellikle dikkat etmiş olduğu unsurlar olmak üzere 2 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler aşağıda yer almaktadır:

4.5.1. Kategori 1. Katılımcıların Gıda Alımlarını Nereden Yaptıkları ve Nedenleri

Şekil 11. Katılımcıların Gıda Alımlarını Genellikle Yaptıkları Yerler ve Nedenleri

Katılımcılara gıda alışverişlerini nerelerden yaptıkları ve nedenleri sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda şekil 11 oluşturulmuştur. Şekil 11 incelendiğinde, bireylerin genellikle gıda alışverişlerini yaparken büyük zincir marketleri ve bu marketlerin kendi marka ürünlerini tercih etmiş olduğu görülmektedir. Bireylerin genellikle tercih etmiş olduğu diğer yerler ise “mahalle bakkalları”, “pazar”, “eve yakın olan marketler” ve “online marketler” olarak sıralanabilir. Katılımcıların bu yerleri tercih etme nedenleriyse; bireyler gıda alımı yaparken büyük zincir marketleri ve bu marketlerin kendi marka ürünlerini tercih etmektedir temel olarak üç sebeptendir bunlar; “uygun fiyatlı olmaları”, “ürün çeşitliliği olması” ve “indirimler olması” şeklindedir.

Bireylerin mahalle bakkalları, pazar, eve yakın olan marketleri ve online marketleri tercih etmesinin sebepleriye de üç şekilde gerçekleşmektedir bunların; “ürünlerin daha taze olması”, “kolay ulaşılabilir olması” ve “hızlı ulaşılabilir olması” biçiminde olduğu görülmektedir.

4.5.2. Kategori 2. Katılımcıların Gıda Alımlarını Yaparken Özellikle Dikkat Ettikleri Unsurlar

Katılımcılara gıda alımı yaparken özellikle dikkat ettikleri unsurlar sorulmuştur. Bu kapsamla bireylerin gıda alımı yaparken özellikle dikkat ettikleri unsurlar çoğunluklu olarak; “ürünlerin fiyatları”, “fiyatlarının indirimli ve ucuz olması”, “bütçelerine uygun olması”, “son kullanma tarihi” ve “kampanyalı ürün olması” şeklindedir. Katılımcıların gıda alımı yaparken diğer daha az dikkat etmiş oldukları unsurlar ise; “ürünün ambalajı ve görüntüsü”, “ürünün markası”, “bazı ürünlerin içeriği”, “taze ve doğal olması” şeklindedir. Bu kapsamda bireylerin gıda alımı yaparken özellikle fiyat unsuruna dikkat etmesi özellikle ekonomik açıdan bu konuya daha çok önem verdiklerini gösterdiği söylenebilir ki zaten bireyler ikinci planda ürünün markası, kalitesi, içeriği ve ambalajı gibi unsurları tutmaktadır. Katılımcıların bu görüşlerine ait ifadeleri aşağıdaki ayrıntılı verilmiştir;

K1: “Eskiden kaliteye çok çok önem verirken şu an da ekonomik olması ve orta kalitede olması benim için yeterli oluyor”.

K2: “Fiyat, markası bazen dikkatimi çeker”.

K3: “Fiyat unsuru benim için önemlidir”.

K4: “Ucuz ve kaliteli olması, son kullanma tarihinin geçmemiş ya da yaklaşmamış olması, daha önce deneyimlediğim markalardan seçerim”.

K5: “İndirimler ve fiyatlar”.

K6: “Fiyatları benim için çok önemlidir”.

K7: “Fiyat, bazen marka ve genel ihtiyaçlarımızı alabildiğimiz kadar”.

K8: “Fiyatına, tarihi, markası, kalitesi”.

K9: “Ürünün ucuz olması”.

K10: “Fiyatlar indirimler özellikle dikkat ettiğim unsurlar çünkü ekonomik açıdan zorlamayacak ürünleri tercih ederim”.

K11: “Fiyatı, doğal olması, indirime giren ürünleri alırım genelde”.

K12: “Fiyatı, hoşuma giden bazı ürünleri alabiliyorum”.

K13: “Fiyatı, son kullanma tarihi, hangisi ucuz ise onu alıyoruz”.

K14: “İlk unsur fiyat ve indirimler, hesaplı olmaya özen gösteriyorum. Maddi durumuma uygun şeyler satın alıyorum”.

K15: “Fiyat, lezzet, tüketim tarihi”.

K16: “Özellikle fiyatı ve son tüketim tarihi”.

K17: “Doğal olduğuna dikkat ediyorum, indirim ve fiyatlara dikkat ediyorum”.

K18: “Taze olması, sağlıklı olması, fiyatına da dikkat ederim, indirim günlerine özellikle dikkat ederim, hangi market uygun özellikle dikkat ederim”.

K19: “Fiyat ve indirimler özellikle dikkat ediyorum. Çünkü maddi durumum ve bütçem olmadığı için dikkat etmek mecburiyetinde kalıyorum”.

K20: “İndirim günlerine özellikle dikkat ederim, uygun fiyatlı olmasına özen gösteririm, son kullanma tarihine dikkat ederim”.

K21: “Son kullanma tarihleri, ucuz ve bütçeme uygun olması, taze olması da benim için önemlidir”.

K22: “Son kullanma tarihi, görünüşü gıdanın, taze olması, uygun fiyatlı olması, indirimli ürünler olması”.

K23: “İlk fiyatına bakarım sonra son kullanma tarihine bakarım”.

K24: “Fiyatı, son kullanma tarihi, markalar belirli, indirimli olması”.

K25: “Fiyatlar, indirimler, son kullanma tarihi, bazı ürünlerin içeriğine, kampanyaları takip ederim, keyfi değil de gereksinimi karşılayan ürünleri alıyorum, kullanabilir miyim, artırımı kullanılabilir mi bunlara dikkat ediyorum”.

K26: “Son kullanma tarihi, Ürünün fiyatı en önemlisi, kalitesine çok bakamıyorum da dış görünüşüne bakmaktayım. Ucuz ve doyurucu olması en önemlisi”.

K27: “Ürünün içeriği, ön planda olan fiyatı, markası, indirimli olması da bazen etkilemekte”.

K28: “Fiyatı, indirimli olması, son kullanma tarihi”.

K29: “Fiyatı, son kullanma tarihi, taze olması, indirim olması”.

K30: “Son kullanma tarihi, fiyatı, indirimli olması, kampanyalı olması”.

K31: “Öncelikle fiyatına dikkat ederim, son kullanma tarihine, uygun fiyatlı olması, indirimli kampanyalı marketler, dış görünüşüne göre ve bütçeme uygun olması özellikle çok önemli benim için”.

K32: “Son kullanma tarihi, indirimli olması”.

K33: “Son kullanma tarihi, tazeliği, marka, indirimler, fiyat”.

K34: “İlk olarak fiyat, gramı, indirimli olması, son kullanma tarihi.

K35: “Son kullanma tarihi, fiyatı”.

K36: “Fiyat ve indirimler, son kullanma tarihi”.

K37: “Son kullanma tarihi, indirimleri, kampanyalı olması”.

K38: “Son kullanma tarihi, ucuzunu alıyorum kendime göre alıyorum”.

K39: “Mevsimi olan ürünleri almaya çalışırım fiyatları pazarda daha uygun oluyor taze ve ucuz olmasına dikkat ederim bakliyat türü alırken paketlenmiş ürünse fiyat araştırması yaparım son kullanma tarihine dikkat ederim”.

K40: “Son kullanma tarihi, tazeliği, fiyatına, bütçeme uygun olmasına”.

K41: “Son kullanma tarihi, fiyatı, bazen kalitesi, bütçeme uygun olması, görünüşü de ilgimi çekmekte”.

4.6. Tema 5. Katılımcıların Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler ve Bir Yiyeceği İsteyip de Satın Alamadığındaki Hislerine Yönelik Duygular

Katılımcılarla yapılmış olan görüşmeler itibariyle elde edilen verilere uygulanan analizler doğrultusunda bu tema içerisinde, katılımcıların tüketmek istedikleri ama ulaşamadıkları yiyecekler ve katılımcıların bir yiyeceği isteyip alamadığındaki hisleri olmak üzere 2 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler aşağıda yer almaktadır:

4.6.1. Kategori 1. Katılımcıların Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler

Katılımcıların tüketmek istedikleri ama ulaşamadıkları yiyecekler açık bir şekilde tablo 13'te Tablo 13 incelendiğinde bireylerin ulaşmak isteyip de ulaşamadıkları yiyecekler “pahalı bazı kırmızı et ürünleri”, “deniz ürünleri” ve “pahalı bazı meyveler” olarak genellenebilmektedir.

Tablo 13

Katılımcıların tüketmek istedikleri ama ulaşamadıkları yiyecekler

Katılımcı Kodları	Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler	Katılımcı Kodları	Tüketmek İstedikleri Ama Ulaşamadıkları Yiyecekler
K1	“Her hafta İskender yemek isterdim”.	K22	“İstakoz deniz ürünleri”.
K2	“Bazı deniz ürünleri”	K23	“Kobe bifteği, kaz eti, dragon fruit, havyar”.
K3	“Deniz ürünleri ve kırmızı et”	K24	“Pahalı kırmızı et ürünleri”.
K4	“Yabancı bir marka çikolata, ya da az bulunan bir et kobe bifteği gibi”	K25	“Pahalı bazı kırmızı et ürünleri”.
K5	“İstakoz, deniz ürünleri”.	K26	“Tropik meyveler, deniz ürünleri, pahalı restoranlardan yemek yemek”.
K6	“Kaliteli marka ürünler”	K27	“Pahalı deniz ürünleri (ahtopot) suşi, pahalı bazı kırmızı etler”.
K7	“Bazı pahalı meyveler, kuruyemişler, bazı peynir çeşitleri, alkollerin bazıları”.	K28	“Deniz ürünleri (havyar, istakoz)”.
K8	“Özellikle deniz ürünleri ve pahalı kırmızı et türleri”.	K29	“Bazı pahalı meyveler, deniz ürünleri”.
K9	“Kırmızı et”.	K30	“Bazı kırmızı et ürünleri”.
K10	“Pahalı ürünler, kuşkonmaz gibi sebzeler, biftek”.	K31	“Bazı pahalı tropikal meyveler, antrikot”.
K11	-	K32	“Nusret restoran, istiridye, istakoz, havyar, yengeç deniz ürünleri”.
K12	“Pahalı et ürünleri ve deniz ürünleri”.	K33	“Mango, Nusret'teki altın kaplamalı et”.
K13	“Kırmızı etin pahalı olan türleri, meyveler, deniz ürünleri”.	K34	“Deniz ürünleri, et pırzola”.
K14	“Özellikle merak ettiğim bir restoranda et deneyimlemek isterdim”.	K35	“Nusret'e gitmek istiyorum mesela denemek isterdim oradaki etleri, portakallı ördek, istakoz”.
K15	“Pahalı bazı meyveler”	K36	“Pahalı kırmızı et ürünleri”.
K16	“Ejder meyvesi, pahalı meyveler, frenk üzümü, bal yemişi”.	K37	“Pahalı kırmızı et, balık türleri”.
K17	“Deniz ürünleri”.	K38	“Pahalı kırmızı et ürünleri, balık”
K18	“Temiz ve sürdürülebilir gıdalar”.	K39	“Et türevleri ve bazı meyveler”
K19	“Kırmızı etin bazı pahalı türleri, deniz ürünleri, meyveler bazı sebzeler, pahalı olan baklagiller”.	K40	“Pastırma, suşi”.
K20	“Ahtopot, istakoz, ejderha meyvesi gibi ürünler, kırmızı etin bazı türleri”.	K41	“Kırmızı kakao, ejder meyvesi”.
K21	“Pahalı meyve ve sebzeler, antrikot, biftek gibi ürünler”.		

Katılımcılardan sadece K11 “böyle bir ürün olmadığını” belirtmiştir. Farklı olarak katılımcılardan; K18 “temiz ve sürdürülebilir gıdaya ulaşmak” istediğini belirtmiştir. Ayrıca farklı biçimde katılımcılardan; K14, K26, K32 ve K35 “marka olan tanınmış bir restoranda et deneyimlemek istediklerine” dair ilişkin görüş bildirdikleri görülmektedir.

4.6.2. Kategori 2. Katılımcıların Bir Yiyeceği Almak İsteyip Alamadıklarındaki Hisleri

Katılımcılara bir yiyeceği isteyip alamadığında neler hissedeceği sorulmuştur.

Tablo 14

Katılımcıların bir gıdayı isteyip alamadığında hissettikleri

Katılımcı Kodları	Katılımcıları Hisleri	Katılımcı Kodları	Katılımcıların Hisleri
K1	Üzüntü	K22	Üzüntü
K2	İkame ürün tercihi	K23	İkame ürün tercihi
K3	Hiçbir şey	K24	Üzüntü
K4	Üzüntü	K25	Üzüntü
K5	Hiçbir şey	K26	Üzüntü
K6	Üzüntü	K27	Üzüntü ve yetersizlik
K7	Üzüntü	K28	Üzüntü
K8	Üzüntü	K29	Üzüntü
K9	Öfke	K30	Üzüntü
K10	Üzüntü	K31	Üzüntü ve öfke
K11	Üzüntü	K32	Üzüntü
K12	Üzüntü	K33	Üzüntü ve yetersizlik
K13	Üzüntü	K34	İkame ürün tercihi
K14	İkame ürün tercihi	K35	Üzüntü
K15	Üzüntü	K36	Üzüntü
K16	İkame ürün tercihi	K37	Üzüntü
K17	Öfke	K38	Üzüntü ve öfke
K18	İkame ürün tercihi	K39	Üzüntü ve yetersizlik
K19	Üzüntü	K40	Üzüntü
K20	Üzüntü	K41	Üzüntü ve öfke
K21	Öfke		

Bu kapsam da katılımcılardan elde edilen veriler kodlara dönüştürülerek tablo 14’te sunulmuştur. Tablo 14 incelendiğinde bireylerin çoğunluklu olarak bir yiyeceği isteyip de alamadığında “üzüntü” (24 katılımcı) hissettiği görülmektedir. Katılımcılardan, K9, K17 ve K21 bir yiyeceği isteyip alamadığında “öfke” hissettiğini, katılımcılardan; K27, K31 ve K41

ise “üzüntü ve öfke” hissettiğini ve katılımcılardan; K27, K33 ve K39 ise “üzüntü ve yetersizlik” hissettiğini belirtmiştir.

Ayrıca, katılımcıların çok az bir kısmı; K2, K14, K16, K18, K24 ve K34 bir yiyeceği isteyip alamadığında onun yerine “ikame bir ürün tercih edebileceğini” belirttiği görülmektedir. Katılımcılardan sadece, K3 ve K5 bir yiyeceği isteyip alamadığında “hiçbir şey” hissetmediğini ifade ettiği görülmektedir.

4.7. Tema 6. Katılımcıların Beslenme Eşitsizliğinin Nasıl Çözümüne Yönelik Önerileri

Katılımcılara beslenme eşitsizliğinin nasıl çözümlenebileceği sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsam da katılımcıların beslenme eşitsizliğine yönelik sundukları çözüm önerileri “ekonomik çözümler”, “gıda israfını önlemeye yönelik çözümler” ve “eşitlik sağlanmasına yönelik çözümler” olmak üzere üç grupta toplanmıştır. 11 katılımcı ise beslenme eşitsizliklerinin çözümlenemeyeceğini düşünmüşler ve nedenleri ile belirtmişlerdir. Ek olarak katılımcılardan sadece K10, ise farklı bir öneri sunmuştur bu görüş şu şekildedir; *“gıda yardımları büyük çaplı, yardım olarak aslında nitelendirmek yanlış bu kez de statü farklı oluyor örneğin, gıda üretim tesislerinde gıdaya erişimi olmayan bireyler çalıştırılabilir ve bunun karşılığında gıda alabilirler”*.

4.7.1. Ekonomik Çözümler

İlk olarak katılımcıların ekonomik çözümler olarak belirtmiş olduğu çözümler çoğunluklu olarak; “zengin kesimin yoksul kesime yardım etmesi” gerekliliğini, “ekonomik iyileşmeler” yapılması, “gıda fiyatlarının düşürülmesi” ve “gıdaların herkesin ulaşabileceği fiyatlarda olması” gerekliliği unsurlarını içermektedir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

K6: “Ekonomik durumun düzelmesi, insanların yoksul kesimlere yardımlarda bulunması”.

K7: “Ülke ekonomisinde iyileşmeler olursa, alım gücümüz yükselirse, zengin kesim yoksul kesime yardım ettiğinde çözümlenebilir”.

K12: “Zenginler bu bencilliği bırakmadığı sürece çözümlenmez, ne zaman zenginler yoksul kesimi düşünüp yardım ederse belki o zaman çözümlenebilir. Gıda israfı olmazsa çözümlenebilir”.

K18: “İnsanların bilinçlenmesi gerekiyor, israf konusunda, paylaşım olması gerektiğini düşünüyorum. Zaten zengin kesim yeteri kadar tüketse zaten açlık diye bir şey olmaz. Paylaşımların bir nebze olsa da bunu en azından çözebileceğini düşünüyorum”.

K22: “Gıda indirimleri yapılabilir, ulaşılamayan gıdalar daha ulaşılabilir olabilir, her aileye aylık belirli yardımlar yapılabilir”.

K23: “Ülke olarak bakıldığında temel gıdaların fiyatları herkesin ulaşabileceği fiyatlara indirilebilir, ülkeler sadece gıdayı özellikle herkesin ulaşması için gerekli önlemleri alabilirlerse çözümlenebilir”.

K32: “Zenginlerin önce kendi gözünü doyurması ile, herkesin gücü yettiğince birbirini görüp yardım etmesi ile sadece zengin de değil”.

K33: “Bence birazcık Robinhood misali zenginden alınıp fakire verilmeli, ekonomik olarak iyileşmeler yapılabilir, ürünlerin daha geri dönüştürülebilir ve daha az ürün içinde olan paketler üretilebilir ve bundan dolayısıyla gıda israfının önüne geçilebilir”.

K39: “Devletin halkın refah düzeyini yükseltmek için uygulayacağı doğru gerçekçi politikalarla düzelebilir”.

4.7.2. Gıda İsrafını Önlemeye Yönelik Çözümler

Katılımcıların gıda israfını önlemeye yönelik üretmiş oldukları çözümler; “gıda israfını önlemek/tasarruf yöntemleri geliştirmek”, “gıda israflarını önleme konusunda insanlara bilinçlendirme yapmak”, “gıdaları stoklamamak/istiflememek” ve “gıdaları sürdürülebilir kılmak” unsurlarını içermektedir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

K5: “Herkes ihtiyacı kadar tükettiğinde çöpe atmadığında ve ihtiyacı olanlarla paylaştığında çözümlenebileceğini düşünüyorum”.

K11: “Tasarruf, gıda sürdürülebilirliği, gıda israfı durumu öncelikle çözümlenmesi gerekiyor, yoksullarla yiyeceklerin paylaşılması”.

K16: “Bol bol evlere stoklamak yerine herkes yeteri kadar alsın, zengin kesim yeteri kadar tüketse ve paylaşırsa aslında çözümlenebilir. Restoranlar da çöpe atmak yerine gıda israfını önlenir”.

K19: “Tasarruf yapılabilir, gıda israfı önlenir, zengin kesimler yeterli tüketirse yoksul kesime de kalabileceğini düşünüyorum”.

K20: “İsrafi önlemenin önemli olduğunu düşünüyorum, birçok şey çöpe atılmakta bunun yerine değerlendirilebilir, yoksul kesime dağıtılabilir belki bu yolla çözümlenebilir”.

K38: “İsraflar durdurulabilir çöpe atılan ekmekler, hafif bozulmuş olan meyve ve sebzeleri çöpe dökmek yerine dağıtılsa, doğru yönetimler uygulanırsa, ama çözülebilir mi onu da emin değilim”.

4.7.3. Eşitlik Sağlanmasına Yönelik Çözüm

Katılımcıların belirtmiş olduğu bir diğer çözüm önerisi ise eşitlik sağlanmasına yönelik çözümlerden oluşmaktadır bunlar; “her alanda eşitlik sağlamak” ve “gıdaların eşit ve adil dağılımını” unsurlarını içermektedir. Katılımcıların bu görüşlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir;

K3: “Günün birinde tüm insanların yaşam alanlarında adalet ve eşitliğin sağlandığı takdirde eşitsizliğin çözülebileceğini düşünüyorum”.

K13: “Gıda israfının önlenmesi gerekmektedir, gıdaların fiyatlarının düşürülüp herkesin gıdaya eşit ulaşması ile belki çözümlenebilir”.

K15: “Başta üretim tüketim eşitsizliği daha sonra gelir dağılımının dengelenmesi ile çözülebileceğini düşünüyorum”.

K21: “Maddi açıdan insanlar eşit olduğu zaman çözümlenebilir, gıda israfı yapılmazsa bu problem çözülürse ancak o zaman çözümlenebilir”.

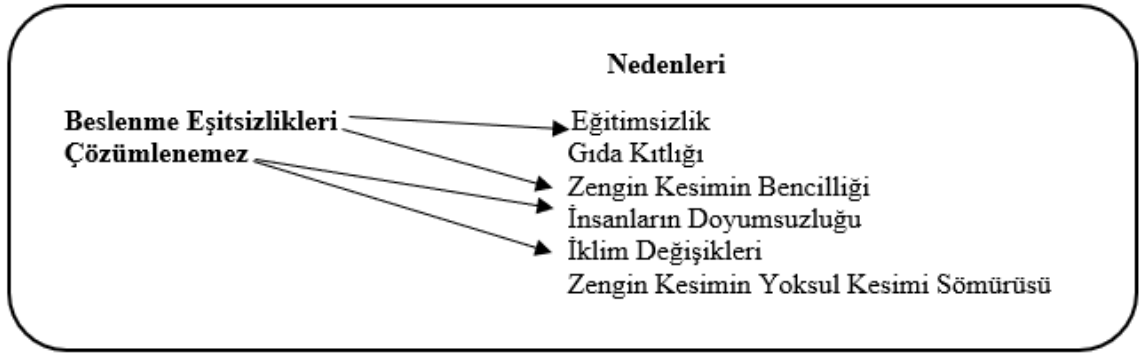
K29: “Eşitlikle çözümlenir, insanlara üretim fırsatı verilse, eşit dağılım olsa ve yeteri kadar herkes alsın ancak, sen ye ben bakayım bencilce olmasa çözümlenebilir”.

K34: “Çözümlenebilir tabii ki herkese eşit ücret hakkı verilmeli, eşit iş saatleri ve mesai saatleri ile belki aynı standartlar sağlanabilir”.

K40: “İnsanlar arasında barış sağlayarak, herkesin din, dil, ırk ayrımı yapmadan birbirine yardım etmesiyle çözümlenebileceğini düşünüyorum. Sınıflandırma olmasa çözümlenebilir”.

4.7.4. Beslenme Eşitsizlikleri Çözülmemez, Bunun Nedenleri

Katılımcılardan, 11 katılımcı ise beslenme eşitsizliklerinin “çözümlemeyeceğini” düşünmektedir. Beslenme eşitsizliklerinin, neden çözümlenemeyeceğini belirtmiş oldukları ifadeler şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12. Beslenme Eşitsizliğinin Çözülmememesinin Nedenleri

Şekil 12 incelendiğinde, bireylerin beslenme eşitsizliklerinin çözümlenemeyeceğine dair düşüncelerinin nedenleri; “zengin kesimin bencilliği”, “eğitimsizlik”, “gıda kıtlıkları”, “zengin kesimin yoksul kesimi sömürmesi”, “insanların doyumsuzluğu” ve “iklim değişiklikleri” unsurlarını kapsadığı görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz küresel dünyasında, artan hızlı gelişme, homojenleşme, artan bütünleşme, tek dünya pazarı olma, bağlılık, farklılıkların ortadan kalkması, dünyanın kristalleşmesi, ulusal sınırların dışına çıkılması gibi cümlelerle sıkça tanımlanan ve ekonomik, siyasi, kültürel, teknolojik gibi çok boyutlu bir yapıya sahip olan küreselleşme süreci dünyayı hızlı bir biçimde etkisi altına almaktadır. Nitekim küreselleşmenin olumlu etkilerinden faydalanan gelişmiş yüksek gelirli ülkelere nispeten düşük gelir düzeyine sahip olan gelişmekte olan ülkeler, yoksulluk, eşitsizlik, kültürel ve çevresel gibi küreselleşmenin sebebiyet verdiği bir takım olumsuz etkiler ile karşı karşıya kalmaktadır ki zaten küreselleşme sürecinin toplumsal sonuçları olarak risk, belirsizlik, güvensizlik, eşitsizlik, kaygı gibi kavramlara çoğunlukla vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda küreselleşmenin eşitsizlikleri direk olarak oluşturmasa da derinleştiren bir süreç olduğu söylenebilir.

Daima tüm insan toplumlarından beri süregelen eşitsizlikler toplum tarihinin temel paradoksu konumundadır ve modern toplumların bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Eşitsizlik biçimleri, toplumlarda en fazla servet, mülkiyet ve gelir dağılımında kendini göstermektedir. Öyle ki eşitsizliklerin en önemli boyutunu gelir (ekonomik) ve servet eşitsizlikleri oluşturmaktadır. Ne var ki gelirin eşit dağılmaması sonucu itibariyle, ekonomik ve sosyal birçok problem meydana gelmektedir. Bugün özellikle COVID-19’unda etkileri ile, dünyanın en zengin kesiminin serveti iki katına çıkarken, insanlığın %99’unun ise geliri daha da kötüleşmiştir ki zengin kesim ve yoksul kesimin arasındaki farkın çok fazla açıldığı hatta bir uçurum olduğu söylenebilir. Ek olarak, eşitsizlikler bugün her dört saniyede bir insanın ölümüne sebebiyet vermektedir, örneğin, yoksul ülkeler de yaşayan insanlar sağlık imkanlarına ulaşım sağlayamadığı için ölmekte, dünyanın bazı yerlerinde kadınlar kadın sünneti nedeniyle veya önceki ya da şimdiki partneri tarafından öldürülmekte, her yıl milyonlarca insan ise yeterli yiyeceğe ulaşamaması nedeniyle açlıktan hayatını kaybetmekte, iklim krizleri ise özellikle yoksul ülkelerde her yıl birçok insanın ölümüne yol açmaktadır.

Küresel adaletsizliğin giderek artarak rahatsız edici boyutlara ulaşması ve küresel servetinde adaletsiz bir biçimde dağılması yoksulluk, çatışmalar ve açlık gibi toplumsal problemlere neden olmuştur. Bugün özellikle gelir eşitsizliğinin yani ekonomik anlamdaki

eşitsizliklerin sebebiyet verdiği problemlerden olan yetersiz beslenme ve açlık, bir insan üzerinde travmalara yol açmakta veya kalıcı hasarlara neden olmakla birlikte şiddetin en kötü biçimi olarak ifade edilmektedir. Bugün küresel açlık seviyeleri endişe verici derece de yüksek rakamlara ulaşmıştır. Nitekim tüm bu açıklamalar gözetildiğinde, bir insanın en temel gereksinimi olan beslenme insanların toplumdaki statüsüne, gelirin, servetine, cinsiyetine, ırkına, dinine, yaşadığı coğrafyaya göre değişim göstermemelidir. Yeterli miktarda gıdaya ulaşım sağlamak tüm insanlığın en temel haklarından biridir.

Bu çalışmada, bireylerin veya grupların deneyimlemiş oldukları sosyal eşitsizliklerin beslenmelerinde ve gıda alım tüketimlerinde ne yönde ve nasıl bir etkide bulunduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, gelir durumu açısından asgari ücret ve altında gelire sahip olan 41 kişiye yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri şu biçimdedir. Çalışmaya katılan katılımcılar da 30'u kadın 11 ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması ise 40 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim durumları ise, sadece katılımcılardan 2'si lisansüstü eğitim seviyesine sahipken, 12'si lisans, 6'sı ön lisans, 12'si lise, 2'si ortaokul, 7'si ilköğretim seviyesine sahiptir. Katılımcıların meslek durumlarıysa, en fazla özel sektör çalışanı, emekli, ev hanımı olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada öncelikle olarak katılımcıların sosyal eşitsizlikler ve dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsam da katılımcılar sosyal eşitsizlikleri ağırlıklı olarak, ekonomik/gelir eşitsizlikleri ve cinsiyet eşitsizlikleri bağdaştırdıkları belirlenmiştir. Katılımcılar, temel olarak etkilendikleri eşitsizlik türleri de gelir/ekonomik eşitsizlikler ve cinsiyet eşitsizlikleri olduğu için sosyal eşitsizlikleri genel olarak ekonomik/gelir eşitsizlikleri ile bağdaştırdıkları söylenebilir. Ayrıca toplum yapısı içerisinde ve dünyada da en yaygın olan eşitsizlik biçimlerinin gelir eşitsizlikleri ve cinsiyet eşitsizlikleri olmasının da bu düşünceleri üzerinde etkileri olduğu söylenebilir. Ek olarak katılımcıların sosyal eşitsizlikler hakkındaki diğer düşünceleri ise herkesi etkileyen insanlık dışı bir faktör olduğu ve adaletsiz bir durum olduğu, aynı zamanda herkesin her şeye eşit ulaşım sağlayamamasına sebebiyet veren bir durum olduğu bununla birlikte herkesin eşit şartlarda olması gerektiği yönünde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların sosyal eşitsizlik hakkındaki diğer düşünceleri ise, sosyal eşitsizliklerin genel olarak statü/konum eşitsizlikleri ile ilgili olduğu, eşitsizliklerin coğrafi konum itibarı ile oluştuğu ve ırkçılık ile alakalı olduğu yönündedir ve katılımcılar sosyal eşitsizliklerin kaçınılmaz bir durum

olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkında ekonomik anlamda gelişim göstermiş ülkelerin gelişmemiş ülkeleri sömürdüğünü, toplumların zengin kesimlerinin bencillik yaptığını, ekonomik gücün en etkili faktör olduğunu bireyin sahip olduğu ekonomik gücün ülkeden ülkeye değişim gösterdiğini, zengin ve yoksul kesim arasındaki eşitsiz dağılım olduğunu düşünmektedir. Ayrıca katılımcıların bu durum için değindiği diğer konularsa, Afrika Bölgesinde açlık ve susuzluğun önemli ve üzücü bir problem olduğu, gıda israfı ve kıtlık arttığı ve ırkçılığın yayılım gösterdiği yönündedir. Ayrıca katılımcılar zengin kesimde yaşayan insanların yoksul kesimde yaşayan insanlara yardım etmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıların, esasen içinde bulunmuş oldukları toplum yapısı gereği yardımlaşma kültürünün yaygınlığından dolayı bu düşünceye sahip olduğu söylenebilir. Katılımcıların dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkındaki diğer görüşleri ise, sosyal eşitsizliklerin topluluklar arası öfkeye sebebiyet verdiğini ve tüm dünyada olduğunu, yayılım gösterdiğini ek olarak insanların eşit olması birbirinden üstün olmaması gerektiği olarak belirlenmiştir.

Çalışmada, katılımcıların en fazla maruz kaldıkları eşitsizlikler; ekonomik/gelir eşitsizlikleri ve özellikle kadın katılımcıların ise cinsiyet eşitsizliklerine maruz kaldığı belirlenmiştir. Katılımcıların en fazla etkilendikleri eşitsizlikler ise, ekonomik/gelir eşitsizlikleri olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte yine kadın katılımcıların yarısının en fazla cinsiyet eşitsizliği durumundan etkilendiği belirlenmiştir. Dünya da ve Türkiye’de önemli cinsiyet eşitsizliklerinin var olması ve OXFAM raporuna göre de her yıl en az 67,000 kadın, kadın sünneti nedeniyle ölmekte ya da önceki veya şimdiki partneri tarafından öldürüldüğü verilerce ortaya koyulması da çalışmanın bu sonucunu destekler nitelik taşımaktadır. Ayrıca katılımcıların bu eşitsizlikler ile en fazla statüsel/konum eşitsizliklerinden etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda, çalışma sonucu olarak, ekonomik/gelir açısından eşitsizliklerin bireylerin gıda alım tüketimleri üzerinde özellikle kaliteli gıdaya erişimleri üzerinde önemli etkileri olduğu ek olarak bireylerin içerisinde buldukları ekonomik durum sosyal hayatlarını da etkilemektedir ki sadece gereksinimlerini karşılayabilme durumunda kalmakta oldukları belirlenmiştir. Kadın katılımcı bireylerin ise, maruz kaldıkları gelir eşitsizliklerinin temelinde bile sadece kadın olmanın yattığı söylenebilir ki nitekim eğitim alamamış veya eşleri tarafından çalıştırılmamış kadın bireyler kendi ekonomik özgürlüklerine sahip olamamaktadır ve gelir eşitsizliklerine de maruz kalmaktadır.

Katılımcıların yaşamış oldukları bu eşitsizliklerin sebepleri ise, ilk olarak ekonomik faktörlerdir bu kapsamda; bulunulan ülkenin ekonomik şartları, ekonomik/gelir eşitsizlikleri, gelir durumu ve bütçe yetersizlikleri, enflasyon, ekonomik politikalar, tüketimdeki artış olarak ortaya çıkmaktadır. Bir diğeri ise cinsiyet eşitsizlikleri faktörüdür bu kapsamda; ataerkil toplum düzeni, kadınlar çalışamaz algısı, yalnız kadın olarak yaşamının zorlukları olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların yaşamış oldukları eşitsizliklerin diğere sebepleri ise, eğitimsizlik, statü/konum eşitsizlikleri, insanların bencilce davranması, kültürel değerlerin kaybedilmesi, iş imkanlarının kısıtlılığı, eşitsiz sistemler, sahip olunan meslek ve kişisel gelişimsizlik olduğu sonucuna varılmıştır. Katılımcıların bu kapsam da çalışmada diğere sonuçlar ile benzerlik gösterdiği yani, bireylerin deneyimledikleri eşitsizliklerin genel olarak gelir durumları ile olumsuz olarak etkilendiği sonucuna varılmaktadır.

Sosyal eşitsizliklerin katılımcıların beslenmeleri üzerinde, ekonomik etkileri, sağlıklı beslenmeleri üzerindeki etkileri ve psikolojik etkileri olduğu belirlenmiştir. Sosyal eşitsizliklerin katılımcıların beslenmeleri üzerindeki ekonomik etkilerinin; bütçelerine uygun ürünleri tercih etmek, gıda fiyatlarının yükselmesi ve dolayısıyla kaliteli ürünlere erişim sağlayamamak, daha az miktarda gıda almayı tercih etmek olduğu belirlenmiştir. Bakıldığında Dünya Bankası 2022 tarafından oluşturulan raporda da rekor seviyedeki yüksek gıda fiyatlarının, milyonlarca insanı aşırı yoksulluğa sürüklediği, açlığı ve yetersiz beslenmeyi büyüttüğü belirtilmiştir bu açıdan çalışma bulguları Dünya Bankası raporunda verilmiş olan bazı veriler ile benzerlik göstermektedir. Sosyal eşitsizliklerin katılımcıların psikolojileri üzerindeki etkilerinden, sadece gereksinimlere ulaşım sağlayabilmek dolayısıyla sosyal hayata entegre olamamak ve lüks gıdalara ulaşım sağlayamamak olduğu belirlenmiştir ki bu kapsam katılımcılar sadece gereksinimlerine odaklanmak zorunda kaldıkları için sosyal hayata entegre olamamaktadırlar bu da bireylerin psikolojilerini olumsuz yönde etkilediği ayrıca istedikleri lüks gıdaları da alamayınca üzülen psikolojik bir takım etkilere maruz kaldığı söylenebilir. Sosyal eşitsizliklerin katılımcıların özellikle sağlıklı beslenmeleri üzerindeki etkilerinden; öğünlerde kısma zorunluluğu, karbonhidrat ağırlıklı beslenmeye yönelmek, özellikle gereksinimi oldukları düşündükleri kırmızı eti çoğunlukla tüketememek ve gerekli vitaminleri sağlayacak ürünlere ulaşamamak olduğu sonucuna varılmıştır. Martinez-Valle (2001), tarafından 1990 ve 1996 yılları arasında sosyal eşitsizliğin Meksika nüfusunun üzerinde sağlık durumlarını ne biçimde etkilediğinin incelendiği çalışmada da sosyal eşitsizliğin hem bireysel hem de toplu

düzeylede sağlığı olumsuz olarak etkilediği sonucuna varılmıştır ki bu durum çalışmadaki sosyal eşitsizliklerin sağlıklı beslenme üzerinde olumsuz etkiler yarattığı sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların yarısından fazlasının ise yeterli ve dengeli beslenemediği sonucuna varılmıştır. Bu alışma sonucu, Baysal (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, toplumdaki sosyoekonomik eşitsizliklerin beslenme sorunlarıyla ilintileri araştırılmış olduğu, çalışma sonucu itibariyle de yetersiz ve dengesiz beslenme sorunlarından etkilenen grupların özellikle, dūřuk ücretle ağır iřte çalışan işçiler ve işsizlerden oluştuğu bununla birlikte aşırı ve hatalı beslenme yūzünden yetişkin nūfusta obezite ve bununla ilişkili olarak kronik hastalıklar gelişmiş ũlkeler boyutunda olduğu belirtilmiş olduğu çalışma sonucu ile benzerlikler göstermektedir.

Katılımcıların yarısından fazlasının yeterli ve dengeli beslenememesinin nedeni ise, daha ucuz kalitesiz gıdalara ulaşım sağlayabilmek, karbonhidrat ağırlıklı ũrūnlere daha fazla yōneltmek ve bundan kaynaklı olarak vitaminsiz beslendikleri ayrıca yeterli ve dengeli beslenmeye bũtelerinin yetmediğini ve maddi açıdan zorlandıkları şeklinde olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan bireylerin yeterli ve dengeli beslenmeleri üzerinde gelir durumlarının başka bir anlamda ekonomik durumlarının olumsuz yōnde etkiler yarattığı sōylenebilir ki bu kapsam da bu sonuç, sosyal eşitsizliklerin bireylerin beslenmeleri üzerinde etkilerinin daha fazla ekonomik olduğu sonucu ile denk dūřmektedir. Ayrıca bazı katılımcıların yanıtlarından elde edilen bulgular ışığında, katılımcıların ortalama olarak yeterli ve dengeli beslendiği bunun nedenlerininse; bireylerin kendilerine gōre yeterli ve dengeli beslenmeye çalıştığı, gıda alırken bũtelerine uygun hareket ettiği ve gıdaya alımına ōnem verirken sosyal açıdan eksiklik yaşadıkları olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların genel olarak ōđũnlerinde tũketmiř oldukları yiyecekler ise; kahvaltıda peynir, yumurta zeytin ve ekmek şeklinde olduğu, diğer ōđũnlerdeyse genel olarak tũketmiř oldukları yiyeceklerin ise en fazla makarna, sebze yemekleri ve baklagiller şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların, kırmızı ve beyaz eti ayda bir kez tũkettiđi genel olarak ayda bir kez tũkettiđi sonucuna varılmıştır. Katılımcıların beslenmelerinin diğer insanlarla karşılaştırıldığında, yeterli olmadığı ve orta dereceli yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların diğer insanlarla karşılaştırıldığında beslenmelerinin yeterli olmamasının nedenlerinin; zengin kesimin daha iyi beslendiği, bũtelerinin kaliteli ve iyi ũrūnlere yetmediği şeklinde olduğu,

katılımcıların diğer insanlarla karşılaştırıldığında beslenmelerin ortalama derecede yeterli olmasının sebepleriye, gıda alımı yapabilmekte oldukları fakat zorlandıkları için çok kaliteli gıdalara ulaşamadıkları şeklindedir. Yine bu sonuç katılımcıların gelir durumlarının beslenme durumları üzerinde olumsuz etkiler yarattığı sonucu ile örtüşür nitelik taşımaktadır.

Katılımcılar gıda alımlarını çoğunluklu olarak; büyük zincir marketler ve bu marketlerin kendi gıda ürünlerini tercih ettiği, gıda alımlarını buradan yapmalarının nedenlerininse, uygun fiyatlı olması, ürün çeşitliliği bulunması ve indirimler olması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar ayrıca gıda alımlarını, pazar, mahalle bakkalları, eve yakın olan marketlerden ve online marketlerden yapmakta olduğu ve bu yerlerden gıda alımı yapmalarının nedenlerininse, ürünlerin taze olması, kolay ve hızlı ulaşılabilir olması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların gıda alımlarını yaparken özellikle dikkat ettikleri unsurlarsa, ürünlerin fiyatları, fiyatlarının indirimli ve ucuz olması, bütçelerine uygun olması, son kullanma tarihi ve kampanyalı ürün olması şeklindedir. Katılımcıların gıda alımı yaparken diğer daha az dikkat etmiş oldukları unsurlarına, ürünün ambalajı ve görüntüsü, ürünün markası, bazı ürünlerin içeriği, taze ve doğal olması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda bireylerin gıda alımı yaparken özellikle fiyat unsuruna dikkat etmesinin ekonomik açıdan bu konuya daha çok önem verdiklerini gösterdiği söylenebilir ki zaten bireyler ikinci planda ürünün markası, kalitesi, içeriği ve ambalajı gibi unsurları tuttuğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların tüketmek istedikleri ama ulaşamadıkları gıdalar, pahalı bazı kırmızı et ürünleri, deniz ürünleri ve pahalı bazı meyveler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların istedikleri şeylerden birisi de marka olan tanınmış restoran da et deneyimlemek yönündedir. Katılımcıların bir yiyeceği isteyip de satın alamadığında genel olarak üzüntü, öfke ve yetersizlik hissettiği sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda, katılımcıların genellikle gelir durumlarının yetmemesinin katılımcıları sosyal yönden eksik hissettirdiği söylenebilir.

Son olarak katılımcıların beslenme eşitsizliklerinin çözümlenmesine yönelik çözüm önerileriye, ekonomik çözümler, gıda israfını önleme açısından çözümler ve eşitlik sağlanmasına yönelik çözümler olduğu belirlenmiştir. Ekonomik çözümler kapsamında, katılımcılar zengin kesimin yoksul kesime yardım etmesi gerektiğini, ekonomik iyileşmeler yapılması, gıda fiyatlarının düşürülmesi ve gıdaların herkesin ulaşabileceği fiyatlarda olması

gerektiğini ve böylece beslenme eşitsizliklerinin çözümlenebileceğini düşünmektedir. Gıda israfını önlemeye yönelik çözümler kapsamında, katılımcılar gıda israfını önlemenin/tasarruf yöntemleri geliştirmenin, gıda israflarını önleme konusunda insanlara bilinçlendirme yapmanın ve gıdaları stoklamamanın/istiflememenin ve gıdaları sürdürülebilir kılarak beslenme eşitsizliğinin çözümlenebileceğini düşünmektedir. Eşitlik sağlanmasına yönelik çözümler kapsamındaysa, katılımcılar, her alanda eşitlik sağlayarak ve gıdaların eşit ve adil dağılımını sağlayarak beslenme eşitsizliklerinin çözümlenebileceğini düşünmektedirler. Ek olarak katılımcıların birçoğunun beslenme eşitsizliklerinin çözümlenemeyeceğini düşündüğü belirlenmiştir. Katılımcıların beslenme eşitsizliklerinin çözümlenemeyeceğini düşüncülerinin nedenleri ise, eğitimsizlik, artan gıda kıtlığı, zengin kesimin bencilliği, insanların doyumsuzluğu, iklim değişiklikleri, zengin kesimin yoksul kesimi sömürü şeklinde olduğu belirlenmiştir.

21. yüzyıl küresel dünyasında, her insanın temel hakkı olan gıdaya ulaşmasının, en temel nedenleri çalışma bulguları sonuçlarından da görüleceği üzere ekonomik anlamdaki gelir eşitsizlikleri olduğu söylenebilir. Bilhassa, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı grupta yer alan bu bireyler, kaliteli, iyi gıdalara erişim sağlayamamaktadırlar ve yetersiz beslenerek aşırı vitamin eksikliği veya aşırı obeziteye maruz kalmaktadırlar. Bu kapsamda, özellikle temel gereksinim olan gıdaların fiyatlarının, özellikle temel gereksinim gıdalarının, toplumdaki tüm grupların erişim sağlayabileceği biçime indirgenebilmesi mümkün kılınarak beslenme eşitsizliklerini önlemek amacıyla önemli bir adım olduğu öngörülebilir. Ek olarak özellikle gıda dağılımında eşitlikçi ve adaletli dağılım gözetilerek, toplumdaki her bireyin gereksinimi olan gıdalara ulaşımını destekleyecek uygun politikalar oluşturulması da beslenme eşitsizliklerinin önlenmesi için önemli bir yere sahiptir.

Beslenme eşitsizlikleri açısından diğer bir önemli konu ise, gıda israfı ve gıda kaybı konusudur. Ticaret Bakanlığı'nın hazırladığı Türkiye İsrar Raporu'nda (2018), tüketicilerin %5,4'ünün kalan yemekleri attığı, satın alınan gıdanın %23'ünün ise tüketilmeden çöpe atıldığı belirtilmekle birlikte, yine aynı çalışma da alışverişe liste yaparak gidenlerin oranı ise %31 olarak belirlenmiştir. Plansız ve fazla yapılan alışveriş, satın alınan gıdanın bozulmasına sebebiyet vermektedir. Başka bir çalışma da ise, hane halkı en çok meyve ve sebzeleri (%42), daha sonra ise süt ve süt ürünlerini (%41) çöpe atmaktadırlar (FAO, 2020: 12). Bu kapsamda, gıda kaybı ve israflarının önüne geçilebilmesi için gerekli kuruluşlar ve devlet tarafından insanları bilinçlendirme çalışmalarının yapılması ve uygun politikaların

oluşturulması çalışma kapsamında önerilebilir. Bu durum beslenme eşitsizliklerinin önlenmesi için son derece önemli nitelik taşımaktadır çünkü, bu gıdalara henüz hali hazırda ulaşamayan birçok insan bulunmaktadır.

Beslenme eşitsizlikleri açısından diğer bir önemli konu ise, tarım alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Şehirlerdeki nüfus artışı ve bunun beraberinde getirdiği plansız ve kontrolsüz yapılaşmalar artarak kent çeperinde yer alan tarım alanlarına yayılarak olumsuz etkilere sebebiyet vermektedir. Giderek artan bu nüfusun mekânsal açıdan ihtiyaçları, kent içi boşluklar ile, kentlerin yapıları olan yakın çevresi ve sonrasında doğal kaynakları bünyesinde bulunduran kırsal alanlarda üretilmeye başlanmaktadır. Kısaca kentleşme ve hızlı nüfus artışı ve kentlerin gelişmesi atılan adımlar mekânsal kullanım kararları toprağı kullanma şekline kadar önemli sonuçlar doğurmaktadır (Koç ve Koç, 2019: 289). Bu bakımdan doğru kentleşme politikalarının benimsenmesi için çalışmalar yapılması ve gerekli tarım alanlarının kaybedilmemesi için önlemler alınması beslenme eşitsizlikleri için önem taşımaktadır.

Son olarak bugün neredeyse tüm iklim bilimcilerce, dünya iklimi sisteminde bir bozulmanın olduğu kabul görmektedir. Doğal dengenin bozulmasına sebebiyet veren insanların, gerekli önlemler alınmadan çeşitli birçok etkinliklerinin devam etmesi durumunda, iklimdeki bu bozulmaların artış göstererek, sonucu çok olumsuz olabilecek, küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliklerinin yaşanacağı, net bir dille belirtilmektedir. Çünkü beşerî nedenlerle, atmosferdeki sera gazı birikimlerinde ve partiküllerde meydana gelecek artış, doğal çevrenin tahribi, ozon tabakasındaki incelme, küresel boyutta sıcaklık gibi birçok olumsuz sonuçlara sebebiyet vermektedir (Öztürk, 2002: 48). OXFAM raporunda da belirtildiği gibi iklim krizlerininse 2030'a kadar yoksul ülkelerde her yıl 231,000 insanın ölümüne yol açabileceği öngörülmektedir. Tüm bu durumlar gıdaya erişimde büyük aksaklıklara sebebiyet vermektedir, bugün Dünya'da ve Türkiye'de bu konuda önemli çevre politikalarının oluşturularak uygulamaya koyulması da beslenme eşitsizliğinin önlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abel, T. (2008). "Cultural Capital And Social Inequality In Health". *Journal of Epidemiology & Community Health*, 62(7), e13-e13.
- Acar, M. (2004). "Küreselleşme mi, Küreselleştirme mi?" *Piyasa Dergisi* (12)2-7.
- Adıgüzel, M. (2013). "Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri". *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-20.
- Akbakay, Z., & Barak, D. (2020). "Yükselen Piyasalarda Ekonomik Küreselleşme Ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 17-34.
- Akdemir, A. M. (2004). "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1).
- Aksan, G. (2009). "Yoksulluk Kültürü ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri". *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 9-19.
- Aksan, G. (2009). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri". *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 1-32.
- Aktel, M. (2001). "Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları". *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(2), 193-202.
- American Academy of Family Physicians. (2019). Social Determinants Of Health: Guide To Social Needs Screening.
- Arabacı, R. Y. (2019). "Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları Ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi". *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.
- Ataseven, Y., Arısoy, H., & Köksal, Ö. (2012). "Türkiye'de Tarım Politikalarının Gıda Güvencesi ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi". *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya*.
- Atif, S. M., Srivastav, M., Sauybekova, M., & Arachhige, U. K. (2012). "Globalization and Income Inequality: A Panel Data Analysis Of 68 Countries". *Deutsche*

- Aydın, K. (2014). “Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 213.
- Aydın, K. (2018). “Max Weber, Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma”. *Journal of Economy Culture and Society*, (57), 245-267.
- Ayhan, A. (2009). “Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi”. *Hukuk Gündemi*, 45-51.
- Aytekin, İ. (2013). “Küreselleşme ve Ekonomik Küreselleşme”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 123-134.
- Archibugi, D., & Michie, J. (1995). “The Globalisation Of Technology: A New Taxonomy”. *Cambridge journal of Economics*, 19(1), 121-140.
- Ateş, D. (2006). “Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu?” *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 25-38.
- Atmaca, T. (2019). Eğitimde Toplumsal Eşitsizliğin Kültürel Sermayenin Aktarımıyla Yeniden Üretilmesi. Doktora Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aydemir, C., & Kaya, M. (2007). “Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 260-282.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Usak Yayınları: Ankara.
- Bal, M. D. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Başkaya, F. (2005). “Kavram Sözlüğü, Söylem ve Gerçek”. F. Başkaya (ed.). içinde *Küreselleşme*. (s.325-334). Maki Basın Yayın: Ankara.
- Bayar, F. (2008). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32, 25-34.
- Baygöl, S. (2020). “Küreselleşme ve Teknoloji Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(13), 395-411.

- Bayraç, H. N. (2003). “Yeni Ekonomi’nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1).
- Baysal, A. (1981). “Beslenme sorunları”. *Gıda*, 6(5).
- Baysal, A. (2003). “Sosyal Eşitsizliklerin Beslenmeye Etkisi”. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 66-72.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. Abdullah Yılmaz (çev.). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bauman, Z. (2014). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?* Hasan Keser (çev.). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Beken, H. G. (2006). *Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beşer, N., & Güllü, İ. (2019). “Türkiye’de Gelir Dağılımının Sosyal Tabakalaşma Üzerine Etkileri”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 327-346.
- Bozkurt, V. (2000). “Küreselleşmenin İnsani Yüzü”. A. Selamoğlu (ed.). içinde *Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme*. (s. 33-69). Alfa Yayınları: İstanbul.
- Bozkurt, V. (2000). “Küreselleşmenin İnsani Yüzü”. V. Bozkurt (ed.). içinde *Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları*. (s.93-114). Alfa Yayınları: İstanbul.
- Bergh, A., & Nilsson T. (2010). “Do Liberalization And Globalization Increase Income Inequality? *European Journal of Political Economy*. 26(4), 488-505.
- Bali moune-Lutz, M. N. (2004). “On The Measurement Of Human Well-Being: Fuzzy Set Theory And Sen's Capability Approach” *WIDER Research Paper*.
- Büyükbaykal, C. I. (2014). *Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya*. Derin Yayınları: İstanbul.
- Can, Y. (2017). “Yoksulluk, Yerel ve Küresel Eşitsizlikler”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1111-1126.
- Cerev, G. ve Yenihan, B. (2018). “Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla”. A. Benli ve B. Yenihan (ed.). içinde *Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi*. (s.1-14). Dora Yayınevi: Bursa.

- Ceylan akmak, Z. (2019). İnsani Yoksulluk ve İnsani Gelişme Endeksi Alanında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Coşkun, M. (2019). Sosyal Eşitsizlikler Bağlamında Beslenme Eşitsizliğinin İncelenmesi ve Gıda Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Clark, T., & Knowles, L. L. (2003). "Global Myopia: Globalization Theory In International Business". *Journal of International Management*, 9(4), 361-372.
- Cohen, E., & Cohen, S. A. (2012). "Current Sociological Theories and Issues in Tourism". *Annals of Tourism Research*, 39(4), 2177-2202.
- akmak, H., Ocaktan, M. E., & Akdur, R. (2018). "Doğal Afetler, Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları". *Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları, Türkiye Klinikleri, Ankara*, 88-94.
- ankaya, F. (2006). "Yoksulluğun Giderilmesinde Yeni Arayışlar: Gıda Bankacılığı ve Muhasebe İşlemleri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 155-172.
- Çarpar, M. C. (2020). "Sosyolojide İki Temel Niteliksel Desen: Fenomenolojik ve Etnografik Araştırma". *The Journal of Social Science*, 4(8), 689-704.
- eken, H., Ökten, Ş., & Ateşoğlu, L. (2008). "Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk". *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 79-95.
- elik, M. Y. (2012). "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32).
- elik, C. (2004). "Sosyal Eşitsizlik İle Dinî Yaşayış Arasındaki Etkileşime Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Marife*, 4(1), 139-155.
- Çokgezen, M., & Erdene, O. (2015). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaygın Eğitimin Yoksulluğu Azaltma Üzerindeki Etkisi". *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 47-64.
- Credit Suisse (2021). *Global Wealth Report 2021*. Erişim: 25 Mayıs 2022, global-wealth-report-2021-en.pdf

- Dağdur, E., & Olhan, E. (2015). “Küresel Gıda Güvencesi Endeksi Kapsamında Türkiye’nin Değerlendirilmesi”. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1-2), 49-61.
- Dal, B., Yüzbaşıoğlu, R., & Kızılaslan, H. (2019). “Öğrencilerin Gıda Tercihlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma (Almus Meslek Yüksekokulu Örneği)”. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 8(2), 76-84.
- Dahl, R. (1996). “Equality Versus Inequality”. *Political Science and Politics*, 639-649.
- Daşkaya, N., & Sağbaş, İ. (2019). “Türkiye’de Tüketim Eşitsizliği: Ampirik Bir Çalışma”. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi: Journal of Consumer and Consumption Research*, 11(1), 23-41.
- Demir, G. (2001). “Küreselleşme üzerine”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(01).
- Demirbaş, N. & Atış E. (2005). “Türkiye Tarımında Gıda Güvencesi Sorununun Buğday Örneğinde İrdelenmesi”. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42(1), 179-190.
- Demirer, H. A. (2020). “Dağıtımçı Ve Sosyal Eşitsizlik Ekseninde Eşitsizliğin Farklı Yüzleri”. *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 519-549.
- Demirhan, Y., & Taylan, Ö. (2017). “Amerikanlaşmanın Kültürel Boyutu: Diyarbakır Örneği”. *Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 87-105.
- Denli, Y., & Anlı, R. E. (1997). “Gıda Güvencesi”. *Gıda*, 22(4), 249-250.
- Deviren, N. V., & Atasever, G. (2011). “Ekonomik Küreselleşmenin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri”. *Mevzuat Dergisi*, 164.
- Dikkaya, M., & Deniz, F. (2006). “Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(3), 163-181.
- Doğan, E. M., & Tatlı, H. (2014). “İnsani Gelişme ve Yoksulluk Bağlamında Türkiye’nin Dünyadaki Yeri”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 99-124.
- Dorn, F., Fuest, C., & Potrafke, N. (2018). “Globalization And Income Inequality Revisited”. *Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich, Munich*. 247.
- Economic Intelligent Unit (t.y.). Global Food Security Index. <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/Index>

- Eke, B. (1980). “Yaşama Tarzı ile Gelir Seviyesi Arasındaki İlişki”. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (18), 93-114.
- Ekinci, İ. (2019). Küreselleşme Ülkeler Arası Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve KOF Küreselleşme Endeksi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eliuz U. (2011). “Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak”. *Panic Of Sexual Identity: Being A Woman. Turkish Studies*, 6(3),221-232.
- Emin, E. (2018). *Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu 2018*. İNSAMER: İstanbul.
- Erdendoğdu, F. (2014). “Sosyal Tabakalaşma & Eşitsizlik”. *Pamukkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü*.
- Eraktan, G., & Yelen, B. (2012). “Üretici, Tüketici ve Yoksulluk Olgusu Yönünden Türkiye’de Gıda Güvencesi”. *10. Ulusal Tarım Kongresi, Konya*.
- Erdinç, Z. (1999). “Küreselleşmenin İstihdama Etkileri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 111-120.
- Erenoğlu, D. (2011). “Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma”. *Turkish Studies*, 6(4), 123-137.
- Erkan, H. (1997). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- Eroğlu, Y., Şentürk, H. E., & Karacabey, K. (2012). “Gaziantep Üniversitesi Akademik ve İdari Personelin Beslenme Alışkanlıklarının Karşılaştırılması”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 131-141.
- Es, M, & Güloğlu, T. (2004). “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul örneği”. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 79-93.
- Eştürk, Ö., Ören, M. N., & Alemdar, T. (2010). “Küresel Ekonomik Krizin Türkiye’de Gıda Güvencesi Üzerine Etkileri”, *Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa*.
- Evin, H. (2012). “Yeni Denen Eski Bir Oyun: Küreselleşme”. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(04), 59-80.

- Eyce, B. (1999). “Sosyal Tabakalaşma Tipolojisinde Weberiyen Model”. *Edebiyat Dergisi*, 271-287.
- FAO (2021). *The State Of Food Security and Nutrition In The World*. Erişim: 6 Temmuz, 2022, <https://www.fao.org/3/cb4474en/cb4474en.pdf>
- FAO (2020). *Türkiye'nin Gıda Kayıpları ve İsrafının, Önlenmesi, Azaltılması ve Yönetimine İlişkin Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı*. Erişim: 30 Temmuz, 2022, <https://www.fao.org/3/cb1074tr/CB1074TR.pdf>
- Fındıkçı, A. (2006). “Dünya Ekonomisi Küreselleşmenin Neresinde?”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(9), 21-49.
- Filiztekin, A., & Çelik, M. A. (2010). “Türkiye’de Bölgesel Gelir Eşitsizliği (Regional Income Inequality in Turkey)”. *Megaron*, 5(3), 116-127.
- Fourie, C. (2012). “What is Social Equality? An Analysis of Status Equality as a Strongly Egalitarian Ideal”. *Res Publica*, 18,107–126.
- Freitag, M., & Schlicht, R. (2009). “Educational Federalism In Germany: Foundations of Social Inequality in Education”. *Governance*, 22(1), 47-72.
- Friedman, T. L. (2000). *Understanding Globalization The Lexus And The Olive Tree*. Farrar, Straus Giroux Published: New York.
- FSIN (2018). *Global Report On Food Crises*. Erişim: 5 Temmuz 2022, <https://docs.wfp.org/api/documents/>
- FSIN (2022). *Global Report On Food Crises*. Erişim: 5 Temmuz 2022, <https://docs.wfp.org/api/documents/>
- Ger, G. (2009). “Tüketici Araştırmalarında Nitel Yöntemler Kullanmanın İncelikleri ve Zorlukları”. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Germeç, Tanrıverdi, E. (2017). *Sosyolojik Açından Küreselleşme ve Ulus-Devlet (Giddens, Bauman ve Habermas Örneği)*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Güler, A., Halıcıoğlu M. B. ve Taşğın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Güneş, E., Demir, Y., & Özer, O. O. (2012). “Türkiye’de Gıda Açlığı Sorunsalı ve Nedenselliği Üzerine Bir Araştırma”, 10. *Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya*.
- Güzel, S. (2018). “Gelir Eşitsizliği, Refah ve Mutluluk”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 389-394.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. Ersin Kuşdil (çev.). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Cemal Güzel vd. (çev.). Ayraç Yayınları: Ankara.
- Gündoğan, N. (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. *Ankara Sanayi Odası*, 42-56.
- Haspolat, Nihan A. (2015). Gıda Güvenliğinde Sürdürülebilir Gıda Sistemleri. AB Uzmanlık Tezi. Ankara: Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Hayaloğlu, P., Kalaycı, C., & Artan, S. (2015). “Küreselleşme Farklı Gelir Grubundaki Ülkelerde Ekonomik Büyümeyi Nasıl Etkilemektedir”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), 119-152
- Held, D. & McGrew, A. (2008). “Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması”. D. Held & A. McGrew (ed.). içinde *Büyük Küreselleşme Tartışması*. (s.7-9). Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Held, D. & McGrew, A. (2008). “Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması”. D. Held & A. McGrew (ed.). içinde *Bölünmüş Dünya mı, Bölünmüş Milletler mi?*. (s.499-501). Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Held, D. & McGrew, A. (2008). “Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması”. D. Held ve A. McGrew, D. Goldblatt ve J. Perraton (ed.) içinde *Küreselleşmeyi Yeniden Düşünmek*. (s.88-95). Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Held, D. & McGrew, A. (2008). “Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması”. C. Brown (ed.). içinde *Yanlış Giden Dünya*. (s.668-681). Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Hoering, U. (2016). *Gıda Bağımsızlığı*. Sedef Yıldırım Östling (çev.). Yeni İnsan Yayınevi: İstanbul.

- Holmes, M. ve McKenzie, J. (2019). "Relational Happiness Through Recognition And Redistribution: Emotion and inequality". *European Journal of Social Theory*, 22(4), 439-457.
- Holton, R. (2013). "Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları". *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (47), 59-75.
- Hong, R., & Mishra, V. (2006). "Effect Of Wealth Inequality On Chronic Under-Nutrition In Cambodian Children". *Journal of Health, Population and Nutrition*, 89-99.
- Hulme, D., & Shepherd, A. (2003). "Conceptualizing Chronic Poverty". *World development*, 31(3), 403-423.
- IFPRI, ConcernWorldwide, Welthungerhilfe (2020). *Global Hunger Index, One Decade To Zero Hunger Linking Health and Sustainable Food Systems*. Erişim: 6 Temmuz 2022, <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2020.pdf>
- IFPRI, ConcernWorldwide, Welthungerhilfe (2021). *Global Hunger Index and Food Systems in Conflict Settings*. Erişim: 6 Temmuz 2022, <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2021.pdf>
- International Food Policy Research Institute (2016). *Küresel Beslenme Raporu, Sözdene Etkiye*. Erişim, <https://www.tarimorman.gov.tr/>
- İlgar, M. Z., & İlgar, S. C. (2013). "Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori". *Temellendirilmiş Kuram*.
- İçli, G. (2001). "Küreselleşme ve Kültür". *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 163-172.
- İnce, M. (2017). "Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294.
- İncedal, S., & Coşkun, S. (2013). Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları Ve Müdahale Araçları. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Ankara.
- İren, Z. T. (2019). Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Eşitsizliğine ve Yoksulluğa Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Yayınları: Ankara.

- Kakwani, N. C. (1980). *Income Inequality And Poverty Methods of Estimation And Policy Applications*. Oxford University Press.
- Yoksulluğu Önleme Stratejileri Sivil Toplum Kuruluşları Diyalogu (1998). M. Kabasakal. (ed.) içinde. *Türkiye’de Yoksulluk, Sosyo-Ekonomik Politikalar ve Sivil Toplum*. (31-35). Boyut Yayınevi: İstanbul.
- Kabaş, T. (2006). “A. Sen’in Kapasite Yaklaşımına Göre Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları”. *Ekonomik Yaklaşım*, 17(60-61), 77-92.
- Kale, M. & Nur, İ. (2016). “Karl Marx ve Marksist Teori Açısından Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet”. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 40-55.
- Karakaş, M. (2006). “Yeni Yoksulluk Bağlamında Sosyal Kimlik ve Tüketimde Eşitsizlik”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1-16.
- Kartal, N., & Demirhan, Y. (2014). “Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-154.
- Kaya, F. (2011). “Ağrı Kent Profiline Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Kentsel Yoksulluk”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 219-242.
- Kaya, Z. (2011). Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kerbo, Harold R. (2006). "Social Stratification." *California Polytechnic State University, San Luis Obispo*, 228.
- Kettl, D. F. (2000). “The Transformation of Governance: Globalization, Devolution, And The Role of Government”. *Public Administration Review*, 60(6), 488-497.
- Khan, M. M. H. (2000). “Rural Poverty In Developing Countries: Issues And Policies”. *International Monetary Fund*.
- Kıral, B. (2021). “Nitel Araştırmada Fenomenoloji Deseni: Türleri ve Araştırma Süreci”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 92-103.
- Kıvılcım, F. (2013). “Küreselleşme Olgusu ve Çokuluslu Şirketlerin Küreselleşme Süreci Üzerindeki Rolü”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.

- Kıymaz, T., & Şahinöz, A. (2010). Dünya ve Türkiye–Gıda Güvencesi Durumu. *Ekonomik Yaklaşım*, 5(76), 1-30.
- Kızılgöl, Ö. (2009). Türkiye’de Yoksulluk Sorunu: Ekonometrik Bir Bakış. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kim, Yun, Y. & Bhawuk Dharm P., S. (2008). “Globalization and Diversity: Contributions from Intercultural Research”. *International Journal of Intercultural Relations*, (32)301-304.
- Kocabaş, A. (2014). “Küresel ve Ulusal Akciğer Sağlığına En Büyük Tehdit Sağlıkta Eşitsizlik”. *Toraks Bülteni, Haziran: 9, 14*.
- Koca, R. & Somuncu, M. (2021). “Gıda Güvencesi Konusunda Türkiye İçin Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1-11.
- Kocatepe, H. (2011). Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Kocatepe, D., & Tırıl, A. (2015). “Sağlıklı Beslenme ve Geleneksel Gıdalar (Healthy nutrition and traditional foods)”. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 55, 63.
- Koç, G., Uzmay, A., & Çınar, G. (2018). “Gıda Güvencesini Hesaplama Yöntemleri ve Son Gelişmeler”, *In IX. IBANESS Congress Series*, 29-30 Eylül 2018, Edirne. 967-979.
- Koç, C., & Koç, A. (2019). “Kentsel Yayılma Sonucu Tarım Alanlarında Oluşan Değer Değişimi: Yalova (Kadıköy) Örneği”. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 289-298.
- Koçoğlu, D. (2006). Konya Kent Merkezinde Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Yaşam Kalitesinde Sağlıkta Sosyoekonomik Eşitsizlikler. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Konak, N. (2011). “Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1).
- Koyun, A., Taşkın, L., & Terzioğlu, F. (2011). “Yaşam dönemlerine Göre Kadın Sağlığı Ve Ruhsal İşlevler: Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 67-99.

- Kozak, M. (2018) *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*. Detay Yayıncılık.
- Köse, Ö. (2003). “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”. *Sayıştay Dergisi*, 49(3).
- Köybaşı, F. (2009). Küreselleşme sürecinde Avrupa Birliği eğitim sisteminin Türk eğitim Sistemine Etkisinin Çorlu İlçesi Örneğinde İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kunduracı, N. F. (2011). “Küreselleşme ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri”. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 2(3), 93-100.
- Kulakoğlu, Ö. (2020). Türkiye’de Tarımda Kendine Yeterlilik ve Gıda Güvencesi. Doktora Tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Küçükali R., Küçük, M., Doğan, C. M., Ada Ş., Sünney, H. F., Karabacak N., Çekirdekçi S., Kadan, G., Şentürk, M., Çilingir, S. K., Görgülü, D. (2020). “Eğitim Sosyolojisi” R. Küçükali. (ed.) içinde. *Toplum, Sosyal Yapı, Toplumsal ve Sosyal Tabakalaşma, Sosyal Olay, Sosyal Olgusu*. (2-23). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Larner, W., & Walters, W. (2004). “Globalization as governmentality”. *Alternatives*, 29(5), 495-514.
- Lee, E., & Vivarelli, M. (2006). “The Social Impact Of Globalization In The Developing Countries”. *Int'l Lab. Rev.*, 145, 167.
- Lok-Dessallien, R. (1999). “Review Of Poverty Concepts And Indicators”. *UNDP Soc Dev Poverty Elimin Div Poverty Reduct*. 21.
- Lunn, E. (2011). *Marksizm ve Modernizm*. Yavuz Alogan (çev). Dipnot Yayınları: Ankara.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay, Derya Kömürcü (çev.). Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- Martinez, V. A. (2001). “Social inequality and Health in Mexico, 1990--1997: Individual and Policy Pathways”. *Doctoral dissertation, Baltimore, Maryland*.
- Memiş, H. (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144-161.

- Michael, B. (2003). "Theorising the Politics of Globalisation: A Critique of Held et al.'s" Transformationalism". *Journal of Economic & Social Research*, 5(1).
- Murali, V., & Oyebode, F. (2004). "Poverty, Social Inequality And Mental Health". *Advances in Psychiatric Treatment*, 10(3), 216-224.
- Nam, Y., & Barnett, G. A. (2011). "Globalization Of Technology: Network Analysis Of Global Patents And Trademarks". *Technological Forecasting and Social Change*, 78(8), 1471-1485.
- National Research Council. (2006). *Food Insecurity and Hunger in the United States: An Assessment of the Measure*. The National Academies Press: Washington.
- Neumayer, E. (2004). "Sustainability and Well-being Indicators", World Institute for Development Economics Research, Research Paper, 23.
- Nilsson, M. (2020). "Economic Inequality, Marxist Theory, And Swedish-language Working-Class Literature". *Studia Neophilologica*, 1-16.
- Niyaz, Ö. C., & İnan, İ. H. (2016). "Türkiye'de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi". *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 1-7.
- Noguera, P. A. (2017). "Introduction to "Racial Inequality And Education: Patterns And Prospects For The Future". *In The Educational Forum*, 81(2), 129-135.
- OECD (t.y.). *Social and Welfare Statistics, Income distribution* Income Distribution Database. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
- OECD (2021). *Education at a Glance 2021 Report*. Erişim: 27 Mayıs 2022, [b35a14e5-en.pdf \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org)
- O'Brien, K. L., & Leichenko, R. M. (2000). "Double Exposure: Assessing The Impacts Of Climate Change Within The Context Of Economic Globalization". *Global Environmental Change*, 10(3), 221-232.
- Okumuş, E. (2011). "Bir Sosyal Eşitsizlik Örneği Olarak Yoksulluğun Dini Meşrulaştırımı". *Şarkiyat*, (5), 3-14.

- Oktik, N., Varışlı, B., Tuncer, C. (2020). "Eğitim Sosyolojisi" N. Oktik (ed). içinde *Temel Sosyolojik Yaklaşımlar*. (55-73). Pegem Akademi Yayınevi: Ankara.
- Oxfam, Oxford Committee for Famine Relief. (2022). *Oxfam Eşitsizlik Öldürür 2022 Raporu*. Erişim: 10 Mart 2022.
- OPHI. (2021). *Global Multidimensional Poverty Index 2021 Unmasking Disparities By Ethnicity, Caste and Gender*. Erişim: 25 Haziran 2022.
- Onurlubaş, E., Doğan, H. G., & Demirkıran, S. (2015). "Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 32(3), 61-69.
- Önür, H. (2013). Toplumsal Eşitsizliklerin Yeniden Üretilmesinde Eğitimin Rolü: Afyonkarahisar Süleyman Demirel Fen Lisesi ve Atatürk Lisesi Örneği. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilim Enstitüsü, Malatya.
- Özcan, G., & Özmen, İ. (2018). "Küreselleşme Yükselen Ekonomilerde Gelir Dağılımını Etkiler mi?". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 35-52.
- Özdemir, K. B. (2013). *Finansal Küreselleşme ve Krizler*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Özenoğlu, A., & Ünal, G. (2015). "Açlık ve Şiddet". *Clinical and Experimental Health Sciences*, 5(2), 115-122.
- Özenoğlu, A., & Ünal G. (2015). "Açlık ve Yoksulluğun Çocuklarda Saldırganlık ve Şiddet Davranışları ile İlişkisi". *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 162-179.
- Öztürk, K. (2002). "Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1).
- Öz, C. S., & Çolakoğlu, C. (2017). "Yapabilirlikten Yoksunluk Açısından Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği". *Çalışma ve Toplum*, 55(4).
- Paksoy, S., Paksoy, H. M., & Alancıoğlu, E. (2013). "Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 2-15.
- Parsons, T. (1940). "An Analytical Approach To The Theory Of Social Stratification". *American Journal of Sociology*, 45(6), 841-862.

- Pasukanis, B. E. (2019). *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*. Onur Karahanoğulları (çev.). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Peet, R. (1975). "Inequality and Poverty: a Marxist-Geographic Theory". *Annals of the Association of American geographers*, 65(4), 564-571.
- Pehlivan, V. (2010). *Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pieterse, N. J. (2009). "Globalization & Culture, Global Melange". N. J. Pieterse (ed.). in: *Chapter 1 Globalization: Consensus And Controversies*, (pp. 7-23). Rowman & Littlefield Publishers.
- Prakash, A. (2001). "The East Asian Crisis And The Globalization Discourse". *Review of International Political Economy*, 8(1), 119-146.
- Rasmussen, D. C. (2016). "Adam Smith on What Is Wrong with Economic Inequality". *American Political Science Association*, 110(2), 342-352.
- Ravallion, M. (2014). "Income Inequality In The Developing World". *Science*, 344(6186), 851-855.
- Rennen, W., & Martens, P. (2003). "The Globalisation Timeline". *Integrated Assessment*, 4(3), 137-144.
- Resnick, B. G. (1989). "The Globalization of World Financial Markets". *Business Horizons*, 32(6), 34-42.
- Ridgeway, C. L. (2014). "Why Status Matters for Inequality Authority". *American Sociological Review*, 79(1), 1-16.
- Ritzer, G. (2007). "The Blackwell Companion To Globalization". G. Ritzer (ed.). in: *Introduction*. (pp. 1-13). Blackwell Publishing.
- Ritzer, G. (2011). "Küresel Dünya". G. Ritzer (ed.). içinde *Küresel Ekonominin Yapılandırılması*. (s.191-224). Melih Pekdemir (çev.). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Ritzer, G. (2012). "Sosyoloji Kuramları". G. Ritzer (ed.). içinde *Modern Sosyoloji Kuramları: Başlıca Okullar Yapısal İşlevselcilik, Yeni İşlevselcilik ve Çatışma Kuramı*. (s.96-136). Himmet Hülür (çev.). De Ki Yayınevi: Ankara.

- Robertson, R. (1987). "Globalization And Societal Modernization: A Note On Japan And Japanese Religion". *Sociological Analysis*, 47, 35-42.
- Robertson, R. (1990). "Mapping The Global Condition: Globalization As The Central Concept". *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 15-30.
- Slattery, M. (2014). "Sosyolojide Temel Fikirler" M. Slattery (ed.). içinde *Bölüm 1 Anomi.* (s.33-39). Özlem Balkız, Gülhan Demiriz, Hacer Harlak, Cevdet Özdemir, Şebnem Özkan, Ümit Tatlıcan (çev.). Sentez Yayınevi: İstanbul.
- Saban, A. ve Ersoy, A. (2019). "Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri". F. Ersoy (ed.). içinde *Fenomenoloji.* (82-138). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Sayılı, M., & Gözener, B. (2013). "Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğrencilerinin Fast-Food Tüketim Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 11-28.
- Sayın, Ö. (2004). "Dünyada Yeni Eşitsizlik Anlayışları". *Sosyoloji Dergisi*, (12).
- Scanlon, T. M. (1996). *The Diversity Of Objections To Inequality* University of Kansas, Department of Philosophy.
- Schemmel, C. (2011). "Distributive and relational equality". *Politics, Philosophy & Economics*, 11(2), 123–148.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. Turhan Kitabevi: İstanbul.
- Shangquan, G. (2000). "Economic Globalization: Trends, Risks And Risk Prevention". *Economic & Social Affairs, CDP Background Paper*, 1, 1-8.
- Shawn, M. (2000). *Global Society and International Relations*. Cambridge University Press.
- Solt, F. (2009). "Standardizing The World Income Inequality Database". *Social Science Quarterly*, 90(2), 231-242.
- Sormaz, Ü., Sürücüoğlu, M. S., Akan, L. S., (2015). "Beslenme Kültüründeki Eğilim: Fast Food Yemek Tercihleri".
- Erişim Adresi: <http://www.ayk.gov.tr/wpcontent/uploads/2015/01/SORMAZ->
- Staunton, C. (2015). "The Distribution Of Wealth In Ireland". *TASC, December*, 3-28.

- Szeman, I. (2003). "Culture and Globalization, or, the Humanities in Ruins". *CR: The New Centennial Review*, 3(2), 91-115.
- Şenel, A., & Gençoğlu, S. (2003). "Küreselleşen Dünyada Teknoloji Eğitimi". *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(12), 45-65.
- Şener, Ü. (2012). "Kadın Yoksulluğu". *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 51-67.
- Şener, Y., & Başer, M. (2019). "Küreselleşme ve Yoksulluğun Kadın Sağlığı Üzerine Etkileri". *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(2), 6-10.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Şentürk, M., & Bakan, S. (2012). "Finansal Küreselleşme Ekseninde Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri Üzerine Bir Araştırma". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 45-64.
- Şimşek, H. (2011). "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Şimşek, H., & Kılıç, B. (2012). "Sağlıkta Eşitsizliklerle İlgili Temel Kavramlar". *Turkish Journal of Public Health*, 10(2), 116-127.
- Talas, M., & Kayan, Y. (2007). "Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (22), 149-162.
- Tanır, F., Şaşmaz, T., Beyhan, Y., & Bilici, S. (2015). "Doğankent Beldesinde Bir Tekstil Fabrikasında Çalışanların Beslenme Durumu". *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, 2(7).
- Taş, H. Y., & Özcan, S. (2012). "Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma". *International Conference on Eurasian Economies*. (423), 430.
- Tatlı, H., Koç B., Barak D. ve Polat, M. (2020). *Kırsal ve Kentsel Yoksulluk Göstergeleri Üzerine Bir Analiz*. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Tekingündüz, S., Kurtuldu, A., & Işık Erer, T. (2016). "Sağlık Hizmetlerinde Eşitsizlik ve Etik". *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 32-43.
- Temkin, L. S. (2001). "Inequality: a Complex, Individualistic, And Comparative Notion". *Philosophical Issues*, 11, 327-353.

- Teyyare, E., & Sayaner, K. (2018). “Türkiye’de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları ve Kurumsal Faktörler Açısından Analizi ve Çözüm Önerileri”. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 309-334.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları: Ankara.
- The World Bank Institute (2005). *Introduction To Poverty Analysis*. Erişim: 25 Haziran 2022. <https://numerons.files.wordpress.com/2012/04/5poverty-manual-wb.pdf>
- The World Bank (2020). *Poverty and Shared Prosperity Reversals of Fortune*. Erişim: 25 Haziran 2022.
- The World Bank. (t.y.). *Measuring Poverty*. Erişim Adresi: <https://www.worldbank.org/en/topic/measuringpoverty#1>
- The World Bank (2022). *Food Security Update*. Erişim: 7 Temmuz 2022. [Food-Security-Update-LXVII-July-29-2022.pdf \(worldbank.org\)](https://www.worldbank.org/food-security-update-lxvii-july-29-2022.pdf)
- Thompson, G. (1999). “Introduction: Situating Globalization”. *International Social Science Journal*, 51(160), 139-152.
- Timurçin, Ç. (2010). *Yoksullukla Mücadele İçin Katılımcı Stratejik Planlama Çanakkale Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tire, O. (2017). “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Kadın Yoksulluğu”. *Mavi Atlas*, 5(1), 97-112.
- Topuzoğlu, A., Hıdıroğlu, S., Ay, P., Önsüz, F., & İkişik, H. (2007). “Tüketicilerin Gıda Ürünleri ile ilgili Bilgi Düzeyleri ve Sağlık Risklerine Karşı Tutumları”. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 253-258.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*. Bahadır Sina Şener (çev.). Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.
- TÜİK. (t.y.). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2021*. [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr)
- TÜİK. (t.y.). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2020*. [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr)
- TÜİK. (t.y.). *İstatistiklerde Kadın 2021*. [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr)

- TÜİK. (t.y.). Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2020. [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](http://tuik.gov.tr)
- TÜİK. (t.y.). Hayat Tabloları 2017-2019. [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](http://tuik.gov.tr)
- Türkiye Sağlık Bakanlığı. (t.y.). Yeterli ve Dengeli Beslenme Nedir?
Erişim Adresi: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/beslenme/yeterli-ve-dengeli-beslenme-nedir.html>
- UNESCO (2020). *Education Monitoring Report Inclusion and education: All means all*.
Erişim: 27 Mayıs 2022, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373724>
- Uçan, N. (2012). “Küreselleşme Yaklaşımları ve Türkiye İçin Stratejiler”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 82.
- Uçar, C. (2011). Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri. Uzmanlık Tezi. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 25-40.
- Ulusoy, A., Karakurt, B., & Akbulut, E. (2015). “Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye’de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini Giderici İşlevi”. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-75.
- Urhan, V. (2016). “Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük”. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (26), 103-119.
- Ural, A. (2012). “Türk Asıllı Göçmenlerin Hollanda’daki Temel Eğitim Uygulamalarına Yönelik Ayrımcılık Algıları”. *Eğitim ve Bilim*, 37(165).
- Uzunbaş, Ş., & Tek, S. (2019). “Kültür Temelli Sosyal Eşitsizlik ve Eğitim”. *Electronic Turkish Studies*, 14(5).
- Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik*. Birleşik Yayınları: Ankara.
- Ünal, M., & Zavalı, Y. S. (2016). “Küreselleşme Karşıtı Bir Hareket: Yavaş Hareketi”. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(4), 890-912.
- Ünlü, T. (2009). Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Veenhoven, R. (2005). "Return Of Inequality In Modern Society? Test By Dispersion Of Life-Satisfaction Across Time And Nations". *Journal of Happiness Studies*, 6(4), 457-487.
- Weber, M. (2000). *Sosyoloji Yazıları*. Taha Parla (çev.). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Wilkinson, R. G. and Pickett, K. E. (2017). "The enemy between us: The Psychological And Social Costs Of Inequality". *European Journal of Social Psychology*, 47, 11–24.
- Wolff, J. (2013). "Scanlon on Social and Material Inequality". *Journal of Moral Philosophy*, 10: 406-42.
- Wagstaff, A., & Van Doorslaer, E. (2000). "Income Inequality And Health: What Does The Literature Tell Us?". *Annual review of public health*, 21, 543.
- World Health Organization. (2021). *World Health Statistics 2021*. Erişim: 28 Mayıs 2022, [21072_WHS 2021 \(who.int\)](https://www.who.int/data/stories/21072-whs-2021)
- World Inequality Lab. (2022). *World Inequality Report 2022*. Erişim: 20 Haziran 2022, https://wir2022.wid.world/wwwsite/uploads/2021/12/Summary_WorldInequalityReport2022_Turkish.pdf
- Yalçın, E. (2019). "Toplumsal Tabakalaşma Sistemlerinin Genel İncelemesi". *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8(20), 158-179.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H., (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yılmaz, M. (2012). "Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik bir perspektif". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 257-287.
- Yorulmaz, R. (2021). Sağlıklı Yaşam Davranışına Dair Fenomenolojik Bir Araştırma. Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yücel, D. (2011). Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zucman, G., (2016). "Wealth Inequality", *The Poverty and Inequality Report*: 39-44.

EKLER

EK 1. Görüşme Formu

Cinsiyetiniz:

Yaşınız Kaç:

Nerede Doğdunuz:

Medeni Durumunuz Nedir:

Eğitim Seviyeniz Nedir:

Mesleğiniz Nedir:

Gelir Durumunuz Nedir:

Hane de yaşayan birey sayınız kaç?

1. Sosyal eşitsizlik konusunda ne düşünüyorsunuz?
2. Dünyadaki sosyal eşitsizlikler hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Sizin maruz kaldığınız sosyal eşitsizlikler varsa nelerdir?
4. En çok hangi eşitsizlik sizi etkiliyor? Neden?
5. Yaşadığınız eşitsizliğin sebebini ne olarak görüyorsunuz?
6. Sosyal eşitsizlikler beslenme durumunuzu nasıl etkileniyor?
7. Yeterli ve dengeli beslendiğinizi düşünüyor musunuz?
8. Genellikle öğünlerinizde neler tüketirsiniz?
9. Genellikle gıda alışverişlerinizi nerelerden yaparsınız? Neden?
10. Gıda alımınızı yaparken özellikle dikkat ettiğiniz unsurlar nelerdir? Açıklar mısınız?
11. Tüketmek istediğiniz ama ulaşamadığınız yiyecekler varsa nelerdir?
12. Diğer insanlarla karşılaştırıldığında beslenmenizin ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?
13. Bir yiyeceği isteyip alamadığınızda ne hissedersiniz?
14. Sizce beslenme eşitsizliği nasıl çözümlenir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM :

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

a) Yayınlar

İŞ DENEYİMİ

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :